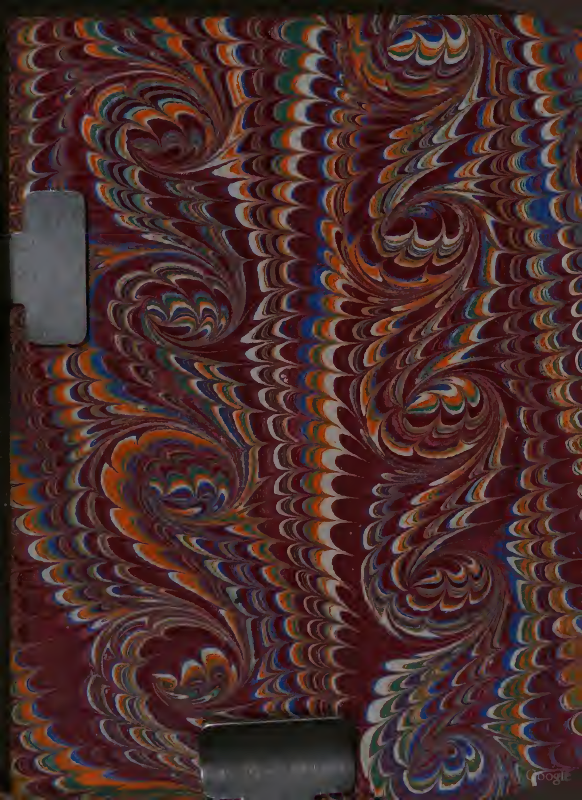

DOM.S.ALOYS.
MASSILIENS.
S.J.

NICOLAI LEONICI THO/ MAEI DIALOGI NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITI QVORVM NOMINA PRO/ XIMA PAGI/ NA HABEN TVR.

Dn. Philippo Melanchtoni dono misit Christo
à Carlobitz de Ingolstadio

NICOLAI LEONICI THOMÆI DIALOGI.

TROPHONIVS: SIVE DE DIVINATIONE.

BEMBVS: SIVE DE ANIMORVM IMMORTALITATE.

ALVEROTVS: SIVE DE TRIBVS ANIMORVM VEHICVLIS.

PERIPATETICVS: SIVE DE NOMINVM INVENTIONE.

SANNVTVS: SIVE DE COMPESCENDO LVCTV.

SEVERINVS: SIVE DE RELATIVORVM NATVRA.

SADOLETVS: SIVE DE PRECIBVS.

PHOEBVS: SIVE DE ÆTATVM MORIBVS.

BONOMINVS: SIVE DE ALICA.

SANNVTVS: SIVE DE LVDO TALARIO.

NICOLAVS LEONICVS RAYNOL-DO POLO. S. D.

VM ab hinc aliquot annos uariis de rebus, sed quæ præcipue ad philosophiam spectarent, sermones quosdam Academicorum more confecissem: quorum aliqui in lucem ita prodierunt, ut in amicorum quorundam manibus solum uersentur: nonnulli uero adhuc in archetypis iaceant, ab eisdem sanè sum rogatus ut omnes illos examinatos retractatosq; aliquādo sub unius commentarioli uolumine, quasi in corpus unum comprehendere & ædere uellem: quod quominus adhuc effectum sit, multa sanè mihi impedimento fuere. Verum quando tu eruditissime Pole superioribus diebus hac de re non uulgariter mecū egisti, hortatusq; es ut æditionem hanc amplius nō differrem, & posteritati, quo modo possem, meæ interesse uellem, quamq̄ negotiis pluribus in præsentia distinerer, parui tamen libens, & hos ipsos, qualescunq; sunt, ædere tibiq; didicare decreui, ut tuo patrocinio adiuti apud cæteros commendationem habere mereantur: quodq; per se fortasse, & si non contēnendum omnino, exile certe fuisset munusculum, id authoritate tua cui datum est, aliquid sanè esse uideatur. Talis est enim de tua singulari eruditione, exactoq; in omnibus iudicio, apud omnes, & tam certa existimatio, ut quicquid te adire audeat, aut abs te exire, excultum sanè & omnibus numeris absolutum esse, omnes opinentur & credant. Neq; id immerito mehercule, quotus enim quisque in re literaria nunc reperitur, qui in tam paucis, quot ætas ista tua recipit, annis, omnium liberalium studiorum sacraria sit ingressus: qui græce & latine æque sapiat: & utriusque linguæ cum dignitatem & elegantiam, tum dicendi etiam proprietates & modos perpulchre adeo sit consecutus, ut siue docere quippiam, siue literis mandare tibi libuerit, id luculenter mehercule & insigniter facere possis. Taceo de philosophiæ studiis. ad quæ sola te natum propter admirabilem in illis excellentiam facile credi posset, nisi in aliis, etiam facultatibus id ipsum egregie præstares: ut res profecto nostro seculo omni admiratione digna merito existimari possit, esse

iuuenē, qui paulo ante ex ephebis exierit, cuius adhuc impubes sunt genæ, qui Platonis Aristotelisq; opera omnia lectitauerit: et cū Academicorum omnium, tum peripateticorum commentarios abstrusarū copia rerum undequaq; refertos, perlegerit, intellexerit, & ad manū etiam paratos habeat. Verum nescio quomodo aliud exordiens facere institui, aliud nunc ago. Quam ob rem de iis hactenus, cum presertim non laudator in præsentia, sed donator accesserim. Libenti igitur animo Pole humanissime hoc quod tibi trado munusculum accipias: cui si in omnis antiquitatis refertissima tua bibliotheca aliquem uolueris esse locū, magni sane authori muneris instar erit. Hilare enim ab eruditissimo uiro admitti, & benigne recipi, aliquoq; in numero haberi & si non maxima, non contemnenda certe laus, cui id acciderit merito esse censetur. Vale.

Patauii Pridie Calendas Sextiles. M.D.XXIIII.

TROPHONIVS, SIVE DE DIVINATIONE.

VM in Diui Zenonis uiculo qui nõ longe ab Asyli distat oppido apud hospitem quendam nostrum essemus ego & Fuscus frater, quo animi gratia æstate media maximis caloribus Patauio cõcesseramus, uenit forte ad eum locum, ut iterdum solebat Alexander Capella uir & nostri semper amantissimus, & iisdem literarum studiis deditus: & in primis hospiti nostro à pueris q̃ maxime familiaris. Hic cum nos pro uillæ foribus ubi frigus forte captantes consederamus offendisset, post mutuos (ut fieri solet) cõplexus (satis enim longo interuallo, neq; ille nos, neq; nos illum uideramus) & post cõmunia illa ut ualeret ipse, ut amici omnes, ecquid noui Venetiis esset. Si quis mihi Deus inquit dixisset cum domo exibam, hic me uos ambos conuenturum haud facile illi fidem adhibuissem. Sed te præsertim, ad me respiciẽs, quomodo enim tu hic qui neq; e cubiculo ipso temere exire, integrosq; dies lectitando componere sæpius solitus sis ut tibi hortuli tui limites, si quando ad illos feriatus accesseris, legitimæ peregrinationis instar censeri possint. Quam ob rem quid sibi uelit hæc tam longa isolensq; peregrinatio haud quaq̃ nunc coniectari ualeo, nisi forte Fuscus in causa est. Tum ego, iocaris inq̃ Capella, & me cauillo impetis an nescis me & iis relaxatiõibus q̃ maxime semper delectatum fuisse, & aliquando nõ contemnendas etiam peregrinationes animi causa sponte suscepisse: neq; enim literarum studiis isthæc officere solent otia, & alioqn si talis essem qualem tu me esse dicis, liberius etiam exirem cum musæ ipsæ spretis urbium mœnibus in agris & mõtibus libenter degere, & assidue uagari dicantur. Cæterum tu qui me otii literarii tam acriter insimulas, quid tecum libellos circumfers (forte enim ut ab equo descenderat the culam quãdam cum libello manu gestabat) an tu etiã in uia, ne dum domi & in cubiculo ut ego, lectitare soles? Tum ille ridens insigniter inqt & cito te ultus es Leon. neq; quod aiunt, posteris de te tuis ultionem reliquisti: uerum codex iste quem teneo Aristophanis sunt comœdiæ, quo ego poeta cum ob linguæ elegantiam & proprietatem, tum propter conspersos undiq; sales atticos & lepores, mirifice delectari soleo, ut siquando mihi à seuerioribus musis relaxandus sit animus, nõ crebro alium quempiam præ illo autorem in manibus capiã,

adeo me iocis suis demulcet ille, & lepore, uerborũq; urbanitate largiter exhilarat: unde si quo ex ire decerno (quod non persæpe facio) comes mihi non iniocũdus præsto semper est Aristophanes. Tum Fuscus, nimirũ inquit si elegans est & pulchre sapit noster Capella quãdo sales semper atticos secum portat, qbus & uerba & sententiæ suauiter condiantur: & ad me conuersus, næ sumus inquit infaceti nos et illepidi, qui hunc de uia fessum hic tenemus, et sermonibus nostris intempestiue nunc obtundimus. Hortati igitur illum sumus (non enim hospes aderat noster) ut igrederetur & se curaret quiesceret ue: meridies enim erat: & flagrantissimo sole ardebat dies. Et ille minime inquit mihi opus est requiete: neq; aliud qppiam in præsentia mihi præstari uolo: nam neq; ita defessus sum ut langueã: & bene pransus alioquin huc accessi. Meus enim Asylanus hospes apud quem Venetiis ueniens pxima nocte diuerti, non nisi me pulchre curatũ discedere pmisit: quare non est qd uos in psentia dimittã quos semp et uidere et audire pcupio: et nunc qd hic offenderim magni mihi hoc muneris loco ascribi non abnuerim. Introeamus aũt quãdo sic uobis placere uideo, nã et sub tecto melius manebimus: et ego cõmunẽ hospitẽ nostrũ si domi est, uidere et amplexari potero. Sed aderat iam ille festinabundus et hilaris, nanq; de quopiã uernularũ (ut arbitror) illius aduentũ cognouerat: qui hoĩem arctissime cõplexus o q̃ optatus inqt mi capella et quàm tẽpestiue hodie nobis aduenisti qui solus huic numero deficere uidebaris: pfecto bene mecũ et feliciter actum reputo quando tria mihi hic carissima pignora adesse cõspicio, quo nihil mihi gratius sanè euenire potuisset. Sed quid hic agimus ante fores, et non ingredimur potius? et cũ dicto ire prexit. Ingressi igitur simul omnes sumus, et in conclaue quoddã ascendimus qd ad septentriones spectans, patẽtibus fenestris iocũdissimos ex proximis montibus excipiebat afflatus, adeo ut intẽsissimus meridiei calor ipsa cœli regione, et algẽti isup aura, salubriter pmulceretur. Hic cõsidẽribus nobis lociq; cõmoditatẽ simul et pspectus amœnitatẽ laudibus miris extollẽtibus, capella quãdo nihil aliud inqt in præsentia agimus, et ut uidetur ociosi sumus: neq; quopiã adhuc per æstũ exire nobis pmittitur, Aristophanes iste me admonet, ut qd nudius quartus dum secũ loquerer non plane de illo itelligere poteram, qa obscure nimis et breuiter loquebatur, a nobis ipsis pcuntari uelim: quãobrem rogo uos, et te in primis Fusce (tua est enim isthæc puincia) nisi tibi molestũ est, ut inter nos interpretis uice

fungaris. Hic etenim ut scis, nõ nisi græce loqtur: & ego nouitius græciæ sum inquilinus. Tu uero cũ utrãq̃ linguã æque calleas, et quæ iste græce dicit plane ꝑcipies, et mihi idipsum latino sermone cõmode explicare poteris. Et qd est hoc inquit Fuscus quod capellã lateat? aut quod ego possim, tu ipse per te non possis? nisi forte ænigmata sint & griphi, tuq; me œdipodem esse nouũ arbitraris. Cæterũ quoniã uacui sumus, planeq̃ otiamur, locũ mihi hunc in quo hæsitasti cõmõstrato, nam si potero illum tibi cõplanabo, sin minus id efficere ualuero, tecũ in eodẽ (ut aiunt) luto hærebo: adest etiã frater eui si opus fuerit operæ istius partẽ delegabimus. Non sunt ænigmata neq̃ griphi inqt ille quæ mihi explicari nunc postulo, sed locus qdam ex historia quã cũ maxime semꝑ optarim cognoscere, nusq̃ tamẽ illã plene me legisse memini: quãobrem nunc certe mihi hac in re accidit, quod haud facile in aliis usu euenire solet. Nã si me locum hunc ignorare in ꝑsentia dixero planè mentiar: habeo enim quæ hac de re apte congruenterq; dici possint. Et si rursum me scire cõtendero, haud uere sanè ꝑfitebor: neq; enim rem uniuersam ut est pulchre tenere me arbitror: et multa sunt quæ diligens alioqn et exactus rerũ ꝑscrutator haud ab re ambigere hic possit: unde euenit ut cæteris qdem si qui de me hoc fuerint ꝑcontati nullo negotio satisfacere ualeã, cum ea dicã quæ hic à grãmaticis afferri diciq; solent: mihi aũt ipsi minime satisfaciã: nuda enim qdam hoc in loco et frigida ab illis ꝓferuntur, qui qdem (ut mea fert opinio) nescio quõ elegantiorẽ plenioreq; desiderare uidetur interpretationẽ. Locus aũt est (ne uos diutius animi suspensos habeã) ex Aristophane in nebulis, ubi senex ille qui se Socrati docendũ tradiderat, dum illius scholã ingreditur, se subuereri et tremere dicit, ceu si ad trophoniũ descẽderet, et mellitam placentã quam secũ portet Socratẽ efflagitat: de Trophonio enim et agamede qui Apollinis Delphici tẽplum construxerũt, apud Pindarũ est uidere, ut Cheronæus Plutarchus in cõsolatorio ad Apolloniũ libello memoriæ prodidit, quẽadmodum cum mercedem pro opera Deum expostulassent, quasi magni quippiam sibi deberi existimantes, & ille in septimum se diem eis præmium liberaliter representaturum pollicitus fuisset, addidissetq; insuper ut bono animo essent, et genio interim operam darent, postea q̃ ad cõstitutum peruentum est diem, noctu ambo mortui sunt reperti. Trophonii præterea oraculum in Lebadia Boetiæ scio fuisse perecelebre, solitumque illic Heroem se consulentibus futura prædicere, apud plærosq̃ legitur.

Cæterum responsis ne, an somniis darentur oracula: & cur nã adeo extimescerent homines ad sacrum illius accedentes adytum, ut ille significare uidetur senex, apud neminem (quod meminerim) usq̃ plene legi. Quare si quippiam ex antiquorum thesauris reconditũ servas quod ad eiusmodi enodandam rem facere credas, ne graueris oro te id in medium afferre. Rem enim mihi gratissimam feceris si me hac animi perplexitate liberaueris. Tum Fuscus, haud magna inquit & nimis recondita scire expetis Capella, sed quæ parata satis & ad manum habemus. Quamobrem haud magna cum re tibi mos geretur. Cæterum quoniam multa sunt quæ hoc in loco grãmatici adducere & ueluti cõminisci licenter solent, de subterraneo, scilicet herois specu ubi ille (ut aiunt) inedia consumptus est. De draconibus quinetiam ibidem cõmorãtibus qui placentis & huiusmodi dulciariis placarentur escis: istiusmodi ego omnia, & quia tibi pulchre esse cognita non dubito: & quia (ut rectissime indicasti) inania sunt & frigida, desipientium deliramentis anicularum fabellisq; haud quaq̃ dissimilia, consulto præterire decreui: non enim adeo uacamus, ut nobis nugæ ex nugis temere sint consuendæ, præsertim cum hac de re habeamus quæ in præsentia luculenter sanè & cõmode dicere possimus ex quibus cum uniuersa perspicue reserabitur historia, tum oraculorũ ratio captandorum percommode dignosci explicariq; poterit. Quãobrem iis obmissis si placet, totam hanc rem ordine recensebo, nisi forte tibi & Leonico aliter uidetur. Hic cum ego non solum assentiri, sed magnopere etiam id ipsum pcupere significassem, & Capella enixius hanc rem efflagitasset, sic exorsus est Fuscus. Pausanias quem ego inquit authorem cum propter rerum seriem uariarum & stili elegantiam, tum propter reconditam & omnimodam totius Græciæ antiquitatis historiam, cum primariis historiarum scriptoribus facile cõnumerauerim, in sua Græciæ pegrinatione ubi de Orchomeno & Lebadia Boetiæ recenset oppidis, Trophonii meminit & Agamedis, quos Ergiui orchomenii qui tertius a phryxo Athamantis fuit, filios fuisse cõmemorat, licet nonnullos asseuerasse dicat Trophonium Apollinis nõ Ergini filium fuisse, cui se sentẽtiæ magis astipulari cum ob alia multa, tum nihilo secius ob oraculorum ipsius indubitatam asserit fidem, quæ ipse non de aliis, quod pleriq; solent, inaudierit, sed illius aliquãdo adytum ingressus præsens perceperit & expertus fuerit. Hos igitur postq̃ adoleuissent magni nominis architectos fuisse dicit, et regiarum

rum ædificiis, templorumq́ miris extructionibus tota Græcia perce-lebres habitos: horũq; opera & alia fuisse ꝑmulta, & in primis Apol linis Delphici templum, & hyriei thesauri ærarium, in cuius fabrica hac illos ratione usos fuisse memoriæ proditum est, ut lapidem, scilicet quendam extrinsecus tali coagmentarent structura, ut quando illis collibuisset nullo illum negotio extrahere, & intra ærarium inde per-uadere possent: qui tamen eleganter adeo & affabre cæteris id genus lapidibus continenter iunctus uisebatur ut nullam fraudis suspitio-nem præ se ferret & omnes facile inspectantes latere poßet. Hinc igi tur illi occlusum ingredientes ærarium pro libidine quantum auri pe cuniæq́ uoluissent facile expilabãt: quod cum sæpius factitarent, fur tumq́ iam ipsum non clam esset, cum furti tamen minime dignosceren tur authores Hyrieum ferunt rei nouitate permotũ qui dudum the-sauri claues sui frustra obseruauerat, aditusq́ nequicq̃ omnes diligen ti custodia cõmuniuerat, tale quippiã machinatũ fuisse: ferreos quos-dam laqueos, & uinculorum latentes nexus uasis illis & fiscis in q̃-bus auri argẽtiq; positæ asseruabantur massæ, super ididisse qui se at-trectantium facile uincirent manus, arcteq́ & indissolubiliter con-stringerẽt, iis ita clam dispositis, forte fortuna Agamedẽ ferunt haud multo post noctu ad consuetam ingressum prædam in latentes la-queos incidisse, qui cum arctissime teneretur, neq́ inde ulla extrahi posset ui, Trophonium desperata omnino re, caput ei gladio a ceruici bus amputasse ferunt, ne quando deprehensus ille aut cognitus rem ut erat palam faceret, eiusq́ facinoris conscios indicio suo manifestaret: Accidit autem ut non multo post Trophonius etiam ipse terræ absor beretur hiatu, eo loci ubi non ꝑcul à Lebadia in sacro illius luco Aga medis cognomine profunda uisebatur fouea, iuxta quam colũna etiã quædam astabat. Hæc de illorum genere, mortisq́ modo (ut percurri mus) author hic aliter q̃ apud Pindarum Plutarchumq; legatur, memoriæ prodidit. Cæterum quæ de oraculo Trophonii uir ille com memorat, quibusue expiarentur sacris homines qui ad illum responsa petituri accederent, huiusmodi ferè sunt. Cum quispiam ad Tropho-nium descendere concupisset, in primis statos quosdam dies non ꝑcul ab oraculi loco in quadã degebat ædicula, quæ bono dæmoni bonæq́ fortunæ sacra esse perhibebatur, ubi & aliis nonnullis, & calidarum maxime lauacro aquarum abstinere iubebatur, quem illi usum, si quã do opus esset, ercyna fluuius haud procul ide defluens affatim præ-

bere poterat. Vescebatur autem carnibus iis quæ ex imolatis uictimarum corporibus copiose illi quotidie suggerebantur: singulis enim litabat diebus is qui Trophonium consulturus accesserat, in primis Trophonio eiusque liberis, Apolliniq; postea & Saturno, Iouiq; cognomento regi; Iunoni quinetiam & Cereri quam cognomine Europam uocabant, eamq; Trophonii fuisse nutricem ferebant: sacris autem singulis cum imolabatur assistebat aruspex qui extispitio sedulam præstabat operam, ex iisq; Trophonii mentem rimabatur, inspiciebatque utrum ne propitius & uolens, an secus, se petentem suscepturus esset heros. Cæterum aliæ quidem quæ imolabantur hostiæ ad Trophonii perscrutandam sententiam mẽtemq; excutiendam, non magnam adeo uim habere censebantur, ut aries qui eadem nocte qua quis ad illum stato dierum numero descẽdere debebat, extremus in scrobe imolari erat solitus, ubi rem diuinam facientes Agamedem magna uoce inclamare moris erat. Si enim aliarum quidem hostiarum læta salutariaq; præcessissent exta, Arietis autem dira & tristia subsequuta fuissent, minime litatum esse censebant, neq; hominem ad Trophoniũ descendere permittebant: quod si arietis exta cum prioribus bene conuenissent, lætaq; & felicia portendissent euenta, ueluti propitio & uolente hoc ageretur Dæmone, alacres bona cum spe ad illum descendere uidebantur. Prius autem q̃ descenderet quispiam noctu ad ercynæ fluenta ii quibus id negotii demandatum erat, hominem deducebant, oleoq; perungebant: posthac pueri duo tertiumdenum circiter annorum, ex proxima ciuitate ingenii & nobiles quos hermas uocabant, in eodem fluuio illum lauabant. & omnia illi quæ Trophoniũ adituro ex usu erant, officioso præstabãt obsequio. Exin sacerdotibus qui id muneris habebant, tradebatur, qui illum non illico ad oraculũ, sed ad geminos prius iuxta se inuicem scaturientes fonticulos deducebãt, quorum obliuionis quidem unus, alter uero memoriæ dicebatur. Et prius ex obliuionis fonte haustam iubebatur ebibere aquam, ut omnium, scilicet obliuisceretur illorũ quæ antea percepisset aut cogitasset. Postea uero ex memoriæ etiam fonte latices hauriebat, ut quæ uel uisurus esset posthac apud Trophonium, uel auditurus memoriæ firmiter commendaret. Exinde Trophonii simulachrum q̃ddam, antiq; sanè operis et a Dedalo (ut aiunt) fabrefactũ inspiciebat ueneraba turque cernuus, quod a sacerdotibus nemini unquam nisi iis qui Trophonium adituri essent ostendi fas habebatur: iis rite peractis homi-

nem clamide linea fasciisque subcinctum, & crepidis quibusdam pa-
trio g neris ritu calciatum, ad oraculum deducebant. Erat autem
oraculum paulo supra in monte situm, crepido uero quædam ex al-
bo lapide locum undequaque cingebat qui medi ocris areæ spacium
æquare uidebatur. Crepidinis autem altitudo duorum circiter erat
cubitorum, & ex interuallo æneis uerubus illius disterminabantur
spacia, quos Tonæ continebant quædam. in quibus extructæ hinc
inde cernebantur portæ: insepti autem medio terræ hiatus erat non
fortuiti speciem præ se ferrens abscessus, sed si quippiam aliud arte in-
genioque mire constructum opus, qui fornicati cuiusdam tecti ima-
ginem referre uidebatur: cuius ut coniectari licebat, disterminans
linea, quam Diametrum appellant, quaternos non excedebat cu-
bitos: structuræ autem ipsius altitudo a summo ad imum, haud
multo octonum mensuram excedere cubitorum iudicari poterat.
Descensus uero inferne nullus erat arte constructus, sed cum quis-
piam Trophonium adire cupiebat manuales apportabantur scalæ
quæ & bene tractabiles, & usu ipso agiles erant. Postea uero quã
erat descensum, in ipso loci pauimento medio foramen cernebatur quo-
dam quod latitudinem habebat duorum dodrantum: altitudinis
uero dodrantalis speciem præ se ferre uidebatur. Qui igitur descen-
debat mellitas secum deferens placentas, supra pauimentum sese re-
supinabat, ambosque in foramen illud iniiciens pedes, omni conaba-
tur studio ut genua etiam sibi interius fierent. Exin haud temere
talis sese illi offerre solebat species, ueluti si uniuersum illius cor-
pus conuulsionibus distraheretur, & si maximus rapidissimusque
amnis a genibus e cursus totum uorticibus hominem mergeret ra-
peretque suis. Postea uero ex adyto illi clarissima futurorum da-
bantur oracula: uerum haud quaquam uniformia illa, neque eo-
dem quisque præmonebatur docebaturque modo, sed alius qui-
dem cernere uisus erat alius uero audire, prout monenti libuerat
Deo. Exibant autem inde cum pedes ueluti sponte sua ex foramis-
ne exiluissent illo. Hoc enim certissimum reditus signum esse per-
hibebatur. Neminem uero ex iis qui in sacrum Trophonii adytum
descendissent aliquando interiisse memoriæ proditum est, nisi unum
duntaxat, Demetrii satellitem qui neque debita numinis uenera-
tione ingressus fuerat: neque Trophonium (ut dicitur) consulta-
turus, sed spreta loci religione, sacros expilaturus Thesauros,

accesserat, cuius etiam cadauer a sacro procul ingressu iuentum fuisse dicunt. Exeuntem autem a Trophonio sacerdotes ii de quibus retro est dictum, manu ducentes illum in exedra quadam collocabant, quæ non longe ab ipso adyto humi iacebat, & memoriæ appellabatur sedes: ubi de iis quæ uiderat aut inaudierat singulatim percunctabantur omnia: inde ipsum cognatis tradebant & amicis qui hominem in ædes illas boni dæmonis, bonæq; fortunæ ubi statis prius mãserat diebus, accipiẽtes portabant, adhuc præ timore semianimũ et stupidũ et neq; se tunc neq; alios plaue dignoscẽtẽ. Postea uero et in aliis nihilominus sapere q̃ prius sapiebat, et risum qui ab eo defecisse uideri poterat, illi redire constabat. Necesse autem habebat is qui a Trophonio redisset, quæ uiderat aut audiuerat omnia in tabella picta Dæmoni post hac offerre. Hæc pausanias de Trophonii oraculo qui non solum de multis isthæc audisse se dicit, sed Trophonium etiã consuluisse, & in sacrum eius adytum descendisse constanter affirmat.

Cæterum ut nihil ad plenam huius rei cognitionem deficere uideatur, quãdo hoc loci peruenimus, quo etiam modo inuentum id fuerit oraculum paucis nisi molestum est recensebo. Hic adhortantibus cunctis, & ut reliqua subtexeret insuper orantibus, sic prosecutus est Fuscus. Cum cœli intemperie aliquando uniuersa laboraret Boetia, & duos iam annos sitiens & squalida ibribus caruisset regio, delectos ex singulis ciuitatibus Boetii, quos θεωρούς uocabãt, ad Apollinis pcontandum oraculum delphos miserunt: quibus respondit pythia ut in Lebadiam irent, Trophoniumq; hac super re consulerent. fore enim ut is heros siccitatis illius remedia eos doceret. cum autem ii deo parentes in Lebadiam uenissent, & nusq̃ locorum Trophonii oraculũ comperire possent, forte ex illis quidam ex acrephne missus oppido, Saon nomine qui ætate æstimationeq; cæteros facile anteibat siue diuino mentis præsagio, seu auspicandi peritia, Apum uolans conspicatus examẽ illud insequi statuit, q̃ aliquantisper fecisse dicitur: residentibus autem post hac apibus eo loci ubi oraculum postea fuit, specum ingressus ibi repertum remq; diuinam in eo faciens a Trophonio quæ cõcupiuerat percepisse dicitur. Hunc postea Saonẽ ferunt quæcunq; fieri solebant ab iis qui Trophonium adibant: sacra præterea ritusq; omnes a Trophonio edoctũ posteris per manus traddidisse.

Hæc sunt quæ de Trophonio dicere in præsentia habui, ex quibus pspicue licet cognoscere mellitas illas placentas non draconum gratia

a descendentibus afferri solitas fuisse, qui nulli erant, sed fortasse ut illis uterentur si quo casu suo ipsorum uitio, aut occulta quadam oraculi inhabilitate serius sibi responsa darentur. Nam de timore quid est quod tantopere admirari debeamus. Subterraneum enim specum soli subintrantes, & ibi admiranda quædam uidere & audire expectantes, quid mirum fuerat si expauescebant & mirifice contremiscere uidebantur. Cæterum ne de draconibus omnia confinxisse grãmaticos licenter appareat: hoc etiam ab eodem authore memoriæ proditũ est iuxta ercynam fluuium speluncam quandam fuisse in cuius medio duo cum sceptris quibus inuoluti erant dracones simulachra fuisse collocata, quæ ut ait, aspectu quispiam primo cõtuitus Esculapium Hygiamq; esse existimare potuisset: uerum ercynæ & Trophonii imagines esse perhibebantur, quoniam nihilo magis Esculapio quam Trophonio sacros assignari angues antiquitus, uniuersi loci illius accolæ existimauerunt. Hæc Fuscus cum dixisset finem loquendi fecit: oculisq; humi defixis ceu quippiam quæreret quod dictis addere uellet, aliquãdiu perstitit. Tum Capella ita me dii ament inquit Fusce ut nihil mihi hac re gratius aut magis ex animi mei sententia fieri potuisset. Quamobrem et optimo tuo Pausaniæ in primis afficior, cuius suauis & erudita sanè narratio aures ita demulsit meas, ut qđ tam cito tacuerit nõ modice doleã: & tibi ingentes habeo gratias qui hoc ipsum mihi quod diu multumq; conquisiui sedulo nunc & clare explicaueris. Sed quid tu inquit Fuscus faceres si illum lingua patria uerba sua experimentem audisses? nam quo spiritu Dii boni, qua oris rotunditate & elegantia, qua figurarum stiliq; ubertate & gratia omnia distincte ornateq; complectitur, et ueluti sub oculis ponit. Ego enim in præsentia fidi more interpretis, nihil addens aut resecans, sed uerbum de uerbo inuertens tantummodo quæ ille dicit exprimere curaui. Nam Græce etiam poteram si uoluissem, adeo omnia hac de re illius uerba menti mihi resident, & illa ad manum habeo, sed hospitis etiam nostri fuit habenda ratio: uerti igitur pro tempore ad uerbũ illa ut potui, in quo sanè interpretationis modo (ut probe nosti) quantum fidei astruitur, tantum demi solet gratiæ. Verum si quando in illius commentarios incidemus, quod sanè erit si quando ad nos Patauium concesseris, hæc quæ dixi ut à me in præsentia enarrata fuere de ipso clare percipere poteris. Memineris hoc Fusce inquit Capella. Nam et si nihil aliud itercederet causæ cur Patauium uenirem, quo

non parũ sæpe (ut scis) accedere soleo, uel hoc me unũ ĩpelleret ut Pausaniam tuum immo potius iam nostrum inuisere & complecti mihi detur. Verum amabo te mi Fusce (quod in bonam accipias partem rogo) quid tu adeo sub narrationis tuæ calce oculis humi defixis cogitabundoque similis & quippiam perquirenti aliquandiu perstitisti, ut non quod iam perorasses, ut feceras, sed quod mox de re ardua uerba facturus esses speciem mihi præ te ferre uidereris. Quod hospes etiam noster (ut opinor) animaduertens, nutu idipsum ni fallor mihi significare uisus est, quasi alia quædam sedulo quæreres quæ priori de integro sermoni subtexere cogitares. Effare igitur (nisi quid prohibet) quæ tunc animo uersabas, nanque amicorum qui dixit omnia esse communia, non de externis solummodo bonis, sed de internis etiam cogitationibus, seriis præsertim de rebus (ut opinor) intelligere uoluit: nisi forte eos tu inter sese amicos magis esse putas qui eadem promiscuo usu domestica utuntur suppellectili, aut iisdem libris, quã illos qui cordis sibi inuicem penetralia referant intimosque secretorum adytus peruios habent & omnia communi inter se consilio & domi & foris concorditer peragunt, quorum (ut inquit ille) idem uelle, atque idem est nolle. Multum abest ut id reputem inquit Fuscus: quare nulla est inuidia mi Capella ea me dicere quæ animo nuper uoluebam, cum hac præsertim in re iacturam nullam, sed potius lucri quippiam facere possim: uerum tamen si placet ista dicam conditione, si hanc uidelicet mihi huius diei communem operam condonare promittis, ut illa qua uelim in re maxime uti possim: nam id ego uicissim uobis polliceor & in me libere recipio, illam à uobis (si mihi obtemperaueritis) satis bene & commode pro tempore collocandam fore. Hic cũ assensi fuissemus oẽs, et Capella etiã pro omnibus hac de re satis præstare se dixisset. Cogitabam inquit Fuscus, atque interloquẽdum sanè animo uoluebam, quæ nam illius oraculi uerissima adduci posset causa: quinimmo ut unum plerunque ex alio inquies animus & ex illo rursum plura uariaque parturire & elicere solet, multo mihi sub idem tempus oraculorum genera in mentem ueniebant quibus uarias fuisse causas cum diuersa essent & uaria, multiformique darentur modo non ab re existimabam. Non igitur mirandum est, si omnes uos hunc in me animi animaduertistis motum qui intercisum forsitan & inconstantem narrandi modum in me animaduertere potuistis: non enim cum aliud dicitur, & aliud quippiam co

gitatur commode utrunq; ,aut alterum etiam eleganter fieri potest. Hæc igitur fuit mea illa de qua quæris cogitatio, & hinc totus pendebam animi, meditans an ab una & eadem causa tam uaria tanq; diuersa oraculorum effici potuissent genera, an quod mihi uerum magis esse uidebatur à pluribus multiformibusq; ista causis prouenirēt, ita ut unū quodq; pro locorū situmq; diuersitate peculiare suæ originis sortitum esset initium. Multa autem & penè innumera à se inuicem distincta & diuersa fuisse, non est quod ambigere debeamus: Nāq; ut de clarissimis toto terrarum orbe oraculis taceā, quorum ab omni antiqtate ad nos usq; celebris perdurat fama: Delphico scilicet & Dodonæo, in quorum quidem altero Pythia in sacris residens adytis deo (ut aiūt) plena carminibus exametris certissima fundebat oracula. In altero uero pelicides illæ, siue columbæ fuerat, seu Iouis antistites fœminæ, ex Dodonæa quercu futura hominibus canebant euēta: ut hæc inquit missa faciam, quæ nam ferè mundi regio, uel potius qui terrarū in toto orbe tam sepositus tunc reperiebatur angulus, qui non aliquo oraculorū genere uerissimam penes se futurorū prædictionem hoibus polliceretur? Neq; ego hoc in loco ex oscinibus præpetibusq; auguria cōnumerare nunc itendo, aut extorū inspiciendorū peculiarem Aruspicinæ scientiā: uel quæ in pcurandis fulguribus ostētisq; dignoscendis, & signis de cœlo seruādis superstitiosa abseruauit ethruria: quæ oia cum ad diuinationē futurorūq; prædictionē manifestissime pertinere uideantur, cōsulto tamē pterire decreui: lōgissima enim hæc esset narratio, & integrū sibi pculdubio exposceret diem. De oraculis tantū loquor, quæ uoce, sortibus somniisq;, aut certis rerū apparentiis fieri dariue dicebātur. Hæc etenim ut diuersa iter se et penè diffidētia fuerant, sic etiā uarias efficientes habuisse causas uero consentaneū esse uidetur: qđ si illa etiam quæ interloquendū me cōmouerunt, & mentē ad sese traxere meā, nunc audire cupitis, quæ aliosquin rara sunt, & uulgo haud satis cognita, nulla est inuidia, qn ea uobis omnia in mediū afferam, quæ ad futurā forsitan de ipsis inuestigationē animorū nostrorū latētes excitare poterūt igniculos, ut ad pspicuā postea causarū nūc latentiū lucē mētiū directa acie, clare illas pspicere ualeamus. Dico ne ea, an aliud qppiā in psentia uobis agendū esse cēsetis? Quinimo dic inqt capella ut pro istis ēt tibi respōdeā, nā postea tuū erit iubere qđ uolueris, nos uero pmissis manebimus. Bene habet inqt Fuscus, quare audiatis. Multa mihi sub idē ferè tēpus ora

culorum genera succurrebant & in primis illud quod Patris achaiæ de fonte cereris pausanias memoriæ prodidit, cuius uerissima ferebantur responsa, cum non omnibus tamen de rebus illuc homines, sed de solis ægrotantibus consultum accederent. Sed fortasse non erit malum illius etiam uerba recensere. Fons erat iquit in Deæ templo medio ad quem per gradus descensus dabatur. Hunc lapidea circundabat crepido, super quam stantes speculum quoddam tenui alligatum funiculo sensim demittebant obseruantes ne id fonte penitus mergeretur, sed extremo tantum orbe summos contingeret latices. Exin Deæ supplicantes, thuraq; & cætera id genus altaribus adolentes, in speculum despiciebant, quod ægroti illius imaginem de quo Deam consulturi illuc accesserant, uel mortui, uel uiuentis speciem præ se ferentem clarissime ostentabat uerusq; postea secundum uisas imagines rerum sequebatur euentus. Pharis præterea Achaiæ oppido idem refert author, Mercurii in foro fuisse simulachrum qui eam ob rem Agoreus appellaretur, iuxta quod huiusmodi fuisse perhibebatur oraculum. Ante illius pedes lapidea astabat ara atq; hincinde plumbo ad aram alligatæ æneæ uisebātur lucernæ. Cōsulturus igitur uespertino circiter accensis luminibus ad Deum accedebat, thusq; in aræ illius medio de more comburens, astans simulachrum eius suffitu uenerabatur lucernasq; postmodum illas instillato accēdens oleo, in dei dextrā manum numisma quoddam loci illius patrium ex ære ponebat, inde ad simulachri aurem quodcūq; percontari uoluisset clam insusurrabat, obturatisq; post hac auribus à foro recta discedebat et cū paulū fori limites festiuus euasisset aures rursum aperiebat occlusas, et quā primam fortuito audisset uocem illam oraculi ueriq; ominis uice constanter obseruabat. Sed quid de puteo etiam in Ysia Boetiæ ciuitate Apollinis sacro pluribus commemorem, ex quo aqua epota Dei sacerdotes se cōsulentibus uerissima dare dicebantur responsa. Aut de oraculo quod argis in arce ad Apollinis templum fuisse fama est, ubi uiri nescia mulier singulis mensibus agni sanguine delibato furens & Deo plena futuros prædicabat euentus. In burēsium præterea agro in achaia secundum mare herculis fuisse fanum idem est author Pausanias, in quo ex talis & abaco responsa consulentibus hoc maxime dabantur modo. Deo consulturus primum supplicabat, inde precibus rite peractis, Talos quatuor qui ibi affatim reperiebantur super mensam iactabat, Talorumq; situs & figuras diligēter examinans,

quid

quid postmodum ex quibusque signaretur præmonstrareturque figuris, ex abaco illa literis mandatum cõtinuo lectitabat. Verum q̄d ego externa commemoro, cum nostratibus decenter uti possim? nonne in agro Patauino Geryonis oraculum aliquando fuisse legimus, ubi in aquam iactis talis certissima consulentibus darentur responsa? Ex hac etiam (ut arbitror) præsagiorum nota iuxta urbem romam prænestinæ fuere sortes: & Ægeriæ lucus: faunorũq; & Carmantæ matris prædictiones: necnon decantatæ lacedæmoniorum in græcia somniãdi causa excubationes in pasiphaæ fano, quod in agro iuxta urbẽ fuisse locupletissimus author Cicero testatur. Nã ad amphiarai fanũ somnia tota ferè Asia celebrata, uerissimam futurorum prædictionẽ habuisse uniuersa credidit antiquitas. Quæ omnia oraculorum genera (ut aliquando ad id quod dictum est nostra recurrat oratio) siquidem ab unica & eadem singulari prouenisse dicantur causa (ut plerosq; uoluisse physicos audio) cur nam tam uarie multipliciterq; darentur, non contẽnendam profecto quærentibus dubitationem afferre poterunt. Vnum enim ab uno, atq; id uno tantũmodo fieri non abre dicũt physici. Si uero à pluribus & iidẽ diuersis, q̄s nã hic tantus efficientium causarum, & tam uarius exercitus in mediũ probabiliter adduci poterit? Siquidẽ omnes illæ hoc tãtũ unum, siue uaticiniũ seu futurorum prædictionem, siue id aliter nostro iure appellare maluerimus, efficienter antecedere dicantur. Hoc est quod scire perciperem, & in quo hodiernam collocari operam uolebã. Quãobrem considera inq̄t Capella & uide quomodo id quod liberaliter mihi pollicitus es, et in te pro iis etiam sponte recepisti, bona fide rependas, nisi forte abnegare, & ut mali solent debitores decoquere mauis q̄ persoluere, meliora quæso iquit ille: non enim is sum Fusce, neq; adeo obæratus ex isto, ut tam turpiter nullo negotio mea concidat fides. Cæterũ memineris uelim, me tibi illud pollicitum fuisse, & solum id debere fateri, quod possim, & quod planè repræsentare queam: nãq; quod supra me est, uiresq; longe excellit meas nulla (ut arbitror) obstrictum me tenet obligatio, quin tibi illud meo arbitratu, integra etiã fide abnegare possim. Hoc iccirco dixi, quia te uelut in scena aliqua, ex grãmatico philosophum continuo prodiisse animaduerti, abstrusasq; occultissimarum rerum causas historiæ metas trãgressum rimãdas proposuisse. Cæterum bono sis animo Fusce, nam quæ ego in p̄sentia persoluere non potero (quæ mea est fidutia) Leonicus hic pro me inter-

c

cedens repraesentabit, & ut tibi satisfiat sedulo curabit: & ad me conuersus, quin tu inquit Leonice amici fidem liberas cum qua etiam ob strictã est tua: et de iis praedictionũ oraculorumq; causis si quid ex antiquorum mysteriis reconditi seruas (Quod de te nõ dubito) in medium affers: nanq; et promissis fideliter satisfeceris & omnibus insuper nobis rem gratissimam facies. Quid enim est quod huic rei in praesentia praeuertendũ esse putemus: aut ubi potius hodiernã operã impendere sedulo debemus, q̃ in iis quorũ cum omnimodam Fusco narrante cognouerimus historiam, horũ etiam te disertante causas pernoscere cupimus. Huic cũ hospes noster, & Fuscus non solũ assensi fuissent sed me insuper impẽsius rogarẽt, urgerẽt ue ut id oneris sua causa subire uellẽ, sibiq; hac in re morẽ gererem: quandoquidem uos inq̃ sic uultis & orando etiam iubere uidemini, parebo libens, & hãc mihi demandatã prouinciam alacriter suscipere non uerebor: in qua (ni fallor) nõ tantum reprehensionis si quid aut praetermissum à me: aut praepostere dictum fuerit, quantum ueniae, ne dicam laudis quod cito nobis paruerim, uel apud iniquos iudices me consequutũ iri non dubito. Quotus enim quisq; est qui de re tãta uerba facturus, uel satis paratus merito uideri possit, uel hominum studio plene satisfacere ualeat, ne dum ego qui iam diu (ut scitis) ab iis literarũ studiis defeci & totum me in Aristotelicos cõmentarios, quos etiam publice profiteor, conieci, in quibus aut nulla de istiusmodi: aut exigua quaedam & ad physicas magis causas, & has quidem de prope spectantia pertractantur: ista uero quae uos à me in praesentia audire percupitis, et abstrusa sunt certe, & ex media (ut aiunt) philosophia repetita, non ea quidem quae physicas de proximo rimatur causas, rerũq; proprietates, & effectiones speculatur. Sed ex illa quae sublimioribus diuiniorisbusq; contẽplationibus uniuersam planè impendit operã. Quamobrẽ scio me hodie ieiune admodũ & tenuiter, ne dicã inepte totam hanc rem pertractaturũ, quae neq; praeperationis, neq; tẽporis ut explicari ex dignitate sua possit, habere uidetur satis. Dicã tamẽ quãdo sic uobis placere nunc uideo, et ea certe dicam quae mihi in promptu erunt, & ad manum uenient. Caetera uos recondita magis & exactiora de aliis posthac requirere curabitis. Sed nultis ne inq̃ quoniam satis hic fuimus, & aliud dicendi sumendum est initium, ut locum etiam mutemus, & hos conclusos parietes relinquamus, ut aperto aere & liberiori caelo perfrui possimus? Hoc est inquit hos-

ſpes noſter quod iam pridem dicere uolebam, ſed iccirco tacui quia uos interpellare, aut alicui ueſtrum rem ingratam facere ſub uerebar. Quare ſi id placet omnibus, egrediamur nam melius (ut opinor) ſub diuo manebimus, quando et dies inclinare iam incipit, & pleraq; ſunt loca ubi grata arborũ opacitate, ſaxorumq; frigidiſſimis umbris, diei adhuc reliquum æſtũ ſalubriter tẽperare poterimus. Hic cũ omnes hoſpitis noſtri ſententiã comprobauiſſemus, ut eramus domo egreſſi ſumus, & per collis iugũ ubi ſita eſt uilla, paululũ progreſſi illo duce ad dextrũ inter amœniſſimas quercus molliter deſcẽdere cepimus, ſecundũ aquæ riuulũ quendã qui in ſubiectã delapſus uallem per lætiſſima repens gramina, tacitus defluebat. hic aliis alia, & eadem inuicẽ miris laudibus extollentibus, & tũ aeris ſalubritatem, tum loci ipſius amœnitatẽ et gratiam magnopere admirãtibus. Quid uos inquit hoſpes faceretis, ſi iſtos uillã hanc in gyrum cõplexos colles uideretis. Quibus quantum ex hominum cultu detractum eſt, tãtum profecto naturali accedere gratiæ manifeſte percipitur. Profecto faunos illic nymphas ruriſq; numina habitare & uagari ſolere contẽderetis: undiq; enim irriguis ſcatẽt fontibus: ubiq; ſalutiferis cõueſtiũtur herbis, quas Dominicus Sẽnus noſtræ etatis (ut ſcitis) inter herbarios præſtãtiſſimus certiſſimos & præſentaneos habere effectus mihi ſæpiſſime affirmauit. Solet enim harum inueniendarum gratia ad nos ſæpius accedere. Sunt præterea eo loci ſpeluncæ aliquot tali ſtructuræ forma excauatæ, adeo fornicibus concameratæ crebris, ut artis, nõ naturæ opa plane uideri poſſint: quas quotiẽs ĩgredior, ĩgredior autẽ libẽter quotiens ad ea loca peruenio, totiens ceu præſentis cuiuſdam numinis religioſus quidam inuadere me ſolet horror: uerum quid hæc ego inquit uobis pluribus commemoro. cras ſi uolueritis illuc accedere poterimus, ut oculata (ut aiunt) fide, que dixi percipiatis. Dum hæc hoſpes loquitur iam ad uallis ipſius initium perueneramus, quæ non ſaxis aſpera, aut anfractibus ſalebroſa & inuia, ſed ſpaciis ſenſim decliuibus exporrecta, altiſſimiſque conſita populis, inter duos hinc inde aſſurgentes colles in boream ſpectans molliter extendebatur: hanc mediam leni defluens ſuſurro placidiſſimus diſterminabat amnis, paruus ille quidem, uerũ argenteis nitidus aquis, & ad uadum uſq; perſpicuis. Huius utrinq; ripas molli ueſtitas gramine lætiſſimæ largiter adũbrabãt

populi, quæ per totam alioquin conuallem plurimis connatæ ea tamen loci aquarum (ut arbitror) altrice ui, pulchriores procerios resq; surgere uisebantur. Tum capella, quid tu inquit hospes ꝓximos refers colles, illorumq; nobis amœnitatem pluribus inculcas: nōne hæc amœnissima uallis omnium sanè elegantiā locorum uel sola superare potest? Quæ situ salubris: arboribus consita: gramine fertilis: aquis irrigua: auium sonora concentibus, undiq; omnibus renidet angulis, ut neq; decantatas Penei amœnitates, neq; thessalica tempe, iure quis illi comparare ualeat. Quamobrem si sapimus hic in umbra cōsidamus, & prope aqulam istam amœnissimam inceptū à nobis sermonē absoluamus: uidetis ne ut hæc ripa ceu id habuerit operis ut hanc nobis ad disceptandū efficeret sedem, sensim decliuis molliter se substernat, plenosq; herbarum thoros largiter subministret? uera narras īquit Fuscus, quare nisi quid aliud Leonico uidetur hic considamus. Mihi quidem inq; nihil hoc loco pulchrius, nihil gratius, aut ex animi mei sententia magis esse potest, quare nulla est mora quin hic sedentes quod agendū nobis est cōmode peragamus. Consedimus igitur omnes alius alio secundum flumen quo quisq; loci concupiuerat maxime. Et ego quandoquidem inq; hoc mihi hodie dicendi munus omnes iniūxistis, & tantum me oneris subire uoluistis, parebo libens. Cæterum anteq; ad propositam deuolamur quæstionē, Deum prius Opt. Max. à quo omnia quæ mente, sensu ue percipi possunt per gradus producta, ad illum rursus numeris quæque suis retro feruntur, supplices uenere-mur, illumque intentis precemur animis ut mentis nostræ oculos splendore suæ claritatis illuminet, ut & quæ sibi grata sint in primis dicere ualeamus: & rei quam nunc quærimus naturam, & essentiam satis cōmode explicare possimus. Et istuc quidem omnium posthac dicendorum quā accommodatissimum in præsentia proposi-tum a me sit prohemium. Cæterū quod omnes ferè ii qui accuratius quippiam pertractare rimarique aggrediuntur plane facere solent, ut rem: scilicet illam de qua disputaturi sunt rationibus esse demon-strent: ueterum testimoniis confirment: crebris stabiliant experien-tiis, id mihi in præsentia de diuinatione uerba facturo haud quaq-quam agendum esse censeo, non alia profecto de causa nisi quod hæc (ut opinor) res clarior testatiorque est quam ut ullis ostensionum comprobationumque indigeat adminiculis. Est enim isthæc uetus opinio, & ab Heroicis usque (ut ait Cicero) ducta tempo-

ribus, & omnium etiam gentium firmata consensu, quandam inter homines uersari diuinationẽ, futurorũq; diuersa diuinitus ostendi præsagia. Quamobrem non satis belle mihi fecisse uidentur Stoici, & inter eos Chrysippus maxime, qui diuinationum genera esse, futurorumq; præsensiones inter homines reperiri, pluribus argumentorum euidentiis ostendere est conatus. Hoc enim longis annorum seculis fuit comprobatum: & uniuersa asseueranter confirmauit antiquitas: huiusmodiq; etiam quotidie nõnulla salutariter experitur uita. Omniũ præterea ueterum philosophorum natio, præter unum aut alterum duntaxat qui de diis male opinati sunt, Diuinationem esse constantissime approbauit. Ista nanq; bene reciprocari, & in sese recurrere dixerunt, Si diuinatio est, Dii certe sunt: & si sunt Dii est Diuinatio: Clarum autem est Deos esse, & eosdem rebus consulere humanis, quare & Diuinationum clara sanè & perspicua omni proculdubio reperiri genera certum est. Quas futurorum prædictiones siue præsensiones esse, hominum uitæ maxime conducẽtes & cõmodas, concorditer omnes definiere philosophi. Positis igitur & constitutis duobus iis quæ in quæstionibus (ut Peripatetici uolunt) prima obuersari solent, quod sit scilicet & quid sit Diuinatio, ad reliqua si placet omine cum bono pergere contendamus: ea autem sunt ut Diuinationum effectrices causas, siue naturalibus constare dicantur initiis (ut uoluere nonnulli) seu naturam ipsam excellere & supereminere uideantur pro uirili inuestigare conemur. Hoc enim est (ut opinor) quod Fusci mentem inter narrandum insigniter commouerat: & quod omnes postea uos a me explicari enodariq; magnopere expostulastis: uerum anteq̃ ad id quod mihi demandatum est nostra se flectat oratio, necessaria prius hac in re Antiquorum diuisione quadam uti constitui, ut ex illa & quæ nobis in præsentia pertractanda sint, & rursum quæ silentio prætereunda clare dignoscere possimus: non enim omnia (ut aiunt) uasaria in præsentia excutienda esse duxi, & temporis alioquin mihi, necnõ uestrum in primis est habenda ratio. Est autem diuisio huiusmodi duo scilicet esse diuinationum cõmunia genera, unum quod artis sit particeps, alterũ quod arte careat. Et primũ quidem illud coniectura, iugiq; rerum obseruatione constare antiqui uoluerunt: Secundũ uero, animi cõcitatione quadam & furore effici, cũ is soluto liberoq; motu futura præsentit: quod et somniantibus sæpenumero cõtigit, & nõnunq̃ uaticinantibus

per amentiam & furorem: ut sybillas quōdam fecisse & Bacchidem boetium, nec non epimenidem cretensem memoriæ proditū est qui deo pleni, & à Phœbo afflati esse dicebantur. Cuiusmodi homines græci φοιβολήπτοις καὶ νυμφολήπτοις appellare cōsueuerūt. Quales etiam pausania teste, Cyprius fuit euclus, & Musæus Antiophemi filius genere Atheniēsis, & ex eadē præterea Vrbe Pandionis filius licus. Vniuersum igitur illud nō naturale, sed artificiosum diuinādi genus (si placet) in præsentia dimittamus, qđ et à iuniori sanè Academia: & à peripateticis insup copiose insigniterq; reprobatur, & obstinate acriterq; defenditur à stoicis. Vbi & aruspicina cōtinetur oīs: et extorū inspiciendorū superstitiosa sanè ratio uersatur: uniuersaq; insuper sortiū, portentorū & omniū coacernatur disciplina. De altero aūt disertemus genere quod natura constare dicitur, & iccirco ab illis naturale appellari solet, quādo animorum (ut dixi) uis & potestas sine ratione & sciētia motu ipsa suo soluta et libera cōcitari et futura præsentire uidetur. Quod diuinandi genus (ut in phædro inqt plato) antiq maniā. i. furorē siue insaniā uocauerūt, quoniā soli diuino furore afflati & parciti uere uaticinarētur et pdicerēt Vates: Posteriores uero. T. inter posito elemēto mantiā. i. diuinationē appellauerūt. Quo in genere oracula oīa et somniantiū etiā præsensiões manifestissime cōtineri perhibentur. Siquidē iis duobus tantū modis sine ratione et sciētia liberi et soluti incitētur animi: Vno uidelicet furētes, Altero somniantes. De iis igitur uerba nūc faciemus: nāq; de singulis diuinationū generibus distinctius uelle perqrere, et īfinitū pfecto esset, et à re quā pposueramus pculdubio perq; alienū. De oraculorū enī pdictiōibus & causis se libēter audire uelle dixerat Fuscus: et idipsum in psentia ptractare nobis fuerat cōstitutū. Cæterū qstionē hāc bonis (ut aiūt) auibus aggredi incipiētibus nobis ea prius q ab antiqs per manus tradita tenemus de diuino. s. beatoq;, & oibus undiq; partibus absoluto aīali oīa in sese aīaliū cōplecti genera in psentia supponātur, et p receptis habeātur. Hoc. n. cū oēs in se oium rōnē cōtineat et causas cūctaq; ppetuo & iugi circūductu ex sese pducat, et in se uicissim recipe dicatur, nō imerito oium uera primariaq; perhibēda est cā. Hoc græci qdē κόσμον, Nostri uero mūdū, cū ob illius exactū excellētēq; ornatū, tū pter oimodā rerū uarietatē, nō inelegāter sanè appellauerūt, aīal æternū beatūq; oia uidēs, audiēs oia, rōnaliq; insup aīo et diuina præditū mēte. Nihil enī phibet (ut opinor) me hodie ex Academiæ

penetralibus diuinatiõis causas depromere tẽtantẽ, Academicũ ex peripatetico fieri illorũq; sectã audacter profiteri: qui mihi alioqn cũ in aliis ferè oibus, tũ hac maxime in re, mirifice cõsensisse uidentur: quoniã admirabiliũ ferè oiumq; quotidie nescia experitur uita, de qbus aliorũ planè silẽt dogmata, ipsi latẽtes rimãtur causas, et semper habẽt aliqd quod de huiusmodi omnibus in mediũ luculẽter & cõmode afferre possint. Diuinũ igitur hoc aial, siue mundus, seu uniuersum, siue alio quouis noĩe appellari gaudet, oĩa ĩ se aialium cõplectẽs genera, ceu sui partes & mẽbra, uitali cũcta spiritu pmeãs animat, pariaq; cõparibus copulãs, et cõtraria disterminãs a diuersis, mirabili quodã harmoniæ tẽperamẽto uniuersa cõponit & tẽperat, summaq; cõcilians imis, & mediis ex materia cõiungẽs & uinciens, indissolubili rerũ nexu cũcta cõstringit. Ex quo oẽs oium rõnes & causas ceu à perẽni quodã fontis exordio partiũ ad se inuicẽ concordia & discordia. Quæ græci συμπάθειαν καὶ ἀντιπάθειαν uocant, emanare effluereq; certissimum est: has autẽ suis quasq; et peculiaribus numeris, singulatim qdẽ solus ipse exactè cognoscit, siue qs ex meliorũ ordine cũ illo oĩa lustrat. Genera uero is qui rerũ naturæ pscrutationibus nõ sine acri iugiq; studio uniuersam ĩpẽdit operã, quorũ ego uestigia sequutus diui furoris, quẽ uaticiniũ siue diuinationẽ uocãt, ubi tota (ut diximus) oraculorũ natura cõspicitur, pbabiles afferre id nũc aggredi or causas: nõ eni Geometricas hoc in loco necessitates qsq; à nobis iure exigere debet, tali presertim de re, quæ naturã etiã ipsam (ut nõnulli philosophorũ et ii nõ ignobiles uoluerũt) lõge excellere uidetur. Cæterũ ut ad rẽ aliquãdo pueniamus, qa unã horũ oium et eãdẽ eẽ existio rõnẽ, in primis de Trophonii oraculo qđ huius modi nobis ansam præbuit quæstiõis si placet uideamus, ubi totã hãc rẽ physice prius excutere et ĩdagare tẽtabo: postea ẽt (si p uos quominus id fiat nõ steterit) altiores illius rõnes et cãs deo fauẽte inuestigare conabor. A Diuino igitur illo ã quo diximus aiali nostrũ capiamus exordiũ, cuius calẽtẽ uitaleq; (ut poeta inqt) undiq; difusum spiritũ, & uniuersum hũc globũ, ceu uastũ qđdã et ĩmẽsum corpus pmeantẽ et mouẽtẽ, à solidis maxime et cõpactis illius partibus (qualis esse phibetur terra) multos sanè uariosq; excitare et expellere halitus à qbus diuersæ apud nos rerũ cõsequutiones efficiũtur, uerisimile eẽ uidetur. Vnde eni tot locorũ diuersitates: tot uariarũ genera aquarũ: tãtæq; et tales terrarũ differẽtiæ cõstare dicẽtur? Nãq; multi planè salubres sũt situs qdã uicissim.

graues et pestilẽtes: nõnulli lætales ẽt et mortiferi eẽ phibẽtur: ut de Ampsancti i agro Hirpino: et de plutonia terra i Asia refert Cicero: Quid qđ aliæ qdẽ terræ accuta & excussa producũt igenia: aliæ ue ro piguia & obtusa. Quæ oia sanè fieri ex cœli uarietate et ex dispa rili terrarũ spiratione uero (ut aiũt) uerius esse cõstat. Quid mirũ igi tur cum tot sint terrarũ & tam diuersi anhelitus & respirationes, tam uaria insuper tãq̃ inter se distãtia situ suo, cœliq; positura loca. Si aliquò terrarum ii exeãt spiritus qui hominũ animos ad futurorũ præsagia suapte ui pronos & procliues, et a diuino furore nõ alienos concitare & ueluti diuinitus inflãmare ualeant? Quid enim (ut de Trophonio loquamur) subterraneũ illum specũ? Quid medio in spe cu excauatũ foramen in quo ille, qui Trophoniũ consulturus accede bat, coniectis pedibus conuulsiones quasdã, torrẽtisq; rapidissimi spe ciem totũ se uorticibus rapientis sentire uidebãtur, aliud sibi uelle di cemus q̃ aduentantis motionẽ concussionem ue spiritus, locis præser tim cauis, cuiusmodi sunt speluncæ & antra nõ alienam à quo infla tæ mentes & diuino illo halitu grauidæ futura facile præsentire et prædicare poterant. Aut diuinãdi quidẽ uires (ut nõnullis placere sentio) ipsi secũ afferũt animi, id autẽ quod eos excitare, cõmouereq; dicitur, aeris quædã est et spiritus peculiaris proportionataq; tẽperi es. Aliæ nãq; aliis cognatæ et cõmodæ exiſtũt res, & ob id in dissotia bili quadã inter se uitæ cõcordia, & agere et uicissim pati natæ sunt. Quemadmodũ enim abstrusos conchiliorũ colores admixtũ cõmode & efficaciter extrahere dicitur lamentũ: cocciq; succũ nitri uis addi ta ualẽter educit. Sic animorũ latẽtes alioquin notiones, futurorũq; in ipsis adũbratas p̃sensiones, loci illius diuinus anhelitus excitare et perspicue collustrare potest: nõ enim absurdũ est animũ ipsum qui ab oi æternitate uixerit: et cũ inumerabilibus uersatus sit animis: oiaq; insuper quæ in rerũ natura sunt uiderit, signis quibusdã cõsequentia declarãtibus futura præsentire posse. Nõ enim illa quæ futura sunt (ut inquit Cicero) subito exiſtũt, sed est quasi rudẽtis explicatio, sic tra ductio tẽporis, nihil noui efficiẽtis, sed primũ quodq; replicãtis. Qui bus rationibus ea etiã quæ de sacrificiis dicta sunt, cæteroq; illius cul tu qui Trophoniũ cõsulturus in sacrũ illius specũ descendebat manife stissime suffragari uidẽtur: omnia enim illa animorũ expedita erant piacula, præparationesq; nimirũ illos expurgãtes, ut ab oi aliorũ ipe dimẽto liberi et soluti uim illã diuini alitus bene recipe, et cõstanter

perferre

perferre posset. Nã prophanos et cõtaminatos homines, aut nõ afflari penitus: aut non sine pernitie sua oraculi illius periculum facere, indi tio esse potest contumax ille & impius Demetrii satelles qui nulla numinis religione permotus: nullis expiatus sacrorum cerimoniis, spretoq; Dæmonis cultu, & iis quæ de more fieri solebãt neglectis, sacrũ Trophonii specum ingredi ausus est. Quamobrem morte (ut ferunt) repentina sublatus, temeritatis impietatisq; suæ meritas luit pœnas. Nec dissimilis ferè (ut arbitror) diuinãdi fuit ratio in Delphico Apollinis oraculo toto terrarũ orbe celeberrimo, nisi qđ ille quidem qui Trophonio utebatur uate, uel audiebat quippiam: uel futurorum cernere uidebatur euenta. Pythia uero ipsa deo plena in sacro residens adyto exametris uersibus certa fundebat oracula: causam enim eandẽ fuisse, diuersum uero modum uerisimile est. Nam terræ etiam diuino quodam halitu Pythiam icitari, uel locus ipse testimonio esse potest. Antrum enim erat ubi sedens illa futurorum præcinebat oracula: et in eo secretior quædam pars quam adytum ferè omnes: nonnulli cortinam uocauere, ex qua fatidicus ille spiritus, non sæpe, neq; eodẽ semper modo, sed incrementis quibusdam, & decrementis exhalare dicebatur: quem hauriens Pythia atq; inde furore percita & afflata, futuros pręcinebat euentus. Statis etiam quibusdam temporibus domus illa (authore Plutarcho) odoratis uaporibus quales ferè a p̃tiosissimis exhalare solent unguẽtis uniuersa replebatur: qui ueluti à fonte quodam, ex ipsis adyti faucibus eleuati, sensim postea euanescere sentiebantur. Calidi scilicet cuiusdam natura (ut par est) aut ui quapiam alia illos cõmouente & excitante, quinetiam Pythiæ ipsius corpus purum castumq; per omnem sanè uitam esse oportebat, & ab omni hominũ conuersatione, externorumq; contagio penitus alienam. Non enim oĩum mentes diuino illo halitu æque concitari ĩflammariue poterant: neq; corporis cuiusq; habitus ingruentis uim spiritus facile sustinere ualebat. Quamobrem propitii etiam, & modo non aduentantis Dei: & contra auersi & nolentis, ex oblatis uictimis clarissima sumebant inditia: non enim esse aptum oraculum qui illis præerant sacris, dictitabant nisi astans contremuisset uictima & toto succussa corpore non sine soni cuiusdam trementis strepitu ab imis pedibus exagitata fuisset, quod in capite solummodo ĩmoladarum hostiarum in aliorum sacrificiis deorum moris fuerat obseruare. Quam rẽ apud nos uates Virgilius nullius non disciplinæ peritissimus, nõ grãmaticis ex Triuio, quia

d

iis arcentur sacris. sed rerum naturæ studiosis cum de hoc loqueretu
oraculo iis uersibus elegantissime significauit.
Vix ea fatus eram tremere omnia uisa repente
Liminaq; laurusq; dei, totusq; moueri
Mons circum, & mugire adytis Cortina reclusis.
Halitus enim fatidici (ut opinor) præsentiam ostendere uolens poeta, motionẽ illã, & rerum etiã anima carentiũ concussionem recensere ui detur, sine qua neq; Pythiã oraculi illius antistites itroducere solebãt & oraculum respondere nolle contumaciter asseuerabant. Cui etiam sentẽtiæ ea quæ de primis oraculi illius initiis memoriæ pdita est fa ma, clarissime astipulari uidetur. Feruntenim pastorẽ quendã Core tum nomine qui eo loci gregẽ compulerat, forte fortuna iuxta specũ illum aliquando consedisse: cũq; deo parcitus furentes æderet uoces et futura prædiceret, primo qdem à confluentibus illuc undiq; pastori bus neglectum & pro insano habitũ fuisse: mox autem cum ea quæ prædixisset ille certissimos sortirentur euentus, unice ab incolis cultũ, eo loci clarissimi toto orbe terrarũ oraculi certissima iecisse principia.
Ex quibus cuiuis clarissime patere potest delphicum oraculũ ab ipsa rerũ omniũ parẽte, et eadẽ altrice natura effectrices sortitũ fuisse cau sas: terræq; diuinũ halitum uaticinii architectum extitisse, & iccirco non æque oĩbus se insinuasse, uiresq; uulgo suas ostendisse quia per cognata germanaue congruenti sibi tẽperamento corpora, expurgat as hoĩum solũmodo permeare mentes, et furentiũ linguis indubitata futurorũ euenta prædicere & præmõstrare natus fuerat. Nõ enim (ut diximus) incredibile cuiq; merito uideri debet, in tanta præsertim rerũ naturæ uarietate alia ab aliis intimo quodã uitæ cõmercio, naturaliq; rerum concordia quodãmodo affici & pati, quæ à cæteris ne paarũper qdem moueri sunt apta. Herculeus lapis (quẽ magnetẽ uocãt) ferrum ad sese trahit, paleas non sentit. contra electri uim quod succinum appellant, palearum festucas non solũ attrahentem, sed arcte ẽt tenẽtem uidemus, cui si ferrum applices nihilo sanè plus efficies q̃ si paleas magneti proximas facias. Sed quid ego hæc, quando magnes etiã ipsa quãtũuis pusilla & tenuis, altero sui latere ferrũ trahit, altero respuit et expellit, ne miremur uarias rebus in uariis naturæ affectiones reperiri, quãdo in tantillo lapidis corpusculo contrariæ adeo & dissidẽtes inter se uires manifestissime cõspiciãtur. Potuit igitur illum qui ad Trophoniũ descendebat, uis ea terræ futuri imaginosum,

& præsciũ reddere: sicut Pythiã diuinus ille halitus icitare ualebat. Multa eni iis ipsis in rerũ natura haud quaq; dissimilia quotidie experitur uita, quæ si qs clara mẽtis acie aĩaduertere uoluerit, pfecto iis etiam quæ recensuimus haud magna cũ re fidem præstare poterit. Hederæ folia cõmanducata ebrietatis speciẽ quandã repræsentare, et proclines ad furorẽ mentes ualenter ĩcitare. author est Plutarchus, et ideo (ut opinor) non tantũ psidis dei causa, quantũ qa ipsos mouere, & inflamare poterant aĩos hederaceæ poetis coronæ dabãtur, qui sine furore quodã (ut Democritus & Plato testantur) magni sanè esse non possunt. Vinũ quetiam ipsum nõne liberalius haustũ ad secretorum recõdita elicienda, et nullo respectu pferenda, uel maximã habere uim ab oĩbus ferè phibetur? unde apud græcos natum prouerbium οἶνος καὶ ἀλήθεια *idest uinũ et ueritas: qđ ẽtut Aristoteles refert, ad uarios in hominibus efficiendos mores: & ad multiplices animorũ cum sedandos, tum incitandos motus, pro corporis cuiusq; habitu, et temperamento, necnon ipsius mẽsura, admirabiliter ualere uulgo experientia docet: alii enim illo epoto hilares fiunt & garruli: tristiores alii & taciturni: nõnulli seueriores & rigidi: contra pleriq; faciles et misericordes. Sunt & qui furentes penitus eo & ĩsani efficiantur: ut merito diuina quædã in illo uis & natura existimari possit, quæ mẽtes hoĩum ut quæq; affici nata est incitare & cõmouere efficaciter ualeat. Et hæc sunt ut de multis pauca quæ de Trophonii pdictionibus & Delphico Apollinis oraculo in præsentia dicere habui. Ex quibus duo etiã illa quæ refert Porphyrius, oraculorũ genera quæ nã fuerint, & ex qualibus puenire potuerint causis, non ab re coniectari potest: quorum unum fuerat Colophonium ubi aqua ebibita de futuris uates respondere solebant. Alterum uero Branchidicum in quo habitum ex aqua ascendentem haurientes antistites uentura prædicebant. Vtrisque enim similis (ut par est) diuinandi suberat ratio, quamuis quo dabãtur modo uaria esse uiderentur. Quemadmodum iis etiam quæ paulo ante ex Pausania rettulit Fuscus, iis inquã quæ naturalia sunt & per furorem fiunt minimeq; ad artificiosum illud diuinandi referuntur genus: ut de puteo scilicet in Ysia Boetiæ ciuitate cuius aqua ebibita Apollinis sacerdotes futura prædicebant: & de oraculo præterea argis in arce ubi statis diebus agni epoto sanguine uiri nescia mulier futuros præcinebat euentus, omnia enim ista rerum naturæ sunt opera, ex cœli uarietate & disparili (ut*

diximus) terrarum respiratione profecta, quæ hominum animos præ uaria cuiusq; affectione incitare & cōmouere suo iure ualenter possunt. Quos non solum iis sed aliis etiam plerisq; cōcitari rebus afflariue perspicuum sanè est. Multi enim phrygiis (ut ferunt) cantibus, uariaq; sonorum harmonia uehementius impelluntur animi: nonnullos nemora et syluæ: plerosq; amnes aut maria magnopere cōmouēt, & non solum ii terrarum halitus, & afflandi, quos recensuimus modi: in tantum ut nihil magis diuinam animorum naturam & uim, q̃ illorum frequens concitatio & permotio nobis declarare possit. Cæterum hoc quispiam in loco non immerito ambigere posset, quonāmodo ii terrarum halitus qui corpulenti alioquin crassiq; esse perhibentur animum ipsum à corporea seiugatum natura pertingere, talesque illi affectiones inurere ualeant: id nanq; quod corpore caret à corpulento pati ne suspitione quidem bene fingi potest. Hinc pro tempore breuiter sanè hoc occurri potest modo, huiusmodi uim, siue illam terrarum naturam, siue animam & habitum, spiramentaue quædam appellare malumus (nihil enim refert quonā eam uocemus nomine) ipsum quidem non afficere animum, q̃uis pro sermonis cursu sæpius idipsum dixisse uidemur, sed illius secundarium uehiculum, id est fantasticum, siue animalem spiritum, quem nonnulli primū eius esse dixerunt corpus, concitare & inflare posse: quæ illius affectiones cum postea ab ipso propter essentiæ cognationem facile percipiantur animo, efficiunt sanè ut ille latentes post hac & abstrusas in sese rerum excitet rationes, ex quibus iugi consecutionis serie ea quæ futura sunt multo ante præuidere & prænoscere potest. Verum isthæc quoniam altioris cuiusdā quæstionis dubitationem disquisitionemq; afferre uidentur, in præsentia missa faciamus, propositumq; de naturali diuinatione negotiū hic oportune concludamus, quando efficientes eius causas & rationes in rerum natura insignitas reperiri satis distincte (ut arbitror) in iis quæ retro dicta sunt demonstrauimus. Vnū tantūmodo hic addam q̃d plerosq; hac de re non īmerito ambigere, & animi dubios facere solet, nisi res uidelicet illas corporum animorumq; motrices aliquādo posse deficere, quemadmodum à supra dictis locorum sitibus, longo decantata æuo euanuisse uidemus oracula, non alio quippe modo q̃ quosdā defecisse fluuios, aut in alium contortos cursum & deflexos fuisse, manifestum sanè est: nihil enim à lunæ complectitur orbe quod longinquis temporum spatiis aliquando non fatiscat & corruat, et alioquin.

physica dictat ratio, quæ cũcꝫ aliquãdo ortum habuerint, finẽ quocꝫ ut habeant necesse esse. Verum posse etiam uicissim non negauerim, annis uoluentibus, iisdem, uel aliis numeris eadem de integro exoriri, ut rerum inuariabili serie illa summus mundi opifex ante secula fore præscripsit. An non meministis miraculi illius quod superioribus annis in agro Veronẽsi non lõge à Benaci lacu alpes uersus uulgo ꝓditũ est cõtigisse? Templum scilicet quiddam diuinæ mariæ eo in tractu dicatum esse, in quo statis diebus quidam terræ excitabatur halitus qui ædem sacram ingressos homines excitabat adeo et cõmouebat, ut singulis primum artubus contremiscerent, mox etiam (si diutius permansissent) non sine incondita quadam manuũ & ceruicis iactatione incessanter saltarent, neq; ullo consistere possent modo: quod tamen non omnibus accidere dictum est, sed plerisq;, quos (ut opinor) exhalans ille spiritus pro habitu quodam corporisꝫ temperamento, solummodo afficere & concitare poterat. Qui post modum terræ halitus deficientibus (ut par est) causis, illo quo exire cœperat anno, euanuisse dicitur, licet idipsum, ut moris est, uulgus imperitorum superstitiosius etiam nunc interpretari non desinat, & supernaturalibus assignare id causis contendat. Et hæc de naturali diuinationum genere, quod per furorẽ fit, deq; illius physicis rationibus & causis in præsentia dicta sufficiant. Reliquum est ut alteram eius partem in qua uniuersa somniorũ continetur ratio pro uiribus explicemus, ut uniuersum hoc genus ex oĩbus ut aiunt angulis solerter excutiatur: et nos id qđ a principio polliciti fuimus bona fide rependere uideamur. Qua in re (quod in superiori etiam fecimus capite) eas primũ inuestigabimus causas quæ & naturales sunt, & in nobis ipsis originem habere uidẽtur suam: reliquas uero siue extrinsecus accedentes, seu naturam etiã ipsam excellere creditas, quas pleriq; solas & ueras huiusmodi somniorũ causas esse uoluerunt, postea si uos idipsum uelle cognouero pro uirili inuestigare conabor, ꝙuis animi dubius sim totam hanc rem me hodie (ut par est) satis plenè cõgruẽterꝫ explicare posse. Video enim deficientem iam cedere diem, rupiumꝫ et arborum duplicatas excrescere umbras, & non pauca adhuc restant quæ dici conueniunt. Cæterum quod hodie fieri nõ poterit, nihil (ut arbitror) prohibebit quin cras, uel perendie, aut quando uolentibus magis uisum fuerit nobis distinctius cõmodiusue etiam fiat: sed unde egressi sumus iterum (si placet) reuertamur. Somniorum rationem fatidicorum uniuersumꝫ

insuper illud diuinandi genus qđ liber dormiente corpore ex sese proferre dicitur animus, neq; prorsus esse contemnendam, neque omnino admittendam & confirmandam Aristoteli placuisse uideo: quippe qui omne id naturalibus quidem prouenire causis, uerum ex corporis ipsius habitu temperamentoque emanantibus, haud dubitanter existimet, & iccirco ea solummodo quæ ad somniantis pertinent corpus præominari præmonstrareq; posse confirmat. Reliquorum uero neq; causas esse somnia neq; indicia sed fortuitorum quorundam uicem solummodo uult obtinere. Quamobrem eos absurda opinari dicit qui somniorum a deo mitti genera existimauere, quod si alioquin uerum esset sapientibus inquit ea prudentibusq; uiris & non cuiuis è populo à diis mitti illa utiq; par esset, & ad summam uniuersum hoc diuinandi per somnia genus extenuare labefactareq; plane contēdit Aristoteles & pro corporis habitu qualitateq; præteritarum quinetiam modis cogitationum formari efficique, & res quæ ad somniantis pertinet corpus solum præmonstrare asseueranter affirmat. Cæterum omnis contra illum hanc obrem Academia, & uniuersa insuper stoicorū reclamat natio. Vita quinetiam omnis, cuius certe firmum ualensque esse debet testimonium, refragatur, somniorum esse diuinationem futurorumque præmonstrationem quandam contumaciter asseuerātes: uerorumque ab omni antiquitate, & indubitatorū exemplorum quæ uulgo etiam quotidie experimur, infinitā penè multitudinem in medium adducentes: quæ ego in præsentia iccirco prætermittere decreui quia & temporis ad illa explicanda non satis habere uidemur, & ex illorum uos commentariis commodius ea posthac et seriosius colligere poteritis. Vnum tamen hoc silentio præterire non possum quod de Aristotele ipso locuplex sanè author refert Cicero, ex quo non omnem illum somniorum diuinam præsensionem funditus sustulisse, sed aīos aliquando nostros curarū īpeditione liberos iacente & mortuo penè corpore futura præuidere uoluisse clarissime (ut arbitor) percipietis. Scribit enim in suis de diuinatione commentariis is author post uaria somniorum exēpla iis planè uerbis. Quid singulari uir ingenio Aristoteles et penè diuino, ipse ne errat, an alios uult errare, cum scribit Eudemum Cyprium familiarem suum iter in Macedonia facientem Pheras uenisse, quæ erat urbs in thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu tenebatur: in eo igitur oppido ita grauiter ægrum Eudemum fuisse ut omnes medici dis-

sideret. Ei uisum in quiete egregia facie iuuenem dicere fore ut breui conualesceret, paucisq; diebus interiturum Alexādrum Tyrannum ipsum autem Eudemum quinquennio post domum esse rediturum, atq; ita quidem prima statim scribit Aristoteles consecuta: & conualuisse Eudemum: & ab uxoris fratribus interfectum tyrannum: quinto autem anno exeunte cum esset spes ex illo somnio in Cyprum illum ex Sicilia esse rediturum, præliantem eum ad Syracusas occidisse. Ex quo ita illud somnium esse interpretatum, ut cum animus è corpore excesserit tum domum reuertisse uideatur. Intellexistis ne quæ de Eudemo familiari suo de que eius somnio quo nihil clarius, nihil diuinius unquam fieri potuit, Aristoteles scripta reliquit? Non omnia igitur fortuito euenire somnia, aut futuras solummodo corporum habitudines ex paruis præmonstrare initiis uir ille ut uidetur, existimauit, sed alia quædam esse somniorum diuiniora genera, quæ a corpulentis non essent quærenda causis constantissime credidisse, cum hæc scripserit uerisimile est. Et profecto ita se res habet non enim dissimilis admodum somniorum uidetur esse ratio à uatum furore illo de quo retro uerba fecimus. Nam quæ uigilantibus accidunt uatibus, eadem dormientibus nobis ferè euenire solent. Viget enim in somnis animus, liberque a sensibus, & curarum solutus nexibus: & a sopito insuper corpore, ceu iacente & mortuo seiugatus euolat, & quodammodo foras excurrit, uidetque omnia illa & percipit quæ in rerum dicuntur esse natura, si modo (ut inquit Plato) temperatis escis, modicisque potionibus ita est affectus ut sopito corpore ipse uigilet suasque tunc res agat. Et hæc profecto somniantis uera est & indubitata futurorum præsensio. Cui certe sententiæ cum Academia omnis: tum uniuersa etiā stoicorū fauet natio, omnisq; insuper uita consentit. Neq; hic tamē obstare sanè potest id quod obiicere non ab re multi solent, infinita, scilicet falsa euenire somnia, nāq; forsitan haud falsa sunt, sed nobis obscura & recondita. uerum sint falsa nonnulla, contra, uera pleraque quotidie experitur uita: quæ etiam multo plura proculdubio euenirent, nisi nosmet ipsos cibis potionibusque suffarcientes onusti certe, & marcescentes cubitum, iremus, partemque animi illam (ut inquit Plato) quæ mentis consiliique particeps est, affluentibus sepeliremus epulis, & uino obrueremus: malisque insuper prauarum cogitationum illecebris corrumperemus. Hæc nāque ipsa diuinationi sanè officere, et illius cla

ram aciem penitus perstringere solent. Verum quid ego nunc de re tã perspicua, totaq; ueterum testimoniis approbata, tantis antiquorum philosophorum fulcita exemplis: & ab omni præterea uita constantissime recepta & credita, pluribus aput uos agere contendo, & non potius quod propositum est illius causas rationesq; inuestigo? Quamobrem iis dimissis ad rem nostram (si placet) deueniamus. Tres somniorum causas esse fatidicorum: tribusq; modis dormientium animos futura prænoscere posse ab antiquis memoriæ proditum est: uno quod suapte ui ipse per se præuideat animus, quippe qui inter diuina & mortalia medius existere, eaq; cognatione quadam & affinitate facile pernoscere dicatur: Alio quod immortalium plenus animorum sit aer, quos dæmones uocare consueuimus in quibus omnis ueritatis insignitas animus noster percipere possit notas, et ab illis etiam de rebus fanè omnibus plene doceri queat: tertio quod ipsi nobis dii, superiorq; natura, (sic enim in præsentia ipsam supereminentem apello essentiã) hanc ai nostris diuinationẽ insinuent. Nam Democriti & Epicuri de imaginibus simulachrisq; suis sentẽtias, quæ nocturno pͤsertim tẽpore pp sensiteriorum uacationem, aerisq; ĩmobilem tranqllitatem, animos nostros ingredi, & ueluti pulsare uolebant, & sic uisa nobis efficere, iamdiu reiectas & explosas in præsentia missas faciamus. Ex iis igitur tribus quos recensuimus modis, posteriores illos duos qui Dæmonum generi, deorumq; naturæ diuinationis per somnia munus acceptum referunt, silentio nunc ideo præterire decreui, tum quia extrinsecus huiusce rei causas afferre uidentur, nos autem naturales cognatasq; & internas quærimus rationes, tum etiam quia totum hoc (ut diximus) negotium, ueluti ab alio quodam exordiẽtes initio post expletam hanc (si dabitur) quæstionẽ, cõmodius distinctiusq; pro uirili explicare conabimur. Primũ igitur illum (si placet) uideamus modum, qui animis nostris intrinseca quædam diuinationis per quietem & connata semina inesse uoluit: in quo ea nimirum iuncta esse uidetur diuinandi ratio quam uigilantibus per furorem animis in superioribus cõtingere diximus. utrobiq; enim soluti et liberi animi ceu spreto corporum contubernio ex sese ea nimirum proferũt quæ quominus sæpe proferre possint corpulenta obstare uidetur moles, isq; qui ei debetur necessarius uitæ cultus: corporis enim angustiis conclusus animus, & sensuum impeditione distractus, ceu captus oculis, quæ possidet bona nõ animaduertit: qui si forte per diuinum seuocatus furorem, aut

rē, aut p placidæ quietis munus i ſeſe reſpiciēs, ab illius ſocietate et cō tagio liber euaſerit, ea certe ꝑſpicit ex ꝗbus conſtare dicitur: cuius cū media inter uere entia, & illa quæ ad generationem ueniunt perhibeatur eſſe natura, omnia etiam peculiari & ſuo poſſidere modo uero cōſentaneū eſt. Meminit igitur præteritorum: præſentia cernit: futura præuidet. Diuinusq; certe opere in illo, quin imo ueluti mūdanus quidā eſſe cenſetur Deus. uerum quonam modo illa quæ liber ipſe per ſe cernit animus ſomnians percipiat homo quiſpiam non immerito hic ambigere poſſet. Quamobrem ut hanc etiam rem bene excutere & introſpicere ualeamus, quædam prius nobis ex ipſa philoſophia in præſentia ſunt mutuāda, quæ ſunt huiuſmodi. Mentem ſanè animi noſtri caput eo nempe ſe habere modo ad animū ipſum quo ſe habent uere entia ad ea quæ non eſſe, ſed fieri ab Academicis dicuntur. Sicut enim mens coniunctim omnia ceu per contactū, & unico (ut aiunt) ictu intelligere dicitur. Humanus uero animus ratiocinando uarios agit diſcurſus. Ita quodcunq; in ſeipſis ea quæ uere ſunt entia, ſimpliciter coniunctimq; colligunt, illa quæ generantur & fiunt longis ſanè uariiſq; proceſſibus & regreſſibus diuiſim explere conantur. Eodem igitur (ut diximus) ſe habent modo uere entia ad ea quæ fiunt, quo mens ad ipſum ſe habere animum dicitur. Si igitur in quatuor iis ſupra narrata transferatur ſimilitudo, & ut mathematicorum certiſſima nos docent præcepta commutatim uarietur proportio, illud ſanè quod erit primum tertio, hoc ſecūdum eſſe quarto ueriſſimum eſt. Sicut igitur mens ſe habet ad uere entia, ita ſe habebit animus ad illa quæ fiunt. Sed hoc in conceſſis eſt mentem uere entium in ſe ſpecies habere omnes: animum ergo eorū quæ fiunt ſpecies poſſidere omnes, & in ſe continere neceſſe eſt. Habet igitur ſanè omnes, in actum uero producit illas quæ conueniunt, atq; iis ipſis ſpeculi more fantaſticam illuminat uim, per quam animal quæ intus ſunt poſthac animaduertere dicitur. Cæterum quia totam hanc rem (ut opinor) diſputantiū magis, ꝙ̄ docentium more arctius coſtrinxiſſe nunc uideor, & iccirco iſta quæ modo dixi, uobis obſcura cognituq; difficilia eſſe non dubito, ne malorum exemplo ducum, in itineris ipſius termino & calce, ex patentibus campis, latiſq; uiarum ſpaciis in anguſtiſſimos calles & impedita ſalebroſaque uos loca conieciſſe uidear, & animi dubios & perplexos reliquiſſe, id ipſum quod obſcurius dixi (niſi forſitan audire piget) nullo negotio uobis breuiter & expedite

complanabo: ubi et iam uniuersa somniorum ratio quoad intrinsecus eius & naturales causas commode colligi & pro tempore congruenter concludi poterit. Nam de aliis extrinsecus causis, tam ad rem istã, q̃ ad alterum illud diuinandi genus quod per furorem fit, pertinentibus, cum hodie ob temporis angustiam pertractare posse iam desperem, cras nisi quid aliud uobis huic rei præuertendum esse duxeritis, accurratius pleniusque explicaturum polliceor et in me sanè recipio. Sed redeamus. Animum humanum Academicorum inhærentes uestigiis, omnium illorum quæ generantur plenitudine ornatum insignitumue, in terrenum hoc domicilium descendere affirmamus, omnimodasq; rerum in se continere species dicimus. Sed cum immortalis res & diuina, morti obnoxiæ & ut ita dicam prophanæ: & indiuidua natura undiq; sectionem diuisionemq; patienti, apte coniungi commisceriue non possit, corpore iccirco quodam opus fuit medio, quod illi uehiculum uocant, quæ res dissidentes inter se adeo naturas, & ueluti contrarias naturali quodam nexu, temporaneisq; uinculis coniungere uincireq; posset. Hunc animalem spiritum alii: nonnulli fantasticum illum appellant, primum animi corpus, uel secundum si tribus in descensu utitur uehiculis animus, ut multos ex Academicis uoluisse animaduerto: qui eum etiam sensuum omnium cõmunissimum sensiterium esse dicunt. Omnes quippe sensus fantastico ministrare spiritui, & assidue illi famulari & præsto esse perhibentur. In hunc igitur solutus & uere sapiens animus, placidaq; quietis trãquillitate, a sensuum perturbationibus molestiisq; otium agens, quæ extraneas alienasq; in illum naturas passionesq; inferre solent, quotcunque possidet species & rerum formas, & quot etiam a superiori accipere dicitur mente, deriuare transfundereque cõsueuit: qui speculi in morem perspicuis insignitus illustratusque imaginibus, in ipsum ut conuenit ab animo traductis, in se conuerso animali illas clarissime spectandas uidendasq; proponit, ex quo certissima ueritatis inditia plerunque animaduertit homo, futuraque tum uigilans, tum somno compositus naturaliter præuidere potest. Nihil enim refert utrum concitatus spiritus (quod in uigilantibus fieri diximus furore) animum excitet ipsum: latentesque rerum imagines inde elicere ualeat. An contra (quod in somnis accidit) animus ipse expurgato puroque spiritui ea quæ possidet bona affatim largiatur: eadem enim utriusque diuinationis esse censetur ratio: licet non eodem procedat modo. Non sem-

per autem ea quæ animo insunt uidet homo, quia non semper in fantasticum illius spiritum eorum quæ in animo resident uestigia insinguntur: quo non moto nihil profectò cernere licet: quemadmodum neque mentis ipsius actionem deprehendere ualemus, priusquam eũ qui patibilis appellatur mouerit intellectum: omne autem quod non eo fit modo nos penitus latet. Quamobrem spiritum hunc ut ad huiusmodi peragenda mysteria aptus conueniensque esse possit, quàm purissimum defecatissimumque habere oportet: quod tum religiosis sacrorum cerimoniis, necnon philosophiæ studiis, reliquisque illius expiationibus: tum uictu modico, modestisque & temperatis potionibus, bonisque insuper, & diuinarum rerum assiduis cogitationibus effici posse, ii nobis pro constanti tradidere quibus hæc inuestigare & perquirere curæ fuit. Non mirum est igitur de Esseorũ apud iudæos gente diuino semper cultui dedita, ut Iosephus narrat, & Porphyrius etiam memoriæ prodidit, si inter eos futura multi præsagire ualuerunt, & ideo prophetæ sunt cognominati: ab animalibus enim per omnem ætatem, & ab omni prorsus uitæ luxu & incontinentia eos pertinacissime abstinuisse memoriæ proditum est: solisq; religionis mysteriis & diuinis contemplationibus assiduam impendisse operam: à quibus uitæ institutis expurgatæ (ut par erat) mentes se ipsas facile introspicere & futura perspicue poterant præuidere. Simili ferè uitæ cultu & instituto Pythiam, Dodonæasque uates omnemque traduxisse ætatem, eodemque uictitasse modo ab antiquis rerum scriptoribus traditum est. Amphiarai præterea: pasiphaæque in lacedæmone somnia nõ aliter prouenisse uerisimile est: in omnibus enim iis una & eadem ferè expurgatorum animorum subesse uidetur ratio. Diuina enim prophanis insinuari posse negat Plato. Et hæc de diuinandi genere illo quod naturale uocant, & in uigilantium furorem, dormientiumque fatidica distermінant somnia pro tẽporis breuitate ingeniolique nostri mediocritate dicta sufficiant. Reliquam uero debiti pensionem qua uobis distringor, nulla erit mora (nisi quid aliud forte uidebitur) quin eam cras uobis integram bona fide persoluam. iis dictis assureximus omnes & inclinata iam ad uesperam die, domum ire pereximus.

BEMBVS, SIVE DE ANIMORVM IM MORTALITATE.

P Etrum Bembum qui Leonis Pont. Max. a secretis fuit nemo est qui ambigat inter ætatis nostræ eruditos ferè omnes optimarum artium facile sibi primas uendicare: neq; id mehercule iniuria: nanq; admirabili quadam a teneris annis ingenii dexteritate bonarum literarum disciplinas ingressus, & excellentissimis usus præceptoribus in magna electissimorum librorum copia, neq; sumptui neq; laboribus parcens ullis, plurimum illis studii impendit & temporis: unde ad eum sanè literarum peruenit apicem ut sine controuersia cum doctissimus, tum omnis elegantiæ specimē & sit & merito ab omnibus esse censeatur. Verum diuinæ illius philosophiæ, quæ a Socrate primum exorta, a Platone postmodum Academicisq; pertractata & illustrata fuit: quæ seculi nostri ignauia haud quaq; cognita admodum spernitur, cum prius eruditorum ferè omnium animos sola teneret & cōponeret sola: illius inq̃ philosophiæ omnes ferè ad hanc usq; diem uel ignarum omnino illum, uel neglectorem constanter arbitrati sunt: idq; ipsum ut opinor propterea accidisse crediderim, quæ cum illum summa quadā animi affectione humanioribus literis delectari animaduerterent: & poeticis interdum studiis pangendisq; carminibus uacare cognoscerent, grauioribus eum ac planè seuerioribus philosophiæ præceptis adhibuisse operam nō existimabant, aut hominum fortasse uitio id suspicabantur, qui quod in se esse non sentiunt, aut etiam assequi se posse diffidunt, nec habere alium quēpiam, nec consequi posse contendunt. Verum longe aliter se res habet. 's nanq; uir cum in cæteris philosophorum decretis, tum in Academicis præcipue tantos habet progressus, ita in reconditos disciplinæ illius recessus sese penitus indidit, ut cum excellentibus eo in dogmate uiris non modo ætatis nostræ, qui sanè sunt perpauci, sed prioris etiā seculi tum cum excultior multo erat ætas non immerito cōparari certareq; possit: adiunxit præterea tot tantarūq; rerum cognitioni admirabilem quandam eloquentiæ gratiam ut siue quid ex tempore proferre uoluerit, siue scribendo literis mandauerit, ita illius fluat niteatq; oratio, is certe scriptionis sequatur stilus, ut unus nostra ætate, quod raro sanè prioribus etiam contigit seculis, dicendi leporem,

cum rerum peritia copulasse merito uideri possit. Quod cum sæpe ali as Romæ in publicis administrationibus, tum superioribus diebus pri uatim apud nos manifestissime declarauit: cũ enim Pataui esset quo ex diutino grauiq; morbo conualescens ualitudinis recuperãdæ caus sa paulo ante concesserat: & ad eum uisendum salutandumq; non nulli senatorii ordinis uiri primarii conuenissent, inter quos Antonius Iustinianus & Ioannes Baduarius uiri ingenio doctrinaq; præstan tes erant, quorum alter Aristoteli peripateticisq; mirifice erat affec ctus: illorumq; etiam placita aliquot annos Venetiis luculenter pro fessus fuerat: alter uero Platonem ueterisq; Academiæ assertores in primis admirabatur & extollebat, post prima illa ut ualerent, & quid noui esset cæteraq; huiusmodi quæ primis in cõgressibus fieri di ci se solent cum iam factum esset silentium, & alterius ille sermonis ansam quæreret, ad Antonium cõuersus & Ioannem qui iuxta sede bant. Quid uos inquit Antoni & Ioannes quando philosophiæ am bo egregiam nauatis operam, talibus ingeniis tantaq; eruditione illã secatis distrahitisq; & ut sediciosi solẽt ciues in partes (quod aiũt) coniunctam illius, & copulatam Rempublicam dissipatis neq; unã potius ut est, eam esse permittitis? Audio enim uos sæpenumero ue stris in congressibus multum diuque hac de re inuicem dissidere & altercari solere, cum uterque uestrum tanquam pro aris & focis, pro hæresi obluctetur, & depugnet sua. An ignoratis pe ripateticos ipsos & Academicos ex eadem quasi fontis cuiusdam origine defluxisse, nominibusque solum differre illos cum rebus sententiisq; inter sese optime congruant & uere concordent? Tum Antonius dicuntur inquit ista Bembe dicuntur mehercule facili us quam explicentur, & antiquorum nonnulli ut audio, & re centiorum etiam aliquot, id ipsum ostendere sunt conati, sed meo quidem iudicio, non minus ii quàm illi (ut in prouerbio est) oleum & operam perdiderunt. Nec immerito mehercule quando eæ philo sophorum sectæ pugnantibus inter se nixæ decretis non in paucis qui busdam aut leuibus sed in omnibus ferè, & maximis præsertim de re bus tota (ut aiunt) diametro inter sese distare & dissidere uidentur. Et quæ tandem sunt ista inquit ille in quibus hæc pugnant dogmata & conuenire non possunt. Et Antonius an parua tibi inquit (ut hinc exordiar) non uerborum sed rerum potius uidetur esse dissensio in iis quæ statim de primis rerum initiis utriq; dicunt & sentiunt?

Nostri enim quatuor rerum omnium esse uoluerunt principes causas, materiam scilicet formam, efficiens, & finem: illi autem iis non contenti alias insuper adiungunt duas, instrumentalem nescio quam & exemplarem: recte ne an secus haudquaquam laboro. Non enim id indagare excutereque in præsentia contendo, sed quod diuersa loquantur & sentiant (ut facio) id nunc ostendere cogito. Mundum præterea nostri neq; aliquando genitum, neque interiturum unquam pro certo confirmant: illi uero & a Deo fabrefactum esse illum, & quantum in ipso est corrumpi posse autumant. Astra illi animo sensuq; prædita, & singularia quædã esse animalia dicunt. Nos uero neq; seorsum animata neq; sensibus ingnita, sed cœli esse partes affirmamus. Animos præterea generat Plato & ut sibi uidetur ostendit illos esse perpetuos. Aristoteles uero neq; ullum animorum recẽset ortum neq; planè æternitatem declarat. Eosdem perenniter à se ipsis moueri contendit Plato: ab iisdem uero omnem motionis abnegat modum Aristoteles. Longũ profectò esset & prolyxi operis in quibus ii discrepant uiri si recensere uellem omnia: de prouidentia: de fato: de diis ipsis: de media dæmonum natura: de inferis. Quamobrem temporis angustiæ parcens, & breuitati studens, præsertim cum te audire potius q̃ ipse dicere & disertare cupiam, pauca de multis, & hæc ipsa cursim quæ mihi ad manum uenerunt nunc in medium attuli. Ex quibus tamen uel cæco (ut aiunt) manifestum esse potest Academicos Peripateticos ue neq; uerbis unquãm neq; sententiis fuisse concordes. Tum ille subridens ut sæpe solet, quàm accurate inquit, & quàm memoriter Antoni collegisti omnia quæ Peripatetici Academicique nostri (utrosque enim æque complector) cum litigare quàm conuenire malunt, hac de re in medium afferre solent. Quamobrem tu mihi haudquaquàm aliud agens in præsentia, sed bene mehercule præmeditatus, aut certe ab iis disceptationibus satis recens huc planè accessisse uideris. Verum quanquàm non tam dicendi mihi nunc, quàm audiendi habẽda esset ratio: adestis enim hic duo philosophiæ lumina: quia tamen nonnulla habere me credo quæ hoc in loco mediocriter adduci possent, quibus (nisi opinione fallor) uerborũ solummodo non rerum ut dixi, inter illos uiros ostenditur esse dissensio, ea si uidetur, ut potero breuiter recẽsebo: nisi forte uos aliud quippiam huic sermoni præuertendum putatis. Et quid aliud inquit Ioan

nes, non solum nobis sed bonarum etiam artium studiosis omnibus, quin potius uniuerso hominum generi, uel maius a diis immortalis bus, uel optabilius contingere unq̃ posset, q̃ inueniri quempiam qui ceu honorarius arbiter recto iudicii examine inter Platonem Ari stotelemq; componere & posset & uellet. Verum prolyxa admos dum (ut arbitror) istiusmodi est res, plenaq; controuersiæ dißen sionis, & longe uerborum ambages, pluresq; essent ut probe innos tesceret causa, explicariq; posset, comperendinationes faciendæ. Tem poris autem breuitas ne dum ad omnia quæ ad tantam pertines re controuersiam uidentur explicanda non sufficit, sed neq; ad ea quæ modo dixit Antonius, quæ quota illorum est portio enars randa satis commode se habere uidetur. Quamobrem non absurde meo quidem iudicio feceris si aliquam ex prædictis seorsum cœpes ris quæstionẽ, illamq; ut soles omnia, distincte luculenterq; pers tractare contenderis. Vera narras mi Ioannes inquit ille, & ego iam pridem largus pollicitator cogitabam quo nam me coniecis sem imprudens, unde non facile sanè ob temporis angustiam me expedire nunc possem. Verum qua nam de re tu audire males? De primis ne rerum initiis? An de mundi genitura, & astrorum naturis, an potius de animorum æternitate? quicquid enim hos rum tibi sumpseris ut id ordine explicari queat suo integrum si bi nimirum exposcet diem. Quid enim aliud inquit Ioannes ex te audire nunc malim, quàm de quo mihi cum Antonio nostro non conuenit, & pro quo plura sunt prælia decertata, & adhuc sub iudice lis est. Quid tandem istuc est inquit ille. Animorum ins quit Ioannes æternitatem nescio an credat Antonius, certe totis contendit uiribus (quod etiam cum loqueretur animaduertere potuisti) non eße illam a Platone nostro sufficienter ualideq; demonstratam. Hac de re hodie, nisi quid aliud forte cogis tas dißerentem te audire percuperem, quando & Academica (ut audio) cum Peripateticis probe coniunxisti, & professioni alioquin hoc tuæ maxime consentaneum existat: extinctis enim aliquo interitu animis, omnem funditus tolli religionem est nes ceße. Tum ille faciam inquit ut lubet quando & sponte mea id sum pollicitus prius, & tibi nunc rem gratam facturum me eße percipio. Verum quid noster Antonius ait? Et Ans tonius, præuertit me inquit, hac in re Ioannes meus,

id ipsum enĩ abs te si tacuisset ille, expostulaturus erã. Rẽ igitur mihi gratissimam feceris, si platonicas de animorum immortalitate rationes docentis more uniuersas explicaueris, eas præsertim quæ scribuntur in Phœdro, quæ mihi cum obscuræ alioquin & breues, tum haud quaq̃ (ut dixi) quod uolunt ostendentes non immerito uideri solent. Quasdam enim animis ascribunt motiones, quibus sublatis, uel non concessis, uniuersa animorum cõcidat æternitas necesse est. Tum ille, demonstrant inquit Antoni & mirifice sanè demonstrant animorum æternitatem rationes platonicæ, quod autem breuiter & subobscure fortasse id faciant, non eo inficias: res enim de qua agitur multis obstructa est difficultatibus, & antiquorum (ut scis) fuit iste mos res arduas & graues menti potius insignire uelle q̃ auribus inculcare. Verum licet pluribus in commentariis suis idem hoc facere animaduertatur Plato: de animorũ enim immortalitate & in libris de Rep. loquitur: & in timæo, & phædone non minus disserit: non nullaq; etiam hac de re in epistolas ab eo sunt conspersa, hoc tamen in loco quem a me tibi explicari nunc expetis, peculiariter ex ipsius essentia animi, & ex iis quæ illi per se inesse censentur, illius a Platone demõstratur æternitas: cuius ego inhærens uestigiis quandoquidem hoc me subire oneris uoluistis, & ego libens idipsum recepi hanc totã rẽ pro uirili eo cõcludam modo, qui & facilior mihi, & ad nostrum disputandi usum accommodatior esse uidebitur. uerum meminisse uos uelim quando ad hoc de animorum æternitate platonicũ cõuiuium, ne q̃ inuitati (ut aiunt) neq; oblati accessistis hospites, sed ultro uos ingessistis, si non ex dignitate uestra, si non opipare & laute, sed ieiune & tenuiter accepti fueritis, ut non mihi succensere potius, q̃ uobismet imputare uelitis. Ardua enim res est, plenaq; immensæ subtilitatis de qua est agendum, & ad quam non illotis (ut aiunt) manibus procul dubio esset accedendum. Quamobrem feretis me inq̃t, & æquo ẽt aĩo patiemini, si uerbis interdum uti cogor nouis nonnunq̃ etiam si externis, cum clarius quippiam nobis illa aut significantius, quàm nostra exprimere uidebuntur, non usitato enim admodum calle nostra progredietur oratio: & ideo omnibus undiq; fulcienda adiuuandaq; est adminiculis. ut lubet inquit Ioannes modo rem ipsam intelligamus. Non enim ii sumus qui uerborum splendorem & fucum potius, q̃ res ipsas quærere curemus: perge modo. Propositum igitur inquit ille nostrum, quando uobis ita uidetur, deo cœptis fauente hoc aggrediamur

diamur modo. Constitutum nobis est in præsentia platonicis rationi bus animorum immortalitatem ostendere, illorumq; cum diuinam excellentemq;, tum æternam & incorruptibilem declarare naturã: istuc autem non incommode me facturum plane confido si prins qui dem quot sint corruptionis & interitus modi in medium afferam, do ceamq; deinceps nullo illorum modo animos posse corrũpi. Si enim hoc ita continget ut arbitror, animorum certe æternitatem omni ab il lis sublato interitu proculdubio a me hodie demonstratam esse iudi cabo. Ita ne uobis uidetur Antoni & Ioannes? an aliter esse censetis? Nobis profecto inquit Antonius (ut pro Ioanne etiam respondeam meo) haud aliter uideri potest: quod enim corrumpi & interire ne quit, id perpetuo manere & uiuere necesse est: quam ob rem idipsum monstrato modo: hoc enim opus hic labor est. Tum ille, probe inquit existimatis quamobrem sic uideamus. Quod corrumpitur omne bifa riam sanè corrumpi & interire percipitur: aut enim ipsum a se ipso ob materiam in sese existentem corrumpitur, aut extrinsecus ab alio quo piam interimitur. Verbi gratia lignum, aut sponte corrumpitur sua solitarium iacens, putredine scilicet teredinibusq; consumptum: in se ipso enim sui gestat interitus causam, materiam uidelicet, quemadmo dum in suis de Rep. commentariis scribit Plato, asserens quæcunque sponte sua intereunt, omnia a domestico quodam & interno corrum pi uitio: aut rursum extrinsecus lignum corrũpitur ut cum ab igne comburitur, seu a dolabre acie commmuitur, siue secatur a serra. Va lens enim sui natura etiã num perstare externa interit iniuria. Quo niam igitur (ut uidimus) duo sunt uniuersales corruptionis modi, ge minæ iccirco a Platone nostro in phædro de animorum immortalita te afferuntur rationes duorum ui & potestate syllogismorum neces sario collectæ quarum altera quidem a seme ipso animũ destrui non posse demonstrat, quando se ipsum mouet animus & ideo mouetur semper. Altera uero quod neq; ab alio perimi potest animus clare ostẽ dit, quando aliis omnibus ipse motionis cuiusq; est initium & origo, cæterum ad clariorem non minus dictorum q̃ mox dicendorum in telligentiam fortasse non erit malum syllogismos utrosq; cum suis se riatim recensere propositionibus ut uniuersa isthæc explicata materia ueluti sub oculis posita, nullo posthac negotio percipiatur. Prioris igi tur ratiõis hæc plane est series. Animus a seipso mouetur: quod a seip so mouetur semper mouetur: quod semper mouetur est immortale:

animus igitur imortalis est. Hæc ut diximus ratio nobis sanè ostendit a se ipso animum non posse corrumpi. Secundæ autem processus ratiocinationis hoc maxime constat modo. Animus se ipsum mouet: quod se ipsum mouet motionis est principium: quod est principium motionis est ingenitum: quod est ingenitum est incorruptibile: quod est incorruptibile est immortale: animus igitur est immortalis. Hæc autem (ut dictum est) ratio peculiariter animorum immortalitatem ostendit ideo quia a nullo extrinsecus alio destrui corrumpi ue potest animus. Et hæc profecto duæ sunt illæ rationes quæ de animorum æternitate a Platone in Phædro sunt adductæ, quas tu Antoni cum breues admodum & concisas tum difficiles & subobscuras tibi uideri dixisti, quæ licet sint duæ, alia (ut diximus) atque alia animorum immartalitatem ostendentes uia, quia tamen inter se aptæ quodammodo & bene connexæ sunt, unica uideri utrinque sumpta potest ratio. Neque immerito meher cule, quod enim a seipso non destruitur, neque ab alio etiam quopiam destrui & corrumpi potest: nam cum in semet sui causam gerat perennitatis & salutis, quo nam modo ab alio destrui & corrumpi ualeat uix bene fingi potest, quandoquidem sibi semper adest, & saluum se esse uult, huiusmodi autem est (ut ostendetur postea) id quod a seipso mouetur. Et rursum quod ab alio non corrumpitur, sed principium est & causa potius ut alia conseruentur & uiuant omnia, ut id a seipso destrui corrumpi ue possit haud quaquam possibile esse uidetur, quale motionis ostendetur esse principium, cum præsertim neque a superioribus illud corrumpi causis uerisimile sit, a quibus conseruatur & fouetur magis: neq; ab iis quæ infra sunt, cum ipsum essentiæ illis initium existat & causa, omnibusque sui præsentia motionem largiatur & uitam. Si autem a nullo corrumpitur, quo nam modo rursum seipsum corrumpat & destruat, iugis omnibus fons existens & origo uitæ reperire ne dum difficile, sed impossibile esse uidetur. Recurrūt igitur in sese rationes (ut diximus) istæ, quæ licet idem probare concludereq; animaduertuntur ambo, peculiari tamen & propria quadam uia utraq; id facere contendit: Sed nescio quomodo dum de complicatis connexisq; rationibus istis loquimur, nostra labens sensim prætergressa est oratio, multaque fluxu rapuit & inuoluit suo quæ alioquin non mediocri explicationis indigent cura. Inhibeamus igitur si placet, paulisper, & unde egres

si sumus eò redeamus, ut ordine quæq; suo & explicentur accuratius, & melius intelligi percipiq; possint. In superioribus (si recte animaduertistis) rationibus communis quædam duobus syllogismis sumpta est propositio ista uidelicet, animus se ipsum mouet siue a seipso mouetur (nihil enim refert ut arbitror) utro dicatur modo, cum utrobiq; propositionis diuersimodæ prolatæ eadem sit uis & potestas: quod enim se ipsum mouet, à seipso mouetur, & isdem etiam rationis proprie transposita probe recurrit modus. Hanc igitur imprimis propositionem pro uirili explicare conemur: & de natura se ipsam mouente, quæ in iis quæ mouentur primaria sanè esse censetur, diligenter perquiramus, quam magni certe nominis uiri, & in primis philosophus Aristoteles infirmare & destruere sunt conati. Simul enim propositum recte agemus nostrum, & inter primarios philosophos Platonem & Aristotelem obiter etiam componere poterimus, qui mea quidem sententia (ut sæpe dictum est) & in aliis ferè omnibus quibus dissidere uidentur, & in hac præcipue re de qua uerbo tenus litigant, sententia ipsa rectoq; rationis intellectu bene conueniunt & concordant. cum enim omnes corporeas ab animis motiones seiungat Aristoteles, & iccirco neq; semper moueri, sed neq; moueri omnino illos asserat, haud quaquam merito apud eos qui hanc rem rite perpendere uolunt Platonem taxare potest, qui aliam esse animorum, aliam corporum asserit motionem: & propriis peculiaribusque utraque hæc moueri affirmat motibus. In decimo enim de legibus commentario isthæc ad uerbum memoriæ prodidit Plato. Trahit quidem animus cœlestia omnia, & terrena insuper (& ea quæ in mari sunt) suismet motionibus, quarum ista sunt nomina: Velle: considerare: curare: consulere: opinari siue recte, seu perperam, gaudentem: confidentem: dolentem: timentem amantem perosum. Ex quibus uel cæco (ut aiunt) est manifestum alias motionis esse species, quas animis assignat Plato: & alias quas ab eisdem Aristoteles remouet, & in uerbis solum hac de re inter præceptorem & discipulum omnem esse controuersiam. Quod enim Aristoteles animi affectiones, siue ægritudines seu passiones appellat, id motiones uocat Plato, cum uterque tamen corporeos motus ab animorum essentia censeat alienos. Neq; hoc immerito equidē qđ enī diuisibili et cōtinuæ cōuenit endelechiæ, indiuiduæ

animorum essentiæ qui conuenire potest? Verum hæc (ut dixi) pro tã lium concordia philosophorum à nobis obiter in præsentia sint addu cta, quamobrem ad nostrũ redeamus propositum, probemusq; pro ui rili aliquod motionis initium in rebus necessario reperiri, idq; ipsum naturam esse quæ se ipsam mouet. Hoc autem præcipue aggrediá mur modo. Cum planè constet perspicuũq; sit, esse in natura aliquid quod ab alio manifeste moueatur, quærendũ sanè est, utrũ ne id quod mouet, moueat & ipsum ab alio motum, & illũ rursum ab alio etiã motum moueat, & sic ad infinitum, aut circulo illa quæ mouentur ab alio, se inuicem mouent, & a se mouentur, ita quod primũ semper moueatur ab ultimo. Aut est tandem ad primũ uenire quiddã quod se ipsum mouens, & alia, à nullo extrinsecus alio moueatur. Neq; ali us quisq; à supradictis eorum quæ mouentur omnino reperiri potest modus. Cæterum cum duo illi priores motorũ modi ratione penitus careant, quoniã neq; infinitas ut ita dicatur, in essentiis reperitur ul la, infinitorumq; ratio sub sciẽtia cadere nulla põt: & circularis ille a se inuicem cũ mouentium, tum motorum cõtextus uniuersi ordinem destruit, cum idẽ eiusdem causam faciat & causatum: ut merito ex plodantur illa, ad quiddam sanè motionis peruenire principium neces se est, quod iugi perẽniq; uitæ actu cũcta post se mouet & tempe rat: quod esse animum & Plato proculdubio, & Aristoteles uo luerũt, licet his immobilẽ illum esse asserat. Plato autem naturam se ipsam mouentem eo quo diximus modo cõstanter asseueret. Cæterũ si cõmutentur nomina, & seipsum mouẽtis loco se ipsum perficiẽs re ponatur aut se ipso uiuens, & in seipsum agẽs & patiens, omnia pro fecto Aristoteli & Platoni q; optime quadrare uidebuntur. Intelle ctus si quidem quem animi supremum ambo esse uolunt caput, & seipsum ĩtelligit, quãdo eius essentia illius est actio, & seipsum perfi cit: & licet improprie, per transumptionem tamen in seipsum & agere & pati nõ inconcinne dicitur: sed quoniã paulo post hac ipsa de re suo dicetur loco, iccirco reprimam me nunc, & non prosequar longius. Constitutum igitur cum sit in præsentia, & de philosopho rum consensu utrorunq; sanè compertum & declaratum motionũ omnium principium & fontem esse animum, quod is seipsum mo ueat, & a seipso moueatur, hoc deinceps uideamus modo. In uni uersa entium omnium latitudine a contratrio in contrarium nusq; nisi per medium commeat pertransitq; natura, hoc enim modo à

calore in frigus intercedente permeat tepore: & ab albo in nigrum fusco interueniẽte transmittit: ab oppositisq; semp qualitatibus ad oppositas per illarũ graditur media: quod in anni etiã tẽporibus est uidere: ab æstate enim ad hyemẽ, & ab hyeme rursus ad æstatis tẽpora natura, hic interiecto uere, illic autumno progreditur medio. & ad summam cum in corporibus ipsis, tum in natura etiam in corporea omnes à contrario in contrarium transitus peculiaribus procul dubio fieri mediis animaduertuntur. Simili igitur rationis modo in proposito etiam fieri nostro est necesse. Cum enim in entium reperiatur genere id quod ab alio solum est motum: & rursum id quod penitus est immobile, interstitio sanè reponi in medio necesse est id qđ tum mouet, tum mouetur, quod à seipso moueri dicimus unum, inquã & idem numero existens & subiecto, mouens & motum, ut obiter Aristotelem & peripateticos caueamus qui animal huiusmodi esse per se & a se motum autumant. Non enim idem numero & subiecto in ipso animali mouetur et mouet quippiam, sed anima quidem solum mouet (ut illis sanè placet) corpus uero mouetur solummodo. Nõ igitur seipsum mouere ꝓprie dicetur aĩal cũ isthæc ipsa ꝓprietas in simplici solitariaq; natura, quod retro diximus in eodem numero & subiecto reperiri debent, quæ media ut uidimus, reperta est inter immobilem penitus naturam, & illam quæ solum mouetur ab alio. Et alioquin cum ipsum animal, ut Aristoteli ascribunt, ex immobili quadam natura anima scilicet & ab alio mobili corpore uidelicet, plane sit compositum & conflatũ, non potest id quod in præsentia quærimus esse, seipsum scilicet mouens & agitans, cum neq; anima secundum illũ penitus moueatur, neq; corpus quippiam moueat: seipsum autẽ mouẽs, ut græcũ bene indicat nomẽ αὐτοκίνητον, idem numero & subiecto existens tum mouet se, tum à semet mouetur. Quamuis (ut sæpe dictum est) si recto iudicii examine rem hãc bene perpendere uellemus, naturam profecto se ipsam mouentem de Aristotelis sententia ipsum esse animum non iniuria contendere possemus. Scribit eñi is uir in physicis suis iis ferè uerbis. Quod si opus fuerit determinare utrum nam sit motionis initium & causa, se ipsum mouens uidelicet, an id quod ab alio mouetur, illud profecto sine controuersia omnes dabunt: principium autem motionis omnium animum esse apud philosophum Aristotelem clarius est q̃ ut aliquo ostẽsionis egeat adminiculo. Præterea cum animatum om.

ne ab inanimi ipsa sit differminatum distinctumque uita: uiuere autem nihil aliud sit quàm intrinsecus ab anima per illius altricem agitarri potestatem, quam in suis de anima commentariis, motionem tum ad nutrimentum, tum ad augumenta & decrementa philosophus uocat Aristoteles, cur non de illius etiam sententia à seipso mobilis idest αὐτοκίνητοσ *iure dicetur animus, qui sua se sponte excitat, & corpus ita agitat & impellit. Verum hæc in præsentia obiter sint transcursa. Cæterum quoniam complures hac de re huc usque & uariæ in medium sunt adductæ rationes, nonnullaque etiam interiecta, quæ & si ad propositum faciunt negotium, interpellata tamen dicendi serie, obscuriorem fortasse quàm desideramus orationem effecerunt nostram, si uolentibus uobis facere me crederem, breuiter quæ dicta sunt colligerem omnia, ut & uniuersa de qua agitur res melius innotesceret, & sub uno statim contuitu apte teneretur. Sub hæc dicta cum reticuisset ille, ceu quid sibi mandaretur expectans, Antoniusque & Ioannes istuc summe se cupere dixissent, rursum hoc exorsus est modo. Initium esse quiddam Antoni & Ioannes, originemque motionum omnium (ut animaduertistis) necessaria diuisione collegimus: idque ipsum esse animum Platonis Aristotelisque consensu planè diiudicauimus, porro eum in interstitio collocatum medio perspeximus naturæ penitus immobilis & illius quæ solum mouetur ab alio: quamobrem non immerito diximus motionum omnium animum esse principium: & qui sese ipsum moueret, & a semet moueretur: quod Græci unico exprimentes uocabulo apte & significanter* αὐτοκίνητον *appellant: inde etiam ad quotidianum loquendi usum res ista peruenisse uidetur. Animatum enim omne id appellat uulgus quod à seipso moueri idest intrinsecus agitari percipiunt, ceu animæ sit ista uis & potestas seipsam prius, & corpus deinceps mouendi. Quemadmodum enim in entium quæ intelligunt ordine quiddam est quod ab alio intelligendi accipit munus, ueluti de Aristotelis sententia mens illa est quam potestate intellectum uocat ille, aliud autem à seipso intellectionem habet quam impertit alteri, ipsum autem cum omnimodæ sit fons & origo intellectionis, & alia sanè omnia & seipsum non minus intelligit, ut illa est mens quam actu intellectum*

Peripatetici appellant. Ita in iis quæ mouentur, hæc quidem ab aliis solum agitari mouerique percipiuntur, ut corpora sunt omnia: illa uero & aliis motum præstant omnibus, & se ipsa mouere nata sunt, quales esse animos retro (ut arbitror) manifeste satis est demonstratum. Hæc igitur diuina animorum est natura iugi seipsam motione semper agitans, quam in suis de legibus commentariis diuinus ille Plato primum omnium motionum initium, & unicam eße causam præclare demonstrat. nam & efficiens motionis est causa: & exemplaris: & finalis, quæ propriæ ueræque entium sunt causæ. Formalis enim siue specifica cum in producta factaque reperiatur re, immo res ipsa sit iam effecta, causatum potius quàm causa merito existimari potest. Materia autem longius etiam à uera causæ distat ratione, cum in earum reponatur numero causarum quæ à philosophantibus sine quibus non, appellari consueuerunt. Quamobrem in iisdem de legibus commentariis diuinus Plato omnium eße causam motionum naturam seipsam mouentem alia etiam ostendere uolens uia, si omnia inquit quæ mouentur starent, quid nam esset id quod primo moueretur? An illud sanè quod sua sponte & à seipso mouetur? Neque hoc ab re. Si enim id quod motrici prope fit causæ manifesto moueri uidemus, omnibus quæ alieno mouentur impulsu quiescentibus, profecto hæc ipsa se mouens natura cum in se motricem gerat potestatem illique non solum fiat propior, sed uniatur etiam & copuletur, quin immo omnem eßentiæ suæ inde capiat rationem, & prima mouebitur utique, & alia motu suo mouebit omnia. Ambigimus autem nos hac de re, & non facile rationi obtemperamus, quia corporeis emancipati sensibus, & illorum iudicantes arbitrio, mentis obtusos & hebetes oculos habemus. Quemadmodum enim si quispiam aut loci uitio: sicut de Cimeriorum dicitur populis: aut casu etiam aliquo, solis nanque conspexisset iubar diei tamen cerneret claritatem, is merito mehercule dubitaret disquireretque quæ nam tam immensi splendoris existeret causa. Ita quia animum ipsum non cernit uulgus, & ab oculorum consuetudine difficulter se abdicat, motionis illum esse principium, & à seipso moueri non immerito

ambigere animaduertitur. Qui tamen cum alia moueat omnia, multo prius seipsum mouere uerisimile est, haud dissimili mehercule commemorati solis exemplo, qui alia illustrans omnia, multo prius se ipsum splendidissimo uegetat, & replet lumine. Vnum quodq; enim (ut recte physici dicunt) perfecta actionum suarum semper orditur initia. Verum enim uero cum sit constitutum, & satis (ut arbitror) ex dictis ostensum, motionum omnium initium esse animum: et quod is se ipsum sponte mouet sua, & a seipso mouetur, facilior profecto post hoc & longe clarior Platonicæ deductio rationis existet, per quam illius demõstratur æternitas: quod enim a se ipso mouetur cum semper sibi adsit, & nusquam se deserat absistatq; nusquàm, semper moueri necesse est. Si enim quæ mouentur ab alio eo usq; moueri animaduertuntur quo ad usq; motori adhærent & appropinquant suo, quid illi consentaneum est accidere naturæ, quæ non tantum coniunctam, sed unitam etiam & consubstãtialem (ut ita dicam) sibi habet motricem nim? Nihil aliud profecto nisi perenniter illam & semper agitari & moueri. Animi enim motio finem ideo nunq̃ est habitura, quia nunquam se ipse deserturus est animus: quod autem finem non habet, semper est: agitetur igitur animus semper necesse est. Ex quo deinceps illius certissima ratione colligitur æternitas. Animi nanq; motus illius est uita, cum in ipso principium & origo omnis reperiatur uitæ. Cæterum hoc in loco obiter nos admonitos uoluerim, hanc philosophi rationem non ex probabilibus quæ fidem solum faciant procedere rationibus sed certissimæ necessitatem in se demonstrationis habere. Ex primis enim & per se, & in se inuicem recurrentibus, quæ conuertibilia iuniores uocant philosophi, manifestissime deducitur, ex quibus omnis fanè conflatur scientiæ modus. Quod enim principium est motus, se ipsum mouet, & semper mouet: & quod se ipsum mouet, tum semper mouet, tum motionis est principium uniuersæ. Et rursum, quod incessanter mouet, & se ipsum mouet, & omnibus aliis prima motionis præstat initia. Sed alia etiam uia istuc ipsum ostẽdi demonstrariq; hoc maxime potest modo: id quod præstare ualet excellentius quippiam aliquo in genere & dignius, idem profecto eosdem in genere inferius uiliusq; aliquid facile præstare poterit: excellẽtius autem sine controuersia est & dignius, bene esse, q̃ ipsum simplex esse: id autem sibi ipsi præstat animus quando se excolit & perficit, & a corporis se contagio seuocat & abducit. Præstabit igitur sibi & ipsum

ipsum esse: animi autem esse illius est uita. Vita uero nihil aliud esse censetur nisi perennis quædam iugisque motio: sibi ipsi igitur motũ præstabit, & a seipso mouebitur animus. Quamobrem hoc etiam modo ex incessanti illius motu animi apparebit æternitas. Nec immerito mehercule, diuina enim omnia, & quæ aliquid primo aliis præstare impertirique uidentur, a semet incipere & exordiri necesse est: quod uel claro diurni syderis exemplo nobis clarere potest: solumq; cuncta lumine collustrans suo, ipsum certe est lumen, splẽdorisq; fons & origo uniuersi. Quamobrem cum cæteris omnibus uitam & motum præstet animus; illius enim gratia Aristoteles αὐτοκίνητον, id est à seipso motum appellat animal, multo profecto magis & prius sibiipsi & uitam præstare & motionem necesse est. Semper igitur mouetur animus & deficit nunquã: quæcunque autem externo agitantur impulsu cum in seipsis motricem illam non habeãt uim, aliquando motum aliò recipientia: quandoque etiam illum amittere est necesse. Cessante autem illo, cessat uita inquit Plato: motum enim animi, illius (ut diximus) intelligi uult uitam. Cæterum hoc in loco de cœli corpore non contemnenda sanè oritur difficultas. Si enim quoniam semper mouetur à semet illud moueri concesserimus, nõ solum animo, sed corpori etiam principium & originem dabimus motionis: quod fieri haud quaquàm potest ut unius, scilicet rei duo prima reperiantur exordia. Si autem ἑτεροκίνητον, id est alterius impulsu agitatum illud esse dixerimus, de Platonis sententia aliquando à motu esse cessaturum illud, & interiturum quandoque concedere cogemur: quod exceptis paucis, philosophantium concedit nemo. Vtrinque igitur (ut percipitis) nos urgẽt angustiæ, & in salebris (ut aiunt) nostra uersatur oratio: quamobrem complananda mihi ueritatis est uia, hocque pro uirili in primis est explicandum, simulq; Platonis dicto in præsentia moderandum. Hoc autem maxime aggrediamur modo. Id quod a se mouetur quod αὐτοκίνητον græci uocant (nihil enim prohibet ut opinor, breuitatis perspicuitatisque causa istuc sæpius usurpare uocabulum) in duplici percipitur esse differẽtia: aut enim simplex est nulli obnoxium diuisioni et omni prorsus carens parte: & huiusmodi proprie & est, & dicitur αὐτοκίνητον qualis est animus: aut est interuallis quibusdam, quas dimẽsiones uocant iam distinctum, & corpoream habens molem, quod licet in proprie αὐτοκίνητον tamen et ipsum appellatur, cuiusmodi esse, cœ

lum animaduertitur:quod quia corpus est, & ideo à motionis totius fonte distat animo ἑτεροκίνητον merito dici potest: quoniam autem in corporum genere primum est, materiaq; caret transmutabili:& connatam in essentia sua gerit uitam à qua differitur nunquam,unde etiam perpetuo mouetur, iccirco ad illius similitudinem quod proprie tale est αὐτοκίνητον non ab re appellari potest: Est igitur cœlũ media quædam inter id quod uere a se mouetur:et id quod proprie mouetur ab alio,collocata constitutaque natura,utriusq; particeps rei:et utrorunq; licet improprie sortita tamen,ut dictum est,nomen: neq; enim αὐτοκίνητον per se, neque ἑτεροκίνητον proprie cœli est corpus,cum & moueatur ab animo, & incessabili semper motione uersetur. Cæterum haudquaquam immerito hoc illi cõtingere uidetur:semper.enim secundarum summitates & apices rerum(ut uniuersi seruetur continuitas) omniaque conuenientibus repleantur mediis, & primorum copulantur extremis:& illorum non nihil sapere naturæ perhibentur. Cum igitur primum in corporum genere sit cœlum:ultimum autem intelligibilis naturæ sit animus,complicari copularique isthæc & similitudinem conuenientiamque ad se inuicem habere quãdam necesse est:quamobrem æthereum corpus si ueluti anima quædam & uita extensa quodammodo, & in molẽ dispertita à se moueri,& indesinenter perpetuoque agitari dicatur,non perperam profecto falsoque dicetur:connatam enim(ut diximus) & ceu commixtam in essentia sua gerit uitam,à qua cum deseratur nusquam,perpetua iccirco motione uersatur. Cæterum alia hoc in loco ex iis quæ dicta sunt oritur difficultas. Sunt enim qui nobis dant, & id quidem libenter, à se ipso moueri semperque agitari animũ:addunt tamẽ id illi contingere donec fuerit, uerum nihil prohibere eum quandoq; extingui & interire. Quos non ab re percontandos in præsentia ducimus utrum ne cũ interit (ut uolunt) animus, illius ante cessat actio quã αὐτοκίνησιαν græci, nos iugem sui ipsius motionem dicemus, postmodum non ipsius deficit essentia: aut e contrario prius ipsa desinit essentia, postea uero perennis illa interit motio. An simul essentia deficit & motio: præter enim tris istos alius profecto inueniri non potest modus. Cæterum cum neque essentia ante actum possit desinere: ab illa nanque omnis fluit operatio & motus: parique modo, neque actus ipse ante essentiam destrui corrumpique possit, constitutum enim concessumque ab illis est

donec perstat animus perpetuo illum a semet ipso moueri. Tertium necessario concedendum, in animi scilicet interitu ambo simul desinere, essentiam uidelicet & actionem: aut quod idem ualet, esse ipsius, & eius motionem. Rursum igitur hoc ita constituto, absentes aduersarios ac si adessent isto interrogemus modo. quandoquidem uultis o uiri, immo concedere nunc coacti estis animum interire quia simul (ut dictauit ratio) & essentia deficit & motio à quonam huiusmodi accidere illi dicemus interitum. Profecto aut à se destruatur animus, aut ab alio extrinsecus interimatur necesse est: quod in superioribus clarissimo ligni docuimus exemplo: neq; sanè est dare tertium illius interitus modum. Cæterum tantum abest ut seipsum interimat corrumpatq; animus, ut se perenni illo & ut ita dicam, essentiali saluet potius & custodiat motu, uitamq; iugiter foueat suam. Simplex præterea animi est natura, neq; habet in se quicq̃ admixtũ quod dispar sit sui atq; dissimile, Quamobrem neq; diuidi usq̃ neq; interire potest: quod quia naturæ secus accidit corporeæ, iccirco a se ipsa satisfacere illam aliquando & dissipari necesse est. Sed neq; extrinsecus ab alio quopiam interimetur animus, alioquin non ἀυτοκίνητοσ esset ille, sed ἑτεροκίνητοσ cum externa ingruente ui ad interitum compellatur, contra id quod positum à uobis cõcessumq; retro fuerat, animum scilicet dum animus est, & à se ipso moueri, et incessanter moueri. Præterea si ab alio destruitur animus aut à superioribus longeq; se dignioribus destruetur causis: aut ab infra se positis ignobilioribus ue. Atqui superiores omnes supra animum collocatæ stantesq; causæ illum perficiunt potius & saluũ uolunt. Diuina enim huiusmodi sanè sunt omnia, haudquaq̃ inuida, & bonorũ suorum large munifica, redundantiq; salutaria bonitate: inferiores non hoc efficere nequeunt causæ, cum illi obsequantur & pareant magis & ab illo ceu à perenni quodã fontis exordio suarũ auspicentur initia motionum. Non igitur à semetipso, sed neq; ab alio quopiam (ut ostensum est) destrui potest animus, quamobrem immortalem illum proculdubio incorruptibilẽ semper manere necesse est. Est et alia subtilis mehercule & de naturæ penetralibus eruta ratio id ipsum hoc efficiens & cogẽs modo. Cũ enim corruptionis totius & oĩs interitus (quẽadmodũ ĩ physicis philosophus docet Aristoteles) priuatio existat causa, id certe qđ istuc nõ admittit incõmodũ nulli unq̃ patere corruptiõi necesse est: porro neq; forma ipsa quã et speciẽ uocãt,

neque quod suapte natura formæ est particeps, priuationem in se reci pere ullam animaduertuntur: illa q̃dem merito, quoniam nihil suum admittit recipitq; contrarium: formæ autẽ contraria est priuatio. Hoc uero ideo, quia dum est connatum semper habet suæ formæ p̃sentiam quãobrem contrariã recipere priuationem haud quaq̃ potest. Ignis enim quia congenitã habet caliditatẽ, icirco frigiditatem admittere nullam potest. Cum autem animus quædam sit forma & species pri uatione semper carens, omni prorsus carebit interitu. Neq; hoc ab re mehercule, q̃d enim corrumpitur omne ideo corrũpi & interire cense tur quia naturam in se habet quandam quæ aduẽtitias & externas (ut ita dicam) formarum admittit impressiones & icirco contraria facile recipit omnia, quinimmo ceu idipsum habeat muneris, in iis al ternare per uices uariarique nata est, qua quoniam caret animus, ideo omni prorsus carere interitu est necesse. Habet autem substantia illa, quam compositam physici uocant essentiam, ab ea de qua loquimur natura, quam Ylen græci, nos recto materiam appellamus uocabulo, indefinitum quicquid habet omne & inconstans, & lubricum. Con tinuæ nanque mutationi & corruptioni male obnoxium est om ne, nunquam eodem consistens gradu, sed semper Protei modo labens & præterfluens: & fiens uerius quàm factum: & quod generari potius dicatur, quàm uere existere. Siquidem momentaneum solum modo habet esse, cum utrinque non esse liquido habere percipiatur: ante quidem quia generabile est: retro autem quia est corruptibile. Ab huiusmodi igitur materiæ natura composita tot incommoda pa titur essentia: à forma autem, siue specie, & ipsum habet esse, & de terminatam essendi possidet rationem: & omnino quod perfectum quiddam in entium est genere: & quod existit huiusmodi quale esse percipitur, omnia illi merito refert accepta. Ex quibus omnibus cla re (ut arbitror) animorum patet æternitas: & rationis explanatio prioris Platonici syllogismi etiam est manifesta quo in superioribus dixeramus animi immortalitatem ea, scilicet ostendi uia quoniam a semetipso destrui corrumpique non potest animus. Secunda au tem ratio per quam eadem animorum, licet modo alio ostenditur immortalitas, unicam in se ancipitem recipit propositionẽ, eam scilicet quæ dicit motionis ingenitum esse principium: nanq; aliæ tum cõmu nes sunt, & in superiori explicatæ ratione: tum autẽ non solum à Pla tone, sed ab Aristotele etiã et p̃ipateticis cõprobatæ: quãobrẽ dimissis

illis hanc ipsam de qua ambigere quispiam posset diligenter in praesentia excutiamus. Sunt enim qui dicant ingentium esse, non omni cõuenire principio. Nam nihil prohibere quippiam alicuius esse principium, non tamen id esse ingenitum: & exemplo etiam se iuuant, ecce inquiunt Aeacidarum principium est Aeacus, & tamen is generatione non caret: ad infirmandam autem destruendamq; propositionis comunitatem unicam aiunt sufficere adductam instantiam. iis igitur occurrentes dicimus principium quantum ad propositam spectat rem, illud certe esse quod primo uniuersam illius cuius dicitur esse principiũ, producit speciẽ: uerbi causa ipse homo quod αὐτοάνον Graeci, nos hominis ideam, siue speciem seu exemplar dicimus, omnes ubique potestate sua producit homines. Similique modo ipsum aequale, omnes in omni genere efficit aequalitates et αὐτοκίνητον omnes motionum omnium producit rationes. Huiusmodi autem ingenita esse principia est necesse, eo scilicet modo quo animaduertuntur esse principia. Nihil enim prohibet eadem ut intelligibilia sunt, uerbi causa, aut intelligentia, aut entia, ab aliis sanè prouenire principiis uerum eo rationis modo principia non existunt, sed ab aliis defluunt emanantq; principiis. Principium igitur omne, ut est huiusmodi, ingentium proculdubio esse necesse est. Non enim fit principium eorum quippiam quorum principium dicitur: uerbi gratia, intellectus principiũ intellectionis existẽs non aliunde, sed à semetipso intellectionẽ habere censetur. Ens ipsum aliorum omnium essendi causa & origo non ab alio, sed à seipso essentiam possidet: ipse sol uniuersi fons & principium luminis, nusq̃ id accipit quod omnibus impertit iubar. Verum cur ego hac in re tam diu et uobis fortasse negotium praebeo, & ipse inuicẽ mihi facesso quae unico facillime uerbo concludi potest. Principium motionis ingenitum esse contendimus, nec immerito id quidem, nam si genitum esse confirmetur, cum generatio omnis, aut motus sit, aut non sine motu, ante omnem motionem dicere sanè cogemur esse motum, quod cum per se sit absurdum, & manifestam in se contineat repugnãtiam: tum etiam absurdius fieri uidetur quãdo ad infinitum nobis hac in re progressionis aperit modum, in nullo cogitationis termino firmãte se animo, sed motum semper ante motũ indesinenter sibi affligente & nusquàm stante. Concedendũ igitur est (ut arbitror) principium omne ut est huiusmodi, esse ingenitum, quare motionis etiam principium esse ingenitum fatendum est. Caete

rum quoniam in Platonica secundæ rationis ostensione plures etiam partialium rationum latitant modi occulta probantes ui principium omne ingenitum esse. Age quandoquidem hanc cœpimus nauare operam, & uobis non aliud uidetur agendum illos etiam breuiter & cursim (ut aiunt) explicemus. Principium omne primo est id quod esse dicitur, uerbi gratia, principium luminis primo luminosum esse censetur. Caloris principium primo calidum & est, & esse dicitur. Similiter alia principia omnia hoc se habere modo fatendum est. Nullum genitum primo tale est, cum omne genitum ab alio sit generatum & ab alio procedat simili. Nullum igitur principium est genitum: ingenitum igitur: præterea cum omne genitum ex alio generetur sui ortus principio, si genitum detur esse principium, ex principio utique aliquo erit genitum, quamobrem principii (ut retro uisum est) erit principium & ad infinitum principiorum extendetur progressio. Adhuc etiam omne genitum ex aliquo non huiusmodi constitui generariq; percipitur: homo nanque ex non homine: animal ex non animali generatur: & in iis etiam quæ arte fiunt similis illorum fabricæ deprehenditur esse ratio. Lectulus enim fit ex non lectulo: & domus ex non domo fabricatur. Quamobrem si usquam generaretur principium ex non principio utique fieret: & rursum cum omne (ut diximus) genitum ex principio generaretur, ex principio fieret principium. Ex non principio igitur, & rursum ex principio generabitur principium, si generationem aliquam illi assignare uoluerimus quo nihil certe absurdius, aut pugnans magis dici aut comminisci potest. Satis igitur (ut arbitror) ex dictis ostensum est ingenitum esse principium. Ingenitum autem omne incorruptibile est, quicquid autem corrumpi non potest æternum est, quod est æternum neq; morti obnoxium est, neq; aliquo interit modo. Animorum igitur essentia incorruptibilis est & immortalis, iugi se ipsam uegetans motu, & omnes insuper motionum species id est uitæ modos, ex sese incessanter producens & proferens. Cæterum quoniam semoto a principii natura generationis exordio, corruptionis etiam uerisimiliter semouendus est finis, hoc certe in loco uniuersa de animorum immortalitate sufficienter commodeq; conclusa uideri poterat ratio, cum & alioquin omnes hac in re omnium consentiant philosophorum sectæ, & Aristoteles euidenter in suis de cœlo commentariis ingenitum omne incorruptibile etiam esse demons

ftret. quamobrem si recte meministis, in iis quae retro diximus, hac de re me non esse uerba facturum non immerito prae me tuli. Quia tamen diuinus Plato siue admirabili quadam ingenii copia & ubertate, nihil intactum hac in re, nihil non excussum dimittit, siue id potius de composito hominum causa facit, ut omnibus illi numeris diuinam in se agnoscant & uenerentur partem, & iccirco non solum ingenitum sed incorruptibile etiam probat esse principium. Age & nos illius rationem quae non ex directo (ut aiunt) propositum, sed per impossibile sequens ad oppositum, concludit datum, breuiter hoc explicemus modo. Si principium (ut dictat ratio) incorruptibile non est, corruptibile utiq; erit. Supponatur igitur corruptum esse principium. Corrupto certe principio neq; ipsum ab alio quopiam poterit restitui & effici: neque aliud quippiam ab illo fieri produci ue poterit. Quoniam enim omne quod generatur ex aliquo generari principio necesse est, interempto certe destructoq; illo, nihil profecto poterit aliud generari. Et rursum, neque ipsum ab alio quopiam fieri producíq; poterit, quoniam omne quod fit ex quodam fieri principio concessum est: positum autem fuit principium esse corruptum. Quamobrem ceu rerum omnium praecisa enectaq; radice, nihil inde emergere pullulareq; amplius poterit. Incorruptibile igitur est principium, uel omne (ut inquit Plato) decidat coelum necesse est, generatioq; intereat & cesset uniuersa, motionis interempto principio primo. Quod cum animi esse naturam in superioribus clare sit ostensum, animum incorruptibilem esse & immortalem summa est necessitas, cuius ut probatum est, neque a se usquàm, neque ab alio quopiam destrui corrumpi que potest essentia. Verum hoc quispiam in loco ob ea quae retro dicta sunt, de elementorum naturis non immerito posset ambigere: cum enim in anima elementa sint omnia, & uniuersa in hoc philosophorum omnium consentiat natio, ad peculiaria tamen queq; ferri loca, & interno agitari principio animaduertuntur. Ignis enim naturae permissus suae summa petit statim. Terrae autem Gleba non prohibita recta defertur ad ima. Animantis quin etiam extincti corpus sponte sua ad corruptionem moueri percipitur. Quamobrem aut non omnium esse motionum principium animum concedere planè cogemur, si illa in anima ut sunt, fatebimur esse

corpora, aut si dixerimus animata, ad inconuenientius profe-cto quiddam & absurdius merito deuoluemur, in putrescente animalis cadauere largitorem uitæ & essentiæ animum collocantes, destructionisq; & interitus causam illum esse asseuerantes: Ad has igitur & ad istius modi alias uerborum potius quam rerum obiectiones unica & eadem facili occurrentes uia, omnium principium motionū esse affirmamus animum, idq; omni asseueratione contendimus, qui iugi perpetuaq; sui agitatione, & omnia motionum ex sese producit genera, & rebus insuper omnibus esse largitur & uitā. Nam & ele-menta ipsa de quibus præsens ambigit ratio quæ inania esse pecu-liari partialiq; uere existimantur anima, ab ipso certe uniuersi ani-mo nihilominus fouentur et animantur omnia, ab eodēq; illorum in tercedente natura ad propria quæq; moueri loca certum est. Natu-ram enim & in iis ipsis, & in aliis etiam omnibus, animi uestigium quoddam & exemplum esse proculdubio elegantiores omnes uolue re philosophi: pariq; rationis modo extincti animantis corpus cū uni uersi quædam sit portio, animo præditum quodammodo esse fatendum est. Quemadmodum enim in nobis quæcunq; sunt omnia, ex-crementa etiam & sordes dum insunt uitali quodam participare cō tineriq; calido animaduertuntur, ita quæcunq; circumiectu suo ca-pax complectitur mundus, omnia illius complecti contineriq; ani-mo uero consentaneum est. Mouetur igitur ab uniuersi animo ani-mantis extinctum corpus, non ad corruptionem sanè & interitum: dudum enim id interiit animal, sed ad esse aliud, & ad aliā uniuer-sitatis transfertur indigentiam. Ad commodum enim decensq; uni-uersi motus omnes suos mundanus temperat animus. Quod etiam in corporibus facere nostris partialem naturā animaduertere licet, cum pro indigentia sui hos quidem in nobis dissipat & consumit hu mores, alios uero corrigit & emendat, nonnullos autem ceu rebelles & noxios procul à se abdicat & expellit. Et hæc de animorum immortalitate, & platonicis hac super re adductis rationibus, quæ mihi in promptu fuerunt, et pro tēpore sese mihi obtulerunt, in medi um libens mehercule attuli, ut & utrorunq; uestrum quos pluri-mi sanè facio, morem gererem uoluntati. Voluistis enim me quid de iis sentirem ostendere, et ut mihi etiam ipsi non minus satisfacerē si diuinam hominis partem merita præconiorum laude pro uirili cō celebrarem. Laus enim animi meo quidē iudicio est uel immensa, &

omnes

omnes uerborũ omnium celebritates exuperans, illius explicata osten saque natura qua hominum genus peculiari quodam domesticoq; cognationis uinculo proxime ad deos ipsos accedere sanè existimatur. Nec me præterit multas etiam alias hac ipsa de re cum antiquorum tum recentium philosophorum idem ostendentium in præsentia adduci posse rationes, sed non omnia (ut aiunt) nunc excutiẽda sunt uaria. Et alioquin noua sermonum præsertim longorum exordia, temporis non patitur breuitas, cum & ipsa iam inclinet dies, & nonnulla fortasse alicui uestrum sint obeunda negotia, quorum mihi in primis est habẽda ratio: quamobrem dicendi finem faciam, si istuc prius ceu coronidem quãdam sermoni addidero meo, in animorum, scilicet natura, ut ex Platonicis uidimus rationibus, ternarium reperiri istud quod illorum dignationem exactamq; proculdubio idicat perfectionem. Scitis enim inter alios hunc esse perfectissimum numerum, tum quia ex imparium genere primus reperitur, tum quia numerorum solus principium medium & finem illum præcise constituentes cõtinet partes. In animi uero natura ternariũ est, seipsum scilicet mouens: semper motum: immortale: ita quod unum quodãmodo & tria idem censetur esse animus: in quibus etiam causarum quidam esse percipitur ordo. Primum enim secundi causa, illud autem tertii non immerito esse perhibetur. Verbi gratia, seipsum mouens causa est semper moti: & motum semper ĩmortalitatis est causa. Cum enim isthæc duo (ut retro diximus) in entium reperiantur genere, immobile scilicet prorsus quod omni motu, & omni melius est uita: ceu illud est unum quod omnem supereminet essentiam, & primariæ insuper unitates. Et rursum id quod externo agitatur principio quod peius & inferius omni proculdubio existit uita: id certe quod seipsum mouet et uicinius ipsi immobili essentiæ, & similius esse censetur. Sẽper enim quod seipsum mouet appetit & uult se saluum esse, quemadmodũ semper est ipsum prorsus immobile, primum uidelicet omnium principium: ipsum uero immortale illi appropiquare magis uidetur naturæ, quæ mouetur ab alio, cum à mortis priuatione dicatur: ceu illud iterni priuatione motus ab alio moueri censetur. Quamobrem ĩmobilia omnia supra ipsum sunt immortale: immortalitas enim uita quædam est, & ueluti animorum essentiæ spiritus quidam. Hæc igitur ternarii ratio in animorum (ut dictum est) spectatur essentia, qui cum inter immobile penitus, & ab alio extrinsecus mobili planè existãt medii: quod in unico

τοῦ ἀυτοκινήτου uocabulo significanter et diuine expressit Plato: illud enim ἀυτο' nobiliores superioresque animis indicat essentias: illud autem κινητοῦ inferiores uilioresque signare uidetur naturas. Per primam quidem Ternarii ipsius partem immobili magis appropinquare cernuntur essentiæ: per extremam uero uiciniores ei (ut diximus) fiunt naturæ, quæ solum mouetur ab alio, & externo agitatur impulsu. Hæc cum ille non minore grauitatis indicio, quam uerborum lepore & copia recensuisset: omniumque expectationi mirifice satisfecisset, cogitabundo similis finem loquēdi fecit, ut ex oris illius habitu planè coniectauerint omnes plura illi hac de re quæ rite dici possent alia occurrere & animo obuersari. Quamobrem Antonius qui attentissimam alioquin illi præstiterat operam, & omnem illius sermonem siccis (ut aiunt) auribus, ebiberat, postquam omnia in illum admirationis suæ præconia, non minus uere quam largiter effudit, quandoquidem īquit eruditissima Bembe Hoc Platonico disputationis conuiuio allecti potius quam saciati abs te discedimus, nihil prohibet (quæ tua est liberalitas) nos denuo, ut pro iis etiam loquar, cras aut perendie ad reliqua conuiuas accipere. Hac enim re nihil gratius nobis, neque magis ex animo quicquam facere poteris. Accedemus igitur uel non uocati: & ego si nihil aliud, integram tibi sanè huiusmodi esculentorum afferam famem. Tum ille subridens hilare ut semper tuo inquit iure mi Antoni omnia de me tibi polliceri libere potes. Verum memineris (ut in prouerbio est) ne collecta ad conuiuium exigas: & cum dicto assurrexit, idque omnes fecerunt. Pauloque post inde discessum est.

ALVEROTVS, SIVE DE TRIBVS ANIMORVM VEHICVLIS.

Alue Capella. Cap. Et tu Luca amātissime. Lu. Vnde nă, et quo? Cap. Verona redeo quo me literis sủpioribus diebus Daniel Rhenerius aduocauit qui isthic (ut nosti) præfectū agit cū quo mihi a pueris magna beneuolētiæ & amoris itercedit necessitudo. Ad te aūt ueniebā si quid uelles, nā cras aut ad summū perendie Venetias ire cogito ut & senatui meo quā debeo pstem operam (complusculos enim absfui dies) & meos isuper reuisam. L. Mirabar eqdē Capella, & ubi nā esses cōiectari haud facile poterā: nam neq; te hic uidebā quo dum ades deābulatum uenire soles, et te Venetiis nō esse certo sciebā. Cæterū bene hēt quādo hic icolumē te uideo, nāq dum aderis meo arbitratu te frui potero et de re quadā mea oportune ēt cōsulere quæ cū non leuis sit momēti et angit me (ut par est) et qd cōsilii de illa capiā dubiū me animi facit. Oportune igitur uenisti nā cū te prudētia isignem semp noui tum mei ēt in primis amantissimū quāobrem (ut spero) me ab hac animi pplexitate facile explicabis. Ca. Ludis ut soles Luca & me cauillo ipetis. An tibi desunt quæ ineas consilia tua pertim in re, quē tum ob īgenii pēns semp acumē tum pp multiplicē rerū expiētiā alii cōsulere solent. L. Age age Cap. notiora qso, nāq me iis ppofteris laudibus quas neq; ī me eē cognosco, neq recipio, nō ornas sed oneras: et alioqn fugit ne te uulgatū illud, hoīes ppriis in rebus haud quaq recte pspicere sed ualde sæpenumero cecutire: necnō ægrotos medicos nō se ipsos curare sed alios q sibi medeātur adhibere solitos? Et pfecto ita se res hēt: affectus eni et cōmotus aīus haud quaq rite despicere et iudicare ualet. Cōsiliū nāq affectioni cōtrariū ut sanè est, ita nō īmerito ab oibus hmōi esse cēsetur. Ca. Quādo ita tibi uidetur Luca id fiat qd expetis: nihil eni phibet mea oia quātulacūq sunt tibi psto semper esse, et alioqn Homericū me mouet illud duo simul oia melius et rectius: uerū hac si placet cōditione id fiet ut anteq qd ad te ptinet aggrediamur, quādo ut uidetur in psentia uacas & ego hodie ut me de uia colligā, nihil aliud agere decreui, mihi feriati plyxeq narrare uelis q sủpioribus diebus cū apud Aluerotū cœnaretis tu et Leone noster aliiq pterea eiusdē notæ uiri, disceptata fuerunt. qdā eni mihi nō ē cōuinio (ut aiūt) collecta, sed selecta potius et recōdita Veronæ

Baptista Turius noster uir (ut nosti) & bene eruditus & bonarum literarum studiosissimus qui illi interfuit conuiuio per capita discurrendo tetigit potius q̃ enarrauit. Quæ tamen mihi adeo insederunt, sic me audiendi quæ reliqua fuere uehementi desiderio repleuerunt: ut nihil æque doleam q̃ me illi suauissimo conuiuio non interfuisse. Discumbentiũ enim unus fuissem certo scio. Verum tu mi Luca quando ut dixi in præsentia nihil tibi ut opinor aliud est agendum: & qua es memoria rem totã te tenere non dubito, me amœnissimi illius conuiuii et uere Socratici (ut fieri põt) participẽ facere uelis: rem enĩ mihi gratissimam feceris si illa omnia quo fuerunt enarrata ordine recensueris. Postmodum si uidebitur opera consilioque meo quando id tibi curæ est, ad omnia iure tuo uti poteris. Locus quinetiam iste non nihil nos admonere uidetur ut hic totam rem istam commode transigamus. Riparum enim toros propter hunc amœnissimum fluuium mollis conuestit herba omnesque ruris iocunditates & gratias urbanus iste facile superat amnis ubi & tu melius commodiusque sermones illos recensere poteris: & ego inuicem quem de uia cœpi laborem grate quiescendo deponam. L. Ad rem (mehercule) iocundam me reuocas capella: quæ mihi eo suauior sanè memoratu erit quo tibi rem gratam (ex iis quæ dixisti) me facturum esse intelligo: & alioqn isthæc ipsa sæpius retractata non solum non faciant nouitatisque gratiam deperdunt. Sed mirum quantum semper oblectent magis, audientiumque auribus ueluti recentia iocundissimum quendam discendi relinquunt prurituũ. Considamus igitur hic quando ita tibi placet nãq ego te pluribus non tenebo, sed rem omnẽ quo gesta fuit ordine a principio exordiri aggrediar. Cap. Sic faciamus. L. Superioribus diebus Capella dum apud Aluerotum nostrum inuitati (diem enim natalem celebrabat) discumberemus. Ego & Leonicus & Hieronymus medicus frater meus: necnon Baptista Turius de quo isthæc inaudisti, & alter Baptista cognomento Leo philosophiæ & literarum deliciæ. Aliiq præterea complures Aluerotii necessarii: laute sanè, & opipare accepti fuimus nosti enim uiri minime parci uitæ cultum, & cum aliis in rebus: tum in hoc conuictus symposiorumq genere non profusam & superfluentem, sed ciuilem & aptam magnificentiam. Et quoniam non corporibus solum eruditus hospes: sed animis etiam cõsultum uolebat. Inter epulas aderat Anagnostes eius ut arbitror ex sorore nepos puer quidem ille & adhuc impubis. Verum ut apparuit

literis excultus nanq; scite admodum lectitabat claraq; & suaui uoce conuiuarum animos tum leniter demulcebat:tum etiam ad dictorum intelligentiam nescio quomodo efficaciter excitabat. Lectio autē fuit de sexto æneidos libro, ubi altius caput diuinus extollens Maro, & ueluti poeticæ oblitus philosophum plane induit eumq; non de trinio:sed melioris (ut aiunt) notæ:quando scilicet de mundi agit anima menteq; ipsum iugi motione intrinsecus agitante ex quo prima rerum initia, quæ elementa uocant prodiere:mox etiam & animalium genera omnia:nihil autem prohibet (ut arbitror) & carmina ipsa nūc subtexere:quæ mihi adeo placent, ita animo penitus insident & inhærent meo ut quoties illum relaxare uolo isthæc ipsa decantem profundissimumq; illorum sensum dulci coniunctum lepore suauiter mente reuoluam. Sunt autem (ut nosti) ista.

Principio cœlum & terras camposq; liquentes
Lucentemq; globum lunæ Titaniaq; astra
Spiritus intus alit:totamq; infusa per artus
Mens agitat molem & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumq; genus uitæq; uolantum
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus:
Igneus est ollis uigor & cœlestis origo
Seminibus quantum non noxia corpora tardant
Terreniq; hebetant artus moribundaq; membra.
Hinc metuunt, cupiuntq; dolent gaudentq; nec auras
Despiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.
Quin & supremo cum lumine uita relinquit
Non tamen omne malum miseris nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitusq; necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris
Ergo exercentur pœnis, ueterumq; malorum
Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad uentos, aliis sub gurgite uasto
Infectum eluitur scelus aut exuritur igni.
Quisq; suos patimur manes:exinde per amplum
Mittimur Helisium: & pauci læta arua tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem:purumq; reliquit
Aethereum sensum et Aurai simplicis ignem.

Has omnes ubi mille rotam uoluere per annos
Lethenm ad fluuium Deus euocat agmine magno
Scilicet immemores supera ut conuexa reuisant,
Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti.

Ca. Ita uiuam mi Luca ut ista semper admiratus sum carmina, et latentiores quosdam illis subesse sensus semper existimaui quam quomodo ab interpretibus habentur exposita. Non enim (illorum pace dixerim) Virgilianum apicem illi mihi contingere uidentur, uerum prosequere. Spero nanque hodie quæ ab illis habere nũquam potui a te certe habitutum. Lu. De me nihil expectes Capella, neque tibi quicquã promittas, non enim is sum qui isthæc recte explicare possim: sed auditos referam sermones, tu postmodum illos pensiculabis: hodie nanque merum me narratorem habebis. Cap. Vt lubet. perge modo. Lu. Sublatis igitur lectis secundæ iam afferebantur mensæ, pomorum uariis generibus & omni bellariorum apparatu & copia refertæ: tacebantque omnes ut mihi uidebatur lectorum carminum uerbo sensusque examinantes & animo retractantes. Sed inter cæteros clara mehercule admodum Leonici nostri fuit admiratio, qui ueluti extra sepositus et quodam afflatus spiritu bis exclamauit: euge, euge Maro, statimque conticuit eo corporis habitu oculorumque contuitu quem ii qui ecstasim patiuntur manifesto habere solent. Et Aluerotus cum Anagnostæ nutu silentium indixisset ad Lenoicum conuersus quid tu inquit Leonice in supremam (ut aiunt) mentis arcem te penitus recepisti: & tanquam lethen ad fundum biberis & loci sanè oblitus es, & temporis. An te fugit conuiuiorum hilaritatis condimenta quædam præsentium esse sermones, tristesque et seueras huiusmodi cogitationes a symposiorum iocunditatibus semper fuisse explosas. Effare igitur, et si nõ aliud, id saltem quod in præsentia animo uersas eloquere. Videris enim mihi Virgilianis carminibus ueluti pregnans effectus torqueri quodammodo, & non belle te habere nisi cito pepereris. Ita est inquit ille suauissime Aluerote, et me puer ille ceu non poeticis uersibus: sed magicis quibusdam cantationum præstigiis excantasset: sic externauit ut nisi tu me interpellasses: & uerbis tuis me mihi restituisses, adhuc hærerem. Et quid est inquit Aluerotus quod te adeo affecit ut cæterorum oblitus illis summa animi intentione uacares, ita ut imprudens opinor & id te facere nesciẽs subito exclamares, euge, euge Maro. Considerabam inquit ille Aluerote quonam afflatus spiritu nulla

lius non philosophiæ peritus Maro illa deprompsisset, quæ omnia Academicorum, Stoicorumque decreta:ea inquam quæ ad uniuersum hoc animal pertinent omnia in se animalium genera complexum quem mundum appellamus, comprehendunt & continent. Tangit enim in primis illam quam cum Academici & Stoici, tum peripatetici fere omnes mundi uocant animam uniuersæ illius infusam molis eamque penitus cunctasque illius partes perenni quadam tranabiliq; spiritus natura uiuificantem animalq; hoc maximum efficientem & animantem, cuius corpus quicquid sensu percipitur merito esse censetur. Stoicorum quinetiam dogmatis peculiariter meminit qui calorem igneamque naturam quo aluntur crescuntque omnia & iugi motione cientur, mundo illiusque partibus includi uolunt. omne etenim de illorum sententia quod uiuit: siue animal, siue terra editum, id certe uiuit propter inclusum in eo calorem: ex quo intelligi sanè debet eam caloris naturam uim habere in sese uitalem per omnem mundum pertinentem, & omnia in illo permeantem: quod noster hic Maro cum uigorem igneum, tum cœlestem uocat originem. Vera narras inquit Leonice & isthæc ipsa Virgiliani exponunt interpretes: uerum de animorum circuitu posteaquam hinc emigrauerint, & de illorum rursus ad corpora descensu, & quibus id eueniat causis, præterea de illorum purgatione, pœnarumue quas expendunt generibus de quibus hic loquitur Maro, aut nihil omnino, aut satis exigua, & frigida mehercule ueluti comminiscentes in medium adducunt. Quare rogo te si quid habes, habes autem certo scio, ut ne graueris id & mihi, & iisdem omnibus qui te tacentes rogare uidentur recensere, egregiumque hunc philosophiæ Colophonem Natali meo apponere. Recondita inquit ille Aluerote & non uulgata philosophiæ expostulas mysteria quæ hoc in loco Maro noster potius tangit quam exprimit. De partialibus enim animorum naturis ut mihi uideris, deque uitarum electionibus: ascensu quinetiam illorum & descensu audire desideras: temporumque periodis quibus cum in cœlo, tum uicissim in terris humani degunt animi. Et Aluerotus isthæc ipsa inquit Leonice audire percupio: præterea de pœnarum apud inferos generibus quibus impuri sontesque plectuntur animi: illorumque purgationibus, a quibus in pristinam restituti naturam sublimes posthac

euadunt, & uice crassi solitarique cuiusdam corporis cuius in terris curam gerebant uniuersi ipsius cum aliis eiusdem notæ animis efficiuntur curatores. Hæc enim & hic tangere uidetur Maro, & ego apud Ciceronem nostrum quosdamque etiam alios ueteris memoriæ authores uidi potius quam plane intellexi: nō enim is sum qui iis præsertim de rebus impudenter mihi blandiri uelim. Non immerito inquit ille ista tibi Aluerote obscura & non bene peruia esse uidentur nam & re ipsa huiusmodi sanè sunt, & auribus præterea tuis (ut opinor) insolita. Noua autem semper omnia præsertim à communi remota usu, & si non suapte natura, nouitate tamen ipsa duriuscula uideri solent. Sunt præterea quædam quæ non recte considerata merito hac in re difficultatem augent: & quæ nouitiorum philosophantium haud quaquam concedit natio, quo scilicet rationis modo humani mouentur animi & modo sursum uersus: alias deorsum statis quibusdam temporum curriculis ferantur. Corporum enim huiusmodi sanè sunt motiones. Aninus autem cum ex hoc terreo crassoque emersit corpore ad suam postliminio reuersus naturam, in corporea censetur essentia. Parique rationis modo in corporeum quippiam pati à corpore, et aut aqua dilui, aut igne (ut inqt Maro) exuri haud quaqꝫ uero consentaneum esse uidetur. Pœnarū igitur hoc rationis modo secundū quosdam: suppliciorumqꝫ apud inferos ratio, uana sanè erunt inaniaq; uerborum tericulamēta anicularumqꝫ fabellis ꝙ simillima, uulgi quidem animos non nihil fortasse mouentia, apud eruditos aūt & constantes uiros pro futilibus semꝑ habita & nunc etiā habenda. Et Aluerotus ista sunt inquit Leon. quæ ex te audire ꝑcupimus (ut pro iis etiam loquar qui iamdudū idipsum mihi nutu significāt) quare quando nihil aliud in ꝓsentia nobis est ꝓuertendum, hoc diei reliquum si placet iis sermonibus iocūde & utiliter cōponamus. Cunqꝫ cæteri id ut facere uellet Leonicū rogassent, subridens ille de cōposito inquit (ut Videtur) uirgilianos uersus illos Anagnostē recitare uoluistis ut isthæc uobis de me exꝗrendi daretur occasio. Verum nulla est inuidia: qn ea nunc ex me audiatis quæ ego ex multiiuga Academicorū lectione collegi. Vniuersam enim rem istam Platone duce uiri illi abunde sanè in cōmentariis ꝑtractant suis, quē proculdubio secutus hic esse uidetur Maro. Cæterū anteqꝫ exordiar uos oēs nūc admonitos eē uolo ut ea dicēdorū ꝓbetis teneatisue sola ꝗ nostratiū. i. christianorū diuinis cōprobantur decretis, Cætera uero explodatis. Hæc

enim uere cœlitus delapsa philosophia, ut de Tiresia inqt Homerus, sola sapere uidetur cætere uero tanq̃ umbræ uagantur. Ab omniũ igitur opifice initium facientes illumq; tota mente (ut par est) uenerati dicimus & ueraciter asseueramus, eum cum aliorum omnium quæ sensu intelligentia uẽ comprehendi possunt: tum partialium animorũ de quibus mox uerba facturi sumus primam: ueram: solãq; esse causam. quapropter hunc deorum hominumq; patrem uniuersa merito appellauit antiquitas. Ab hoc autem in corpora humanos emanare, uel potius illis adesse animos, non tempore aliquo aut motu, sed non alia magis expressæ rei similitudine q̃ ut a solis lumine radius ipsi sese insinuat oculo, pro intellectus nostri captu dicere possumus. Non enim ineffabile huiusmodi mysterium, aut recte intelligere (ut arbitror) aut commode eloqui hominibus est concessum. Diuinitus autem id efficiatur sicut illi uisum est. Nos autem quod Academici senserunt qui eiusmodi de re inter reliquos philosophos sine cõtrouersia & melius & copiosius sunt loquuti pro uirili nostra in præsentia explicare contendamus. Humanum igitur ii animum mẽtium diuinarum ultimum, & mutabili quadam natura præditum esse uoluerunt, æternum quidem illum & morti minime obnoxium cum ob illam qua præditus est essentiam se ipsam mouentem & nunquã se deferentem, ut in phædro, & in commentariis de Rep. ostẽdit Plato: tum propter opificem causam a qua primo est productus: immediatis enim effectibus quæq; producens causa multum certe sui condonat & concedit. Hanc igitur de qua loquimur ultimam mentem, humanum uidelicet animum, ut mundi incola efficiatur: mundanusq; rite appellari possit corpus quiddam cõnatum & ab architecto illo primario fabrefactum habere necesse est, sine illo nãq; in mũdo solummodo uiuit illo qui intelligibilis appellatur cum hoc uero sensibilis est portio uniuersi: æthereum igitur corpus purum limpidumq; & totum illustre illi summus applicuit opifex: neq; id (mehercule) sine causa. Vltimam enim mentem supremo primum adhærere corpori consentaneum uero esse uidetur: neq; adhærere solum: sed etiam penitus infundi. Et hoc profecto est quod in Timæo diuinus scribit Plato ubi postquãm sphærarum animis æthera assignauit uehicula, humanos etiam animos consimilibus uti uehiculis uoluit, æthereumq; illis corpus applicuit a quibus ceu ab omnium opifice attributis nusq̃ absoluuntur animi, sed illa semper uiuificant &

i

mouent: eoque certe modo sempiterna etiam & immortalia reddunt. Verum hoc in loco anceps profecto inter Academicos exoritur quaestio, utrum uidelicet humanus animus sine corpore isto aethereo quod eius uehiculum uocant, & nos posthac illos imitati huiusmodi utemur uocabulo: nobilior meliorque erat quàm cum illi isthuc adiungitur corposculum, aut ignobilior & deterior. Si enim nobilior de per se & solitarius erat animus, profecto inquiunt sphaerarum animis quibus statim productis peculiaria opifex adiungit uehicula, humanus erat nobilior animus nullo ante adiuncto uehiculo: quod neque uera dictat ratio diuinos illos animos ab omni prorsus generationis labe absolutos & liberos: iis qui in generationem decidunt animis esse ignobiliores deterioresue: neque Academicorum quispiam, aut omnino philosophantium aliquis dicere unquam est ausus. Si autem uehiculi istius appendiculo nobiliorem meliorem que illum esse dicemus, alia rursum uia sagax reclamat ratio absurdum & ab omni penitus ueritate alienum esse dictitans summi illius opificis fabricam iusta reprehensione non carere, a quo non perfectissimum statim suo in genere processisset opus. Sed ab eo quod praeter naturam est productionis suae fecisset initium, quandoquidem ab imperfectiori ad perfectius quiddam & melius uehiculi applicatione humanus procederet animus. In salebris igitur (ut aiunt) de sui ipsius natura anceps & dubius haeret animus, cum utrinque ut uisum est non satis perui ae occurrant angustiae. Caeterum iidem ipsi qui hanc infligere plagam uisi sunt, efficatia statim solutionis afferunt medicamenta. Dicunt enim cum animorum tum uehiculorum ipsorum productiones à rerum opifice simul emanasse nullo temporis medio interuallo: prioris autem & posterioris uocabulis necessario quodammodo uti oportere quando non aliter animorum excellentia a corporis (ut ita dicam) ignobilitate & depressione uerbis indicari & exprimi recte possit. Cum igitur partiales semper animi aetherea illa annexa habeãt uehicula, nusquàmque illa (ut post etiam uidebimus) deponant & exuant, eiusdem semper nobilitatis dignationisque non iniuria esse censentur. Tunc Aluerotus profecto inquit Leon. Egregius istuc ipsum sensisse uidetur uates: primique huius corpusculi & animorum uehiculi recte se intelligentibus indicamenta posuisse: cum post illorum purgationem aethereum restare sensum & aurae simplicis ignem scripsit. Et Leon. Vera inquit narras Aluerote. Caeterũ poetarũ more eo in loco noster Maro id quod

habetur pro eo quod habet sanè posuisse uidetur. Sensus enim in corpore est, & ꝓprie sine corpore esse nō potest: pro uehiculi igitur aetherea essentia sensum posuit aethereum. Verum d: istiusmodi sensu mox plura: nunc de uehiculorum naturis prosequemur. Post aethereū hoc corpus quo ceu curru quodam descensurus in generationem uehitur animus, quod de natura sui purum illustreq; & astro simile esse asserant, anteq̄ ad tetrum istuc compositumue et mortale decidat corpus quod terreum ostreaceūq; merito appellant, alia induere corpora humanum animum quas simplices uocant tunicas est necesse. Naturales enim huiusmodi progressiones non nisi conuenientibus fieri mediis merito est censendum. Hoc autem secundum animi uehiculū esse dicunt ex simplicibus constans elementis & ipsum cere tenue & simplex, sed multum quantum ab aethereo illo peculiari connatoq; animorum uehiculo distans, cum synceritate puritateq; ipsa, tum excellentis dignatione naturae: quod illis non opificem causam uerum nouitios secundosque efficere deos, idest elementares sphaerarum animos autumant. Quamobrem posthac elementare hoc ingressus uehiculum animus non solum mundanus, quod ut esset a primo habuit uehiculo, appellatur, sed ad hoc generationis etiam (ut aiunt) ciuis efficitur. In uniuersi enim parte illa cōcessit in qua cum actiones omnimodae tum mutabilium rerum passiones affectiōesq; manifesto fieri conspiciuntur. Cum hoc posthac ultimo loco terreum compositumq; ingredi censetur corpus: quod ultimū illius uehiculū nuncupatur, cū re uera teter tenebricosusq; potius appellari debeat carcer quàm uehiculum. Mortale quippe id est & corruptibile neq; hoc semel ut uidetur, & existimat uulgus, sed continuo. nam singulis horarū momentis interit nusquàmq; eodē permanet in statu. Quod etiam ostraceū, similitudine a duro obstipoq; ostreorum tegumento ;deducta Diuinus appellauit Plato. Et quoniā in corporū natura ab animorū essentiis ceu a lumine radii, peculiares propriaeq; uitarum dependent species cum quibus mox ipsi etiā prodeunt sensus, ut ipsum aethereū corpus primū animi uehiculū simplex purumq; et astro simile esse perhibetur, ita perēnis in illud imortalisq; ab eodem animo uitae emanat species deficiens nunq̄, illiq; semper adhaerens, cuius causam retro diximus aiorum cū huiusmodi corporibus perpetuā idissolubilēq; planè esse copulā. Neq; id (mehercule) sine rōne cēsetur: nā cū ꝑ suā essētiā corpori uitā ꝑstet animus, essentia certe illius sempiterna uita est

sempiterna: porro sempiterna uita cui adhæret primo eidem sempiterno adhærere necesse est: & cum animorum perpetua sit essentia corpus sibi proximum perpetuo animare uiuificareq; par est. Nam perpetuæ essentiæ proprius actus uiuificatio est sempiterna. Et hoc est profecto (ut id etiam obiter dicatur) quod recte perspicientibus Aristotelem innuere uoluisse uero consentaneũ est, quãdo in secundo de animaliũ generatione cõmentario cum ostendisset intellectualem animam à corpore esse separabilem propterea quod cũ illius operatione corporea non cõmunicat operatio subiungit huic animorũ speciei corpus certe aliquod cõuenire quod sit à genituræ corpore seperabile. Et hæc pfecto illa ẽ uitæ species per quã ut plerisq; in locis more suo refert Plato, alis præditus insignitusq; animus & similis diis effectus cum eisdẽ uniuersum tẽperat & regit mundũ. In secundo autẽ animorum uehiculo quod a nouitiis diximus præstari efficiq; diis uitæ quædã influitur species nõ immortalis illa quidẽ et perpetuo manens ut prior illa de qua dictum est uita: uerũ diuturna quædã & longeua, & quæ multis annorũ curriculis cũ illo perseueret: de qua mox plura dicemus. In postremo uero eorundẽ uehiculo quod ex uariis multiformibusq; conflatũ naturis materiale & cõpositum terreumq; merito appllauimus, uitæ influitur species quæ morti obnoxia leuibus de causis facile corrũpitur & cito deficit simulq; cũ ipso interit corpore. Pari quin etiã rationis modo triplices dicũtur esse sensus ab animorum essentiis in tria hæc corpora trifariã cõstituti. Et in primo quidem unicus est sensus & is immortalis et simplex passionibusq; haudquaq; obnoxius & omni puritate cõspicuus, quod noster tãgere uidetur Maro cũ dicit purũq; reliquit æthereum sensum. Hunc præterea uirtuti quã phantasiã uocãt eandẽ habere naturã plerique academicorũ uoluerũt & utrorũq; essentiã utrisq; comunẽ esse dixerunt. In secundo uero animorũ uehiculo quod tũ spiritale & elemẽtale, tum aereũ à prædominante uocãt elemẽto. Vnicus etiã dicitur esse sensus nõ seorsum qdẽ habens auditũ, seorsumq; uisionẽ, reliquosq; eo modo sensus, sed unitos sanè & in idẽ deductos, qua certe ratione principalẽ (ut arbitror) & unicũ uocat sensum Aristoteles illum qui de cæterorum operationibus sensuũ constans fert iudiciũ. Cæterũ is a priori de quo diximus distat sensu quoniã neq; ea excellit puritate quã simplicis auræ ignẽ uocat Maro, & passioni plane est obnoxius, nãq; superiora quidẽ cõprehendere nõ censetur, inferiora au.

tem solũ & extranea patiẽdo suscipit & admittit. In tertio autẽ uehiculo quod pluribus appellauimus uocabulis, sed terreũ præcipue Academici à prædominãte uocant elemẽto. Animi uis & præsentia plures efficit sensus & omnes patibiles: unitasq; dissipatur & diducitur illa quæ in superioribus censetur esse uehiculis: imbecillitateq; sua is quinq; partito distĩctus sensus, sensibiles sibi species haud quaquam cõtinere conseruareq; potest. Vt igitur quæ de animorũ uita sensuq; in iis quæ recẽsuimus uehiculis Academici memoriæ prodiderũt pro uirili breuiter perstringamus, sciendum est humanos animos in æthereo quidẽ uehiculo ceu mundanos Deos uniuersalẽ influere uitæ speciẽ cum qua uniuersum (ut dicũt) cũ superioribus animis mũdum tẽperant & gubernãt. In secundo uero uehiculo cũ quo generatiõis effecti sunt ciues partialiter ut inquiũt uniuersalem infundunt uitã cũ. Ŝ eo in statu non uni tantũ addicti sunt animi, sed ad uarias uitarũ species arbitratu electione ue sua insinuare se possunt. In tertio autem uehiculo crasso illo & terreo, partialis, immo singularis potius uitæ constituitur species cum uniuersi uice nutu suo singularis cuiusdam rei curatores moderatoresq; humani efficiuntur animi. Et hoc est quod de pẽnarum fluxione, illorũq; exinde ad inferna casu Diuinus refert Plato. similiq; rationis uia in illis sensus differẽtias uariãt & modos. In primo nãq; animorũ uehiculo æthereo scilicet corpore illis coalito, unicum esse uolunt sensum eũq; acerrimũ purũq; & unite in sese collectum, sensus reliquos cõprehẽdentem, & nulli præterea obnoxium passioni: quemadmodum enim mũdus ipse qui uniuersalis est corpus animi, cum rotundus effectus est ut circulari motione duos animi circulos ipsum constituentes imitetur (ut in Timæo est uisum) tum sensus in sese habere censetur omnes non peculiaribus diductos seiugatosq; sensiteriis, ut ĩ partialibus est uidere animalium generibus, sed unitos & simul omnes. Idẽq; in ipso sensile, sentiens & sensus esse censetur. Ita in primis inquiunt partialiũ animorum corporibus omnes certe simul sunt sensus. In secundo autem corpore spiritaliũ siue aereo uehiculo, unicum etiã, sed non ea puritate sensum esse dixerunt. Qui tamen passioni esset obnoxius. In terreo uero illo ostreaceoq; corpore cum multos esse sensus inter se diductos & seiugatos, tum ab externis etiã obiectis patibiles, & qui sensilia haudquaq; seruare (ut dictũ est) ualeant. Præterea cum homĩnẽ corpore utentẽ animũ ipse deffiniat Plato, hac etiã ratione uiri illi

triplicem asserunt esse hominẽ, & primũ quidem incorruptibilem et immortalem humanum scilicet animũ æthereo utentem uehiculo, qui ueluti mundanus quidã Deus (ut retro dictum est) merito existimari potest, & cum cõparibus mundum regit animis. Secundum autem hominem humanũ esse asserũt animum dum spiritali siue aerio utitur uehiculo cum quo etsi non sempiterno perseuerat, per multa tamen annorũ degit curricula. Dæmonq; terrarum incola esse cẽsetur: quos aere circumfusos terras peruagari, hominũq; facta inuisere Ascreus cecinit uates. Tertium uero & postremum hominẽ esse dicunt animũ hoc mortali caducoq; utentẽ corpore quẽ merito exulem extoremq; appellare possumus, temporaneoq; addictum carceri seu ut leuiore commodioreq; utamur uocabulo, terrarum hospitẽ ad cœlestia contemplanda quibus solum augetur & perficitur, natum. Qui demum tunc liber euadat & uere ad patriam reuertatur suam, cum disfracto hoc terreo tetroq; carcere alacer libensq; in auras exit: a quo tantum sane abesse dicũt ut corporis interitu detrimenti quippiam patiatur, ut ignauũ existimat creditq; uulgus, ut tum demum uegetetur & crescat perfectionemq; proculdubio uendicet & acquirat suam. Cæterum ne isthæc quæ dixi apud uos cõminisci uidear, aut impudenter fingere locuplex sanè Platonis nostri testimonium in medium adducã: ut quæ à me in præsentia de triplici ordine hominũ audistis, de illo si placet etiã audiatis. In politia nãq; de primo certe homine mentionẽ facit, quãdo dicit animos esse homines in Saturnia Periodo in qua quod immortale in nobis est solũ uiuit, cũ totus uidelicet in mentẽ .i. in eius caput recurrit animus, diuinæq; propius fit unitati. De secundo autẽ homine in phædone loquitur Socrates cum dicit, in extremis terrarũ cõfinibus habitare homines longeuos magis & diuturniores q̃ sunt ii qui in hoc degũt loco. De tertio uero & ultimo quod loquatur homine nihil est quod uos obtundã. Clarior enim est res q̃ ut ullo testimonii egeat adminiculo. Est igitur homo ut secundum Platonẽ concludamus, utens corpore animus aut immortali, aut lõgeuo, aut caduco et fragili uitæq; breuioris, quẽ ἐφήμερον græci appellare solẽt. Hæc cũ intente satis (ut mihi uisus est) recẽsuisset Leonicus finẽ loquendi fecit. Et Aluerotus præclare me equidẽ inquit Leon. de triplici in nobis hoĩe deq; tribus animorũ uehiculis in p̃sentia diseruisti: & ut de me ipso loquar (nihil enim prohibet quæ uera sunt ĩgenue cõfiteri) multa ex te nũc

didici quæ mihi prius erant ignota: multamq; gratiam Anagnostæ habeo nostro qui nescio quo ductus spiritu nuper illa nobis carmina recitauit: nisi forsitan animus ipse ut de se loqueremur hanc illi iniecit mẽtẽ, ut nobis dictorũ dicẽdorũ ue hãc pberet ansam. Nõ itermittẽdus igitur Leon. inqt sermõis ẽ cursus, neq; molliter agẽdũ: multa enĩ et pclara (ut mihi uidetur) dicẽda restãt q̃ de te audire expectamus. De animorũ enĩ ad tria uehicula descẽsu solũmõ est pertractatũ: quo aũt mõ iidẽ ascendant animi & ad opificẽ reuertantur suũ, quæ illorum sanè est beatitudo & uera felicitas: quæ ue interim agant & patiantur, non dum est enarratum: quare à te summopere omnes contendimus ut quæ reliqua sunt in præsentia nobis dicere & declarare aggrediaris. Nõ ideo inqt Leon. paulo ante reticui Aluerote ut sermonis nostri finem facerem. Sciebam enim satis grandem mihi restare uiam anteq̃ ad materiæ huiusmodi calcem peruenire possem uerũ ut usu sæpenumero euenire solet, cũ multa mihi uno tẽpore sese offerrent dicenda à quo nam potissime inciperẽ animi ambiguus erã. Sed qđ tũc animi intẽtiõe quærebã nescio quomodo dũ me alloqueris mihi sese obtulit & psto fuit. Consentaneũ nãq; mihi uidetur quãdo de triplici diximus homine, tribusq; uehiculorũ essentiis: necnõ de sensus ipsius in uno quoq; uarietate & differentia, de ipsis etiam uehiculis aliquid dicere qua nã sint forma figuraq; præditi, & quibus agitẽtur cienturq; motionũ generibus. Cum enim (ut dictũ est retro) superiora illa duo plane sint corpora de tertio nãq; in præsentia cũ sub oculorum cadat contuitu nõ est quod ambigere debeamus, & cõformata eẽ i'la, et aliquo cieri motu necesse est. Qua in quæstione Academici quos in præsentia cõsectamur orbiculata rotũdaq; illa esse corpora circuloq; sine cõtrouersia per figuræ exigentiã suæ agitari & moueri asseuerãt, id autẽ intelligi uolo cũ eorũ moderatores. i. partiales animi qui in illis ceu curribus habenis parẽtibus ueh ũtur menti maxime fiũt similes. neq; hoc mehercule ab re. Quemadmodũ enim (ut retro dictũ est) mũdus ipse uniuersalis corpus animi originẽ imitatus suã iũ globosus est figura & rotũdus, tũ circulari agitatur motione. Ita etiã partialiũ uehicula animorũ, & illorũ utrobiq; sumpta motione: nec nõ uniuersitatũ etiã quas totalitates uocãt suarũ causa, primũ ætheris ipsius, alterũ aeris, tum rotũda & circinata esse, tũ circulo moueri necesse est: cũ naturaliter. s. recteq; se habent, absolutaq; sũt et libera. Verũ q̃do annexa sibi habẽt corpa dura inq̃ illa & ma

terialia id est extremum illud uehiculum, neq; sanè agile neq; habe=nis facile parens, tunc profectò nonnihil a propria illa peculiariq; deuiant motione, temereq; sæpenumero & inconciune feruntur: nam neq; circulo exactè inculpabiliterq; moueri possunt, propter materialium sibi annexam corporum molem: neq; rursum recto cientur mo=tu, propria peculiariq; in ipsis refragante & renitente natura. Et is profectò unus est laboris angustiæq; modus quem a materialium ob tusorumq; contubernio corporum huiusmodi existimantur habere ue bicula. Quaobrem in extremo isto ostreaceq; corpore laboriosam ærũ=nosamq; non immerito humanæ uitæ prouenire difficultatem iidem asserunt uiri, quoniam animorum agitationes motus ue quatenus rationales intellectualesq; existũt circulares (ut diximus) iure & merito esse debent: eoq; & motu & configurationis forma cum æthereum illorum uehiculum perpetuo illis annexum, tum etiam elementare prædita insignitaq; esse asseuerant. Cæterum corpulenti crassiq; illius uehiculi natura & contubernio in diuersum trahuntur. istuc enĩ tũ crescendo & decrescendo, tum sentiendo & mouendo recta prorsus agitatur motione, amboq; illa Gyratione circuloq; moueri nata, suo ferri agitariq; cogit motu. Laborat igitur & fatiscit hõ tãq; præter naturam agitatus suam. Et profectò sic se res habet: præter naturam enim id merito censendum est esse ubi meliora excellentioraq; pe ioribus & uilioribus parere coguntur. Verum ut alia de aliis emerge re pullulareq; solent: Humanus plerũq; exiguæ ocasionis initio multorum ferax est animus, quædam mihi de istiusmodi uehiculis nunc sese obtulerunt quæ nihil prohibet (ut arbitror) hoc etiam in loco re censere: in diuinis enim legitur eloquiis Ezechielis ꝓphetæ uisio quæ hanc ad rem forsitan tendere uidetur: locus autem est cum animalia quatuor illa aspectum ignis & ardentium lampadarum præ se feren tia ire & reuerti in similitudinem fulguris coruscantis dixit & præ figurauit. Ire nanq; & reuerti circulo moueri potest intelligi. Cum enim sphæricum mouetur corpus in fine semper & principio motus sui merito existimari potest, & tum ire, tũ reuerti uerisimiliter dice=tur. Lampadum uere commemoratio & flammarum coruscantisque fulguris, quid aliud signare uidetur quàm æthereum illud corpus ardens & lucidum astroque ut diximus simile. Præterea rotæ apud eundem in rota similitudo & motus, duorum inter se uehiculorum complicationem figuramque & motus speciem circularis innuere nõ

immerito

immerito uideri possunt. Heliæ quin etiam in cœlum tendentis igni- tus ille currus ab heliseo conspectus huiusmodi de uehiculis sententiæ nõ iniuria quadrare potest: neq; hoc immerito mehercule, innumeras enim (ut magno placuit Dionysio) hic etiã sensilis, ne dũ æthereus ille ignis præ se ferre uidetur proprietates et similitudines quæ superioribus diuinisq; pculdubio quadrant cõueniuntq; naturis. Et ego hoc etiã in loco, multa alia a patriarchis pphetisq; mystice dicta, & huc sane tendere uisa in medio afferre possem, uerum ne id agamus nũc, tẽporis nos breuitas admonet cui necessario est parendũ. Hic Aluerotus ita me dii amẽt inquit Leon. ut ista mihi Academicorum dogmata adeo præclara esse, sic rerum quadrare naturæ uidentur, nostrisq; ẽt consentire decretis, ut non immerito illorum ducem, Platonem uidelicet, philosophorum deum appellauerit Cicero quidam etiã ẽ nostris philosophiæ parentem. Cæterum quoniam de duabus animi potestatibus sensitiua scilicet & mouente dictum est satis, quo ue rationis modo tribus illis continenter conuenienterq; se insinuent corporibus sufficienter est ostensum. De rationali etiam inrationali ue, & de altrice illius ui quid uiri illi senserunt, ex te audire nũc uellem: quæ nã sunt illæ, & quibus primo appareant in uehiculis, & utrũ ab illorũ essentiis seperabiles existant, an penitus seperari non possint. De iis cũ audire cuperem, uererer q; ne tu (ut sæpe numero euenire solet) sermonis fluxu, superfluentisq; copia materiæ alio delabereris, iccirco te interpellaui dicendorũq; legem nimis cupide fortasse ne impudenter dicam, tibi imposui: uerum quæ tua est humanitas, amico ignosces cupide quæ recta sunt noscere uolenti. Et Leon. Age age inquit Aluerote Siccine conuiuas accipis & tractas tuos, ut nõ solum quid comesse sed etiam de quo loqui debeant arbitratu dispenses tuo, quare sic fiet quãdo tu ita iubes: noueris tamen qđ isthæc ipsa quæ nunc audire cupis non ideo prætermisi quia illorum oblitus essem, sed in alium planè distuleram locum, cum in animorum scilicet ascensu de quo mox plura, hac etiam de re loqui cogitarem, uerum nihil prohibet quando ita uobis placere uideo hic etiam de illis loqui. Animaduertendũ igitur est altricẽ animi partem, siue uim illam & potestatem, seu potius uitam appellare uoluerimus, quam nutritiuam recentiores uocãt (ab ea enim ceu uitarum ultima incipere nũc uolo) in terreo crassoq; corpore suum habere esse, inseparabiliterq; illi inhærere & cum illo penitus interire. Huiusmodi autem officium est uitæ, cum sustentare

corpus illud & nutrire, tũ augere et in maius dare: assumptos enim ea cõficit cibos & potus, digestosq; illos ad singulas eius partes trãsmittit & dirigit. Duratq; eousq; hæc uitæ istius opera, donec cum hoc uehiculo in terris humanus degit animus simulq; cum illo (ut diximus) perdito deperit & corrũpitur. Irrationalis aũt uitæ species in hoc ultimo animorum uehiculo suum utiq; non habet esse, sed in secundo illo & aereo collocatur corpore, quod illi sedes subiectumq; iure esse censetur, appetitiones enim & desideria huiusmodi dicũtur esse uitæ germina, tum ambitiones, amores, odia, simultates: & ad summum omnia illa quæ animorum perturbationes & sunt, & merito appellari debent, hoc collocantur in loco & ex ista nimirum pullulant uitæ specie: cum qua etiam diutius permanent, & opera ostentant sua. Rationalis autem uita a qua characterem in signeq; suum humanus accipit animus, in primo illo simplici æthereoq; uehiculo merito collocari censetur: cum enim id primo uiuificet animus sibi a rerum opifice indissolubiliter copulatum, immortali nimirum illud rationaliq; & purissima condecorat uita. quando inquam non deuio fertur calle, æquabiliterq; cursum dirigit suum, & quando (ut par est) inferioribus moderatur ratio, eorumque dominatur, & non paret peioribus. Hoc autem sicut excellens diuinumque est opus, dum hic in terris degit animus, sic certe factu arduum & difficile merito esse existimatur, paucique huiusmodi censentur notæ quos æquus amauit Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus. Quapropter in phædro diuinus ille Plato ubi deorum uehicula tum æquabiliter riteque ferri scribit, tum habenis aurigæque parentia perpetuos agere circuitus dicit, statim subiungit alia animorum uehicula, de humanis loquens animis, qui ueluti assedæ dominos comitantur suos, id ipsum summa cum difficultate & uix facere posse. Et hæc sunt quæ de tribus partialium animorum uehiculis, deque illorum uitis & sensibus ex Academicorum deprompta sacrariis in medium adducere habui. Nec me præterit de huiusmodi animorum uehiculis uarias antiquorum Academicorum fuisse sententias & quasdam etiam omnino inter se distantes & contrarias, quæ ex multiplici Platonicorum commentariorum intellectu originem habuerunt, quæ tamen a posterioribus iisdemq; legitimis eiusdem philosophi interpretibus non immerito fuerunt explosæ, quorum ego inhærens ue

ſtigiis hæc quæ retro diſſerui quàm breuiter dilucideq; potui pro ingenii mei captu, temporisq; breuitate collegi. Quare ſi placet anteq̃ is elabatur dies qui iam ad ueſperam inclinare uidetur, quod nobis reliquum eſt peragamus. Eſt autem ut de humanorum purgatione animorum, & eorundem ad ſupera aſcenſu quæ uiri illi ſenſerunt diſeramus, iſthæc enim noſter etiam tetigiſſe uidetur Maro. Cæterum quod a principio ſermonis noſtri ſtatim feci, iſtuc itidem in præſentia ſanè facio: admonitos enim uos eſſe uolo ut cum animorum aſcenſum deſcenſumq; auditis, huiuſmodiq; prolata percipitis uocabula, non eos intelligere qui corpori debentur motus, ſed mutationes, ſiue emanationes quaſdam, ſeu inclinationes ipſis peculiares animis quas uix bene me hercule intelligere, ne dum uerbis clare exprimere declarareq; poſſumus. Dictum eſt enim in partialium eſſentiis animorum quandam mutabilem ineſſe naturam, non ſemper in eodem ſtatu permanentem, ſed uiciſſim alia poſt alia permutantem: Magna præterea (ut hoc etiam obiter dicatur) animorum ſecundum Platonicos & diffuſa eſt latitudo, neque ea tamen ſine ordinis ſerie conſtituta, alii enim ſunt ex eorum numero animi, qui in generationem deſcendunt nunquàm id eſt in corpus generabile non decidunt: ſed æternam ſeparatamq; & feliciſſimam degunt uitam quales diuini ſunt animi, illisq; quicunque ſunt proximi. Alia autem animorum eſt ſeries quæ deſcendit quidem & à meliori ad minus bonam delabitur uitam: uerum haudquaquàm uitiorum inſicitur notis neq; quicquàm ſubit mali, ſed in puritate ſynceritateq; perſeuerat ſua. Cuius modi dæmonum bonorum, nec non heroum animi eſſe cenſentur. Alii uero cum deſcendere, tum maculari & inſici nati ſunt animi: uerum temporum quibuſdam cirriculis purgari poſſunt, macularumque labem deponere, & rurſum ad meliora redire, quales humani cenſentur eſſe animi. Quartum autem faciunt etiam animorum peſſimum quiddam & maleficum genus, quod cadere potius quam deſcendere dicunt, omnibus tum uitiis, tum malis commaculatum & deforme, quod neque aſcendere poſſe amplius neque uelle aſſeuerant, cuiuſmodi perniciosos maleficosque dæmonas eſſe autumant. Addunt quin etiam iidem uiri in ſummis illis primi ordinis animis neque ſecundum eſſentias neque ſecundum actiones ſuas ullum reperiri poſſe uitium, quod in infimis animorum umbris & quarto illo peſſimorum

genere, secundum horum utrunq; proculdubio reperitur. In medio autem animorum ordine idest in humanis partialibusq; animis (nā heroum bonorumq; dæmonum animi secundum deos censentur) uitium quidem illorum non attingere affirmant essentiam posse autem actiones maculare & inficere: & iccirco istos solos (ut ad priorem reuertātur naturam) purgationibus indigere, quas in hoc etiam terreo ostreaceoq; corporis ergastulo humanum assequi posse animū dicunt si obsequens illud & minime rebelle tanq̄ mansuetum habuerit animal. Ieiuniorum enim abstinentiis maceratum & cum precibus assiduis & intentis, philosophiæq; insuper studiis, tum expurgationibus lauacris ue quibusdam et uaporum generibus suffitibusq; præparatum & concinnatum id corpus, liberiorem profecto & agiliorem efficit animum & ad coniunctum etiam expurgandum corpus quod secundum diximus animi uehiculum, mirum quantum facere uidetur. Et hoc est profecto quod Platonicus refert Porphyrius cuius quia uerba huc spectantia teneo, nihil, ut arbitror, prohibet ea ut iacent ad literam inuersa totidem pene uerbis in medium afferre ait enim ille. Quemadmodum aquarum latices illi qui a montosis scaturientes fontibus per petrarum alueos deuoluuntur & fluunt synceriores multo incorruptioresq; esse solent, q̄ ii qui per cenosa palustriaq; defluunt loca, quibus ut multam lutulentamq; secum attrahant materiam est necesse. Sic animus is qui sicci astricti ue ministerio corporis uires temperat exercetq; suas, melior proculdubio incontaminatiorq; est, & ad prudentiam expeditior, q̄ qui ex redundanti plenoq; corpore idipsum efficere contendit. Fœdatur enim & ueluti sordes contrahit animus cum ira & gaudio, tum libidine & timore, cæterisq; huiusmodi extraneis affectionibus quarū origo omnis & causa immodica æsculentorum poculētorumq; licentia non abre esse perhibetur quod etiā Heraclytus ephesius innuere uidetur cum dicit astrictum et siccum animū esse sapientiorem. Quamobrem cuiuis patere potest ultimum hoc uehiculum si recte & non perperam agatur non nihil ad expurgandum animum facere posse. Extinctis enim, siue potius sedatis perturbationibus illis, quas in secundo ipsius uehiculo cum in rationali uita sedem habere retro diximus agilior profecto expeditiorq; efficitur animus, eosq; producere pēnarum p ullulos incipit quibus ad supera nullo postmodū negotio euolare possit. Sed quoniam magna hominum pars quo minus id facere

possint, & uitæ præsentis illecebris, & præposteræ educationis usu præpediuntur: quibus etiam extrema uitæ suffragatur species, quam altricem appellauimus, quæ corpus hoc fouet & colit, & ueluti plus nimio indulgens nutrix dum immoderantius pascit, eo ipso perditum it magis, exiens hinc animus haudquaquam liber exire potest, & multum secum corporis abducat necesse est. Et hæc profecto pestes sunt & labes quas in diuinis carminibus illis noster commemorauit Maro cum dicit. Quin & supremo cum lumine uita relinquit. Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes, Corporeæ excedunt pestes, penitusque necesse est Multa diu concreta modis inolescere miris. Hæc enim post hominis interitum, terreique uehiculi dissipationem in uita perstant in rationali eiusque elementali siue aereo corpusculo, in quo multis post modum temporum curriculis humanus degit animus, cum quo etiam ante actæ uitæ perperã gestorum meritas luere pœnas dicitur: neq; hoc ab re mehercule. Diuina enim prouidentia quæ omnia regit & temperat, non solius esse rerum, sed & ipsius bene esse (ut aiunt) decentem gerit curam, quapropter haudquaq̃ humanus ab illa negligitur animus cum ad id quod præter naturã illi sane est, fuerit delapsus, sed conuenientem ægritudinis suæ assequitur curationem. Et quoniam (ut aiunt) peccandi delinquendiq; ratio uoluptatis cuiusdam suasu titillationeq; illi fuit acquisita, expurgari posthac dolore & cruciatibus nõ imerito censeri debet animus: isthic nanq; contraria etiam contrariorum sunt medicamenta. Quamobrem expurgatus utiq; languet doletq; animus iis cruciandi pressus generibus quibus affici apud inferos fontes perhibentur. Quod profecto haudquaq̃ fieri posset si ab hoc terreo corpis ergastulo absq; aereo illo uehiculo liber & absolutus exiret animus: non enim solitarius à corpore quicq̃ pati posset cum materiales huiusmodi & actiones & passiones corporum non animorum naturæ propriæ & peculiares existant. Ergo exercentur pœnis ueterumq; malorum Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes Suspensæ ad uentos, aliis sub gurgite uasto Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni. Pro delictorum enim in ante acta uita conditione perturbationumq; impressionibus id uehiculum nulla proportionis mẽsura aut dissipatũ distractũq; à calore immodico: aut ecõtrario à frigore gelu ue immoderantius cõpactũ et cõstipatũ, dolore suo peculiar. q;

cruciatu animum ipsum mouet & afficit, & propter illam quam Græci Sympathiam, nos naturæ concordiam appellare possumus, illam procul dubio conturbat & grauiter dolere facit, non dissimili sanè rationis modo quo hic apud nos corpore dolente ob naturale quo illi afficitur uinculum, condolet & compatitur animus. Aliquandiu igitur, ut Pythagoricis Platonicisq; placuisse uidetur huiusmodi purgationis generibus, & debitis exercitus pœnis apud inferos merito esse & plecti censetur animus, non dum à generationis regno absolutus, sed deorsum manens: quod profectò illi non contingeret si exiens liber ilico (ut diximus) & emancipatus, omni deposita corporis sarcina sursum ferretur. Sed (ut retro dictum est) fieri non potest ut id illi prius contingat, & à generationis conditione absoluatur quàm seipsum cõuenientibus temporũ periodis expurgauerit. Quoniam enim αὐτοκίνητος idest se ipsum mouens, & à se mobilis humanus est animus, & naturali quadam uoluntatis ratione ab ipso efluit decidirque bono, (mutabilitatem enim quandam in illius essentia reperiri diximus) ut rursum ascendat sursumque feratur sponte sua ipsum à se ipso expurgari necesse est. Nam pœnarum apud inferos loca cõditiones ue haudquaquàm animum sursum reducere queunt (non enim ea illorum est uis) uerum id solum efficere ualent, id tantum illis acceptum referendum est, quod animos scilicet conuertunt & admonent & ut sese respiciant. faciũtq; postmodũ se ipsos dignoscẽtes ꝓprio peculiariq; quodam naturæ suæ impetu & appetitione quam ὁρμὴν Græci uocant, se ipsos expurgant: uolentesque & sponte sua id sane exuunt, quod antea uolentes & sponte sua induerant. Vinculaque uoluntariæ disrumpunt illa quibus uoluntarie antea fuerant præpediti. Quam ob rem iidem postmodum subiungunt uiri, de Zoroastis Mercuriiq;, nec non Pythagoræ & Platonis sententia asseuerantes partiales animos posteaquàm apud inferos multa diuque perpessi fuerint, legitimũq; purgationis expleuerint tempus, plus minus ue secundum ea quæ perperam in priori gesserant uita ceu à generationis absolutos lege simul cum aereo uehiculo iracundiam appetitionemq;, & omnino uniuersam in rationalis uitæ speciem deponere, liberosq; iam & ab iis quæ deorsum humiq; eos detinebãt absolutos, post hac in æthereo illo puroq; corpusculo quod à summo rerum opifice fabrefactum perpetuo illis annexum esse di-

ximus, totum illustre rotundumq; & astro simile, cum cœlestibus diis fœlicem beatamq; agere uitam. Et tunc demum naturæ restituti suæ uereq; ad patriam reuersi partiales censentur animi qui eousq; extores peregrinique merito existimari poterant. Quamobrem ut eo citius perueniri possit ore pythagorico Zoroasti fertur ænigma hoc modo nos admonentis: μὴ πνεῦμα μολύνης μήδε βαθύνης τὸ ἐπίπεδον, quod totidem uerbis in uersum latine sonat. Ne fœdes spiritum: ne ue profundum facias planum. per spiritum & planum aereum (ut aiunt) illud significãs uehiculum, non quia corpus non sit atq; profundum. Sed propter tenuissimam splendidissimamque puritatem quasi non corpus esse censeatur. Præcipit igitur & nos admonet Zoroastes ne propter terrei caduciq; affectionem corporis cogamus hoc ipsum etiam corpusculum dum à præstanti absedit uita, impurum sordidumque & ueluti stigmatibus quibusdam insignitum isthinc abscedere. Cæterum locus iste me admonere uidetur ut priusq; ad alia pertranseam, digrediar paululũ dicãq; etiam quo nam cultu cura ue aereum hoc corpusculum dum adhuc in terris degit animus, custodiri integer conseruarique possit: quod profecto etsi pro parte retro dictum est dum terrei corporis pro animi salubritate curam enarrauimus, quia tamen uiri illi Zoroasti præceptum ex plicantes nonnulla hac etiam de re memoriæ mandauere, nihil prohibet opinor illa nunc etiam breuiter percurrere. Asserunt enim corpusculum illud proculdubio ali & nutriri, non autem eo quo terreum hoc corpus alitur modo: sed uaporibus quibusdam suffituumque generibus: non quadam sui parte receptis, & in aliis rursum partibus confectis & digestis, quod in hoc terreo corpore altricem efficere diximus uitam, ubi etiam diuersa uarios ad usus utuntur instrumenta, sed totum per se totum ali, non alio similiori quàm spongiarum exemplo quæ se totis nutrimenta capiunt, receptaque conficiunt, & illis nutriuntur. Quamobrem uiri inquiunt boni qui huiusce rei curam gerunt, non nihil studere uidentur ut subtilioribus sicciorbus ue utantur cibis. Inedia quin etiam corpus hoc terreum macerant, & conficiunt ne spiritale illud crassescat uehiculum, sed purum tenue ue, & naturæ suæ conformæ quàm maxime reddatur. Expurgationes præterea, & mysticas adhibent cerimonias.

as, ut id cõmodius aſſequi ualeant. Nãq; ut terrea iſthæc craſſaq; corporis moles aqua diluitur & niteſcit, puraq; ut eſſe poteſt, lauacris et intro ſmegmatibusq; quibuſdã redditur. ita ſpiritale id animi corpuſculum cum ieiuniorum abſtinentiis & precibus, tum luſtrationibus ſuffituumq; generibus quibuſdam, ad naturam reuertitur ſuam, puramq; & tenuem acquirit ſynceritatem. Quamobrem poſt terrei interitum corporis, cum hoc aerio corpuſculo ſic probe curato, non diu apud inferos & in generationis regno humanus perſtat animus, ſed illo etiam exutus, ætherenm illud ſempiterno ſibi annexum (ut diximus) regit gubernatq; corpus. Verum ſi ſecus ac dictũ eſt huiuſmodi cõcinnatũ curatũq; fuerit corpuſculum, impurusq; cum illo a terris abſceſſerit animus, longo quodã tẽporis ſpacio uagari illũ & cũ hoc corpuſculo per inuia deſertaq; & ſqualẽtia terrarũ loca diu errare aſſeuerant. Ex quo etiam ſimulachra quædam plærunq;, & hominum ferarumq; ſimilitudines & idola: nec non ſilentes umbrarũ effigies circa tumulos & ſepulchra uideri refert Plato. Non enim id quod cernitur animus eſſe cenſetur, ſi quidem ſub conſpectu non cadit ille. Sed impurus (ut aiunt) is ſanè eſt animus illo utens aereo corpuſculo quod multũ ſordium a terreo craſſi corporis contubernio ſecũ attraxiſſe uidetur: quod etiã impura poſtmodũ uſus dieta terrenoq; infectus halitu craſſeſcit, & cerni nimirum uideriq; poteſt, haud ex preſiori ſimilitudinis argumento q̃ aeris qui purus quidem exiſtens & uiſioni peruius, haud quaq; cernitur: ſi uero cohaleſcat, & in nubem cogatur, craſſeſcit certe formasq; capit uarias & bene cõſpici uideriq; poteſt. Quamob cauſam uero conſentaneum exiſtimari poteſt impuros hos animos cum conſimilibus ſui corpuſculis errantes & uagos alia rurſus corpora, cum ferarum, tũ hominum ingredi, quorum contubernio ſocietateq; adeo plerunq; gaudeat ut uix inde poſtea extrudi auelli ue poſſint. Et fiũt hominis illius nouiſſima, ut inquit ueritas, peiora prioribus. Cæterum non unus ſolummodo, ſed ſimul etiam plures impuri huiuſmodi ſpiritus idem ſæpenumero ingredi occupareq; poſſunt corpus, quod uexant profecto poſtea & male habent niſi in precationibus quibuſdam, & myſticis carminum quorũdam excãtationibus operoſe mehercule & difficulter admodum, inde extrudantur. ſed quoniam ſatis iam euagati ſumus (ſi placet) unde digreſſi ſumus reuertamur. Humanos dixeramus animos ꝓpriæ reſtitutos naturæ, & ad patriam poſtliminio reuerſos, cum connato

ſibi

sibi indissolubiliter corpore beatam degere uitam. Quãobrem id qđ in Platonis phædro Socrates loquitur istuc mehercule innuere uidetur: dicit enim animos cum ex lethea emerserint aqua, id est cum a generationis cõditionibus liberi euaserint, annatis sibi denuo pẽnis quas ante amiserant, altius euolare, eoq; loci peruenire, ubi primo cœlestẽ cum mundanis simul diis, deinde supercœlestem cum supercœlestibus circuitum agant, eo scilicet ordine ut alii cum aliis ibi numinibus circũuagentur, huiusmodiq; circuitus alternis repetant uicibus: quã nimirum felicitatem beatæq; uitæ conditionem, idem etiam in Platonis Sympofio Socrates augere & in maius dare uidetur cum dicit purgatos animos qui diuinam præ cæteris pulchritudinẽ amauerũt, in ipsum tandem diuinæ pulchritudinis pelagus sese prorsus immergere diuinosq; ibi liquores non tantum bibere, sed illis ebrios etiam factos in alios iam ex se ipsis transfundere. Cæterum in Epinomide supremum beatitudinis felicitatisq; colophonem cõcludit Plato ubi ait animum purgatissimum, omni tum mutabilitate firmata, tum multiplicitate collecta, sese in propriam peculiaremq; unitatem intellectu ipso superiorem penitus colligere & conferre, per hancq; statim in unitatem diuinam intelligibili mundo superiorem iam transferre, deoq; potius uiuere quam seipso, cui certe mira quadam super intelligentiã ratione fit coniunctus. Et hæc profecto uera est felicitas, diuinique iam effecti animi suprema beatitudo. Id autem effici uult Plato diuina quadam luce, quæ profecto non aliter in mente refulgeat quam si amore dei accensus prorsus animus in ipsum transformetur Deum. Ex quo nimirum diuinum amorem in Platonis phædro omnibus diuini furoris gradibus animiq; bonis longissime præposuit Socrates. Quibus profecto consentire attestariq; uidentur multa illa & præclara quæ in sacris nostratium elogiis de amore et charitate scripta reperiũtur. Sed iam si placet receptui canamus, nam & de iis quæ fuerant proposita satis (ut arbitror) pro uirili a nobis est pertractatum: & diei iam finitæ terminus ut loquendi etiam finem faciamus non immerito nos admonere potest, nisi fortasse uobis aliter uidetur. Et Aluerotus profecto inquit Leon. & nobis abunde (ut pro iis etiam loquar) hac de re in præsentia satisfactum esse confiteor, & ea sanè dixisti quæ tum uniuersam nobis Platonicam scholã totis (ut aiunt) foribus aperuerunt, tum Maronis nostri luculentissima illa diuinaq; carmina adeo explicauerunt, ut nunc demũ mihi illa exacte clareq;

intelligere uidear. Ante enim ut in diei splendore oculis captus cernit quidem ille nihil, aliqua tamen solis claritate perfunditur ita ego in rerum tantarũ luce nõnulla sũpficie tenus dignoscens, ad interna res cõditasq́; planè cecutiebã. Verum quædã (ut opinor) restare uidentur de tribus scilicet illis uersibus iã recitatis qui alios mirifice claudere, & elegãter componere uisi sunt: nihil enim de illis est pertractatũ. Quamobrem si de iis etiam aliquid in medium adduxeris & nobis certe omnibus abunde satisfeceris, & natali insuper meo conuenientissimã disputationis coronidẽ imposueris. Sunt autem carmina illa (ut nosti) huiuscemodi. Has omnes ubi mille rotam uoluere per annos, Letheũ ad fluuiũ deus euocat agmine magno, scilicet immemores supera ut cõuexa reuisant, Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti. De animorum enim descensu, et ad superos regressu qui statis quibusdam temporũ spaciis eueniunt, à te retro dictum est quãdo de mutabilitate cũ animorũ essentiis cõnata, cuius gratia neq; semp sursum, neq; deorsum semper partiales perstãt animi, sed per uices eunt redeũtq́;, uerba fecisti. Verũ quidnã sibi uult annorũ numerus ille quẽ scribit Maro, sicco (ut aiunt) calce pertrãsisti: quare si q́d ab illis habes quod in mediũ afferre possis nobis recẽsere ne graueris, nisi fortaße finitus ille, & terminatus, pro indefinito a Marone hoc in loco positus est numerus. Et Leon. uera inquit narras Aluerote, neq; numeri me illius fugerat ratio. Sed quoniã annexã secũ illius speculatio profundissimã de fato habet quæstionẽ cuius disquisitio & lõga sanè est, & plus certe uirium requirit q̃ meas esse nunc sentio, iccirco cõsulto ab iis destiti. Humani nãq; animi dũ sursum manẽt a fatali prorsus necessitate sunt liberi, cum autem descẽdunt quod natura sponteq; sua illis proculdubio euenire diximus, sub fati necessario legibus constituuntur. Cæterũ plus minus ue ut plus aut minus corporibus addicti fuerint suis: qui enim bene uixerint, & in terris cœlestẽ (ut aiunt) egerint uitam: philosophiæq; ueris mysteriis fuerint expurgati ii pfecto hoc etiam in loco possunt puri liberiq; degere, & ab omnibus iis quæ fatali apportantur lege uere sequestrari, nisi qui tum summa est necessitas ut illis propter cognationẽ cõiunctionemq; corporis comunicent & obsequantur. Et istiusmodi fortasse est quod inquit ille. Sapiens dominabitur astris. Huius quin etiam notæ excellens est ille uir qui in Theæteto a Platone describitur, qui corpore quidem in terris est, mente aũt supra cœlos uersatur, neq; ubi nã terrarũ sit animaduertit, atq; ẽt id ip

sum quod nesciat nescit. Qui autem corporibus addicti sunt animi ad illaq; uergunt & nutāt contrario certe se habēt modo. Curāt enim quæ curāda nō sunt, eaq; negligūt quæ summo studio quærere secta riq; deberēt: quare fati eos subici legibus summa est necessitas. Quod si in peius etiā ruant mortaliq; uitæ & irrōnali fuerint emancipati tanq; abdomini seruientes beluæ, tunc serui penitus obnoxiaq; fato fiunt mancipia illis enim posthac utitur fatum tanq; omni ratione ca rentibus. Eligerunt nāq; illi hāc uitæ speciem, & elegentes merito si bi cōuenientē degūt uitā. Sed isthæc (ut dixi) pulcherrimas plixasq; de fato disceptationes nimirū secum afferunt, in quas profecto dū me abstinere prædico prudens sciensq; penè incidi: quas forsitan tentare alias conabimur, nūc quo minus id facere possimus temporis excludi mur angustiis. Nihil tamen prohibet quod expostulas Aluerote ut de maroniano etiam annorum numero aliquid in præsentia breuiter in medium adducamus. Statum quendā animorum circuitum mille annos Academici esse uoluerunt, cum hos nomino uniuersam a Zoroa stre Mercurioq; mox a Pythagora & Platone descendentem philoso phiam intelligi uolo. Mille inq; annorum periodum partiales animi, siue recte, seu secus in terris uixerint, aut in cœlis cum diis (ut dixi mus) aut in pœnarum apud inferos loca, anteq; ad secūdarū electio nem uitarum deueniant, transmittere dicuntur. Et hanc statam de cretamq; animorum periodū esse autumant secundum quā uices exer cent suas: unusq; descensus in illa, unicusq; ascensus unicuiq; partia li debetur animo: cum neq; sursum manere (ut diximus) incommu tabiliter possint animi neq; rursus deorsum semper stare illis sit conces sum. Cuius profecto rei hanc etiam esse uolunt rationem. Hominis aiūt ætatis esse mēsurā & terminū cētū annos, quēadmodū ēt in Pla tōis politia determinat Socrates. Is.n. nūerus cū a denario nūero qua dratus existat, q sanè in se oēs numerorū cōtinet species, quas capita les arithmetici uocāt numeros, & excellētis nimirū esse naturæ, et in feriorū animaliū excellētissimo homini qui illius uitæ claudat perio dum non immerito attributus esse censetur. Porro is numerus si per decem multiplticeur, & ex quadrato efficiatur solidus & cubus, maronianum illum mille annorum reddit completq; numerum. De cies enim decem decies millenum faciunt numerum, qui & cubus sanè est, & ab illis χθόνιος id est terrestris appellatur ob firmitu dinem incōcussamque stabilitatis rationem terræ elemento tāquam

peculiaris & affinis assignatus. Dicunt igitur hunc animorum conuenientem esse circuitū, & ceu mille annorū peregrinationē quandā, a generatione uidelicet ad generationē alterā, ut decupla sit illis uel delictorum malorumque præteritorum apud inferos expensio: uel econtra recte factorum in terris penes superos merces & compēsatio. Hæc Academici de partialium naturis animorum Aluerote, ut ex illorum commentariis percipi dignoscique potest proculdubio sensisse uidentur: quæ ego eo tenus (ut retro dixi) approbanda tenendaque censeo, quatenus nostris, id est christianis concordant quadrantque dogmatibus: alia autem quæ non eiusdem sunt notæ, neque sentienda omnino, neque admittenda esse contendo. Quātum enim quisque ab illis discesserit, tantum profecto a rerum natura ueritateque ipsa elongari aberrareque certissimum esse iudico. Hæc cum dixisset Leon. finem loquendi fecit. Subiis dictis introducti tibicines quidam tibiis præclarissime cecinerunt, intentosque præterita disputatione conuiuarum animos concinna modulationis harmonia relaxarunt. Et quoniam iam instabat aderatque nox, remanentibus cum Alueroto aliis, Ego & Leonicus & Hieronymus frater circiter accensis luminibus inde discessimus. Habes Capella Alueroti cōuiuium in quo et si quæ ad corpus pertinebant epulæ decentes sanè sumptuosæque fuerant, longe tamē animi escis quibus a Leon. copiosissime fuimus accepti, inferiores uilioresque merito existimari possunt. Verum memineris eius de quo paulo ante conuenimus ut tu mihi inuicem cras operam præstes tuam. Cap. Memini: & ita fiet.

PERIPATETICVS, SIVE DE NOMINVM INVENTIONE.

n

E queo profecto satis coniectari Leonice quid nam sit illud quod de rerum nominibus asseuerare te uideo: natura scilicet rebus constare nomina & nō hominum consensu arbitrio ue iisdem fuisse imposita. Nemo enim (ut opinor) istuc tibi concesserit: nisi sicui forte tunicas etiam & calciamenta a natura fieri & singula quæ usu artificioq; adinuenit uita natura constare uideri possit ut inde uniuersæ artes & hominum uaria inuenta de medio prorsus tollantur. Ego profecto tibi uel omnia in re præsertim literaria facile concedere possem: uerum hæc quæ paulo ante dixisti (pace tua dixerim) nec iuranti quidem credam. Nec mirum Alexander: pulchra enim (ut in prouerbio est) ardua existunt, nec cuiuis ex facili sese offerre consueuerūt. Verum cum tu tali ingenio, tantaq; eruditione uir, hac de re nō modo non ambigas, quod a plerisq; fieri solet, sed in alteram potius partem totus incumbas, quid isti facere debent quorum mens neq; doctrina plane ulla, neq; rerum usu concaluit. An nō tibi Platonis Cratylus perlectus & excussus bene est ubi hac de re uniuersa fere absoluitur quæstio. Solebas enim (si rite memini) philosopho illo mirifice delectari & in commentariorum eius assidua lectione q̄ maxime uersari. Quamobrem admirari satis non possum cur profunde adeo hæc in te sententia insederit ut Platone etiam refragante annitente ue, stirpitus conuelli non posset. Hoc ipsum est Leon. quod me distrahit, & ambiguum animi hac in re ancipitemq; diu habuit. Nam cum Platonem ipsum audio nihil est quod sane dubitem: totus enim ex illo pendeo, & in illo sum totus: adeo sententiis me suis uir ille & apte copioseq; fluentibus uerbis implet & obruit. Rursum cum ad Aristotelem peripateticosq; me conuerto qui rationibus aliis, nec non communi hominum sententia me inde transuersum rapiunt, alius statim fio, & ueluti leuissimus transfuga priorem mentis habitū nullo negotio commuto, neq; quo loci consistam satis perspectū habeo: sed huc illuc nouus ego & ridiculus proteus formā de forma uariās facile delabor & feror. Mira profecto de te narras Alexāder: sed tamen quæ tibi bene credi possint. uerum cur non Menelaum aliquem hic aut Aristeū reperire cu

rasti qui procacem hunc fluentémq; proteum, si non aliter, uinculis saltem coherceret & ad ueram illã stabilemq; mentis effigiem redire compellerent. An non sunt hac in urbe uiri plæriq; cũ ingenio & doctrina, tum rerũ etiam usu præstantes qui Academicorum Peripateticorum placita iure sibi uendicant: quos iãpridem consultos oportuit, ut iis rerũ ambagibus explicareris. Quos tu uiros narras Leon. An ne quæstuarios istos q se philosophos nominãt, qui ue miseras literulas compendii habẽt loco quos annua mercede cõductos uilibusq; addictos salariis palã profiteri uidemus? Hos ipsos dico Alex. ii etenim uariantẽ hunc proteũ fortasse cõpescuissent: & te hac mentis inconstãtia & perplexitate facile liberassent. Non mihi hos per Deum immortalem Leon. qui sine honoris præfatione honeste nominari nõ possunt: tantũ enim abest ut ab istiusmodi exculti aliquid eruditiq; discas, ut econtrario si quid eruditi prius excultiq; didiceris, cũ ad illos acccesseris eorũ contagio proculdubio dedocearis oportet. An nõ ego decem integros annos horũ auditoria, ne dicã lustra, assidua cõtriui opera, omnesq; illorũ ineptias & futiles captionũ trichas, siccis (ut aiunt) auribus ebibi, anxie semper quæritans si quid inde excerpere possem ne uacuis quod dicunt manibus & oscitãs domũ redirẽ. Verũ dii immortales q̃ rerũ inanitatem apud illos, quantã bonarũ literarum solitudinẽ reperi: in quo tamen, ut in malis, nihil mihi magis sapere uisus sum, q̃ quod cũ illis desipere aliquando destiti, neq; per omne uitæ spaciũ, ut pleriq; solent in cœnosa illa ignoratiõis uoragine demersus cõtabui. Stomachari mihi horũ memoria fastidiose uideris Alex. Et cur nõ stomacher Leõ. aut nõ euomã potius cũ sordidissimos hos scurras inter eruditos uiros cõnumerare te senserim, et in philosophorũ numero recensere. Quamobrẽ rogo te ut hos in præsentia missos faciamus: indigni eni sunt de quibus serio uir quisq̃ probus loquatur, et quoniã in p̃sentia (ut uidetur) uacuũ te esse cõspicio (quãq̃ semper aliqd cogitas et excudis) rẽ p̃fecto mihi gratissimã feceris si de hoc ipso de quo superius me ambigere dixi quippiã quod lectione uaria, cũ græcorũ tũ latinorum authorũ conquisitũ et depositum custodis, in mediũ afferre uolueris. Scio enim q̃ diligens sis, & q̃ exactus ubiq; p̃sculator iis p̃sertim in rebus de quibus inter antiquos illos primarios maxime uiros, aliquid subesse cõtrouersiæ uideatur. Deprome igitur de penu tuo aliquid qđ me pascat & facietnã quod oblectare ualeat, haudquaq̃ dubito. Callidus es Alex. &

id proculdubio in pſentia mihi agere uideris qđ ueteratores ſæpenu
mero ad eos quos fallere cupiũt, facere ſolent, qui cũ mirifice ſemper
illos laudent & extollãt, tũ inuicẽ ea quæ illis grata, aut ingrata eſ
ſe cognouerint omni ſtudio aut ſummopere laudãt aut cõtra penitus
proculcãt & deprimũt, ut illis ſenſim iſtiuſmodi inſinuẽtur blandi
tiis, & obſequentes poſthac captos ne quo uelint facile deducere poſ
ſint. Sic tu partim mea extollẽdo quæ alioquin mediocria eſſe cogno
ſco: partim ſophiſtas hos inſectãdo uellicãdoq́; cui me infenſum na=
tioni nõ ab re exiſtimas, huc omnino tẽdere uideris ut quid hac de re
ſentiam omni prorſus elicias ſtudio. Sed nulla eſt inuidia quãdo hoc
tibi placet & temporis hæc nobis grata cõmoditas caſu quodã opor
tune ſeſe offerre uidetur. Vergit enim iam ad ueſperã dies, quod tem
poris ego lectione intermiſſa uacuus: curãdæ ualetudini tribuere ſo
leo, & exercitationibus in ambulationibus ue operã impendo: qua=
re tibi pro uirili mos geretur. Sed utrum ne mauis ſedendo, an deam
bulando negotiũ hoc peragamus? Vt lubet Leon. uerũ ne quid decõ
ſuetudine incõmodo detrahas tuo, ſi placet deambulemus, nã utrũq;
(ut arbitror) percõmode facere poterimus. Recte dicis Alex. & Pe
ripateticã alioquin controuerſiam nõ inconcinne deãbulando expli=
care & componere tentabimus. Quid tu peripateticã Leon. hanc ap
pellas controuerſiam, & non potius (ut eſt) Peripateticorũ cũ Aca=
demicis diſſẽſionem? Inter Peripateticos enim nulla hac de re (quod
ſciam) huc uſq; interceſſit lis: ſed uniuerſa inter duas illas, ſiue ſectas
ſeu hæreſes uocare mauis iſthæc eſt diſceptatio. Excitaſti Alex. hoc
in loco non contemnendam ſane quæſtionis occaſionẽ, quam forte nõ
erit malũ breuibus recẽſere ne poſthac rurſum: ſi qd huiuſmodi au=
dieris uelut nouũ admireris. Quid hoc rei eſt ediſſere Leon. Lucrũ
nãq; ex inſperato fecero ſi quid reconditũ elegãsq; hoc loci ex te au
diero. Etenim id quod præter operã eſt, plærũq; opera ipſa nõ ingra
tius euenire ſolet. Nihil recõditi abſtruſi ue audies Alex. ſed ea tamẽ
audies quæ igenuo cuiq; ignorare qdẽ turpe eſt: cognoſcere autẽ etſi
nõ admodũ glorioſũ (qd enĩ in parua hiſtoriũcula eẽ põt) elegãs ta
mẽ et eruditũ merito exiſtiari põt: hoc aũt eſt qđ dicere uolebã pipa
teticos Acadẽicosq; nõ diuerſa diuerſorũ eẽ cognomia ut pleriq; fal
ſo exiſtimãt ſed apđ ueteres rerũ ſcriptores oẽs illi q poſtmodũ i Aca
dẽicos ppateticosq; fuere diſterminati à Platõe peripateticos prio fuiſ
ſe appellatos. Quonã mõ inqt ille iſtuc dicis: nõ enĩ itelligo. pipateticos

περιπατητικοί

inquam Alex. omnem platonicam familiam in primis cognominatam fuisse memoriæ proditum est, quod sanè nomen à deambulandi usu deductum fuisse, uel ipsa uocabuli significatio palam facere potest. Consueuerat enim diuinus ille uir ut apud Ammonium & plerosq; alios legitur, cum non minus corporum, quam animorum curã habendam esse censeret utrisq; coniunctim salutaria præbere remedia: & corpus quidem laboribus exercitationibusq; uegetum et ualens reddere. Animos uero disciplinarũ studiis moribusq; excolere, hinc ambo ista apte cõiungens & copulans semper ferè familiares suos in Academia deambulando docere perseuerauit: uniuersumq; literariũ illic negotium in ambulationibus planè transigebatur. Quamobrem oẽs illi qui Platonem audire consueuerant sunt peripatetici cognominati. Cæterum Platone e uita sublato, Speusippoq; eius ex sorore nepote qui ei ceu hæreditario quodam iure in Academia successerat, paulopost uita functo, bifariam peripateticorum diuisa est secta: & ii quidẽ Aristotelem stagiritem ex Macedonia: illi uero Xenocratem Calcedonium secuti sunt qui in Academia docere perseuerauit. Aristoteles autem cum suis in lytiũ, nomen autem porticus Athenis erat lytium, transiit, ibidemq; docere instituit. Ex qua peripateticorum distractione ab ipsis sane locis, ii quidem Academici, illi uero lytiaci sunt cognominati, cum utriq; tamen peripatetici à docendi (ut dictum est) modo ab omnibus plane fuerint appellati. Postmodum autem ut fieri consueuit Aristotelis sectatores nomen quidẽ quod sibi a loco inditũ fuerat amiserunt, cõmuneq; illud à deãbulandi officio cognomen ceu peculiare quiddã & propriũ retinuerũt, & peripatetici tantũmodo sunt appellati: cõtra Xenocratici priori obliterato nomine, loci cognomines facti sunt & solũ Academici ob omnibus perseueranter cognominati. Non igitur perperã (ut arbitror) neq; temere sum locutus quãdo hanc de nominibus disceptationem de qua mox pertractabimus, peripateticã controuersiã esse dixi. Peripateticum enim cognomẽ a Platone ortũ omnibus Platonis discipulis et assertoribus optime cõuenire uero cõsentaneũ est. Nec me pterit tamẽ M. Ciceronẽ in Academicis suis hac de re aliter memoriæ prodidisse: uerũ quæ nã uirũ illũ mouerint causæ in psentia recẽsere nõ cogito: lõgior enim eẽt digressio quam isthæc tẽporis patiatur angustia, et alioqn multa nobis interi ad institutã disceptationẽ sunt discutiẽda. Quãobrẽ i psentia hac in re græcos sequamur authores. Ita uinã Leon. ut hæc

me res

meres hucusq; latuit: quare multã tibi sanè habeo gratiam, qui mẽtis meæ cecutientes alioqn et obtusos oculos hac ueritatis luce pfuderis: sed perge obsecro te ad eam quã de nominibus inceperamus q̃stionem. Ita faciã quando hoc tibi placere nunc uideo: uerũ memineris me hac de re philosophorum more pertractantẽ licentiosiori docendi genere uti decreuisse, ne forte a me accuratam exultãue exigas uocabulorũ, & stili elegantiam. Noua enim & externa introducenda sunt noia, & græcis plerũq; utendum ubi nos latina defecerint, ut res cõmode explicari dignosciue possint, circa quas uniuersam fere philosophãtiũ operam absumi par est. Dabis igitur ueniã si quod insolens nouumq; uerbũ delicatas aures tuas perstringens offenderit. Non est q̃d ita me cum agas inquit ille perge modo ea dicere quæ plane intelligam, nam quo id dicas modo, & an splendide latineq; prolatum sit q̃ppiã, aut secus, haud quaq̃ laboro. Audi igitur Alex. quando ita es animatus. Duas de inuentione & ueluti genitura nominũ inter se diuersas anti quorum fuisse sententias certum est, unã heracliti eiusq; sectæ philo sophantiũ qui ab illo heraclitici sunt denominati: alterã Parmenidæo rũ quorundã, iter quos nõ ignobilis sanè assertor fuit hermogenes, quo Plato (ut phibent) in iis quæ ad theologiã ptinebant, usus est pceptore: sicut i physicis Cratyli heraclitici auditor fuisse dicitur. Et primi quidẽ noia sola constare natura dixerunt, nihilq; in iis formandis aut inueniendis hoium effecisse cõsensum. Secundi uero adeo non esse rerũ naturæ effectiones nomina affirmarunt, ut pro mero etiã cuiusuis ar bitrio conformata, et rebus assignata ipositaq; fuisse dixerint. Et hera cliticos q̃dem sequi uidetur Plato qui in Cratylo Socratẽ derecta no minũ rõne disserentẽ iducẽs, ipsorũ effectionẽ rerũ naturæ facit ascri bere. Aristoteles aũt, et qui post eũ peripatetici fuere cognominati, in altera oino cẽsentur classe, eorũ scilicet qui noia hoium consensu rebus iposita fuisse uoluerunt. Vnde posterioribus (ut opinor) facilis suspicã di data est occasio, philosophos hos hac ipsa de re Diametro (ut aiũt) inter se dissentire, q̃d tamẽ nos minime uerũ esse euidentissimis certe si gnis rõnibusq; pro uirili demõstrare cõtẽdemus, si prius illorum sñias philosophorũ, q̃busue nitãtur rõnibus, in mediũ sũmatim clareq; adduxerimus. Hoc ipsum igitur si placet prius facere aggrediamur. Immo ita placet inq̃t ille ut nihil mihi unq̃ magis. Noia Academici natura ipsa, et nõ hoium arbitrio cõstare Alex. hoc dicebãt modo. Nã cũ uoces quasdã esse uellẽt noia. In uocẽ enim tanq̃ in genus, uniuersam

eius complectens essentiam, omne sanè refertur nomen. Voces autem naturæ non artis sunt opera, iccirco & nomina ipsa talia esse oporte re affirmabant, naturæ rerum effectiones & non hoīum consensu ins dustriaq; excogitata signa. Præterea cū orationū alia qdē uera alia autē falsa esse dicatur, orationis ueræ partes cū illius sint partes, & ipsas necessario ueras esse oportere: & itidē falsæ orationis partes fal sas esse cōstare: orationis aūt partes esse noīa, quāobrem noīum ipsorū hæc qdem uera esse, illa aūt falsa asseuerabant. Non aūt eo uera modo & falsa dici noīa quo orationem uerā uel falsam dicere cōsuetum est. Oratiōis enim ueritas illa & falsitas, ex cōplexione fieri phibetur, ita ut res sunt, uel non sunt designatæ. Noīa autē simplicia esse, nihilq; huiusmodi signare posse: sed dici uera esse noīa, qa res ita ut sunt, ma gis, q̄ ut arbitrio placet nostro significāter declarent cōtra falsa existi mari noīa, quoniā rerū naturæ nō belle cōuenire quadrareq; uideātur Nullo igitur cōsensu nostro idigentia, ut uel falsa sint, uel uera noīa, natura ipsa constare uerisimile est. Sed & hoc etiā istabant modo. Si cut rerū essētias natura ipsa existere certissimū est nulliq; oīno dubiū, ita earū actiones passionesq; naturales esse pculdubio est cēsendum: ab essentia enim has deriuare et fluere clarissime animaduertitur. Vt si rem aliquā (uerbi causa) secare studeamus, non tam pro libidine no stra hoīumq; arbitratu, q̄ pro rei ipsius natura id faciamus oportet, & eo etiā instrumento, nō quod nobis placuerit magis, sed quo id ap tius diuidi secariq; possit utamur. Noīare aūt cum actio quædā effes ctioq; sit, & ideo naturā sortiatur essentiæ, non esse sicuti nobis, sed sicut rerū naturæ maxime placet, cuius instrumenta sunt noīa ad res naturali modo signādas, & nō pro libidine arbitratuq; nostro, rebus ipsis accōmodata. Quod hinc ēt clarissime posse patere dicebant: non enim cuiusq; esse tale reperire instrumentū cuiusmodi uera cēsentur esse noīa, ad res, scilicet rite discernendas, audientesq; óptime docēdos adeo accōmodatū, uerū artificis cuiusdā noīum inuentoris, qui cū pru dentissimus esse deberet, rerūq; naturæ idagator solertissimus, rarissi mus pfecto esset inuētu, qualē illi dialecticū suū esse uolebāt, oībus li beralibus disciplinis, & morū etiā uirtutibus insignitū & cōspicuū, qui ad ipsas rerū idæas mēte cōceptas ituens, instrumentū illud lucu lenter inde cōmodeq; posset elicere. Imagines enim rerū esse noīa, & eorū censeri finē, rem sicut est nobis quadā illius similitudine apte si gnare, & nō hoīum arbitrio cōsensuue sicut inania et surda temere so

nare. Noium p̄terea partitionē secundū rerū ordinē distributā disterminatāq; esse dicebant, et alia q̄dem diuinis rebus cōuenire noia: alia uero iis quæ sensu et opinione cōprehenderētur. Vnde & natē Homerum recte sensisse dicebāt, cū aliis deos usos esse noibus, aliis hoies eadem in re memoriæ p̄didisset: ut illud, quē Xanthum dii uocant, homines uero scamandrū. Et rursum de uolucre, chalcidē dii nominant, mortales uero Cymindin: aliaq; huiusmodi cōplura. Alias enim deorum esse notiones, & alias partialiū cognitiones aiorum: & iccirco apud utrosq; alia etiā esse noia. Diuina enim eius esse notæ quæ totā denomiatorū rite idicarēt essētiā. Humana uero quæ illius solūmodo partē declarare possent. Et diuina q̄dem noia uulgo esse icognita, cū humana palàm in p̄miscuo reperirentur usu: non alia exp̄ssiori similitudine q̄ earū imaginū et simulacrorū quæ à sacerdotibus in adytis sacrorūq; penetralibus religiosissime seruarentur: quorū id q̄dem q̄d in aperto esset quis è populo libere palāq; cerneret, cū tamen id quod latitaret internis in quo arcana deorū declarantur mysteria, à solis iis cerneretur coleretur q; qui & incitati essent, et cerimoniarū sacrorūq; rite instituti. In sacris p̄terea q̄busdam noibus mirā latitare uirtutem ad ea sanè efficienda opera quæ supra hoiem esse censerentur, & diuinitati non īmerito attribui possent. Et iccirco ab iis qui interiores & reconditas calluere literas, memoriæ p̄ditum est non esse transferēda ea aut īmutanda uocabula: sed ut sunt suis characteribus ueluti diuinis quibusdā notis religiose cōseruanda. Quod magos etiā diuinorū peritos p̄cepisse dicebant, ne in carminibus, scilicet & precibus ad dæmonas Heroasq; eliciendos aut placandos fusis, precandi ritus aut noia imutarētur siue chaldaica forent ea seu p̄sica: et oīno barbara, quoniā uim qualiacūq; essent, haberent maximā, & illis Dæmones insigniter gauderēt. Vniuersam deniq; Zoroastis sapiētiā, quā Plato in Alcibiade diuinā: & in charmide amicorū corporisq; curatricē appellat: non alia re magis q̄ noibus constare dicebant. Hebræos q̄netiā diuinorum quorundā nominum notiones omnibus aliis prætulisse scientiis, et mira sæpius horū p̄latu opera ab eorū factitata p̄phetis memoriæ p̄didisse, ut non à natura solum, sed ab ipsis etiā inuēta fuisse diis, & hoibus tradita non īmerito creditum fuerit. Huius autē rei non uulgare etiā signum esse preces imprecationesq; nostras quæ semper adiectis nominibus fieri consueuere: ex quibus uel palàm lædi eos quorū recēsentur noia, uel iuuari, mãifestius certe esse q̄ ut aliquo demōstratiōis i

digeret adminiculo. In urbiũ præterea oppugnationibus obsidionie busue ea euocari eliciq; consueuisse numina, in quorum tutela urbs illa posita esse crederetur, ut loco scilicet eo relicto ad se uolentes & propitii migrarent diisneq; alio unquã modo obsessam urbẽ, q̃ præsidum abscessu deorũ capi aut posse, aut fas esse non ab re creditũ est. Quã obrem antiqui urbium fundatores, coloniarumq; deductores, alterum quidem tutelaris dei nomen manifestum esse, alterum uero sanctius augustiusque omnes semper latere uoluisse, ne quando ab hostibus cognitũ magicis cãtibus p̃cibusq;, et rite pactis sacris in bellorũ discriminibus elici et euocari is posset deus cui diuinũ illud ascriberetur nomẽ. Atq; hoium quidẽ cũ hoibus cõsensum cõmertiũq; p̃cul dubio eẽ posse dicebãt: deorũ ãt et hoium cõspiratione̅, neq; aio comprehẽdi, neq; susp̃tione apte fingi posse. Ex iis igitur cuiq; palàm esse dicebãt, naturã ipsam, ueluti rerũ imagines quasdã hoibus, uera tradidisse nomina, neq; ab iisdem consensu aliquo uel casu inuenta & rebus assignata rerum fuisse uocabula. Cæterum quoniam ex nigidianis cõmentariis quod naturalia et non arbitraria rerum sunt nomina, lepidam sanè & festiuam refert Gelius rationẽ, non erit malum (ut arbitror) hanc etiam ipsam pro Academia in medium adducere, quæ ipsius Gelii uerbis hoc maxime prolata est modo. Vos enim inquit cũ dicimus motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demõstratione utimur & labias sensim priores emouemus, ac spiritum atq; aiam porro uersum, & ad eos quibuscum sermocinamur intendimus. At cõtra cum dicimus nos, neq; profuso intentoq; flatu uocis, neq; proiectis labiis pronunciamus, sed & spiritum, & labias quasi intra nosmetipsos coercemus. Hoc idem fit in eo quod dicimus, tu & ego. & tibi & mihi. Nam sicuti cum annuimus, & abnuimus, motus quidẽ ille uel capitis, uel oculorum à natura rei quam significat non abhorret, ita in iis uocibus quasi gestus quidam oris & spiritus naturalis est. Eadem ratio est in græcis quoq; uocibus quam esse in nostris animaduertimus. Et hæc ferè sunt quæ de nominũ ratione Academicorũ cũ ueterũ, tum nouitiorũ pro se afferre solita est schola. Cui sententiæ Stoicorum etiam Zenone, Cleante, Chrysippoq; ducibus, uniuersa fauet natio. contra uero Aristotele duce niti uidẽtur peripatetici, noia scilicet nõ natura, sed hoium cõsensu arbitrioq; constare, quidam etiã casum reperisse ipsum cõtendentes. Quatuor enim hæc esse quæ ordinẽ inter se quendã & continuatã haberẽt seriẽ: res uidelicet ipsas extrinsecus

existentes: animi cõceptiones notionesue. Ea quæ uoce ꝓferantur: & ultimo loco illa quæ characteribus notantur: istorũ uero quatuor ordinẽ talem esse dicebant ut prima scilicet à secũdis signarẽtur, cũ illa planè secũda efficerent. Res enim natura constãtes notionũ esse principia: notiones autẽ & conceptus, res ut extra se habent intrinsecus designare. Hoc etiã modo ea quæ tertio ponebantur loco, efficere ꝗdẽ ultima illa, signari uero & repræsentari ab ultimis: siquidem ea quæ uoce ꝓferentur efficientes essent causæ, eorũ quæ characteribus inscribi ĩ signiriq; cõtingẽt, illa uero ideo scriberentur, ut cõmode ꝓlatas signare possent uoces, & labili hoĩum memoriæ suffragari. Horum porro quatuor, duo illa prima natura cõstare dicebant, duo uero reliqua hominum inuenta fuisse arbitrio, & iccirco in iis ipsis artis magis quàm naturæ relucere uestigia, idq; ex hoc uel maxime conspici posse dicebant. Etenim res ipsas, & animi notiones conceptionèsue, in omnibus semper easdẽ existere, neq; aliquo locorum interuallo, aut tẽporũ spaciis usq̃ immutari. Easdẽ enim semper fuisse res, & de iis ipsis easdẽ animi notiones apud oẽs hoĩes, & semper futuras esse, cum ea quæ uoce dicerentur noĩa, necnon illa quæ characteribus perscriberentur, apud alios alia & semper fuisse, & nunc esse sit ꝑspicuum. Aliter enim loqui & scribere Græcos, aliter Ægyptios, Latinosq; certum est, cũ tamen oẽs iisdem de rebus mediis animi conceptionibus et loquantur et scribãt. Ex quibus palàm omnibus sanè esse potest, postrema hæc duo hoĩum inuentis, & non rerum naturæ muneribus ascribi debere. Nihilq; sanè obstare ea quæ hoc in loco ab Academicis adduci solerent, uocẽ scilicet natura esse ad quã inq̃ uelut ad genus nomina referuntur omnia. Neq; enim uocem nominum proprie genus esse, neq; totam illorum essentiam rite complere. Materiam quidem nominum esse uocem, se haud quaq̃ inficias ire, genus uero ipsorum proprium & peculiare, penitus abnuere. Quemadmodum igitur si quispiam lectulum quia ex ligno sit, lignum esse diceret, & iccirco naturæ opus, is ridiculus merito haberetur: ita quisquis nomen dicit, quia uoce constet iccirco naturaliter nobis aliquid significare, non imerito risu dignus esse perhibetur: nullam enim esse necessitatem si quippiã de materia fiat naturali, ut id prorsus naturale efficiatur. Vniuersa nanq; illa quæ artificio quocũq; struantur, & quæ hominum sine cõtrouersia ascribantur industriæ, mechanicæ inq̃ structuræ opera, ex materia constare naturali, circa quã omnia artium uersentur ingenia. Si-

miliq; rationis modo uocem qdem rerum naturæ donum esse hominibus eiusdem largitate concessum: Natura enim uocales certe sumus: nomina autem et uerba, uoces simpliciter non esse, sed uoces quasdã, tali aut tali distinctas dearticulatasq; modo, ab animæ ut illa quam λεκτικὴν φαντασίαν illi, nos quia id unico uerbo exprimere nõ possumus dictionum effectricem fantasiam dicemus. Hãc enim uocalia mouere instrumenta non alio sanè modo q̃ lignum moueri aptariq; a lignario dicimus fabro ut lectuli figurã cõmode possit recipere. Quẽadmodum igitur lignum anteq̃ lectuli conformetur effigie, minime uocabitur lectulus, eodẽ modo uoces etiam anteq̃ tali aut tali articulentur distinguanturue modo haud quaq̃ nomina, aut uerba dici oportere. Nostro igitur arbitratu & nostra positura constare ea, & nõ natura uerisimile esse. Neq; quo minus id uerũ esse fateamur ea intercedere quæ illi de naturali istrumento hoc in loco adducere solent. Noĩa enim non esse naturæ istrumẽta, sed ἀποτελέσματος, idest effectoines: istrumenta nãq; uocaliũ animæ uiriũ esse pulmones palatũ & illã quã asperã arteriam medici uocant; ã qbus, siue mediis qbus, uocẽ effici clarissime apparere, cũ exsuflatus aer, & ex uniuerso thorace emissus spiritus, congestim asperã illã uocatam arteriã, gulamue percusserit, & ab illa inuicẽ repercussus fuerit, taliq; plaga sensilẽ effecerit sonum, animæ quopiã affectionũ charactere insignitũ. simplicis igitur uocis instrumẽta illa esse, noĩum uero & uerborum, quæ iã de articulatæ & distinctæ sunt uoces, alia ꝓpria & peculiaria magis esse istrumenta. quæ non φωνητικὰ ὄργανα, idest uocalia ut illa, sed διαλεκτικά, idest loquendi instrumẽta, recte dicantur. Et huiusmodi esse cũ linguã ipsam, tum dentes & labias, quorũ effectionẽ, uocali adiuncta materia noĩa esse & uerba. Quãobrem non inconcinne stoicos dicere solitos aiunt, linguã qdem plectri similẽ esse, chordarum uero dentes, nares autẽ cornibus iis quæ ad neruos resonant in cãticis nibus: cum ea uocẽ ã pulmonibus ĩmoderate ꝓfusam frangat & terminet, & cũ ad dentes ipsos, tum ad alias oris partes ĩpellendo, distinctos & pressos illius efficiat sonos. Non igitur esse naturæ istrumẽta uerba & noĩa, sed effectus & opera, & ideo natura constare haud quaq̃ necessariũ esse. Nõ sem ꝑ enim naturæ opera naturalia prorsus effici, sed in artem plerũq; degenerare & desinere, qđ cum ex aliis cõ pluribus naturæ operibus, tum nihilosecius ex ipsa saltãdi peritia manifestissime potest patẽre. Cum enim omnis, secundum locũ motio nos

bis, proculdubio natura insita cõnataque sit, tali tamen, aut tali moueri modo, & numerosa manuum gesticulatione, Herculẽ (uerbi causa) uel Oedipodem posse signare et effingere, ab arte ipsa proficisci meridiana (ut aiunt) luce clarius esse, hominumq; industriæ hoc, nõ naturæ largitati acceptum oportere referri. Nam illud quod dicere etiã solent de precibus, & supplicationum modis, numinũq; magicis euocationibus, hoc sibi somniis, anilibusq; deliramentis uideri q̃ simile dicunt: imutabilem enim diuinam esse naturam & certa causarum series, eademq; firma & inuariabili uniuersa (ut par est) gubernare moderariue, & non puerorũ more cultu pollicitisque hincinde compelli & alici certissimũ esse. Fieri tamen posse, quoniam ratione utentes nos deus esse uoluerit, & liberũ motionis principium nobis largiter cõdonauerit iccirco multorum etiam operũ effectores esse uoluisse: actusq; nostros & animi consilia, quæ ex libera electionis uoluntate prouenirent, pro meritis sæpius larga benignitate sancire. Aut magis etiam in nobismetipsis, siquis bene introspicere ualuerit, horũ initia & causas cognosci, qui circa huiusmodi consilia & p̃ces, non sine iugi quadam affectionis & fantasiæ motione uersati, & iccirco hunc, aut illum uitæ habitũ eligentes, huiusmodi p̃paratione media, & sequestre deorũ procuratione prouidentiaq; secundum electionis nostræ modum abũde perfruamur. Sicut in quibusdam planè dignoscere licet corporibus, quæ ignita quidem lenitate sua superne facile ascendere possunt: rursum si quid ponderis ab humida omnino, aut terrea conceperint natura, eadem facilitate ipso declinantia nutu, ad lineam deorsum feruntur. Necnon solis splendore mundum collustrante, siquis apertis oculis experectus liberque diem contueri uoluerit, hunc clarissima frui luce necesse est. Siquis autem uel obdormiuerit, uel in tenebrosa se loca coniecerit, aut caput alioquin pannis conuoluerit, is certe uitio suo, non solis causa claritate illa minime perfruetur. Diuina etenim omnia excellenti quadam redundantis naturæ ubertate, largiter ubique omnibus nulla inuidia sese offerre & concedere consueuerunt. Deique prouidentia hoc modo, pro uitæ cuiusque electione & meritis, affatim omnibus sese participandam fruendãque æquabiliter præstat. Ex quibus certe effici, nihil preces supplicationesue facere quominus nomina pro hominum uoluntate & arbitrio constare dicantur. Hæc sunt ferè Alexander quæ de nominum ratione Academici Peripateticique, ueteres memoriæ mandauere, & in

quibus inter sese dissensisse uulgo creduntur. Nam recentiores isti philosophi, de nostratibus loquor, nec uerbo quidem tenus quæstionem hanc attigisse uidentur. Quæ iccirco à me breuiter nunc percursa magis, quàm pertractata fuere ne quam tibi molestiam longa dicendi series faceret: & ipsa alioquin nox iam aduentare incipit: satisq; pro consuetudine à nobis (ut uidetur) deambulatum est. Quare si placet finem faciamus, nisi aliud fortasse est quod me uelis. A me quidem inquit ille tantum abest ut isthæc mihi tua longa fuisse uideatur oratio, ut contra non mediocriter etiam doleam quod tam cito dicere desieris: nam de nocte nihil sanè moror ut citius etiam ruat, quando non procul ut scis habito: & illa tum extensa prolixitas lucubrationibus à me cõmode dispertiri soleat. Sed quæ nam lucubratio, quod studium, mihi optatius esse posset q̃ ea de te audire quæ adhuc ego à nullo percepi, neq; apud quẽpiã scripta reperi. Perge mõ si placet reliqua subtexere, & si qd tui hac de re est inditii in mediũ liberaliter afferre. Verũ si uidetur quando inãbulauimus satis, ex porticu ista in conclaue transeamus, ubi & hoc uespertinũ frigus salubriter declinabimus: & sedentes alioquin commodius ea quæ nobis agenda sunt, peragemus. Vt lubet inq̃ Alex. quando nõ solum animorum, sed corporum etiam ualitudini non minus est seruiendũ, sine qua illi neq; recte ualere dum hic sunt, neq; quippiã constanter speculari possunt. Cæterum sciebam eq̃dem ab initio etiã, cũ ea exorsus sum quæ iam recensui pertractare, te huc tandẽ peruenturũ fore, meamq; de iis sententiã omni studio excutere tentaturum: et ideo (si recte tenes) tunc ego te licentiosius fortasse quàm par fuit, sed amice tamen ut semper, ueteratoribus illis non dissimilem esse dixi. Verũ tamen quãdo hanc ego personam semel indui, hæc mihi certe strenue est agenda. Quãq̃ cur mihi non in optatis sit etiã hæc tecũ conferre, qui mihi inter amicos primarius cum sis, ingenio etiã & eruditione eo loci peruenisti ut sanum cũ de aliis omnibus, tum hac ipsa de re iudicium ferre ualeas. Accedit ad hoc quod ueterum illorũ talis tantusq; admirator existis, ut eos tantum non constructis aris numinum loco uenereris et colas. Audi igitur et reliqua quæ non mea certe sunt, sed quorum etiam priora fuerunt. Verum anteq̃ ad illa nostra se conuertat oratio, unica, & eadem breui propositione (quod Geometræ facere solent) totam hanc claudam quæstionem: ea autem est huiusmodi. Academicos Peripateticosue de nominum ratione eadem proculdubio sentire

bio sentire, nihilo꜋ inter sese nisi uerbis tantum differre. Scio isthæc tibi mira sanè uideri qui priora audieris, oculata tamen (ut aiunt) fide si ea quæ dicam intelligere curaueris, hanc rem plane sic se habe repercipies. Qui possum isthæc tibi credere inquit ille & non potius deorum hominum꜋ implorare fidē, quando mihi tu talia profers mōstra: qui enim fieri potest ut duæ pugnantissimæ inter se sententiæ eadem esse dicantur: aut quonam modo tute tibi id unꝗ persuadere potuisti? Nisi forte idem album & nigrum esse, tempore etiam eodē tibi uideri potest. Nimis delicatus es Alex. & ut uidetur dictorum impatiens, citoq; sanè cōmoneris: uerum iterum, & tertio etiam scias uelim me quod tibi modo sum pollicitus bona fide iam nunc in numerato (ut aiunt) repræsentaturum, ne pigeat modo patienter audire. Audiam quando ita iubes inquit ille imo auscultabo potius. Colligamus igitur (nisi molestum est) Alex. ea quæ dicta sunt prius, & si inter nos conuenit, uideamus, ut quid nobis posthac dicendum sit plane scire possimus. Bene habet inquit sic faciamus. Reuoces igitur te ad superiora. Academicos dixeram nominum rationem natura ipsa, nō hominum arbitratu constare uoluisse, est ne ita? Est ut dicis. Peripateticos autem consensu arbitrioq; hominum eadem inuenta esse nomina, & rebus accommodata affirmasse? Et hoc ita. Quomodo autem eadem utri꜋ senserint: & quonammodo cum pugnare inter se eæ uideantur sententiæ, rite consentiant & quadrent, reliquum est ut a me in præsentia ostendatur. Hoc inquit ille restare uidetur. Exordiamur igitur quādo sic placet hoc maxime modo. Bifariam dogma illorum qui natura constare nomina, & non hominum arbitrio rebus imposita esse dicebant, sectum diuisumq; fuisse planè accepimus, & ii quidem ut Heraclitici, naturalia ideo uolebant esse nomina quia naturæ effectiones ea esse & opera, asseuerabant. propria enim & peculiaria rebus singulis nomina a rerum natura præparata assignata ꝙ esse, nō aliter ꝙ̄ sensili cuiq; rei proprii secreti ue ab eadem attributi sunt sensus: aliud enim ipsum spectabile a tractabili esse censeri, quia alio iudicetur percipiaturq; naturæ sensu. Nomina enim naturalibus similia esse simulachris, qualia certe sunt illa quæ in speculis, aut instantibus cernantur aquis, non iis quæ artificio constare uidemus. Et nominare profecto eos censeri qui huiusmodi uera & solida proferrent nomina: qui autem secus facerent, nec nominare quidē eos, sed sonum tantummodo aut uocem emittere. Officium autem

esse prudentis eruditiq; uiri, & uere philosophi, ea semper indagare rimariue nomina quæ rebus singulis a rerum natura peculiariter cõstituta assignataq; essent quemadmodum illius esse partes qui acute oculorum polleret acie proprias uisilis cuiusq; similitudines recte pernoscere & diiudicare. Alii autem dogmatis huius ore tenus assertores, ut Academici fuere omnes idest ueteres peripatetici (sic enim eos in præsentia intelligi uolo) natura constare nomina dixerũt, quoniam rerum denominatarum naturæ conuenire quadrareq; uolebant: illustria enim ea & significantia ut præclare res ipsas exprimerẽt esse oportere: ut si qs (uerbi causa) a natura tali præditus esset prudentia ut ad regendos moderãdosq; populos pulchre natus uideretur, hinc Agesilai, aut Archidami nomẽ probe cõuenire dicebant. Et iccirco natura talia esse nomina, quoniam rebus ipsis quæ iis signentur nominibus significanter conuenire uiderentur. Archidamus enim quia populo imperare possit. Agesilaus autem quia populi sit ductor luculenter dici posse censetur. Addebant præterea isti nomina imaginibus esse similia, uerum iis dumtaxat quæ non ipsa natura sed hominum artificio constarent: qualia essent illa quæ a pingẽdi fingendiue arte efficerentur, ubi uarias simulachrorum similitudines, uariis rerum exemplaribus conuenire palàm perspicimus: & has quidem magis, illas uero minus expressas rerum reddentes effigies, pro ut artificis peritia artis dexteritate adhibita commode illas ualeret effingere. Quod uel ex hoc clarissime cuiuis patere posse dicebant, cum sæpe usu ipso deprehendantur homines & à nominibus ipsis denominatarum rerum naturas regressione ad priora (quam ἀνάλυσιν uocant) indagari: & iis rursum perspectis, conuenientia rebus imposita esse nomina demonstrare. Sed non dissimili etiam rationis modo illorum dogma qui rerum nomina hominum consensu arbitriõue ascripserunt, bifariam diuidi secarique contingit. Et ii quidem talem nominum posituram intelligi uolebant, qualem Hermogenes Parmenidæus apud Platonem in Cratylo esse asserit, pro cuiusque, scilicet arbitrio quæque formari posse nomina, etiam si id nulla fieri ratione cõtingeret, ut si cuiuis hominum quam sibi libuerit rem quocunque nomine pro libidine appellare placuerit, id illi sanè rei nomen proprium accommodatumque existere. Qualia pueros & mulieres ioco sæpenumero factitare percipimus. Vnde Diodorum quendã cognomine Diangelticum non contemnendæ uirum literaturæ, huius sectæ placi

tis mirifice fauentem, seruis suis propositionum & aduerbiorum etiã uocabula, nominum loco imposuisse memoriæ proditum est, quasi nihil aliud ad rectam nominum rationem præter hominum studium & arbitrium exigi oporteret. Alii autem ut peripatetici fuere, non eo sanè modo nomina hominum arbitrio rebus imposita fuisse dixerunt, sed ea quidem a nominum conditore quopiam proculdubio formari assignarique oportuisse, non temere ut Hermogenes uoluit, sed consulto siquid aliud: hunc autem merito prudentissimum fuisse, & omnimodam rerum naturæ calluisse scientiam, ut ex hoc, scilicet cuiq; rei proprium decensque nomen posset adiungere. Parique rationis modo siquis noua rebus quibusdam imponere studeat nomina, talem eũ esse oportere, aut si talis esse non posset, at huiusmodi saltem quopiam doceatur necesse esse, uiro philosopho totius rerum naturæ peritissimo, ut rebus congruentia imponere possit nomina. Et hoc esse quod dicerent consiliis hominum ea, non ipsa constare natura, quoniam nõ naturæ munere, sed ratiocinantis animi discursu & inuenta sint nomina, & rebus ipsis rite accommodata. Non enim temere primores illos, & nullo mentis negotio, paludes quidem fœminio denominasse genere: fluuios autem masculino (ut de animalibus uiuentiumq; taceatur genere) sed has quidem ueluti animum quædam receptacula fœminino protulisse genere. Fluuios uero ceu illas intrantes, seque illis immiscentes, masculina generis proportione nominare uoluisse. Similique modo intellectum quidem nomine dixisse masculo, cũ animam ipsam fœminea terminatione signassent: quoniam hic quidem ei lumen infundat, illa uero id excipiat, & ab illo repleri collustrarique uerissime dicatur. Parique generis analogia in sole etiam & luna nõ ab re usos fuisse, cum hic quidem lumen illi affatim ingerere: illa autẽ ingestos excipere radios plane animaduertatur. Neutrum uero genus & commune quod epicœnum uocant, cum ex horum uel mixtura uel distractione constitui componique iudicentur, aliis nonnullis rebus congrua naturæ proportione significanter adiecta fuisse.

Et hæc de duorum a principio dogmatum in quatuor opinionum capita distributione, deque illarum explanatione pro uirili mediocriter pertractata sufficiant. Ex quibus cuiuis non obscure etiam patere poterit, siquidem uegeta mentis adhibeatur intentio, hanc quam supra retulimus Peripateticorum sententiam ab illa quam

ſecundo recenſuimus loco, & Academicorum placitis aſcripſimus, non alia re quàm uerborum prolatu eſſe diuerſam. Quæ enim nomina à prudentiſſimo uiro & ut ipſi aiunt, uere philoſopho rebus quibusq; cõmode aſcribuntur, rerũ naturæ conuenire, ꝓpriaq; eſſe ꝓcul dubio & ſignificãtia eſt neceſſe. Atqui primũ illud peripatetici ſecũdũ (ut uidimus) Academici uoluere, quãuis illi ꝗdem hoium arbitrio noĩa, iſti uero natura conſtare protulerint. In uerbis igitur diuerſitas (ſi qua eſt diuerſitas) non in rebus ſententiisq; iure eſſe cenſebitur. Quamobrem ut à nominũ conditore illo originem habent noĩa nulla eſt inuidia quin pro arbitrio conſenſuq; hominũ fabricata & iuẽta fuiſſe dicantur, dũmodo natura etiam conſtare eadem, ceu ipſis cõgruentia rebus, & rerũ naturæ quadrantia, bona pace dicere liceat. Res enĩ philoſophi quærere inueſtigareq; debent, non anxie rerum ꝑſcrutari uocabula: quæ & ſi rerum (ut diximus) imagines rite eſſe cenſeantur, nihil tamen obſtat unius rei plures eſſe imagines, magis & minus Archetypum reddentes ſuũ: utri autem illorum imaginibus iis melius accõmodatius ue ſint uſi, ipſi ſanè uiderint, nobis enim in præſentia abunde ſatis ſufficere poteſt maniſeſtiſſime (ut arbitror) demoſtraſſe, philoſophos hos & ſi nominibus differre uideantur, rebus tamen ipſis ſententiisq; proculdubio bene conuenire. Quod uel ex hoc etiam clariſſime patere poteſt. Nam apud Platonem inter diſſidentes de nominum ratione Hermogenem & Cratylum, mediũ ſeſe conſtituit Socrates & multis utroſq; rationibus inſigniter reprehendit. Neq; enim hominum ſolo conſtare arbitrio nomina planè demõſtrat, ut aſſeuerare uidebatur Hermogenes propter uniuerſalia maxime genera, reſq; immutabiles & ſempiternas, quibus tũ quia perpetuæ conſtanteſq; ſunt, & omnibus ab initio cognitæ: tum quia immobilem definitamq; ſortitæ ſunt naturam, ſtabilis & recta nominum bene aſcribi poteſt ratio. Neq; rurſum nomina natura conſtare oſtendit, eo quo Heraclitus heracliticiq; uolebant modo, propter ſingularium indiuiduorum ue labilem & fluxam naturam quibus neq; conueniẽter aſſignari, neq; diu bene quadrare poſſent nomina. Nihil igitur ut maniſeſtiſſime patet, à Diuino Platone & Academicis, Ariſtoteles & Peripatetici diſſentire uidentur: cum illi nomina ideo natura conſtare dixerint, quia rerum naturæ accommodata peculiariter res ipſas ſignarent: ii autem iccirco pro hominum arbitrio eadẽ eſſe contenderint, quoniam à prudentiſſimo nominum conditore, &

quasi loquendi architecto ea secundum naturæ exigentiam, & inuenta, & rebus solerter assignata fuissent. Negant igitur ea natura esse peripatetici eo quo heraclitus uolebat modo: rursum academici, hominum arbitrio esse inficiantur nomina, quomodo illa Hermogenes esse (ut in Cratylo est) asseuerabat. Inter se autem ii philosophi ita non dissentiunt ut de recta sanè nominum ratione una sola constãsq; Academicorum & Peripateticorũ esse perhibeatur opinio. Quod Aristoteles etiam in plærisq; commentariorum suorum locis non obscure comprobare uidetur, nam si quando noua inusitataq; rebus tentat imponere nomina, semper illa rerum naturæ quàm accommodata assignare cõtendit. In commentariis enim de physica auditione siue de principiis (utraq; enim legitur inscriptio) τοῦ αὐτομάτου nomẽ iis quæ sponte sua quasi temere nulla determinata proueniũt causa, luculenter assignat: in libris autem de sublimibus quæ μετέωρα uocant, τῆσ ψεκάδοσ καὶ τοῦ ὑετοῦ, quæ pluuiæ sunt uocabula, significãter formasse censetur. Nam speciei nomen quam ἐντελέχειαν uocat. Terminorũ præterea in syllogismis quos ὅροισ appellat nec nõ τοῦ ἀορίστου ὀνόματοσ καὶ ῥήματοσ, καὶ τῆσ ἀντιφάσεωσ, uniuersa nomenclatura, quid aliud nobis declarare uidentur, quàm indubitatam philosophi huius hanc fuisse sententiam, nomina scilicet rebus secundum naturæ exigentiam quàm conuenientissime semper asscribi assignariq; oportere. Hæc sunt Alex. quæ de nominum ratione tibi pro temporis angustia, & hac ieiuna facultatis nostræ mediocritate, dicere in præsentia habui. Reliqua tu (quo es ingenio) iugi uariaq; antiquorum lectione perquires: & ab eruditis uiris percontando post hac felicius excutere poteris. Nam mihi satis nunc superq; fuit, tuæ ut potui & debui morem gerere uoluntati.

Erculeus Lapis quem Magnetē uocāt Burgarine clarissime occulta quadā ui, et naturæ (ut aiūt) concordia, distans ad se trahere ferrū percipitur: ferri uero præsentiā & conspectum audaces ad se uiros rapere Homerus est author. Votis porro & precationibus quibusdam elicitos fuisse deos & ad humanos accessisse conuētus credula existimauit antiquitas. Inde Iouis cognomē Elicii apud Romanos: & Numæ regis cū Egeria nympha fabulosi celebrātur cōgressus. Nos aūt qui sanctioribus proculdubio uiuimus institutis, & ab antiquis per manus tradita patribus uera religionis dogmata casto pioq; mentis obseruamus cultu deū quidem ipsum, et præstātes supra hominem naturas loco moueri, & ad nos accedere, terrasq; & hominum genus peregrinantiū modo inuisere, haudquaq; existimamus. Preces uero exaudire, & hominū supplicationibus & uotis flecti, & cū mala multa ab eisdē ideo auertere, tū inuicem bona iis largiter præstare, pro certo tenemus. Hinc sacerdotum apud nos diurnæ nocturnæq; diuinarū laudū decātationes, et quotidianæ in tēplis precantium Christianorū frequentiæ. Hinc uotorum etiam duris in rebus nūcupationes, & gratæ postmodū magnificæq; persolutiones processisse uidētur: ut id sileatur quod omnibus fere horis tacitus sibi unusquisq; aliquid peculiariter precatur et rogat. Quæ sanè uitæ institutio, et certa credulitas, cū uetustissima est & ab initio omnium seculorum memoriis cōprobata, tū hominū etiā generi per q̃ utilissima esse censetur. Deos enim esse credi, & illos rerum curā gerere humanarū, maxime ex usu uitæ est. Quamobrē reges & principes, rerūq; pub. rectores, & antiquis semper tēporibus, & nostra etiā ætate, religioni quidē & sacrorum cerimoniis deditos uiros, uacationibus semper et īmunitatibus sunt prosequuti emolumētisq; etiā omnibus illos & uitæ cōmodis fouerunt & fouent. Impios uero & religionis hostes cōtra, ceu hominū generi pestilentes & noxios, suppliciis & pœnis & exiliis mulctauerūt, et nūc istuc ipsum ēt facere perseuerāt. Et profecto ita se res habet. Qui enim Deos aut nullos esse, aut humanas nō curare res credunt, & neq; uotis illos, neq; precibus ullis moueri existimant, ii profecto nulla mentis ratione, sed infreni uiuētes libidinis ipetu, quod turpiter, siue auare, seu crudeliter appetūt, id pulso procul metu, dūmodo latēre se credāt, om-

ni prorsus studio totisq; uiribus parare cõtendunt. Quod secus iis ac cidere necesse est qui præsentes ubiq; & omnia uidentes, et audiẽtes deos, recto mẽtis inditio existimant & credunt. Quo in numero, si quisq̃ alius, uir certe est philosophus qui exactã naturæ cognitionẽ rectis uirtutũ moribus copulãs, & excellẽtes solus ab omniq; seiuga tas sensu contẽplatur essentias, & illas pio (ut par est) mẽtis cultu ueneratur & colit solus. Horũ preces & uota propitius certe audit deus, cũ ii maxime precãdo dum se corporibus auocãt, et in mẽtis ca put ascendere contẽdunt, per q̃ similes sanè Deo fiũt. Caue enim pu tes Burganie quorũcunq; precantium à præstantibus naturis quasi cũq; exaudiri uoces, qui aliud sæpenumero agẽtes non corde, sed la biis (ut aiũt) Deũ honorant. Cum enim multa rite precantes habere oporteat, tum solitariã maxime, & deo intentã mẽtis aciẽ habere de bent, ab omni quidẽ alia re seiugatã prorsus et liberã. Soli uero illi cui preces fundũt affectã, et ceu nexu quodã indissolubili copulatã. Qua de re superioribus diebus cũ apud Reuerẽdissimũ præsulẽ Iaco bum Sadoletũ forte essẽ, ad quẽ sæpius (ut scis) salutãdi gratia acce dere soleo, illũ audiui cũ elegãter et copiose (ut semp solet) tũ a cõsue ta isthæc ptractãdi rõne diuerse admodũ uerba facientẽ. Aderãt au tẽ mecũ cũ alii plæriq; tũ hierõymus Magnanus Vestinus episcopus uir et religiõe cõspicuus, et literarũ etiã studiis in primis clarus. Cũ enĩ statiforte adessẽt dies q̃bus oẽs ferè urbis sacerdotes quotãnis de more p cõpita et plateas celebri põparũ frequẽtia p frugibus pcari so lẽt, & illorũ cõcinne precãtium & canentiũ in quo eramus cubicu lo clare exaudirẽtur uoces, ad me cõuersus Sadoletus, Audis ne in quit Leonice canẽtiũ choros, hymnosq; & preces ueteri instituto p frugibus deo fundẽtiũ, quali Harmõiæ gratia illi et quo leporis cõcẽ tu omniũ aures iocũde simul et efficaciter pmulceãt? Nescio pfecto quid alii, ego certe (ut uera fatear) ab huiusmodi re multũ afficior, mouẽtq; me mirifice, et nescio quo mõ animũ altius euocãt meũ. Tũ ego nec mirũ id q̃ Reuerẽdissime. D. tali te affici mõ q̃do duo simul iuncta sint quorũ uel alterũ recte se habẽtes animos eximie ualeat cõmouere uocis enim modulatio & amœna suauitas (ut uerborum in præsentia taceam uim) ne dum homines, sed feras etiam ipsas pro culdubio flectere et permulcere possunt. Vt nõ imerito (mehercule) Orpheũ antiqui uates uoce & fidibus canentẽ, cũ ferarũ genus oẽ tũ inanimes ẽt et surdas res demulxisse et post se traxisse mẽoriæ pdi

derint. Quæ sanè res Platonis (arbitror) sententiæ, quã de animorũ cõstitutione, diuine potiusq̃ humane uir ille recte intelligẽtibus scriptã reliqt, mirifice suffragari uidetur. Numeris.n. et harmonia humanus cõstans aius numerosis nimirũ uocũ modulationibus excitari percipitur & locostare nescit cognatione (ut aiunt) & contagione quadam quam Græci Sinpathiam, nostri concordiam uocant, commotus & excitus. Quæ ad inanimes usq; res iugi etiam tenore delabitur: Siquidem percipere licet distantis lyræ fides ad alternis sonũ lyræ simili harmoniæ temperamento contensæ, manifestissime motari et resilire. Sed qd ego isthæc inq̃ tibi in præsentia an (quod aiũt) sus Mineruam. Tum ille ad me hilari conuersus uultu, quid tu inquit Leonice, Sus Mineruam, aut cur tute ipse adeo despicis? qui huiusce rei Academicorum decretis optime cõiectans causam, illam nõ minus dilucide q̃ breuiter nunc explicasti. Nisi forte recto nostrorũ instituto te humilẽ facis, ut merito postmodum ab aliis extollaris. Verum sint ista certe ut abs te dicta sũnt: & homines tum numerosæ (ut uidetur) moueant uoces, tum uel maxime preces & uerba deducant & frangant. Cur autem eæ (ut in confessis est) Deum etiam ipsum tangant, & precantium uotis excellentes supra hominem exorẽtur naturæ hoc abs te Leonice in præsentia audire percuperẽ. Quare age nunc & aliquid de Academiæ penu reconditum depromе. Tum ego non ea inq̃ Reuerendissime. D. uis nostra est, talesq; res & tã arduas ingenia pusilla nõ sufferũt. Noli igitur mihi id oneris imponere quod humeris impar est meis, & sub quo mihi turpiter cadendum esset, tibi hæc debentur certamina, tuisq; rotis isthæc cõterenda est meta. Et Magnanus miro inquit desiderio Reuerendissime. D. & sedulo expectabam quid nam quæstioni propositæ respõsurus esset Leonicus. Hac enim de re ea quæ nostri ferè omnes dicunt authores studiose perlegi omnia, & ad manum etiam habere me credo. Verum politiora quædam de precibus, & antiquorum lucubrationes magis redolentia de illo audire desiderabam. Noui enim illum cum multæ lectionis semper fuisse, tum Academicis mirifice addictũ decretis, quæ mihi sanè philosophorũ natio, ut aliis fere in omnibus quæ ad philosophiam spectant, cæteris haudquaq̃ postponenda uidetur sectis, ita longe omnibus (meo quidem iudicio) præponẽda in iis quæ de superioribus pertractant naturis, illarumq; cum uires, tũ beneficam ad omnia prouidentiæ & bonitatis ostendit curam. Qui

locus

locus ad religionem procul dubio, diuinũq; cultũ totus pertinere ui detur. Cæterum quoniam is suas tibi delegat partes, superioriq; (ut par est) cum in cæteris omnibus, tum in iis præcipue spõte cedit sua, bene certe mecum in præsentia actum esse existimo, & non medio cre fecisse lucrum me reputo quando te hodie hac de re Academicorũ more disserẽtem audire non dubito. Scio enim qđ neq; meo hanc rẽ neq; Leonici nostri studio inuidebis, & hodiernam disputandi operã nobis liberaliter præstabis. Tum ille hilare (ut solet) renidens, & tu inquit etiam Magnane cum Leonico facis, mihiq; hoc oneris impone re contendis. Atqui disceptantium ferè omnium, sed Academicorum præcipue, constans semper fuit institutum, ut qui proponebat aliquid ille audiret. Contra autem de quo quippiam quærebatur is sanè dice ret. Quamobrem recto rationis ordine æquum profecto erat Leonicũ dicere me uero auscultare. Verum quando ita uultis, & uestro a me iure hoc enixius contẽditis, libens id uestra aggrediar causa, quod an ex animi nostri sententia explicare nunc possim haudquaq; scio. Ma gnæ enim (ut nostis) & assiduæ, cum publicæ tum priuatæ etiam oc cupationes, iis præsertim temporibus me nimis diu ab huiusmodi stu diis auocarunt, sed si uires deficient, uoluntas certe non deerit. Qua re uobis in præsentia geratur mos. Verum de precibus & uotis uer ba facturos, Deum in primis precari æquum esse censeo, qui mẽtis no stræ oculos splendore suæ claritatis illuminet, ut quæ placita illi gra taq; sunt, & comprehẽdere ualeat animus, & uerbis postmodum lu culenter possit exprimere. Hic cum omnes assensi fuissemus, tacitisq; etiam mentis precibus unusquisq; idipsum expetisset, paululum mo ratus sic exorsus est ille. Vetus & constans est opinio ab antiquis usq; repetita temporibus, & populorum etiam omnium gentiumq; com probata consensu, diuinas quasdam supra hominem esse naturas quæ inferiorum quidem omnium bonitate sua curam gerant, & illis cum bona largiter tribuant, tum mala & aduersa ab eisdem benigne & sa lutariter auertant & propellant. Hosq; propitios ut sunt existiman tes & uocantes deos, rite illos pieq; semper colere, & illis preces et uo ta assidue fundere omnes fere consueuerunt. Adeoq; hæc in hominum mentibus congenita censetur opinio, ut nulla gens neq; tam humana reperiatur & docta, neq; tam immanis rursum & barbara, quæ hac de re ceu naturali quodam admonitu & instinctu excita, aliter lo

quatur & sentiat. Taceo hoc in loco paucos quosdam apud ueteres ab omni planè uita et hominum cōmertio explosos, Diagoras inquit, Theodoros protagoras & si qui alii prauo mentis errore nullos esse dixerunt deos. Epicurus quin etiam haudquaq̃ in præsentia perhibendus qui uerbo quidem tenus esse asserit deos, re autem ipsa eos sanè de medio tollit, cum illis nullum omnino actionis opus, nullam rerū humanarum, neq; etiam cœlestium relinquat curam, Sed Monogammos quosdam (ut ait Cicero) & solitarios & perflabiles in intermundiis suis degere illos existimet. Alii autem omnes, cum ciuilibus negotiis dediti, & rerum publicarum gubernationibus emancipati, tum philosophi maxime qui res abditas & abstrusas solerti mentis indagine rimari sunt soliti, & deos esse constantissime crediderunt, & illos precibus & uotis, ceu audientes & curantes omnia, propitios sibi et placabiles semper reddere contēderūt. Hinc apud Assyrios Chaldæi, apud indorum populos Brachmanes: penes gallos Druidæ: apud persas Magi, penès ægyptios sacerdotum natio, assiduam religioni diuinoq; cultui præstantes operam, Cerimoniis & sacris uotorumq; insuper nuncupationibus & assiduis precum obsequiis deos colebant, uenerabantur, adorabant. Qui certe mos uoluentibus seculorum curriculis, ceu per naturæ manus traditus & ad nos usq; perueniens, eo rectius nunc, & deo sanè gratius obseruari percipitur, quo intemerata ueræ religionis mysteria sacraq; incorruptæ fidei dogmata. Dei opt. max. ineffabili quadam bonitatis plenitudine solis tradita & reuelata sunt Christianis: ut hæc demum uera & solida dei religio & cultus uideri, & rectissime existimari possit, cum primæ illæ religionis potius imagines & umbræ quædam q̃ religiones merito appellari debuerint. omnes igitur ferè (ut unde digressi sumus reuertamur) & deos esse constauter asseuerant, curāq; illos rerum humanarum gerere credunt & uotis precibusq; insuper illis assidue supplicādum esse censent. Sed quoniam de precibus in præsentia me agere uoluistis, & quo nam illæ modo Deum tangant & moueant audire percupitis, idque ipsum ut ex Academicorum declararem institutis, nominatim etiam perscripsistis, consueta philosophantium, & eorum maxime quos sequimur, procedens uia, ab illarum primo descriptone & formæ explanatione initium capiam (rei enim de qua agitur ignorata natura, frustra profecto ad reliqua festinaret oratio) quo sanè fa

ecto, ad illa postmodum explicanda me conuertam quæ huic con uenientia rei, & commoda esse uidebuntur. Sunt autem preces, siue oratio & supplicatio (ut usitatioribus apud nos utar uocabulis, uis quædam animis superne concessa illos sursum rapiens, & ad deum ipsum constringens & uinciens, secundaq; omnia semper prioribus uniens & rite copulans. Cum enim omnia quæcunque sunt entia, ita a Deo procedant & defluant, ut ab illo tamen nusquam dicantur abscedere, alioquin ruerent prorsus & in nihilum deuoluerentur, omnia profecto in deo esse & in illo collocari necesse est, ut postmodum ceu intimo quodam orbis ambitu progredientia, ad deum ipsum rursus à quo, & in quo sunt, diuino & mirabili reuoluantur modo. Neque hoc magnis dumtaxat, & excellentibus contingere dicimus naturis, quæ alioquin ordine & dignatione propè ad deos accedere uidentur, Sed minimis quibusque: immo informi etiam surdæque materiæ, quæ inter omnia ab excellentibus diuinisque remotissima esse censetur causis. Omnibus igitur æqualiter rebus diuina adest præsentia, cum in omnibus ubique ipsum ex æquo reperiatur unum. Neque hoc quispiam miretur in loco, aut potius ueluti pugnans reiiciat, quod diximus a deo labi & procedere omnia, & rursum progressa omnia in deo tamen esse & collocari. Nam progredientia uerissime manent, & tanquam firmis innixa radicibus in Deo stabiliuntur. Quo enim progredi possunt ubi non sit Deus cuius plena sunt omnia, & qui proculdubio & ubique est, & omnia in se stabiliter continet entia? Miro igitur quodam rationis modo, & progrediuntur omnia, & non progrediuntur a deo: nam progressa manent, neque sperantur omnino, alioquin (quod retro diximus) delaberentur in nihilum. Et ut ad summam breuiter iste concludatur locus, entia omnia sibi quidem ipsis progredi & procedere iure censentur, in deo autem firmiter illa manere summa est necessitas. Cæterum quoniam non solum à Deo progredi entia, sed ad deum quoque recurrere & retro flecti debent, ut in hoc et superiorū ordinū ad ipsum unū imitētur regressū, aliā quādā a deo perfectiōis capiūt notā, qua ad illius bonitatē retro flecti nata, ī ipso (ut diximus) redicitus nixa, ī seipsis uero procedentia, rursum ad ipsum diuino quodā munere reflexa perueniāt,

& imitantur admirabilem quẽdam (ut dictum est) efficientia cir-culi ambitum, à deo incipientẽ, & desinẽtem in Deum. Cũ enim ab unitate (ut dictum est) diuina omnia prodeant entia, secum profe-cto unitatem sibi impressam afferunt & conseruant quandã, diui-næ illius unitatis imaginem, qua postmodum & reuocantur ad il-lam, & reuocata diuino quodam perficiuntur modo, qui perfecto-rum animos rapit entium ad preces & uota, quibus unio cum Deo nobis (ut paulopost uidebimus) manifestissime completur & perfici tur. Et hoc certe est qđ in suo de diuinis nominibus commentariolo iis ipsis uerbis theologus refert Dionysius. Votis & precibus ad di-uinam bonitatem perueniendum est. Nam ipsa quidem adest om-nibus: non autem illi adsunt omnia: ubi uero ipsam castissimis pre-cibus, animoq; inuocamus defecato & trãquillo, atq; ad diuinã ido neo coniunctionem, tunc nos quoq; illi adsumus. Neq; quicq̃ profe cto de hoc quo diximus entiũ regressu incredibile uideri debet, quã do is non in animorum solummodo natura percipitur. Sed in rebus etiam anima carentibus idipsum animaduertere licet: eæq; etenim natura sui impressa huiusce rei gerentes uestigia, quo maxime pos-sunt modo, ad supernas se conuertunt causas, & ad diuinos illos su periorum siue ordines, seu sortes appellare malumus, unde procedũt & defluunt, & quibus firmis naturæ nexibus sunt copulata, ceu ad solem solaria (ut ita dicam) se conuertunt, & ad lunam lunaria, si-miliq; cætera modo duces quæq; suos naturaliter consequuntur. Et hæc profecto est concordia illa, seu consensus siue naturæ contagio quam Græci Sympathiam uocant, cum inanimes & surdæ res ad alias & ad alias superum potestates habiles aptæq; reddan-tur, à quibus uestigia etiam quædam naturaliter habent impres-sa, quæ à rerum peritis, cum usu & experientia, tum illarum interdum admonitu, comprehendi & dignosci recte possunt, ex quibus naturalis (ut nonnulli aiunt) magicæ fluxerunt initia. Cum igitur omnia (ut uisum est) entia, duo hæc in sui gerant essentia, signa siue uestigia, seu proprietates (multa enim ad-ducenda sunt nomina ut naturales has rebus omnibus impressas notas rite explicare possimus) in deo scilicet manendi, & ad deum cum progressa fuerint recurrendi, tum dignius profecto, & prius ipsos hæc in se gestare animos censendum est, quibus

rerum opifex ille & æternus eorum sator & parens diuina bonitatis largitate concessit, ut per unum quod in ipsis est, in deo firmiter manerent, per mentem aũt siue intellectum (utroq; enim uis ea dicitur modo) à Deo progressi felici quodam orbis gyro ad Deum rursus ipsum recurrerent. Ad quem profecto regressum maximam supplicationes uim habet & preces, signis quibusdam intercedentibus quæ opifex ille Deus cunctis inseruit animis, quæ neque recte dici possunt, neque si possent illa certe in uulgo pferre fas esset. Illis igitur superorũ sibi beneficentiã planè conciliat animus, quæ alioquin precantes etiam ipsos copulant & uniunt ad eas quas precantur naturas. Diuinamque mentem precantium rationibus coniungunt, & admirabili quodam permiscent modo. Et ut ad summam dicatur, supremæ illius bonitatis mentem ad omnia largiter animis impertienda commoda huiusmodi mirifice mouent preces, Diuinæ cuiusdam Suadelæ (ut hoc loquamur modo) ad Deum uim magnam habentes & ut se ineffabili bonitatis largitate benigniter participandum præbeat sanè efficientes. Ad nos igitur uota & preces non trahunt Deos, Neque profecto inclamati illi, aut uerbis allecti hominum inuisunt cetus, ut credula licenter fabulata est antiquitas: sed nos potius ad illos ceu ad legitimos beneficosque parentes filii, quodam tenus progressi, precibus mediis reuertimur, trahimur, rapimur ut illis iugiter assistamus copulemurque etiam, atque penitus uniamur. Qua de re quia illius mirifice naturam exprimunt eiusdem Dionysii de eodem commentario uerba subtexere non erit malum, quæ hoc se habent modo. Itaque nos ipsos ad celsionem diuinorum clarissimorumque radiorum contuitum supplicationibus in primis præparamus, ueluti lucidissima cathena ex cœlesti summitate suspensa, & huc usque pertingere, si semper eam manibus alternis in anteriora porrectis capimus. trahere quidem ipsam uidemur, re autem uera, non illam ipsi deducimus, quippe supra infraque præsentem, sed ipsi magis ad sublimiores illustrium radiorum fulgores promouemur. Aut certe quemadmodum nauim ingressi cum rudentem ex saxo quodam ad nos usque porrectum tenemus, quippe cuius nitamur auxilio, non saxum ad nos, sed nos ipsos magis nauimque ad saxum promouemus. Sicuti contra si quis ma-

ritimum saxum in naui stans propellat, nihil quidem stans & immobile saxum uiolabit, sed sese potius ab eo magis arcebit, quantoque in illud uiolentius impulerit, tanto ab eo procul repelletur. Non incommode igitur (ut arbitror) neque inconcinne in iis quæ retro sunt enumerata uerarum precum adducta est descriptio, quas dixeramus uim esse quandam superne animis concessam, illos ad Deum rapientem, & eosdem cum illo uinciētem, secundaque omnia prioribus semper unientem, id enim ipsum ineffabili quodam modo mirabiliter efficere preces pro rei natura clare satis (ut arbitror) est ostensum.

Quamobrem uniuersus ferè in illis ueræ religionis non ab re ueri cultus perhibetur. Siquidem ut à Platone mutuatus refert Cicero, is Deorum cultus est optimus, idemq; castissimus atque sanctissimus, plenissimusque pietatis, ut eos semper pure integra incorruptaq; mente, & uoce ueneremur. Quo in loco (quoniam religionis facta est mentio) obiter leuioris ingenii non nullos commonefaciendos esse censeo, ne huiusmodi in re ab incorrupta religionis semita, sensim & incaute ad superstitionem delabentur & ruant. Nam lubricus sanè locus est, & uigili cautionis indigens cura. Non enim anilibus precum deliramentis totos dies blanterandum est, neq; assiduis uotorum ineptiis Deus (ut aiunt) defatigandus & obtundendus. Sed matutinis duntaxat uespertinisq; adorationibus, non labiis, sed puro synceroque cordis affectu rite precandum est. Hoc enim modo preces & legitimum utiq; habebunt pondus, neq; (quod aiunt) à uentis ferentur irritæ, & opus certe suum efficaciter perficere, & plene complere poterunt. Verum quoniam de precum, siue adorationis natura & essentia, qui locus inter philosophos Academicorum est maxime proprius, pro mediocritate nostra & tempore satis (ut arbitror) est pertractatum, quando nostra in cursu uersatur oratio, & adhuc prandii non adest tempus, nisi forte me auscultando iam defessi estis, pauca quædam uolentibus nobis iis addere decreui, quæ iisdem de fontibus hausta, ad exactissimam precum notionem eximie facere uidentur. Hic cum omnes id percupere uno ore dixissemus, rogassemusque insuper ut si commodo suo fieri posset, nos Academico illo prandio saturos dimitteret, sic prosecutus est ille. Nequeo satis admirari Ma

gnane & Leonice, quantam ii quos sequimur uiri & quàm exactam cum aliis in omnibus, tum in iis maxime quæ ad ueram pertinent religionem iugis industriæ curam semper adhibuerint, quantæque fuerint diligentiæ. Nam ut alia obmittam multa & multiiuga, & in re proposita maneam, nonnulla etiam illi, quæ ad ueras & efficaces requirantur preces, & illas præcurrere debeant, miro quodam distinctionis ordine, & inuenerunt soli (quod sciam) de antiquis loquor philosophantibus, semperque nostros excipio, qui omnia melius, & soli posterorum memoriæ scriptis suis reliquerunt. Sunt autem huiusmodi, præcurrere inquiunt ueras exactasque preces debere, naturæ primum illius quam quisque precatur & cui uouet, certam cognitionem. Non enim apte is accedere cupiam uidetur qui illius naturam & proprietates non nouit. Quamobrem ignitam mentis notionem, primum in diuino cultu habere ordinem, sacrum apud illos censebat eulogium, ignis (ut arbitror) calore & motu, iugem uegetamque designans cognitionem. Hanc secundo sequi loco appropriationem uolunt (æquo fratis animo precor istam uerborum nouitatem & insolentiam: insitatis enim rebus & nouis, noua sunt conformanda uocabula & ad uerbum ut conceditur de græco exprimenda): isthæc autem appropriatio iuxta illorum decreta, conueniens quædam uitæ nostræ ad Deum est assimilatio in omnimodæ synceritatis affectu, castitate scilicet & puritate, & scientia, & ordine proueniens, qua nostros animos proxime ad Deum accedentes humili & subiecta mentis affectione, cuncta ab illo adipisci bona autumant. Tertium ueras præcedere preces debere affirmant, contactum quo Dei ipsius essentiam homines supremo animorum uertice ad illam quasi uergentes & proni, contigere censentur. Quarto connumerant loco uicinitatem, siue propinquitatem quandam quæ ipso exactior uidetur esse contactu, animosque collustrat & deo propriores facit. De qua sacrum apud illos uerba faciens eulogiū, Mortales inquit igni appropinquantes, à deo diuinam habebunt claritatem. Quem ego ignem (si coniecturæ quisquàm in iis est locus) charitatis apud nostros diuinum signare incendium, haudquaquàm dubitauerim. Quintam & ultimam post quatuor illa recensent unionem, quæ animorum unitatem in suprema Dei collocat & inserit

unitate, unamq; quodammodo in utrisq; operationum efficit actionem, per quam non sumet amplius, sed dei est animus diuino perstās in lumine, à quo clarissime collustratur & circunfunditur. Et hanc uerissimæ exactissimæq; ad orationis extremum & optimū esse asseuerant finem, quando illa scilicet sequestre & media procedentiū animorum reflexio, siue regressus, statim copulatur & mansioni, & omne id quod ab uno processit, rursum in ipso uno stabiliter fuerit collocatum: animorumq; lumen a diuino undiq; lumine fuerit circunfusum. Quamobrem non paruam iure inquiunt, totius religionis portionem esse preces, cum eæ si recte (ut uisum est) fiant, hominū animos sursum rapere, & omnia quæ dicta sunt certissime efficere possint. Nō ab re igitur (ut arbitror) apud platonem Atheniēsis hospes, solis philosophantibus & probis uiris rectas conuenire contendit preces, iis enim expeditissima ad felicitatem sanè est uia, cum proxime ad deos accedere, & a generatione terrenisq; se a uocare rebus, ii uel soli, uel maxime possint uiri, prauis autem hominibus & aliqua contaminatis labe istuc haudquaq; conceditur. Impuro enim (ut idem refert plato) purum contingere nefas est. Accedat igitur is qui recte & efficaciter precari uult: puro synceroq; cordis affectu, deum ipsum excellentesq; supra hominem pie ueneratus naturas: optima ab initio institutus religionis norma, assidueq; diuinis uacans rebus, incessantiq; etiā utatur adorationis obsequio: celebre enim apud illos eulogium, perseuerantibus inquit uiris crebro assistūt dii. Quod nobis ipsa etiam præscripsit ueritas, petite inquiens & accipietis: pulsate & aperietur uobis. Domoq; insuper ternarium hunc secum afferat numerum fidem scilicet ueritatem, & amorem, optimamq; præterea bonorum omniū spem: & inuariabile diuini susceptaculum luminis. Nam quod a ceteris seiugari oporteat rebus is qui solitarie soli conuersari uult deo, uel hinc patere potest, quia multitudo ab uno exiens eo magis ab illo discedere percipitur quo plus in numerum tendit. Quemadmodum enī haudquaq; commode intermedio non ente ad ipsum acceditur ens, sic inepte & perperam (mehercule) id facere uidetur qui cum multitudine unitati coniungi & copulari contendit. Non immerito igitur diuinus, & mihi sæpius hac in re perhibēdus Dionysius isthæc ad uerbum scribit. Et ideo maiores nostri orationem hominis ad deum unionem quantam esse dixerunt: necnon angelorum opus illam uocauerunt, & ueluti procemium quiddam felicitatis & futuri gaudii, &

imaginis

imaginis æternæ beatitudinis appellauerunt. Non esse autem illotis (ut aiunt) manibus ad illam accedendum, uerum animo expurgato cum ab omni cogitatione praui, tum à reliquis etiam affectionibus, quæ illum circa materiam & terrena addictum retinent, ita ut ueluti tersum & undique nitidum speculum diuinas rite imagines accipere, & illas clarissime reddere ualeat: his etiam addi uolunt erga pauperes misericordiam & elemosynas, et ardentium lachrymarum copiosas imbres. Hæc ille. Ex quibus (ut arbitror) clarissime etiam apparere potest id quod a principio dixeramus dum adorationis definitionem adduximus, illam scilicet non solum animos ad deum rapere & deuincire: uerum etiam secunda quæque ad priora copulare et coniungere. Omnia enim (ut magnus inquit Theodorus) precantur & supplicant, præter ipsum primum, quem omnis inferior natura incessabilis precando ueneratur obsequiis. Cæterũ quia nihil sine causa aut fieri, aut esse posse, uniuersæ philosophorum contendunt scholæ, sex uero causarum genera ii quos in præsentia sequimur uiri esse uoluerunt, efficientium, scilicet finalium, exemplarium, formalium, instrumentalium, & materialium, ipsius certe adorationis has omnes causas, præter instrumentalem quam illius natura non recipit, nõ minus scite quã breuiter & dilucide commemorant. Et efficientes quidem illius dicunt esse causas efficaces quasdam diuinarum mentiũ potestates quæ animos hortantur et reuocant, conuertuntq; ad deũ: finales uero recensent incontaminata sempiternaq; animorum bona, quibus deo coniunctos perpetuo frui necesse est. Exemplares autem causas autumant, entium priores quasdam causas ab ipso primitus bono procedentes, illique secundum ineffabilem quandam unionis copulam connexas. Formales uero dicũt esse causas, naturasquasdam quæ animos tum similes deo efficiunt, tum uniuersam illorum uitam perficiunt & complent. Materiales autem illius esse causas uolunt, signa illa seu imagines & uestigia (ut retro diximus) quæ ab animorũ opifice deo illis impressa, ad parentis reminiscentiam excitant, & illos interna quadam ui ad regressum uegetos reddunt. Verum quoniam tum pro salutari animorum ope deum precãtur homines, tum pro incolumitate salubritateque corporum, nonnunquam uero pro iis quæ sunt extrinsecus, siue aduersis depellendis, seu bonis adipiscendis, precum quædam & uotorum genera, & nomina etiam illis accommodata rebus, & nouerunt Academici, et memoriæ mandaue-

p

ὀυ ζ ων

runt. Perfectiuas namq; illas appellauere quæ pro animorum salute fundebantur preces quoniam id haberent muneris, huiusmodiq; naturas tangerent, quæ id efficaciter adimplere & perficere poterant. Opifices autem illas denominarunt preces, quas pro imbribus fundebant & uentis, tum tempestiuos & salutares sibi precantes, tum pestilentes & noxios deprecantes, opifices enim quasdam medias naturas, illorum esse causas uolebāt. Quamobrem Athenis quōdam statæ quotannis pro salutaribus uentis ad Deum fundebantur preces. Et apud Romanos fulgurum et tempestatum solennes quædam erant deprecationes. Nonnullæ etiam ab illis expurgatoriæ uocitatæ sunt preces, quibus tum morborū genera omnia, tum siccitates terremotus, labes, cæteraq; huiusmodi deprecabantur mala. Quasdam etiam illi uitales siue animabiles appellauere preces, quibus superioribus quibusdā rite supplicabant naturis quibus id muneris esse credebant ut omnimodam fructuum, animaliumq; genituram & incolumitatem augerent & custodirent. Vnde apud Romanos etiā cum aliæ pleræq; sacrorum cerimoniæ, tum uitula factitari pro frugibus solitum fuisse legimus. Quod etiam nostri sanctioribus cerimoniarum institutis, & celebri pomparum discursu precibus ue, quotānis iis semper diebus, rectius profecto, & Deo gratius facere solent. In iis autem precum generibus (ut ab illis etiam memoriæ traditum est) conueniens sanè is erat modus & ordo, ut eæ scilicet quæ ad ipsos pertinere dicebantur animos & priores certe, & omnium excellentiores non immerito existimarentur. Quæ uero ad corporum naturam incolumitatemq; spectabant, secundo connumerabantur loco. Vltimæ omnium erant illæ quæ pro iis quæ extra sunt rebus fieri fundiq; solebant. Neq; me præterit hoc in loco nonnullos etiam superuacuo quodam diligentiæ (ne curiositatis dicam) studio adorandi tempora quædam & modos distinxisse, & quæ quibus nam animi tempestatibus, quo ue corporis cultu & habitu fieri maxime conuenirent preces recensuisse. Horarum quinetiam momenta, & locorum situs quosdam siderumque insuper inter se conspectus, congressusque certos addidisse, quæ tamen omnia consulto nunc præterire decreui, quia uanam mihi potius superstitionis cuiusdam insaniam & temeritatem, quàm ullum ueræ religionis cultum merito sapere uidentur. Illud potius addam quod in legibus suis Diuinus refert Plato, anceps periculosumque

esse precibus uti ullis eum qui prudentiæ mentisque sit expers, quin immo cum illo multo certe melius agi, si secus ac uelit illi euenire cõtingat. Quamobrem in Alcibiade publicas priuatasque apud Lacedæmonios solitas fieri preces mirifice laudat, quibus probis uiris commoda prosperaque præstari à diis immortalibus exposcunt. Sed iam prandii adest tempus in quo mecum hodie eritis omnes, ut spiritali cibo iam depastis animis, corpora etiam apud nos suis curentur alimentis: & ad me conuersus qui iam surrexeram, & discedere parabam. Mane inquit Leonice: neque hinc abscedas nam tecum mihi quædam sunt cõferenda. Tum ego, ita faciam inquàm quando sic iubes Reuerendissime. D. hac tamen conditione, ut quæ de adorandi modo tibi dicenda restabant, quæ tu siue temporis angustia, seu illa potius quæ abs te adducta est causa missa fecisti, ea probellariis nobis in secunda apponas mensa. Tum ille hilare renidens, talis profecto es inquit Leonice, qui omnia (ut aiunt) uasaria semper excutere cupias. Cæterum ut uoles, & cum dicto consurgens è cubiculo in proximum conclaue, ubi paratæ erant mensæ, ire perexit, nosque pone illum sumus sequuti.

SANNVTVS, SIVE DE COMPESCENDO LVCTV.

Vm obluctuosam amantissimi fratris mei mortē graui perculsus uulnere dolorosissime conflictarer: & acerbo sæuientis fortunæ ictu penè confectus plane iacerem, nullisq; consolationum medellis, aut amicorum solatiis leuior fierem ut aliquam saltem doloris aberrationem reperirem, ad ea mihi recurrendū animorum remedia esse statui, quæ olim memoriæ mandata, longo temporis spacio intermissa, iamdiu non regustaueram: ea autem sunt quæ ad se uenientibus salutaria & eadem præsentanea diuina pollicetur philosophia. Verebar etenim & animo cōmouebar maxime, ne posthabitum id & neglectum in maius excresceret malum uiresque tempore non contemnēdas assisceret: neque hoc ab re mehercule: nā ꝗ sicut in corporum morbis usu euenire percipimus ut ii plerunque initio neglecti ad insanabiles sæpius recidere sint soliti ægritudines: ita animorum perturbationes cōmotas si diutius perseuerent, moraque ipsa & assuetudine altiores agant demittantque radices, tanquam affines iam illis & cognatas temporis diuturnitate factas, haud facile postmodum & leni (ut aiunt) brachio euelli extirparique posse. Ex quo magna non inmerito postea uitæ consequuntur incōmoda. Etenim memoriæ proditum est nōnullos primis animi perturbationibus tanꝗ nascenti malo, non aduersatos, uniuersas postmodum ætates luctu mœroribusque confecisse: plerosque uero eam ob causam ad insaniam etiam, qua nullum infelicius hominum generi accidere potest malum, deuolutos, omne postea æuum furiosos egisse: ex quibus nonnullos sanè sibiipsis postremo uiolentas iniecisse manus. Hæc igitur mecū cogitanti Balbe & huiusmodi remedia acri & intento perquirenti animo, illorū mihi forte sermonum subiit ratio quas supioribus annis cū clarissimo uiro Marco Sanuto simili de re domi illius habui, cū ad illū ob acerbā Bernardi fratris mortē mœrore cōfectū, et domi se cōtinētē officii causa, quod & alioquin sæpe faciebamus, Ego & Lucas Bonsius & Alfonsus Paulutius accessissemus quos in præsentia retractare decreui, tum ut dolori (quod retro dixi) salutariter occurram meo commotoq; & perturbato animo salubria Philosophiæ adhibeam remedia: tum ut intelligas Balbe multum iis proficisci posse

si conuenienti admoti tempore, & ab amico prolati homine integras uires & legitimum consolationis habuerint pondus. Quando hac medendi ratione uirum illum quem summum cum excellenti eruditione: tum rerum usu & experientia in Republica Veneta nostra uidit aetas, Animi moerorem à quo male habebatur, reuocata mentis ratione, omnem postea detersisse & ab sese procul abiecisse animaduertimus. Et profecto ita se res habet: ut enim Tragicus inquit Euripides, medella sermo est mentis affectae potens. Si molle fundi tempus expectes dari. Verum ut res haec ordine procedat sic, & quo tunc acta est modo, ut bene perspici dignoscique possit ita nūc etiam agatur, uniuersam disputationem illam, sermonemque; nostrū Socratico differendi more conflatum, quantum memoria id assequi potero quàm breuiter colligam & conscribam, qui hoc fere coeptus & pertractatus est modo. Cum enim ad illum (ut dictum est) tunc uenissemus & in superiori aedium porticu post meridiano eum deambulantem offendissemus, post ea quae huiusmodi in re fieri dicique solent, utrinque de more prolata, quid tu inquit ille Leonice à nobis tam diu abfuisti, ut neque nos (quod saepe solebas) per tot dies inuiseris neque amantissimum tui Bernardum meum, qui nuper uita functus est uel morientem saltem uidere curaueris: nam de Luca & Alfonso minus queror. Vt enim in sole euntibus semper corpora comitantur umbrae: sic ii quocunque ire perexeris te consequuntur & nusquàm abscedunt. Tum ego, uideris inquam mihi Marce tui in me muneris omnino oblitum esse, & de me iniuria conqueri. An te fugit me nunc Patauii ubi philosophiam profiteor quotidianis lectionibus addictum destineri, neque usquàm discere posse, nisi si quae fortasse interuenerint feriae, quales sunt istae quas ob Diui Antonii celebres dies, & Nundinarum stata solemnia, uniuersa ciuitas illa festos & laetabiles agit. Verum ut haec absentiae hinc meae satis (ut arbitror) legitima est causa, ita nulla profecto esset si pridem Bernardi nostri letalem morbum cognouissem, & non prius illum mortuum quàm aegrotantem inaudissem. Sed nescio quo aduerso lugubrique; casu hoc inexpectatum mihi ex improuiso inflictum fuit uulnus, ut duplici de causa merito mihi summe dolendum esse nunc iudicem, & quod tali sim orbatus amico, & quod illi quod debui officium haudquaquam praestare potui. Tum ille, Et cognoueram inquit Leonice legitima te causa hinc abes

ſe & patauii deſtineri. Neq; iſtuc etiam dubitabam te ſi de Bernar do quæ acciderunt percepiſſes, nullis unquam neque obligationum ne xibus, neque lectionum ita aſtringi potuiſſe uinculis, ut non huc oti us conuolaſſes. Sed neſcio quomodo dolori obſequens meo (& ſi id iniuria facere me ſentio) quos tamen hinc abfuiſſe comperi (de intimis loquor) dum ille a nobis miſerabiliter eſt ablatus, inofficioſos procul dubio & parum gratos fuiſſe iudico. Atqui inquam Marce dedecet te tali præſertim grauitate & prudentia uirum, de bene perſpectis alioquin & cognitis familiaribus tuis huiuſcemodi & ſentire ſane et prædicare. Quanquam (ut uera fatear) perſuadere mihi uix poſſum te iſthæc de certa animi ſententia nunc retuliſſe. Tum ille, uera in quit narras Leon. & recte me noſti, nam tali profecto ſum erga uos animo. Verum niſi omnia uobiſcum & facere & dicere libere me poſſe confiderem, haudquaquam in amicorum numero & talium præſertim uos haberem: a uerbis igitur meis hæc faceſſat ſuſpitio, quæ neque ſerio mehercule, neque de certa animi ſententia, ſed mœroris impulſu & animi ægritudine fuere prolata. Sed uides ne Leon. quam graui fortunæ fulmine omnis ferè noſtra conciderit do mus? De fratre ſcilicet inquam narras Marce qui immatura ſub latus morte domeſticis quidem omnibus luctum & lachrymas, ami cis uero immenſum dolorem non immerito reliquiſſe uidetur. Alte rum enim mehercule præclaræ familiæ noſtræ columen eſt amiſſum. Alterum extinctum eſt lumen, quod & illi ſanè decori & emo lumento, patriæ uero laudi & gloriæ, ſi ſuperfuiſſet proculdubio erat futurum. Verum iſthæc Marce cõmunia cum ſint & huma na a uiro præſertim forti, qualem te eſſe non dubito, æquo ani mo ſunt ferenda. Hac enim conditionis lege in hoc mundi theatrũ ingreſſi ſumus, ut aliquando inde etiam nobis eſſet exeundum. Tũ ille ex imo ſuſpirans pectore, qua nam inquit ratione poſſũ Leon. æquo eſſe animo, aut tantum dolorem conſtanti mente perferre, qui tali ingenio, ea indole, tot uirtutibus præditum amiſerim fratrem qui cum mihi natura Germanus exiſteret, ætate tamen & educatio ne a me iure filius exiſtimari poterat. Nam cum uiginti fere annis minor eſſet natu, me non aliter quam parentem ſuum colebat, & præclaris imbutus moribus & inſtitutis, in talem protecto euaſe rat (ut cætera ſileam) qualem nos eum & uidiſtis, & cognouiſtis.

Quamobrem durus profectò & inhumanus essem nisi impẽsius hoc luctuoso illius casu dolerem. Tum ego: *Magna inquã Marce, magna profectò in illo est facta iactura.* Nemo *istuc unquam negauerit, ne que ego inficias eo.* Sed *si dolendum hanc ob causam est* (nam de *hoc ipso si uidebitur mox dicemus*) *cur non modice potius & humane dolendum est, ut fortibus conuenit uiris, quam propense ut dicis & anxie, quod mulierculas & illis similes homuntiones facere animaduertimus.* Quoniam *inquit ille, non de leui & contemnenda re, aut quæ paruo rursus negotio reparari possit dolemus.* Sed *de carissimo sanè ammisso pignore, quo nobis perpetuo est carendum.* Tum ego, *quæso inquàm* Marce *quando nihil aliud in præsentia est quod potius agamus, respondere non graueris ad ea quæ te percontari nunc uolo.* Et *quid est inquit ille quod huic ræi præuertendum putem, aut quod magis nunc cupiam quàm ex te audire quæ hac de re tibi dicenda succurrunt.* Credibile *autem est optima tibi multa in mentem uenire quando non de fece (ut aiunt) sed de limpidissimo philosophiæ hauris fonte.* Et *ego istuc inquam in me Marce neque agnosco sanè, neque præ me fero: optima enim illa quæ dicis, maiores isti & elegantiores profiteantur & sentiant, mecum in præsentia satis bene agetur si illorum uestigia sequutus mediocria quædam decenter inuenire, & recte explicare potero.* Tum *ille exordire modo inquit* Leonice *& quod uis me percontare ne id quod ex te audire cupio in longum nimis trahatur.* Verum *ambulando ne, an sedendo rem istam transigere mauis.* Vt *lubet inquam* Marce, *& ut isti malunt, ego enim ad utrunque æque sum paratus.* Deambulemus *inquit ille potius (si placet) quando & huiusce rei conueniens est hora: & uos (ut de te & Luca nostro loquar) peripatetica profitentes decreta libenter id facere uerisimile est.* Sed *iam quod uelle dixeras (si uidetur) aggredere.* Tum *ego sic quodammodo sum exorsus.* Impensius *tibi esse dolendum retro dixeras* Marce, *ob acerbum* Bernardi *fratris interitum, quia scilicet non leue quiddam & contemnendum, sed carissimum pignus amiseris, & quo tibi perpetuo post hac esset carendum.* Sunt *ne ista tua* Marce, *an quippiam secus ac dictum à te est nunc retuli?* Sunt *inquit ille, & id ipsum uehementer assevero.* Et *ego si doles inquam* Marce *ob fratris mortem, quod profectò & con-*

fiteris, & ut sentio uehementer facis, de tribus sane iis unum sequi necesse est, aut te id tui ipsius gratia facere, ita quod tua solum causa doleas, aut illius qui uita functus est doles gratia, aut utrorunque causa, tui scilicet & illius: omnis enim qui nos tangit & perturbat dolor, aliquam profecto habere censetur causam, qua nos uel licet & male habeat. Quid ad hæc marce. Tum ille, facilis inquit Leon. & ad manum ad huiusmodi quæstionem mihi sane succurrit responsio. Doleo nanque & illius, & mei ipsius causa. Tum ego: uideor mihi inquam Marce probe tenere quod sentis: Doles enim uidelicet tum quia iucunda illius cares consuetudine, usuque & commodis quæ cum domi, tum foris tibi ab illo præsto semper erant. Tum quia & iis ipsis illum carere existimas, & cæteris præterea uitæ commodis quæ apud nos ampla sane & magnifica conspiciuntur. Spaciosas has dico pulcherrimarum ædium substructiones: magnificentissimam omnis generis supellectilem: amplissimam familiam: uillarum instructissimas amœnitates: preciosorum latifundia prædiorum. Cæteraq; huiusmodi quæ qui possidet beati & felices uulgo esse existimantur. An tibi uilia inquit ista Leon. et pro nihilo ducenda esse uidentur? quæ ne dum uulgus imperitorum, sed omnes etiam appetunt boni: aut quicquam afferre nunc potest quamobrem isthæc, ut sunt non censeantur esse bona: nisi fortasse turpis transfuga fieri cupis, & in porticum e lytio commigrare nunc paras: uestri enim omnes, quos politissimos philosophorum non immerito esse iure dico, tertiæ bonorum classi, non minus uere, quam omnium suffragante consensu, illa adscribere dicũtur. Et ut narras inque Marce. Sed ita hæc tamen illi existimant esse bona, ut neque se possidentes felices sane efficere ualeant, & sine illis etiam uita beata esse possit. Quanquam hoc etiam in loco si contendere uellem, iure optimo dicere possem. iis uitæ commodis quibus nihil indigeant, haudquaquam carere mortuos. Verum de iis alias si dabitur: nunc ad propositum reuertamur. dixeras (si recte memini) Marce te utriusq; causa tui scilicet & illius dolere. Hoc autem id ualet (ut quod ad te attinet primo uideamus) te iccirco dolere quia commodis multis cum domesticis, tum forensibus quæ tibi ab illo si uixisset peruentura speraueras, posthac tibi carendum esse percipis: utilitatis igitur tuæ gratia qua illius obitu priuatum te esse sentis, nimirum doles & id immodice facis. Atqui dolorem nostri causa susceptum quod modice ferre debeamus,

immo

immo quam otius eum extingnere & abiicere contendamus, non solũ omnes philosophorum omnium clamant scholæ, sed ipsa etiam nobis sanè dictat ratio, ne nosmetipsos uidelicet nimium amare uideamur: quod qui non à se excluserit uitium, omnibus profecto illum uitiorũ patere incursibus est necesse. Qui enim plus nimio se diligit & carũ habet, hunc & iniustum esse, & timidum, inconstantem quinetiã, & incontinentem summa est necessitas. Tum ille, uidetur inqt sanè Leo. & tibi prorsus assentior, nostri causa dolorem modicũ, uel potius nullum esse suscipiendum. Turpe nãq; id esse apparet. Verum istuc quod ultimo conclusum est loco, eum scilicet qui se diligit omnibus turpissimum esse uitiis præcise admodum & subobscure mihi conclusum esse uidetur. Quamobrem rogo te ut illud (si placet) prolixius explices. Et ego libenter inquam istuc faciam Marce non solum tua, sed Lucæ etiam & Alfonsi causa: quod enim tibi subobscurum est, illis tenebricosum non immerito uideri potest. Quare hoc agamus modo. Qui se impendio plus diligit, hunc profecto suiipsius causa nullo delectu, omnia & uelle, & facere credibile est. Hic igitur (ut hinc exordiar) si amici depositum quippiam seruandum acceperit quod in rem suam facere uideatur, nonne diuino humanoq; neglecto iure id non minus impudenter q̃ scelerste negabit? hac autem re quid improbius aut iniustius inter homines fieri possit, non uideo. Idem si latere se credet, furabitur: palam etiam rapi & si id impune facere licebit. Insontes accepto præmio condemnabit: fana expilabit: patriam pecunia corruptus prodet: & ad summam omnia diuina humanaque lucelli sui gratia confundet & conturbabit iura: isthæc autem omnia quorsum pertineant iam intelligere potestis. Iniustissimum ĩquit ille Leon. nobis planè hominem expressisti. Et profecto ita est inq̃ Marce. Sed is etiã eam ob causam timidissimus sanè erit: nam ut seipso suisq; diu fruatur cõmodis quæ suiipsius causa undiq; exquisitissime diligentissimeq; comparauit, neq; in amicorum aduersis rebus officium obibit, aut periculã unq̃ adibit: nulli enim nisi sibiipsi est amicus. Neq; pro patriæ salute arma capiet, aut in aciem descendet: mortem nanq; impensius formidabit, ne re amata, idest seipso carere cogatur: nihilq; non suspiciose, demisse, formidolose aggredietur aut faciet unq̃. De illius autẽ inconstantia & mutabilitate, morumq; intemperantia, non est qđ pluribus uos teneam. Qui enim se ipsum plus æquo diligit, is nimirum uitæ suæ statũ fortunæ semper reflatibus accõmodat & in duabus (ut

aiunt) sedet sellis, nusquàmq; stabilem uitæ tenorem perpetuo cõseruare potest: & cum se carum habeat, omnibus sibi blãditur illecebris omniaq; sedulo exquirit illa quæ corporis suauiter famulantur obsequiis. Ex quibus clarissime patere potest, ne in hæc turpissima delabatur uitia, contaminatusq; merito uideri possit, dolorem suiipsius causa & ut ipse sibiipsi faueat à uiro præsertim probo non esse suscipiendum. Est ne ita Marce ut uidimus, an aliud quippiam hac de re audire expectas? Minime inquit ille, nam in hoc mihi abunde satisfactum abs te esse planè cõfiteor. Sed neq; illius qui uita functus est causa (quod etiam te facere dixeras Marce) impensius tibi dolendum esse nũc assero, ne forte sapiẽtior q̃ es & q̃ modestia patitur tua in præsentia existimari uelle uidearis, & scientiam rei tibi penitus ignotæ contumaciter uendicare studeas, ut ridiculus posthac si secus esset a prudentioribus non immerito haberi possis. An quicq; est turpius homini præsertim erudito, q̃ profiteri quod nesciat, & de re sibi omnino ignota uelle contẽdere? Atqui neq; uulgus imperitorum id facere percipimus. Musicæ enim ignarus neq; fidibus canere audet (nisi forte desipiat) neq; de rithmis Harmonicisq; modulis inditium ferre præsumit: saltandi expers & iperitus, de chironomiæ legibus non contendit: nullusq; sanè hominũ adeo peruerse depudere didicit, ut eam quã ignorat artem arroganter sibi uẽdicare præsumat. Anne ita tibi uidetur? Prorsus ita est inquit ille: sed quorsum hæc. Quoniã inq̃ Marce impensius tibi dolendũ esse indicas eius quo orbatus es gratia, ueluti si exploratũ haberes, certissimeq; cognosceres illũ uel in esse aliquo esse malo ex iis quæ uulgo opinantur homines, uel iis indigere bonis quæ si uiueret illi abunde suppetere possent. Id autẽ ipsum quo nam se habeat modo: & utrũ morte obita melius sit homini an peius, deos quidẽ immortales cognoscere par est hominẽ uero scire neminem merito contenderim: nisi forte tu tibi ab inferis missas habes epistolas: aut de Castore quopiam qui crebro illas (ut poetæ narrant) itq; reditq; uias, quæ isthic gerantur inaudisti. Et quãquã hoc in loco si uellem iure optimo contendere possem, cum mortuis non male, sed bene potius & feliciter actũ esse, tum quia uniuersis uitæ careant molestiis. (Quis enim hic infinitorum causas non semper habet dolorum) qui morte sola finiri effugiq; possunt. Tum quia liber animus nullo prorsus impedimẽto propriis tunc & peculiaribus fruatur bonis. Vbi etiam sancto antiqtatis testimonio ex uerissima repetito historia efficaciter uti

possem, quæ Argiuos fratres Cleonem, scilicet et Bitonem: necnō Trophoniū & Agamedem, pietatis, meritorumq; suorum præmium ueluti optimum quidam mortem reportasse constanter asseuerat. Cum hæcinq; in medium afferre, & sententiæ suffragari possem meæ (uide quā causæ confidam) omnia isthæc in præsentia missa facio, hoc tantum contendo, eos qui in malis esse mortuos, aut bonis omnino illos carere iudicāt, tum in profundissima erroris uersari caligine, tum etiam se scire quod nesciant mendaciter fingere, turpiterq; mentiri. Quod cum cæteris in rebus, tum in hac maxime quæ omnem ferè uitæ continet disciplinam, temerarium proculdubio & pernitiosum nō immerito esse censendum est. Non ab re igitur diuinus ille Plato huiusmodi in rebus quas calamitates & miserias uulgus hominū uocat, qescere nos admonet, qppe qui nesciamus quorsum illa tēdere uelint, & utrū ne bona an mala recte existimari conueniant: cum & alioquin dolēdo etiam nihil proficere ualeamus. Mentis enim aciem qua sapere & discurrere circa rem illam possemus, dolore nimirum offici & hebescere. Quamobrem in iis uitæ casibus iubet nos ille, ceu in tesseræ ludo, ad ea quæ ceciderunt, quomodo dictauerit ratio optime se habere, ita nosmetipsos nostraq; omnia componere & conformare. Ex iis igitur (ni fallor) perspicue satis patere potest, i huiusmodi uitæ statibus nullum a nobis iure suscipiendum esse dolorem, cum neq; nostri, neq; illorum qui uita functi sunt causa (ut uisum est) merito dolere debeamus. Satis ne id tibi cōclusum uidetur Marce, an adhuc aliquid quæris? Tum ille uideris mihi inquit Leon. cum necessarii disiuncti uniuersas infirmaueris partes, certissimis Dialecticorum præceptis, totum sanè destruxisse propositum, & geometrica (ut aiunt) necessitate effecisse, huiusmodi in rebus minime a nobis dolorem esse suscipiendum. Sed nescio quomodo dum hæc quidem proferuntur, & in cursu est oratio, cedit animus, & illi planè obsequitur, & paret: cum uero desierit, ueluti desultorius ex alio in alind resiliens, mœroribus se denuo & lachrymis transuersum tradit. Et ego, non est mirandum inquam Marce si id tibi usu in recenti uulnere nunc euenit, quod illis ferè omnibus accidere uidetur, qui hanc rem opinione magis quam ratione perpendere solent. Nam se suaque (ut diximus) nonnulli plus nimio amantes, & de rerum natura secus quā par est sentientes, effusis ni

mirum desiderii feruntur habenis: & cũ naturali ægritudini suapte naturã modicæ & exili præter fas decensq; opinionum fomenta falsarum subministrent, illicq; uano quodam erroris consensu agrestes etiã sæpius & immanes misceant affectiones, ad imodicos postea luctus, turpesq; interdum & fœmineos eiulatus & inexplebilia lachrymarum studia non immerito deuoluuntur. Quamobrem non inconcinne (mehercule) hac super re huiusmodi ab Æsopo narratur Apologus, quod scilicet cum genitis a se diis honores & munia singulis ascriberet Iuppiter: accessissetq; ad eum cum aliis etiã luctus, sibiq; huiusmodi quippiam expostulasset, Iouem dixisse hoc se illi concedere munus, ut solis, scilicet iis qui uoluissent, & illum elegissent semper adesset. Et profecto ita se res habet, principio enim unusquisq; mœrores luctusq; ad se aduocat & admittit, quæ assuetudine postmodum si neglecta fuerint, & tempore confirmata, ceu domestica animis familiariaq; iam effecta, haud quaq̃ faciliter ide deiici extrudiq; possũt. Quamobrem sub ipsis statim initiis resistere & obstare conuenit: & in ipsis (ut aiunt) animorum limitibus cum agrestibus huiusmodi & feris affectibus conferendæ sunt manus, & acriter dimicandum, ne illorum recepto præsidio, & mentis arce occupata, parti rationis experti & sursum uersus cupidis semper affectionibus agitatæ, turpiter posthac seruire cogamus. Sed nescio quomodo uulgus hominum, quẽadmodum in aliis ferè omnibus, ita hac etiam in re perperam facere uidetur. Mœstis enim tristibusq; amicis, et consolatione indigẽtibus, non modo nihil adminuendum dolorem compescendasq; lachrymas afferre consueuerunt, sed potius ad mœrentes & orbatos accessuri, suspiriorum luctusq; fomenta domo secum afferunt, atratiq; sedent cũ mœstis & afflictis, lachrymisq; suis illorum planè prouocant lachrymas, eiulatusq; fouent & adiuuant, et omni prorsus studio hac in re turgenti animorum intemperantiæ suffragantur & fauent. Atqui iidem ipsi si uicini domum deflagrantem forte conspexerint, otius accurrunt omnes, & quam quisq; potest ad extinguenda incendia egregiam nauat operam. Amicos autem ægritudine quapiam deflagrantes, & luctu mœroribusq; inflamatos, uerborum lugubrium efficacia super addentes fomenta, & ignem (ut aiunt) igni coaceruantes, penitus exurunt, & insanabile quantum in ipsis est, id efficiunt malum. Tum ille est profecto inquit ut dicis Leon. & pleriq; hominum opinionibus mœrores & luctus sibi comparant & asciscunt, nõnul.

liq; etiam illos fouent, & in maius augere ſtudent, quos merito meher cule damnandos eſſe iudico: uerumtamen aduerſis in rebus poſitum quempiam non dolere, cum homo natus ſit uix poſſe fieri contende= rim: quod tu etiam retro (ſi recte intellexi) breuiter ſanè niſus es tan= gere, naturales inquiens ægritudines eſſe modicas & exiles: qua de re (niſi eſt moleſtum) aliquid ex te audire nunc uellem. Tum ego recte quidem inquã exiſtimas Marce, ſi triſtibus in rebus naturalem quen dam hominibus ſenſum & dolorem adeſſe cenſes. Non enim exquer= cu (ut inquit ille) aut è ſilice nati ſumus. Et ſtoicorum indolentiam il lam tanquam feram & immanem aſpernendam & explodẽdam eſſe contendo, quam ſanè & animi duritiem quandam & morum etiam aſperitatem ſequi neceſſe eſt. Verum ut hanc non admitto, neq; laudo ita neq; quibuſcũq; tangi frangiq; doloribus ſanè probo. Neque enim Craſſi ſimilem uirum natura philoſophum eſſe uolo: neq; rurſum do mitii, quorum alter extincta in piſcinis murena fleuiſſe: alter uero cum tres extuliſſet uxores neq; illachrymaſſe dicitur: adſint bona cũ uenia, animorum motus affectionesq; iſtæ: uerum modicæ ſint e & et exiles, & quæ facile coherceri diduciq; & in melius cõuerti poſſint. Verum de eiusmodi etiam naturali animorum ægritudine in præſen tia aliquid dicere, cum alioquin ad propoſitum faciat noſtrum, nul= la certe eſt inuidia. Nam illius origine cognita, haud magna cum re ſa lutaria illi remedia adhiberi ſanè poterunt. Hoc autem exordiamur modo: humanos animos in partes diſtributos eſſe duas omnium mater artium philoſophia nos docuit. Harum autem altera quidẽ rationis eſt particeps & conſilii: altera uero horum expers & uacua: & hãc naturaliter famulari & parẽre, illam autem ceu moderatricem & dominam, imperare & regere æquum eſt. Porro hæc quidem (ut do= minam decet) ſublimis & alta eſt, nihil humile, nihil demiſſum & uile curans. Altera uero illa contra mollis eſt, eneruata humilis, lan= guida, quæ uiſis opinionibusq; pulſata inanibus temere ſemper agita tur, cum illa prior notionibus & diſcurſibus ſtabilita certis, nihil ni= ſi quod uerum & rectum eſt, ſpeculetur & ſapiat. Quãobrem cum eiuſdem philoſophiæ uerbis palàm præcipitur & præfinitur, ut nos biſmetipſis imperemus, ceu duo quidam ſimus, nihil profecto aliud præcipitur, niſi ut conſilium ſtulticiam compeſcat, & ratio temerita tem cohereceat & domet. Cum enim in molli illa & humili animorũ parte, uigeat appetitus, in altera nimirum ſedem conſtituit ſuam

ratio, quæ si (ut par & decens est) inferiori dominetur illi, eamq; nu tu suo moderetur & temperet, tanq̄ in optimo monarchiæ principatu, universa hominis illius opera recte concinneq; se habere uidētur, & nihil in illo non excussum & elegans reperitur. Quod si secus cōtigerit & rationi prævaluerit appetitus, ceu effrenis excusso domino equus, omnia raptat & dissipat, nihilq; syncerum & stabile, aut pulchrum diutius conservare potest: unde hominis illius uita cū turpis & scelesta esse percipitur, tum mors etiam infamis & misera posthac consequi animadvertitur. In hac igitur animorum parte (ut ad propositum nostra reuertatur oratio) universa ægritudinum omniū colluuies, & affectionum mala collocantur initia. Hinc mœrores et luctus: hinc suspitiones & formidines: amores quinetiam, & gestientes pfusæq; lætitiæ, necnō furores, ambitiones, opū cupiditates, aliaq; multa eiusdem notæ uitia, originem exortumq; suum habere censentur. Quæ tamen animorū affectiones dum modicæ sunt et exiles, naturales proculdubio (ut diximus) & nō inutiles etiā illarum nōnullæ quandoq; esse censentur. Si uero temporis diuturnitate, seu peruerso opinionū iudicio altius radices egerint suas, ut extirpari conuelliq; aut uix aut ne uix quidē possint: id autem est cū rationi prævaluerit appetitus, tum præter naturā effectæ in agrestes quasdam & feras euadunt ægritudines quæ hominis animū ne dum in corpore degentē sed cum exierit etiam, uexant & male habent. An tu aliam ob causam Marce, impiorū apud inferos supplitia & pœnas, de q̄bus cum antiqui ferè omnes, tum nostri nō minus cōcorditer quàm ueraciter prædicāt, a sūmo rerū opifice cōstituta eē cēses, nisi ut eæ aiorum noxæ, siue labes, seu maculæ, aut exurantur, aut abluātur aut quo illi alio placet modo expientur? Nō enim isthæc in præsentia a nobis ptractāda proponuntur, quæ alio sanè tēpore idoneā nacti occasionē non ineōmode fortasse explicare aggrediemur: sed nūc quod instat agamus. Et Marcus. Recte inquit narras Leonice: nam quod pollicitus es libenter (mehercule) arripui & id aliquando (ut spero) tuo cōmodo persolues: nunc quod in manibus est, perfice. Tum ego. Ex superioribus inq̄ Marce satis clare perspici potest naturales quasdam animorum esse ægritudines quæ nisi a recto mentis iuditio, ueluti ab optimo agricola circūcidantur sæpius, & ratione, ceu tonsura quadā frequenter coherceantur, & mutilentur, præter naturam in agrestes quosdam & feros mentis euadunt morbos qui per uniuersum postea

uitæ curriculum non mediocre nobis negotium facessunt. Quaobrem non leuis a nobis (ut arbitror) ponenda est opera, quin potius totis uiribus contendendum ut illas quam exiles et castigatas, id est naturales reddamus, ne parti officiant & obluctentur meliori, sed magis illam sequantur, & illi pareant. Ita uidetur inquit ille, & sic esse faciendum planè sentio. Ex eisdem etiam manifestum est inq̃ Marce, immo dicas istas animorum ægritudines ex corruptis peruersisq; opinionũ fallatiis, & non ex rerum natura temere esse susceptas. Nam ut de ꝓposita loquamur re & ꝓpius ad id q̃d in manibus habemus accedamus, tu qui ꝓpter fratris amãtissimi è uita discessum ipensius nũc doles, recẽtiq; & tumido uulneri nõ medicinã, sed unguem (ut aiunt) admoues, tẽpore ꝑfecto lenior fies, & hoc q̃d nunc turget ulcus aliquãdo cohibit, et ad cicatricẽ certe ꝑueniet. Quod ꝑfecto indicio eẽ potest non naturalẽ & insitũ sed aduenticiũ & opinione susceptũ et ascitum hunc esse dolorẽ. si enim natura cõstaret, idẽ sanè semꝑ eẽt, eundẽq; nimirũ continuo seruaret tenorẽ, neq; eum longa dies (q̃d ꝑfecto faciet) unq̃ labefactare, aut obruere posset. Opinioni igitur marce ut uulgus iperitum solet, & non rationi potius, ut fortẽ decet uirũ, obsequeris, & illi parendum nunc esse præscribes? At qui turpe sanè est, à tali ꝑsertim uiro (qualis tu es) q̃d dies ipetratura est, istuc ipsum rationẽ in præsentia ipetrare non posse. Sed esto, fuerit hoc malũ, & magnũ etiã quãtumuis (si uidetur) amisisse fratrẽ, de quo tamen mox uidero, non ne id à te aut ꝑculcandũ oĩno, aut æquo saltem ferendũ animo erat? An te ꝑterit prudẽtis experientisq; officiũ esse uiri (q̃d ait Plato) aut igruentia cauere mala, aut si secus euenerit, pro uirili ea corrigere, et quàm leuissima efficere: aut si neq; id fieri põt, uiriliter illa generoseq; sustinere. Et ut alio ẽt in loco idẽ ait ph's. Bona quidem à nobis eẽ optãda, forti aũt aio ferenda q̃cunq; secus nobis fors ipsa deusq; attulerint. Et profecto ita se res habet. Quẽadmodũ enim corpora quæ nullo negotio frigora & calores sustinere possunt, ualida esse, et bene se habere nõ ab re existimãtur, sic aĩorum natura quæ tristibus in rebus haud quaq̃ cõcidit, sed solidũ semꝑ et eundẽ retinet tenorẽ, & excellens ꝑfecto, & laudanda esse cẽsetur. Abiiciẽdæ igitur a uiris istæ sunt nugæ, & isthæc opinionum ludibria ꝑculcãda, humanaque omnia humaniter & æquo animo tolleranda. Non enim in conuiuiis solum & lusibus (ut recta dictat ratio) temperatum et abstinẽtem esse oportet, sed nihilominus in dolore & luctibus turgẽ-

tis æstum ægritudinis ratione compescere & cohercere decet. Quæ tunc non solidæ & ueræ amanti animorum parti repugnat (ut plerique falso existimant) sed incontinenti & eneruatæ & humili: illi nãque priori rem gratam facimus si modice desideremus: si colamus: si meminerimus illorum quibus orbati sumus, non si lugubriter conqueramur, & nosmetipsos male mulctemus. Sed nescio quomodo huiusmodi luctus lachrymarumque affectio, & propensum ad lugubres eiulatus desiderium, cum neq; minus turpe, neque secius dãnandum merito esse censeatur quã uehemens circa corporeas uoluptates & procliue studium, haud tamen ita uulgo existimatur. Nam in uoluptatibus quidem nimium quemq; & profusum, omnes nimirum reprehendunt & damnant: plus nimio autem huiusmodi in rebus dolentibus & affectis, concedunt, & mirifice etiam fauent, quoniam illis ærumnas & mœrores conuenire credunt qui carissimis fuerint orbati pignoribus, sed profecto (pace eorum dixerim) mirum quantum sibi non constare illi, & nullo rerum delectu contraria inter se et pugnantia etiam facere uidẽtur. Quid enim per deum immortalem absurdius, & à recta ratione alienum est magis, quàm à probis quidem & grauibus uiris insulsos cachinorũ modos, & profusam gestientẽq; auferre lætitiã. Nulla autẽ lege luctus imodicosq; mœrores refrenare & inanes cõpescere lachrymas, quæ non minus ex eodẽ icontinentiæ fonte scaturiunt & emanant. Et fœminis quidem uiros unguẽtorum lasciuiã, & gẽmarum sumptus, & purpureas obiectare uestes: nihil ãt curare si in ægritudine luctuq; positæ genas sibi unguibus radant, aut capillos manu uellicent, humiq; cubent, et in puluere sedeãt. Tã enim dedecet hoc, q̃ illud: & utrunq; infrenis animi, nulliq; obedientis rationi certissimũ est indiciũ. Atqui si pueros quispiam suos, aut seruitia huiusmodi iniuria cogat pferre mala, bonorũ reprehẽsionẽ non imerito subeat. Quæ tamẽ uulgi fauore et plausibus mœrẽtes nõnulli in seipsos turpiter patrare uidẽtur, quo pſertim tpe laxatione quadam & humanitate potius esset utendũ, Quod alioqn amoris etiã et beneuolentiæ erga uita functos manifestũ esset indiciũ. Amor enim, et uera animi beneuolẽtia imodicos luctus et inanes non qrunt lachrymas. pulchræ nãq; sunt, et laudabiles illæ aĩorũ affectiones, pulchra aũt et honesta haud quaq̃ idecora et turpia, qualis oĩs sanè ẽ pturbatio, expetũt et exqrũt. Sed nos (ut retro dixius) opiniones sequuti inanes naturali aĩorum ægritudini modicæ alioqn & exili præpostera

subministramus

subministramus fomenta, illiq; immanes commiscemus affectus, ex quibus omnia nimirum quæ recensuimus consequuntur mala. Sed iã receptui si placet canamus, & quoniam de compescendo luctu, minuendisq; animorum cupiditatibus, pro mediocritate nostra satis (ut arbitror) est pertractatum, tempus admonet ut quod ante polliciti sumus nunc exequamur: id autem est, ut ne dum non male, sed optime potius cum iis qui uita functi sunt, actum esse ostẽdamus, illosq; felices & beatos merito prædicemus, ne hoc etiam consolationis remedio disputatio nostra nunc careat. Quæ non solum inmodice non dolendum ob nostrorum hinc abscessum & mortem, sed neq; dolendum quidem, immo potius lætandum gaudendumq; esse suo iure contendit. Quo in loco celebrem illam Socratis iam morte mulctati distributionem qua apud iudices usus est, pluribus adducere possem, mortem scilicet alterum de duobus necessario esse, aut omnimodam sensuum omnium priuationem, placidissimo profundissimoq; somno similimam qua nihil (mehercule) posset esse iocundius: aut migrationem quandam in eas oras quas qui uita excesserunt incolunt, quod expediens & optimum proculdubio existimandum esset, ut cum a uinculis & carcere liberi exierint animi, ad proprias peculiaresque posthac sedes commigrare possint. Sed cum hac de re luculenter sanè & copiose cum a græcis, tum a latinis rerum scriptoribus memoriæ proditum sit, ad illos recurrendum esse censeo, nobis id tantum in præsentia delibasse sufficiat, cum ad alia præsertim iis non minora nostra festinet oratio, quorum uel præcipuum istuc esse censetur. Cum enim hominum generi nihil uel maius, uel præstabilius a diis immortalibus cõtẽplatione liberoq; mẽtis motu cõcessum eẽ cõstet: illo.n.cũ rerũ naturã & cãs, cœlestiaq; oĩa, tũ ipsos cognoscimus & percipimus deos: illisq; similis hoc tãtũ ope humanus efficitur animus, cum tẽporis scilicet pũcto terras pcurrit & maria, diuinusq; acie sua spectat & cõtẽplatur essentias. Cũ hæc inq̃ aiorũ motio icitatorũ, quã cõtẽplationẽ uocamus, deorũ munere humanis sit pmissa & tradita animis, haudquaq̃ ii recte incõtaminateq; illa uti possunt, nisi prius quantum fieri potest a corporum contagio sese liberent & expediant, eorumque aspernentur consortia. Infinitas enim nobis molestias (ut ait plato) & impedimenta uaria moles affert corporea, & ob necessariam esculentorum poculentorumque indigentiam plurimum nobis facessit negotii: adhuc morborum diuersa genera

r

inde nata nobis proculdubio sunt impedimento ne ueras intelligere cõtemplariq; rite ualeamus essentias. Cupiditatũ præterea & inanium desideriorũ uaria examina idem nobis adducit corpus. Timores quæ etiam, & imaginosa mentis ludibria, cæteraq; huiusmodi deliramenta continuo nobis affert. Quãobrem id quod à plerisq; dici cõtendiq; solet, haud quaq̃ falso (mehercule) dicitur q̃d scilicet nequaq̃ cũ illo uere sapere liceat. Nihil enim aliud q̃ corpus & illius affectiones cupiditatesq; uariæ, seditiones in nobis constant & prælia. Nãq; pecuniarum opumq; gratia omnes ferè bellorum excitãtur causæ, has autẽ corporis gratia experti manifestũ certe est, dũ illius libidini et cupiditatibus obsequi cupiũt homines: unde philosophiæ contẽptum postea hac sequi necesse est. Et ad summam, si quippiam nobis ab illo aliquãdo ad modicum tempus conceditur otii, et ad aliquid exquirendũ perscrutandumue excitus intenderit animus, illico irruens corpus intempestiue conturbat & dissipat omnia, tumultusq; & turbarum ita nos replet, ut minime quod uerum est & pulchrum dignoscere ualeamus. Quãobrem certissime est tenendum, si ueri quippiam indagaturi perspecturiq; sumus, ab illo penitus nos liberari absoluiq; oportere, ita ut ipso animo res ipsas libere & expedite contemplari possimus. Tunc enim nobis id quod tota mente cupimus, & cuius miro flagramus desiderio, facile concedetur. Quare post obitum (ut uera dictat ratio) nobis præsto erit prudentia, quam dum uiuimus certe habere nõ possumus. Si enim à corporea oppressis mole recte aliq̃d sciri haud quaq̃ potest, ex duobus sanè alterum sequi necesse est, aut nusq̃ scire contingere homines, suoq; penitus frustrari desiderio, aut morte obita id illis nimirum accidere. Et ita profectorem sehabere uerisimile est. Tunc enim per se liber animus & à corporis seiugatus contagio, nullo impedimento res agit suas: prius autem haudquaquam potest. Cuius rei uel euidentissimum est indicium, quo scilicet tempore hic sumus q̃ fieri potest ad scientiam proxime nos accedere, quantum a corporis societateq̃ longissime abductus fuerit animus. Id igitur omni studio nobis est contendendum si diis similem uolumus agere uitam, à corporeq; q̃ remotissime seiungandus est animus, nisi quantum necessarius illius nos coegerit cultus. Habes nunc Marce hac de re Platonicam, id est naturæ ipsius certissimam sententiam, quam meo more sensa magis quam uerba sequutus, quamuis & illa quoq;, conuerti & latina feci. Ex qua liquido patẽre potest peculiare animorum bo

num, in cuius perfecto exactoque opere perpetua illorum summaque consistit felicitas, nō prius illis posse contingere, quam è corporeis uinculis, ceu è tenebroso euolantes carcere, soluti & liberi ad illas sanè redierint oras, ubi beatum posthac stabilemque illis degere uitam cōcessum est. Hoc enim in loco ueluti extores & profugi, neque bene profecto se habent, neque recte sapere possunt: sed hebetes sanè & cæcutientes quæ clarissima alioquin dei & naturæ sunt opera, uelu ti in caligine solem, cernunt, & coniectantes magis quam intelligentes, rerum essentias percipere ualent. Non ab re igitur diuinus ille Socrates hanc rem innuere uolens, uniuersam philosophantium uitam mortis cōmentationem esse dixerat. Quid enim aliud agunt ii cum à uoluptatibus, id est à corpore, cum à re familiari quæ ministra & famula est corporis: cum ab huiusmodi denique omnibus animum seuocant suum, quàm illum secum esse cogunt, & à corporis societate quàm maxime possunt abducunt. Secernere autem à corpore animum quid aliud est quàm emori discere, & mortem (ut inquit ille) commentari. Et profecto ita res se habet. Ex iis enim uinculis emissi animi, qui eo usque pro mortuis haberi poterant, tunc demum uiuere incipiunt & perenni agitati motione, quæ illorum est uita, uegeta naturæ suæ opera recte perficere & exercere ualent, quod in legibus etiam, testatur Plato, recta mentis sententia inquiens se contendere animi cum corpore conuinctionem haudquaquam dissolutione esse meliorem. Quamobrem dolere & conflictari propter illorum à corpore discessum, nihil aliud profecto esse uidetur, quam illis proprium inuidere bonum, quo dum carent nihil aliud sanè quam debiles & manci (ne miseros & infelices dicā) merito existimari possunt. Vt igitur si q̄spiā fratre suo multū post tē pus pegre reuerso, cū gratulari gaudereq; deberet, p̄postere agens lamētaretur et fleret, is merito stultus et ridiculus ab oībus haberetur, ita p̄fecto qui mortuos luget suos, nō modo q̄d melius illis fuerit ignorare, et stulte quodāmodo illis īuidere, sed ridicule ēt desipe cēsendus est. Verū hoc ī loco Marce illorū sese mihi offert rō, satis argutula illa q̄dē, sed ut uidebitur futilis et falsa, q̄ ideo mortuos lugēdos esse cēsēt quoniā cū prius illos ipēsius amassēt carosq; habuissēt, illis orbati erga quos hmōi exerceāt affectus nō habere se dicūt: q̄ q: asserūt si remouēdus oīno sit dolor, amorē quoq; et humanitatē à rerū natura esse tollēda, ut nulla īteruenīente beneuolētia aut aī charitate cū nostris

ferarum more uiuamus. Quibus ego, quanquam satis in iis quae antedi cta sunt respōsum esse nō dubitē, uanis scilicet illos opinionibus las borare, neque quicquam pēsi habere quid, aut quomodo amandum: & de quo, aut quantum sit dolendum. Nihilominus ut mortuos etiam ii aliquando amare discant suos nihil opinor prohibet ut haec etiam pauca iis quae praemissa sunt subtexantur, quod amare scilicet illos qui e uita excesserūt nulla est inuidia, quos etiā quantū uoluerint caros habere possunt, dūmodo sciāt quod amare uita functos & illorū desi derio teneri non est (ut recta dictat ratio) illorū gratia cōflictari et extabescere, lamētabilesque eiulatus emittere. Sed potius quātū fieri pōt, grata illorū recordatiōe perfrui, & illos incessāter laudare, idē illos diligere, uenerari, colere. Nullius enim probi uiri a uitae uincu lis exitus lachrymis est dignus, sed laudibus: nec turpi luctu & moeroribus anxiis mortui prosequendi, sed iocunda potius perennique memoria sunt celebrandi: cū alioquin a calamitatibus humanisque mi seriis quas in hac uita subire necesse est, seiugati & liberi, ad meliorē (ut retro diximus) beatioremque transierint uitae statum. Quamobrē praeclaro (mehercule) morum instituto apud Lytios lege sancitum fuisse memoriae proditū est, ut si quis moeroribus lachrymisque operā dare uellet, haud aliter id illi quam muliebri sumpto habitu palā facere liceret, īsigniter (ut arbitror) hoc declarātes decreto aegritudinē hāc nō uiris sed mulieribus potius conuenire. Et profecto ita se res habet. Muliebris enim & eneruata & uilis admodū isthaec animorum est perturbatio, haudquaquam generosam sublimemque illorū indicans natu ram: & iccirco foeminas uidemus uiris in luctū propēsiores, et que rulas esse magis. Hoc etiā in Barbaris ipsis graecorū Italorumque col latione animaduertere licet: quin et in iis ipsis qui praestantiores ani mis esse cēsentur, ut Galli & Germanorū natio, minus luctibus uas care dicuntur quam ii qui imbelles & formidolosi existimantur. Qua les Aegyptii, Lydi, Syrique esse perhibētur. Horū namque nonnullos aiūt post carissimorū funera pignorum foueas cuniculosque subintrare quos dam, & ibi quam plurimos latitare dies ne solis scilicet lumen conspici ant, quando uita functum illo priuatum esse sentiunt. Sed quid ego haec tibi Marce in praesentia recolo quae bene tibi perspecta sunt & cognita. An mihi dubium est istā in te omniū bonarum artium eru ditionem, rerum maximarum experientiam, animi firmitudinem et constantiam pene singularem, huiusmodi consolatione non nimis

egere. Nam de religione, & tua erga Deum optimum Maximũ pietate nunc taceo qui huiusmodi in rebus, & in hoc præcipue (ut audio) casu, patientissima illa, & uere sancta uerba crebro usurpare soles. Dominus dedit, Dominus abstulit. Sicut Domino placuit ita factum est. Hæc enim profecto uera est philosophia qua nullum hominibus præstantius datum est bonum. Hoc uel maximũ (mehercule) sapientis officium, cum commoda acceperis plurima, aduersa etiam patienter & æquo animo sufferre posse: & nõ minus horũ causa quàm illorum diis gratias agere. Ingrati enim & cõtemptoris profecto animi esse arbitror, præteritorum quidem cõmodorum uelle obliuisci & solius hẽre rationẽ detrimenti: non eni si quippiã quod cupimus prodiga nobis fortuna nõ dederit, icirco quæ prius nobis præstita sunt commoda flocci facere & contẽnere nos conuenit, sed præteritorum potius bonorũ memoriam grato recolẽtes animo, præsentia qualiacũq; fuerint cõponere, & si quid Deus, aut fortuna secus uoluere quàm cupimus, æquo id animo & incõcussa mente ferre debemus. Semper enim cõstans erga Deum animus uariãtisq; fortunæ intrepidus non deiectus, non querulus, cum cæteris in rebus omnibus, tum maxime in huiusmodi, uberes sane constantiæ suæ decerpit fructus. Segregans nanq; se ab istiusmodi (ut dictum est) mentis perturbationibus, ceu à caligine quadam uitæq; tenebris quæ totum inuolunt cõturbantq; hominem, & ad limpidissimam se transferrens mentis trãquillitatem, aut dolorosum à sese penitus expellit omne, aut contrarii saltem cõmixtione mancũ illud & imbecille omnino reddere cõsueuit. Et quemadmodũ preciosi uis unguenti semper quidẽ suapte natura odoratũ demulcet & afficit, & ad fœtida autem & male olentia nobis sanè succurrit & remedio est: ita bonorum memoria cum semper delectet & mulceat in malis positos etiam subleuat, iocundamq; illorum molestiæ affert medellam: illis inq̃ qui recordari potius suorum uolunt bonorum, quàm malorum, quæ ad se idest animum suum, nihil pertinent, meminisse. Quod probis uiris uirtuteq; præditis, qui cum multa, tum etiam præclara in sese habent bona, quàm maxime facere conuenit. Id autem (ut sæpius dixi) cum uera polliceatur præstetque philosophia, quæ sola medetur animis: inanes detrahit solicitudines: cupiditatibus liberat: pellit timores, eo tamen euidentius & exquisitus efficere animaduertitur, quo idoneã magis & excellẽtem fuerit complexa naturam. Quæ cũ essent dicta

& iam satis deambulatum uideretur: idemq; omnibus placuisset in cubiculum ire pereximus quod in porticus latere collocatum, uariis mathematicorum monumentis, instrumẽtorumq; præclaris operibus erat refertum: ubi cum resedisset Marcus, & nos itidem fecissemus, ne unã inquit ille Leonice, nisi hæc tua oratio et mirifice placuit, & plurimũ etiam mihi mœroris ademit. Optime enim & diligenter à te collecta sunt omnia quæ non adminuendum, sed ad tollendum etiam, & stirpitus eradicandum euellendumq; dolorem meo quidem iudicio præclare & efficaciter faciunt. Et profecto ita res se habet, nã si quis (ut recte ante dictum est) philosophia duce & magistra rerum naturam introspicere uoluerit, & non oscitãter abstrusas illius causas perscrutari, et inde quod uerũ est sedulo excutere tentauerit, is profecto opinabilem & uoluntarium omnem reperiet esse dolorem. Quamobrẽ si mihi duo aut tres huiusmodi cõtingerint meridiationes & ad sedandos animi motus, & ad omnia recte componenda, optime sanè mecum actum iri existimarem. Et ego, Nihil hoc inq̃ fieri prohibet Marce: quare & cras (si ita uidetur) & perẽdie tibi morem gerentes huc ueniemus. Sub iis dictis cũ Lucas & Alfonsus surrexissent & ad sphæram quandam æneam uisendam quæ in cubiculi medio collocata erat, accessissent, illiusq; pulchritudinem & exactam artificii diligentiam admirarentur et laudarent, ad illos accedens Marcus, ut illius disciplinæ inter paucos studiosus erat & eruditus multa & præclara cum ostendendo, tum docendo, quod reliquum diei fuit, nõ minus docte q̃ suauiter et grate composuit. Habes Balbe quæ tunc de perturbationibus sedãdis & minuendo luctu inter me & Marcum fuere disputata: quæ (ut retro dixi) cum ad illius leuandum ægritudine animum non nihil contulisse mihi essent uisa, in hoc luctuoso casu meo illa repetere & huic scriptionis stilo mandare sum aggressus. Quod præclare (mehercule) cecidit. Nanq; id (ut uera fatear) tantum mihi remedii sanè attulisse cognoui, ut ne temporis quidem longinqui medella, qua nihil in huiusmodi re ualentius esse perhibetur, mihi certe plus afferre potuisset.

PHOEBVS, SIVE DE ÆTATVM MORIBVS.

Vperioribus diebus Alex. Capella dum Venetiis apud Amulios fratres essem: & quotidie multa (ut fieri solet) post meridianis præcipue horis (æstas enim erat & dies longissimi) inter nos iocunde & licenter fabularemur: plærunque etiam nonnullis propositis quæstiunculis de philosophiæ fontibus haustis, serio disertaremus. Nosti enim Amulii maioris cũ excussum ad omnia ingenium: tum mirificum sanè ad perscrutandas naturæ causas semper studium. Incidimus in sermonem de ætatum moribus uariis, quantaque in illis sicut in aliis plærisque rebus naturæ uis, rationi minime obtemperantis clare interdum eluceſceret. Sermonis autem huiusce nobis ansam uicinus quidam præbuit senex, qui cum adolescente filio de re nescio qua litigabat: neque id modeste me equidem & mediocriter (ut quandoque inter Domesticos fieri solet) sed magnis clamoribus res agebatur, & conuitiis etiam adeo claris, ut de longinquo facile percipi exaudirique possent. Et Amulius ad me conuersus, en inquit. Leonice ii quotidie nobis audiendi sunt cantus: isthæc concentus Harmonia aures demulcet nostras. Atqui si lites has quispiam ab illis auferret deus, satis mediocriter mehercule in aliis cum iis actum esse uideri posset. Prudens enim est senex ille & frugi, paterque familias sine controuersia bonus. Iuuenis autem hilaris natura est & officiosus: & cum ingenio docili, tum literis etiam satis expolitus: uerum contentionis isthæc inter illos & rixæ utrosque sane turpiter commaculant, & in omni hac uicinia male diffamant. Tum ego ne mireris inquam Amuli: neque id omnino illis uitio uertas, quanquàm immodicum certe omne, & quod laudatam excedit mediocritatem, ueluti rationi contumax & rebelle, non immerito à sapientibus damnari reprehendique soleat. Magna nanque in huiusmodi affectibus est Naturæ uis, excellensque proculdubio & efficax illius potentia: quæ coherceri quidem compescique aliquanto potest: interimi uero, abolerique penitus haud

quaquam poteſt. Niſi ſiquis (ut aiunt) Gigantum more cum diis bello depugnare contendat. Etiam quid eſt inquit Amulius quamobrem Agreſtis eæ & concitatæ animorum motiones uinci ſuperarique nequeant? An non domina in nobis eſt ratio, quæ rebelles alioquin, & effrenes illarum inſultus iure ſuo inhibere & frangere ualeat? Tum ego, uera inquam narras Amuli, & quæ ſi rectæ rationis uia proficiſci homines uellent, & non potius in lubricum præcipites ferri, proculdubio facere deberent. Cum enim rationem appetitumque quiuis in ſe habere cēſeatur: & illa quidem diuina ſit res, omnia conſilio perpendens, nihil temere, nihil agens perperam. Hic uero preceps, importunus effrenis, omnia nimis uolens, cui dubium eſſe debet, illi quidem meliori excellentiorique hominum parti, imperium: huic uero priori & inferiori obſequium famulitiumque merito conuenire, & iure deberi. Verum quotus quiſque eſt Amuli qui ita in præſentia uitam degat, & omnino ſibi imperare ualeat: & non potius aut auaritiæ deſeruiat: aut luxuriæ ſit mancipatus, aut ambitionis æſtu, huiuſmodique aliis animi affectionibus conflictetur, & tranſuerſus ad peiora rapiatur. Paucos hoc in loco prætereo, excipique uolo quos æquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus, uere religionis philoſophiæque cultores legitimos & alumnos, qui ſe à corporis illecebris contubernioque ſeuocantes, illudque niſi quantum ſumma eſt neceſſitas, negligentes, animo certe uiuunt, ſolique deſeruiunt menti. Cuius euecti pennis, & ad alta leuati, ea demum ſpeculantur & cernunt bona, quæ non immerito nefas eſſe homini loqui electionis redolentiſſimum uas diuus ſcripſit Paulus. De pluribus uero nunc loquor, illisque qui Humanis addicti negotiis: in ciuilibusque exerciti adminiſtrationibus, cum publice communes, tum priuatim res curant ſuas. In iis nanque de huiuſmodi ætatum uariis & ueluti pugnantibus inter ſe ſtudiis, morumq; diuerſitatibus, de quibus ceptum eſt loqui, perſpicere animaduertere licet. Qua de re nonnulla me habere profiteor quæ adoleſcens olim de Clariſſimo uiro Phœbo Capella audiui, auditaq; notaui, dum cum Thomæo patruo meo uiro (ni me fallit amor) inter paucos, & probo & erudito, ad illum uiſendum acceſſiſſemus. Non ſua autem iſthæc (ut erat candidus) ingenue profitebatur

stitebatur esse tunc Phœbus, sed de antiquorum deprompta thesauris, præcipueque ex Aristotelis deducta commentariis palam præ se ferebat. Quod si uolentibus uobis id me nunc facturum existimarem, libenter equidem illa ut tunc a me patrui iussu fuere conscripta, in præsentia referrem: Quare uestrum est iubere, meum uero exequi. Hic cum ambo se percupere dixissent, & Amulius etiam maior magnam se habere gratiam illis litigiosis uicinis subiunxisset, quando eorum causa ea nunc auditurus esset quorum mirifico teneretur studio: rogaretque insuper ut omnia quæ conscripsissem ordine recenserem suo. Quandoquidem inquam nihil aliud in præsentia habetis quod huic sermoni præuertendum putetis, faciam quod sponte mea receperam, idque libenter meherculę faciam, tum ut uestræ moram geram uoluntati, quos plurimi facio: tum ut longo temporis interuallo repetendo ea nunc renouem quæ olim Adolescens cupide didici, & scriptionis etiam intercedente opere, memoriæ mandaui. Hoc autem res transacta est modo. Cum enim (ut rettuli) ego & patruus ad Phœbum uenissemus, qui forte fortuna ex leui quadam commotiuncula domi se continebat, & nescio quis incidisset de difficili morosaque senatoris cuiusdam primarii natura, qui cum alioquin uir esset probus & prudens, reique cum priuatæ, tum publicæ siquis alius bene gerens, Asper tamen erat & immitis adeo, ut nemo ad illum lubens unquã accedere uellet: Cæterum iuuentuti etiam sic infensus, ut in minimis quibusque & contemnendis etiam iuuenum delictis, contumax semper & in exorabilis esset animaduersor: quem cum patruus damnaret meus (mitis enim uir erat ingenii) mirareturque insuper in tali præsertim uiro, tantam morum acerbitatem: & erga iuuenes præcipue tam austeram inclementiam, ueluti si ab initio senex natus esset, nullamque ætatis nouellæ experientiam habuisset unquam: non est quod mireris Thomæ, inquit Phœbus: ætatis enim isthæc naturalia sunt uitia seu mores, siue proprios quosdam peculiaresque affectus eos appellare maluerimus. Non solum enim morosi difficilesque omnibus sunt senes, sed multa etiam natura huiusmodi habent alia, quæ sibimet non minus quam aliis, illos molestos efficiunt. Parique rationis modo adolescentibus sua sunt studia, peculiaresque animi affectiones, quibus cupide ad pleraq; & petulanter

illa effertur ætas. Quorum omnium rationes & causas diuinus uir Aristoteles in suis de arte rhetorica commentariis, præclarissime quidem ut omnia, uerum breuiter admodum & concise rettulit. Qui certe libri cum paucis omnino obscuritate sua sint peruii, iccirco ab omnibus ferè ætate nostra cum philosophis, tum etiam rhetoribus fuere neglecti, cum tamen artis præcepta in se se colligant omnia, miraque stili breuitate nihil eorum prætermittant, quæ antiqui post illum rhetores magnis uoluminibus sunt prosequuti. Tum Patruus, quandoquidem inquit Phœbe molestus tibi esse non uererer, & commodo tuo fieri posset, libenter de te audirem quid nam uir ille de iis ætatum differentiis eo in opere desertauit. Et Phœbus, nulla est inuidia inquit Thomæe, nihilque probibet ea me in præsentia recensere, quæ & tibi grata fore cognosco, & mihi relatu facilia eē nō dubito, qppe qui ab illa sum lectione satis recens. Cæterum ne in plærisque stili philosopho consueti te defatiget modus: causarumque signatarum magis, quam expressarum concisa lasset breuitas, longiori orationis ductu, eodemque planiori pro uirili omnia explicare conabor. Recte sic fiet inquit Thomæus, quamobrem exordire: & ad me conuersus, tu uero inquit Leonice omnia diligenter excipe, acurateque notato, & ne quid tibi excidat caue. Post hæc dicta sic exorsus est Phœbus. Quoniam ætatum mihi omnium, sed iuuenum præcipue senumque mores sunt explicandi: in iis & enim & quam modo quærimus diuersitatis species, expressa babet indicia, cum reliquæ interiacentes ætates sicut harum sunt mediæ, sic comunes utrisque & ueluti cōmixtos habere uidentur affectus, hoc profecto dicendorum exordio conuenientissime uti posse nunc uideor, quod scilicet non solum annorum spatiis, ætatisque ratione iuuenes a senibus distare censentur, sed multo etiam magis uitæ institutis & moribus. Contrariæ & enim & pugnantes inter sese nimirum eæ uidentur esse ætates. Iuuenes nanque (ut ab iis nostra exordiatur oratio) cupidi sunt maxime, & quæcunque uolunt uehementer sanè & nimis uolunt, eaq; perficere & complere, ætatis laboribus non cedentis præsidio, ualenter possunt: id autem maxime circa corporeas perspicitur uoluptates, cum alias sanè tum eas præcipue quæ ad res spectāt ueneréas. Harum enim ualde sunt cupidi ætatis calidæ & humētis gratia, & ad illas effrenes in-

continẽtesq; sunt, sibiq; ipsis haud quaquam in huiusmodi re bene imperare possunt. Sunt praeterea circa quaecunq; alia desideria natura inconstantes iuuenes & leues, citoq; quod ualde uoluerunt levi de causa negligunt, cupitaeq: admodum rei facietatem incurrunt, uehementes enim & ualidae sanguinis & spirituum in iuuenili corpore motiones agitationesq; in causa nimirum esse cẽsentur, cur acutae potius q̃ solidae, & magnae q̃ perdurantes illorum sint appetentiae, ueluti aegrotãtium sitis & fames esse conspiciũtur. Facile etiam omnes excandescunt iuuenes, itaq; leuibus de causis superantur, & quo traxerit illa nullo respectu sequuntur, furoriq; & iracũdiae tũc magis impetu, q̃ consilii rationisq: ductu omnia faciũt. Honoris enim cupiditate cui maxime studẽt, cõtemni negligiq; aequo animo nõ ferũt, iniuriaq; affici feruida ingenio aetas minime patitur. Cum autem honoris (ut diximus) cupida & appetens sit iuuentus, non minus etiam contentiosa pugnasque esse percipitur. Si quidem super eminere alios, & omnibus maxime excellere semper cupit: contentio autem & peruicatia excellentiae appetitus esse quidam iure censetur. Caeterũ ut isthaec hoc se habeant modo, ad utrasq; tamen has animi affectiones propensiores sunt iuuenes, q̃ ad uehementem anxiamq; pecuniarũ appetentiam. Pecuniae nanq; nininie iuuenes natura sunt auidi. Huius autem rei causa esse censetur, quoniam aetatis nouellae gratia adhuc indigentiam non sunt experti: non curant igitur quorum sibi futuram indigentiam non uerentur. sunt praeterea iuuenes haudquaquam maligni, sed faciles potius & fatui, id autem iccirco, quoniã multas adhuc hominum peruersitates & uersutias non conspexerunt, neque notas habent. credula etiam, & optimae semper spei illa est aetas, quoniam sui breuitate exiguitateue in paruo tẽporis spatio neq; saepius fuit decepta, neq; aspe frustrata sua. Quẽadmodũ enim uino madidi hilares sunt, & spei semper bonae, sic aetatis gratia iuuenes non immerito se habere uidentur. Viuere autem bona cum spe ut plurimum iuuenes iccirco censentur, quoniam spes quidem futuri esse apparet temporis, memoria uero praeteriti, iuuenibus autẽ quod restat futurumque est, multum certe protensũmque est, praeteritum uero admodum exiguum & breue, quamobrem primis in annis cum paucorum omnino meminisse possint, omnia certe sibi in spem ponunt, nihilque tam arduum est quod non sibi illa polliceatur.

ætas: idque ipsum in causa est, cur facile etiam & nullo negotio falli decipique possint iuuenes. Quicunque enim omnia sibi ex uoto successura confidunt, ii profectò subdolorum peruersorumque fraudibus sunt obnoxii. Quamobrem adulatoribus scurrisque facile patent iuuenes. Quæ etiam res fortes illos animososque nimirum effi cere uidetur. Cum enim natura (ut diximus) iracundi sint iuuenes, haud facile timere sciunt. Spes autem bona illos sanè auda ces facit, & profectò ita se res habet. Iratus enim timet nemo. Qui uero bene semper sperat, præsenti & magno quodcunque aggre ditur animo, & ad omnia intrepidus & audax proculdubio esse conspicitur. Verecundi quin etiam sunt iuuenes, & natura magnanimi: & uerecundi quidem, quoniam alia adhuc ætatis gratia non norunt bona, neque pulchra, nisi quæ illis patriæ dictant leges, urbisque bene institutæ consuetudines ostendunt, à quibus discedere illos mirifice pudet. Cum igitur quippiam sibi secus agere ui dentur, illorum memorati facile uerecundiam incurrunt. Magnanimi autem non immeritò esse censentur, quoniam tum nullas offensiones quibus humiles sanè, & deiecti fiunt homines illorum breuis recepit ætas: tum plurimarum quæ longo proueniũt æuo necessitatum penitus sunt inexperti: & alioquin bona illos spes, qua (ut dictum est) uiuunt, erectos, & magna quæque sibi pollicentes planè efficit: quod magnanimi proprium & peculiare esse censetur. Non immeritò præterea pulchre magis quippiam, & decore facere eligunt iuuenes, quàm fructuose & utiliter, quoniam more potius & consuetudine (ut diximus) quàm ratiocinationis consilique operæ ui uunt iuuenes. Ratiocinatio autem (ut uidetur) ipsum spectat utile, cum mos & uirtus quod pulchrum est appetant & consequantur. Est præterea inter omnes maxime ætates Iuuentus cum amicorum semper cupide, tum socios sibi complures facile concilians, hoc autem ideo quia cõuersatione conuictuque ætas illa aprime gaudet, unaque cum sibi gratissimis semper esse cupit. Nec minus etiam quia nihil adhuc utilitatis ratione iudicat: neque quid conducibilius, aut ex re sua magis, sed quid iocundius gratiusque expetit. Omnia autem quæcunque uolunt, uehementer & anxie iuuenes semper uolunt, eoque precare uidentur quod nihil mediocriter expetunt. Plus nimio igitur amant & magis quàm par decensque sit odio habent,

eoque modo in cæteris animi affectionibus se habent, nimiique in omnibus sunt. Qui etiam scire se omnia planè credunt, omniumq; si bi iudicium præsumptuose ascifcunt & uendicant de omnibusq; li centiose contendunt: quæ res non nihil causæ præbere uidetur cur omnia ætas illa nimis uelit. Iuuenum autem delicta, ad cõtumeliā magis q̃ ad malitiā uergere uidentur. Excellentes enim esse uolunt (ut dictum est) & magnanimi. Libere autem reprehendunt, & nullo damnant respectu, quoniam omnes rectos probosq; esse rati homines: & ad simplicitatis integritatisq; suæ regulam illos exami nantes, siquid secus illis acciderit, aut à quopiam contra illos quid perperam patratum fuerit, ceu indigna patiantur non æquo ferunt animo, neq; dictis bene temperare possunt. Est etiam ad irridendum ætas illa propensior. Vrbanitatis enim & cauillorum dicteriorum que multum secum semper habet, cum cõtumeliis gaudeat: urbanita te autem ipsa moderata quædam & quodam tenus castigata con tumelia esse censetur. Et iuuenum quidem mores qui naturæ fonti bus scaturire uidentur non ab re huiusmodi esse conspiciuntur: qui bus tamen ratio, uitæq; institutio, & educationis modus moderari efficaciter possunt. Grandiores autem natu, & ii qui decursa iam ætate meliori, in senium uergunt, contrario (ut dictum est) se habere uidentur modo. Quoniam enim multos uixerũt annos, mul totiensq; (ut par est) fuere decepti. Pluraq; semper rerum esse ma la, & perperam euenire uiderunt, neq; obstinate quicq̃ asseuerant neq; uehementer nimisq; quippiam expetunt: neq; se scire omnia cõ tendunt, ambigendoq; semper dictis addunt suis forsitã, contingit. Suspiciosi præterea sunt senes. Cogitandoq; ad peiorem semper uer gunt partem: hoc autem iccirco quia increduli sunt. Increduli uero non immerito esse censentur propter multarum experientiã rerũ in quibus sæpenumero eos fuisse deceptos et spe frustratos uerisimile sa nè est. Quamobrem hac etiam de causa, neq; impendio plus amant senes neq; nimis oderunt: uerum secundum Biantis præceptũ, amãt ut osuri, & oderunt, ut aliquando amaturi. Pusilanimes quineti ã sunt senes, quoniam longis animorum spatiis humiles sunt effecti, ui uuntq; deiecti, & quasi despectui habiti: quamobrem magnũ et ex cellens nihil eorum quæ in communi uersantur uita, amplius desi derare uidentur. Ad hæc illiberales etiam sunt senes, tum quia

ex necessariarum numero rerum facultates diuitiasq; existimant:tũ etiam quia longa docti experientia probe sciunt, facultates sibi uendicare & acquirere rem sanè esse perdifficilem:easdem uero amittere & deperdere, per quã facilem. Timidi præterea sunt & ad omnia formidolosi. Contrario enim iuuenibus se habẽt modo: calentes nã q; sunt illi & feruidi: ii uero algẽtes natura & frigidi. Timor autem frigiditas quædã non immerito esse censetur. Cupida quinetiã uitæ huiusmodi est ætas, in extremo præcipue cõstituta senio: quoniam absentis maxime rei cupiditas desideriũq; esse perhibentur, & cuius quispiam rei indiget maxime: maior autem illis ætatis decursa est pars, qua certe indigere uidẽtur, inde illius desiderio flagrãt. Queruli etiam semper sunt senes pusilanimitatis gratia: & ad utile magis quã ad pulchrum respiciunt. Hoc autem ideo quoniam se ipsos amantes sunt senes: utile uero ad se pertinẽs reputãt bonum: pulchrũ autem simpliciter communeq; existimant bonum. Impudentes præterea magis quã uerecundi sunt senes, quoniam non æque pulchrũ sicut utile curantes, negligunt sanè & pro nihilo ducunt cuiusmodi esse uideãtur, aliisq; appareant: Desperant autẽ ut plurimum de omnibus senes propter longũ uitæ usum rerũq; experientiã. Cũ enim hominũ res omnes ferè malas usu pertractationeq; animaduerterint, & esse cognouerint, malos etiã nõ immerito timẽt euentus: Cui certe opinioni nõ nihil illorũ innata suffragari uidetur timiditas: cũ enim timeant omnia, nõ ab re de omnibus etiã desperant. Viuere quinetiã memoria magis cẽsentur quã spe: illorũ nanq; quod uitæ restat exiguum est: præteritum uero longũ: spes autem (ut retro dictũ est) tẽporis est futuri, cũ præteriti sola restet memoria. Quæ etiam res illorum nugacitatis uera censetur esse causa: Garruli enim fere nugacesq; omnes sunt senes: reminiscentes nanq; non sine quadam uoluptatis titillatione & loquendi pruritu quæ præterita sunt nullo dicendi fine commemorant & inculcant. Illorum præterea indignationes, excandescentiæq; acutæ quidem esse animaduertuntur, uerum imbecilles, et mancæ. Ex desideriis autẽ alia quidem longo penitus æuo discesserunt & euanuerũt: alia uero imbecillia sunt & inania. Quamobrẽ neq; appetentes ualde natura sunt senes, neque actuosi admodum & prompti, nisi lucelli quippiã arriserit, & hanc ob causam temperati apparent senes esse: uehementes enim

& concitæ ab illis abscesserunt appetentiæ, neglectisq; aliis, solis in seruiunt lucri cõpendiis, ut cum alia ætatis uitio sibi desint commoda hac se saltẽ uia, sustentare ualeant. Magisq; ratiocinatione consilione (ut diximus) uiuunt senes quàm consuetudine & more, cum ad utile magis quàm ad pulchrũ honorabileq; cõspiciãt. Peccãt autẽ in iis quæ secus admittũt, & perperã agunt senes iniustitia potius, quàm contumelia nõ enim arroganter insultant ut iuuenes, sed peruerse et maligne agunt. Queruli etiã esse percipiũtur, quoniam ætatis uitio et pati dura se omnia: & tantũ nõ passuros existimant: quamobrem tã quàm in duris & aduersis cõstituti, & mala mox expectantes alia cõqueruntur, sortemq; damnant suã. Et ea etiã de causa neq; urbani sunt, neq; risus facetiarumq; amici. Et ii quidem naturales senectutis sunt mores. Ex quibus etiam manifesto perpendere, recteq; cognoscere licet, quæ nam aliarum etiam ætatum peculiaria sint studia. Cum enim inter has coniectæ, non ab re quodãmodo censeantur esse mediæ, nõ eminẽtes adeo & expressos hos animorũ habere affectus, sed refractos & ueluti adũbratos, uero cõsentaneũ est. Quam rem usu experiẽtiaq; quotidie indubitatã certãq; esse percipimus. De puerorũ autẽ moribus quorũ ætas ueluti uitæ exordiũ quiddã iuuenilem præcurrit ætatẽ, illis certe in cõmentariis nihil Aristoteles refert, à Cicerone tamẽ nostro nullius non philosophiæ peritissimo, hæc memoriæ prodita fuere, quæ quoniã proposito cõueniũt sermoni nõ malũ est hoc etiã in loco recẽseri: Pueros scilicet æqualibus coetaneisq; natura duce delectari libẽterq; cũ eisdem cõgregari, & se ad ludendum dare. Fabellarũq; auditione mirifice duci: quas etiam narrare aliis gestiũt. Pompis præterea, spetaculisq; et huiusmodi ludicris rebus præcipue pueros teneri, et ob eas res sitim plærũq; & famẽ perferre. Esse præterea illos natura liberales, deq; eo quod ipsis superat aliis libenter gratificari: aduerterèq; etiã curiosius ea quæ domi fiunt ut illa proferant: commentariq; aliquid & discere semper uelle, & eorum quos uident nomina nõ ignorare: quibusq; in rebus cum æqualibus decertant, siquidẽ uincunt lætitia efferri, è cõtra uero debilitari, animosq; demittere, si forte uincãtur. Hæc cum dixisset Phœbus, & illis addere quædam (ut mihi tum uisum est) uellet, quominus id facere posset, quorundam interuentu, qui illi à senatu mandata cum literis attulerunt, prohibitus

est: eoq; modo disertatio tunc illa finē habuit, quā oībus (ni fallor) expressam uerbis, & ut eam tunc literis mandaui, in præsentia rettuli. Vbi Aristotelis quidem sensus ad unum omnes, Phœbi uero explicationem, & latina uerba proculdubio si hæc retines, tenere te Amuli non dubites. Tum ille qui attentam sanè mihi auscultando præstiterat operam, & siccis (ut aiunt) auribus omnia ebibisse uisus erat, profectò inquit Leonice dum hæc mecum cogito, & tota mentis acie examinare contendo, ita se mihi res, & non aliter ac dictum est, habere uidetur. Neque secus mehercule fieri posse apparet. Has enim in naturæ uisceribus congenitas coalitasque animorum affectiones illarum utraque parturit semper & in lucem producit ætas. Quamobrem posthac uicinis iis nostris æquior sanè ero, admirarique desinam cur semper litigent, cum ætatum uitio potius quā suo, naturaliter uterque ægrotare uideatur. Cæterum unū est quod à te scire nunc cupio, quod etiam dum loquereris animi me dubium habuit, an scilicet Phœbus noster quem modo audiuimus, uerbo tenus (ut plærique solent) dum uixit sit philosophatus, & isthæc ceu dictata retulerit. An potius philosophorum placitis iniciatus, illorum sacraria legitime riteque sit ingressus, neque extremis (quod aiunt) labris gustauerit, sed toto pectore illas hauserit disciplinas: mihi enim hucusque persuasum creditumque est, illum quidem in reipublicæ negotiis, & ad se pertinentibus administrationibus, sine controuersia inter alios omnes excelluisse, ex literarum autem studiis humaniora semper caluisse, in illisque etiam quodam tenus progressum, omnes ordinis sui homines facile superasse. Verum à maioribus disciplinis cum uitæ instituto: tum ingentibus occupationibus a quibus nunquam ferè (ut audio) uacabat, abductum seiugatumque fuisse: quamobrem siquid habes quod ab hac me animi perplexitate liberet, rogo te ne graueris adducere. Et ego, id à me inquam exigis Amuli quod sanè tibi integre persoluere non possum: qua enim tempestate uir ille floruit, ego per ætatem huiusmodi de re haudquaquam iudicare poteram. Verum de Patruo sæpe numero audiui, magnum illius ingenium nunquam per occupationes à literis cessasse, sed bonarum semper artium studiis fuisse addictum, & philosophiæ præcipue, quod eam facultatem cæteris & studiis, & artibus

tibus

tibus antecedere existimaret. Quinetiam addebat Bessarionem philosophum & theologum (ut finita nostis) eminentissimum. Dicere solitum, Phœbum, nisi diuersa illum uitæ ratio à philosophiæ iugi studio auocatum & abductum, in ciuilia negotia publicasque cõiecisset curas, sine controuersia omnes sui temporis philosophos facile superare potuisse. Hæc de illo audiui: & hæc uobis testata nunc refero. Cæterum eius certe rei quæ ad me tunc attinebat, & cuius gustum aliquem habere tunc poteram, iudicium audacter sanè & libere hic proferam meum, ea uidelicet tempestate audisse me neminẽ qui tali uerborũ ornatu & copia: tantaque eloquentiæ suauitate & gratia polleret: & aderant sanè plerique tunc magni nominis oratores, senatoresque primarii, inter quos Bernardus Iustinianus, & Vitalis Landus cum excellerent maxime, primas tamen Phœbo sine controuersia deferrebant. Hæc cum dixissem nonnullaque etiam alia subiũgere pararem, campana intonuit illa cuius signo patricii ad senatum accedere admonentur. Quare cum fratre Amilius consurgens. Nos quidem inquit imus quo uocamur. Tu uero Leon. memento ea quæ tibi de Phœbo restant posthac cum otium dabitur, omnia recensere.

t

SEVERINVS, SIVE DE RELATIVORVM NATVRA.

Q VO sunt Fusce frater, quae de uniuerso entium ambitu difficulter admodum a nobis, & obtuse comprehendi dignosciue possunt. Primum scilicet ens & ultima omnium materia. Neque hoc immerito (mehercule) nam cum omnis nostra cognitio per formae quam speciem uocant comprehensionem fiat quandam, quae uisis intercedentibus ab ipso colligitur intellectu. Alterum quidem cum longe omnem superemineat mentium formarum que omnium ordinem, haudquaquam intelligi, aut recte percipi potest. Alterum aūt quoniam suapte natura informe quiddam est, & minimae (ut aiunt) essentiae, comprehendi bene idcirco dignoscique nequit. Quamobrem diuinus ille Plato a quo ceu ab exuperanti quodam fontis initio, omnia recte philosophantium emanarunt fluxeruntque Dogmata, materiam quidem ipsam spuria quadam discursus ratione percipi posse dixit. Ad primae aūt causae cognitionem non ex directo sane, sed per omnium abnegationem remotionemque aliorum, humanum quoad fieri potest peruenire concedit animum. Vnde recentioribus postmodum academicis affirmandi praebitam fuisse ansam iure contenderim primam scilicet materiam, deo dissimiliter esse consimilem, siquidem ut ab illo omnia quaecunque sunt merito abnegantur entia, cum longe superemineat, & praecurrat omnia omniumque sine controuersia sicut est primus, ita sit optimus, ita a materiae natura uniuersum remouetur entium genus, cum quidem illa peior omnibus & uilior merito esse censeatur, & neque sit quippiam quod rite ostendi monstrariq; possit, neque sensus moueat ullos, omniumque intellectus notionem ceu Homericus ille Proteus semper lubrice fallat & fugiat. Et profecto ita se res habet: cum enim cognoscens intellectus existat. Cognitum uero ipsa rei sit essentia, eo confusior sanè hebetiorque cognitio non immerito redditur omnis, quo res depressiorem obtusioremque, aut exiliorem habere essentiam perhibetur, ut non abre illud apud peripateticos uulgatum

passim perstrepat axioma, quo scilicet ad esse res se habēt modo, eo ad cognosci percipiue proculdubio se habere. Huiusmodi autem post primam materiam cum plærique reperiri alia, ab iis qui res curant philosophis memoriæ proditum est, tum uel maxime illorum esse naturam quæ dicuntur ad aliud. Quæ nos usitato iam & recepto uocabulo, correlatiua passim appellare solemus. Hæc enim ob adumbratam imbecillamque naturæ suæ essētiam cum habitudines quædam siue respectus existant, a nobis aut uix, ne uix quidem dignosci percipique possunt: sensus enim isthæc haudquaquam mouere ualent, a quibus origo (ut aiunt) & initium omnium est notionum. Quamobrem multæ in iis difficilesque admodum uersantur quæstiones, & non contemnendæ philosophantium controuersiæ perstrepunt, cum de illorum essentia & natura, tum de proprietatibus & differentiis assidue contendentium & inter se discidentium, ut non immerito huiusce rei pertractatio, apud peripateticos maxime, & difficilis semper habita fuerit, & nūc si unquā alias apud nostrates, obscurus admodum, & plenus controuersiæ dissensionis iste sit locus. De quo nonnulla a me, & alias sæpe cum aliis, & nuper cū Seuerino monacho uiro (ut nosti) cum probo, tum inter eius ordinis uiros ēt erudito & diligenter satis fuere quæsita, & mediocriter disputata. Nam cum superioribus diebus ad diui georgii cognomento maioris, insulam ego &. B. Garzonus &. N. Spinellus, cymba uecti fuissemus, quo animi causa nonnunquam accedere soleo. Nosti enim cum loci illius a uulgo semoti festiuitatem & gratiam, tum ortorum in illo siluarumque semper uirentium uarias amœnitates, forte illum offendimus solum in porticu quadam deambulantem, cogitabundo (ut uisum est) similem, & clausum libellum manu gestantem. Qui cum nos accedentes procul conspexisset, hilari statim accurrens uultu, saluete inquit tria mihi carissima pignora, quos ego licet sæpe (quæ uestra est humanitas) & uideam & alloquar, sæpius tamen id mihi contingere sanè optauerim, immo totos (ut aiunt) cū noctibus etiam dies libenter uobiscū transmittere p cuperem. Et ad me conuersus, quam opportune inquit huc uenisti Leonice, ad quem profecto ire decreueram, nisi fœlix quædam mea hodie fors, seu potior forte deus, te huc adduxisset. Tum ego, gaudeo inquam (mehercule) & mirifice lætor mi Seuerine, quando

huc tibi optatus (ut ais) & tempestiuus accessi: uerum quidnam istuc est negotii, aut in quo tibi nunc præsentia mea adeo usui esse potest, ut quod non sæpe facis etiam ad me uenire cogitares? Et ille, haud magna inquit Leonice, tibi præsertim (ut arbitror) res illa est de qua percontari & consulere te uolebam, mihi uero cum sua pte natura, tum ueterum maxime uariis & discidentibus ferè sententiis satis difficilis & abstrusa esse uidetur. Quamobrem nisi & tibi, & istis molestum me esse subuererer, libenter de te nunc id quærerem quod alioquin me ambiguum iamdiu et dubium animi habuit. Tum ego, non est nunc quod dubites inquam Seuerine, aut mihi, aut istis (ut pro omnibus loquar) importunus unquam aut molestus uideri, qui & te fraterne amamus, & huc accessimus, ut te simul uideremus, & aliqua de re seria tecum & loqueremur inuicem & audiremus: illud profecto tibi magis est dubitandum, an id quod in præsentia quæris, & quod te animi (ut dixisti) iamdiu ancipitē habuit, apud me ex sententia depositū reperire possis, qui neq; studio (mehercule) neque diligentia ulla iure anteire uideor, qui tibi potius primas cum omnibus aliis, tum in iis præcipue quæ ad literarum pertinent studiis, facile concedo. Verum age profer quod cupis & in medium constitue, nanque pro huiusmodi disquisitione operam ego tibi quantula est, hodie polliceor meam. Et ille, benigne inquit & amanter facis ut semper omnia Leonice, sed abscedamus paulisper hinc (si placet) & aliquo concedamus ubi minus noster interpellari possit sermo: monachis enim isthac (ut uidetis) ultro citroque comeantibus, satis frequens & inquietus is est locus. In xerystum igitur (si uobis uidetur) diuertamus: siue in syluam potius illam eamus, quæ raris cōsita stirpibus, neque solis penitus officit radiis, et illorum tamen uim crebris interpellantibus umbris frangit, neque sedentes illic, aut inambulantes lædere patitur. Hic cū ei omnes assensi fuissemus, primus ire perexit, nosque per transuersum Hippodromum, qui orto in medio à uitium efficitur ordine, in propinquam deduxit syluulā, quæ ad illius cōsita latus, omnibus profecto gratiarum renidet illecebris. Et ad nos conuersus, hic inquit locus cōmodam planè sermonibus nostris interpellante nullo præbebit mansionem, siue eos sedendo, seu inambulando potius transigere maluerimus, licet nunc, uel quia imbecillo sim corpore, uel quia deambulaui satis blande me illa ins-

uitent sedilia, quæ sub antiqua collocata lauro molli undique hedera conuestiuntur. Tum ego, ut lubet inquàm Seuerine, & ut commodo conducit tuo, & alioquin sedendo (ut aiunt) & quiescendo, ipse se ipso fit sapientior animus, quod perperam à multis receptum, uulgo hodie sic proditur, cum longe tamen elegantiorem, & reconditum magis uerba illa recte intelligentibus innuant sensum. Cæterum de hoc alias. Tu uero quãdo tibi morem gessimus & consedimus omnes, edisere id de quo te iamdiu animi ancipitem fuisse dicis. Tum ille, superioribus inquit diebus dũ Categorias Aristotelis nouitiis nostris interpretarer (scis enim quod aliquot iam annos hoc mihi muneris est demandatum, ut Aristotelica inter nostros profitear) De relatiuorum disserens natura, proprietatem illorum esse quandam peculiaremq; naturam de philosophi sententia confirmaui, ut simul essent illa, & dicerentur simul, ita quod altero posito poneretur & alterum, & alterutro interempto reliquum etiam interire necesse esset. Verum non in omnibus hoc contingere relatiuis, licet ut in pluribus id uerum esse appareret. Quo in loco id tum mihi, quod sæpius alias etiam, in mentem uenit non ab re dubitare, quænam peculiaris alia relatiuorum proprietas reperiri possit magis, quando hæc ipsa quæ uidetur maxime, simul scilicet esse natura illa, haudquaquàm omnibus contingere relatiuis manifeste percipiatur: & cum Philosophus Aristoteles in aliis quidem rerum prædicatis accuratas afferat & quadrantes illorum proprietates, in iis autem quæ sunt ad aliud, hanc exilem adducat & mãcam, uniuersum illorum ambitum minime complectentem. Latinos igitur Aristotelis inquit interpretes diligẽter euolui omnes, et quid hac de re scriptis mandassent suis, accurate perquisiui, qui tantum (meo quidem iudicio) absunt ut hanc rite soluant dubitationem, ut illorum uel accuratissimus. D. Thomas in commentariolo quodam suo certam hanc relatiuorum distinctionem ponat, æqualiter scilicet illa & inæqualiter esse & dici: ex quo non eiusdem esse naturæ omnia ut simul existant, & posita se inuicem ponant & perempta interimant, non solum admittere uir ille, sed etiã constanter asseuerare uidetur. Hanc igitur ob causam (ut retro dixi) ad te accedere cogitabam: & hoc est quod te percontari, & rogare insuper nunc sanè uolo, ut siquid uidelicet hac de re à græcis authoribus expositum pertractatumque habes, quod te habes

re non dubito (scio enim quod accurate superioribus annis græcos Aristotelis cōmentarios putauii publice sis professus) id mihi in præsentia uelis explicare, meque hac animi cura & perplexitate liberare. Tum ego, non contemnendam profecto arduæ quæstionis difficultatem Seuerine mouisti, quæ cum antiquiores semper exercuit peripateticos, tum uel maxime nostra ætate eosdem conturbat & uexat, neq; sibi ipsis interdum bene constare patitur: neq; hoc immerito (mehercule) Cum enim recto (ut certum est) iuditii examine relatiua omnia simul esse natura affirmauerint, hancque illorum proprietatem esse dixerint, rursum obiectionibus coacti quibusdam, & ueluti de recta deturbati semita, id ipsum negare coguntur, & hac de re quod miserandum sit, anxie laborantes, inter se secū aperte discident, tum sibi etiā ipsis eorum nonnulli contraria loquuntur & sentiunt. Non mirum est igitur si te hic (ut modo dixisti) locus, iamdiu ancipitem animi habuit, quando & per se difficilis sanè est, & expositorum inter se discidentes ferè habet sententias: cæterum bene (ut arbitror) in præsentia tecum actum est, nā cum hac de re mihi superioribus forte diebus cum Iulio Brauo Veronensi, medico præstantissimo, & Philosopho in primis erudito, patauii quædam ut assolet, disputata fuissent, isq; ex D. Thomæ sentētia relatiua inæqualiter, & non æqualiter talia disterminari contenderet, ego uero contra, omnia simul esse natura asseuerarem, ceu ad honorarios arbitros, ad græcos scilicet Aristotelis interpretes cōmuni consensu ab utroq; est prouocatum qui statim nullo negotio rē aperuerūt, et inter nos facile cōposuerūt. Quāobrē teneo adhuc illorum nonnulla, & (quod aiunt) ad manum etiam parata habeo, quæ (ni fallor) huic commodæ quæstioni, & tuæ satisfacere poterunt uoluntati. Tum ille, existimabam profecto inquit Leonice, neq; animi (ut uidetur) sanè fallebar, te & locū istū iāpridē signatū habuisse, & quid de hac re ueteres dixissent, diligenter exquisiuisse: scio enī quod accuratus, hmōi pręsertim in rebus, et quod diligens perscrutator existas, iccirco id de te quærere constituerā, & ad te ire cogitabā, uerū quoniā geminata sortis meæ felicitate, & huc hodie uenisti, & satis etiam paratus (ut ais) accessisti, omnibus à te contendere precibus non desisto, ut compotem me hodie uoti facias, uniuersamque hanc difficultatem pro uirili distincte & congruenter explicare contendas: qua in re (nisi aliter tibi uidetur) tacis-

tum me tibi hodie auditorem præstabo, neque sermonem usquam interpellabo tuum, nisi forte huiusmodi inciderit quippiam quod prætermissum intelligentiæ officere possit meæ. Age igitur mi Leonice, & Dei (ut par est) inuocato numine rem istam aggredere. Tum ego, Philosophus inquam Aristoteles in categoriis suis (sic enim Aureus de decem prædicatis inscribitur commentariolus) difficultatis huius initium sanè dedisse, & iis qui distinctionem per æquale & inæquale in relatiuis fecerunt, ansam præbuisse, manifeste censetur: scribit enim in illis, quod ea quæ ad aliud sunt simul quidem esse natura uidentur, quod in pluribus sane uerum esse apparet. Cæterum in aliquibus hoc haudquaquàm uerum reperiri. Simul enim inquit Duplum est & dimidium. Dominus quin etiam simul est & seruus, quæ se inuicem pertinere etiam uidentur: interempto enim Dimidio interimitur & Duplum & deficiente domino deficit & seruus: eoque modo plærisque in aliis eiusdem notæ relatiuis manifeste contingere apparet: uerum in nonnullis hoc inquit uerum haudquaquàm percipitur esse: non enim posita se inuicem ponere aliqua neq; interempta se interimere uidetur. quod illorum quæ natura sunt simul, peculiare propriumue esse censetur. Cuius statim rei claras etiam (ut uidetur) afferre tentat ostensiones. Scibile enim inquit cũ ad scientiã dicatur, illã proculdubio præcedere, & nõ simul natura esse percipitur, siquidẽ res ipsæ ꝓprias de se præcurrere sciẽtias clare animaduertũtur. Sciẽtia præterea corrupta haudquaq̃ corrũpi scibile perhibetur, cuius rei uel clarum esse exẽplum quadraturã inquit circuli, quæ scibilis quidẽ est, licet a nullo perspicue sciatur. Eodẽ etiam modo de sensibili & sensitiuo, quæ sine cõtrouersia ad se inuicẽ dicũtur, posse deprehẽdi dicit. Destructo enim per suppositionẽ animantiũ genere, sensitiuũ manifesto destruetur omne (a sensu nãq; peculiarẽ suæ essentiæ characterẽ accipit animal). Animalibus autẽ interẽptis omnibus, alia destrui interemiq; sensilia non est necesse. Simul igitur natura non sunt sensile & sensitiuũ. Hæc ille pluribus hac de re eodẽ scribit in loco quæ nos restrictius sanè in præsentia collegimus, uim solummodo illius rationum, nõ uerba singula recensendo. Ex quibus non obscure sane deprehendi licet, uerborum solummodo corticem inspectantibus, & non recondita illorum sensa, ueluti obstrusã in sub illo medullam, linceis (ut aiũt) oculis introspicientibus, Aristotelẽ pla

nè uelle non omnia æqualiter dici, & eiusdem naturæ esse relatiua. Cæterum antiquiores illi & uere legitimi philosophi illius interpretes præcipueq; inter illos magnus Iamblichus, & Porphyrius, necnon horum uestigia clare postmodum insequutus Simplicius, uir inter Aristotelis expositores uel eminētissimus, qui ut ætate omnium fere antiquorum est ultimus, ita dignitate, & interpretationis claritate & diligentia inter cæteros facile primas sibi uendicat. Omnes inquàm isti concorditer affirmant, ueram scilicet & exactam Relatiuorum esse naturam, semper æqualiter dici, simulq; se inuicē illa, & ponere, & interimere. Huiusmodiq; indubitatam philosophi Aristotelis aiunt esse sententiam, in iis uidelicet commentariis ubi hac ipsa de re accuratiori diligentiæ opera pertractare aggressus est in diuinis nanque primæ philosophiæ uoluminibus eundem constanter asseuerare, relatiua simul esse natura, quia posita inuicem se ponant, & perempta interimant. Nihil enim aliud inquiunt iudicare uelle illud simul natura omnia esse relatiua, nisi quod simul coalescunt, & quasi simul ex eodem pullulare & nasci germine uidentur: isthuc & enim græcum sonat & signat nomen, ita q̄d causæ sibi inuicem ipsa sunt correlatiua, & ad se inuicem coniuncta complicataque esse planè conspiciuntur. Quamobrem ad ueram alterius positionem, alterum etiam esse deprehenditur, & alterutro interempto, reliquum sine dubio interire animaduertitur ubi etiam non minus scienter, quàm significanter & clare ii notant uiri hoc uidelicet simul esse aliqua (id enim ut poßum nunc exprimo, quod illi unico uocabulo συνυπαρξίαν uocant) Duobus intelligi poße modis, aut quia illorum subsistentia, quam illi ὑπόστασιν appellant, in eodem incipiat & desinat temporis spatio: Secundum quod sanè dicimus significatum, lumen simul cum solis eße præsentia quoniam solis posita subsistentia, ipsum ponitur eße luminis: qua etiam remota uel ablata, ipsum remoueri et interire lumen necesse est. Aut quia habitudo quædam inter illa, siue respectus simul eße uidetur, quomodo omnia profecto relatiua simul eße dicūtur. Quod inquiunt simul eße non statim in relatiuorum genere inferre eßentiæ æqualem esse subsistentiam. Neq; hoc ab re (mehercule) Pater enim secundum eßentiæ subsistentiam suæ, filium præcedere animaduertitur: & mortuo etiam filio, secundum eandem restare percipitur eßentiam. Qui tamen secundum id eße

quod

quod à paternitatis (ut ita nunc dicam) respectu accipit, neque ante ipsum filii esse, neque post filii non esse remanere planè censetur. Antè genitum nanque filium nondum erat, destructo autem illo, destructus est & omnino interiit ille paternitatis respectus. Et ut id ipsum clarius etiam explicem. Homo quidem & ante, & post filium quispiam & esse, & restare potest, pater autem sine filio remanere nō potest. Huiusce autem rei uel manifestissima est ratio, quoniam ea quæ sunt ad aliud omnia, in eo dici uerisimile est simul esse, in quo manifestum & certum habent esse: suum autem proculdubio omnia habent esse in habitudine, siue respectu illo propter quē ad se inuicem dicuntur: per habitudinem igitur illam siue respectum simul esse illa clarissimum est. Cæterum cū respectus ille inter duo semper sit, neq; aliter reperiri, aut intelligi possit. Alterutro certe corrupto & deficiente respectum interimi illum, & deficere necesse est. Duo igitur illa simul esse dicuntur quando respectus inter illa integer & constans remanet, à quo solummodo ut relatiua sint, & dicantur ea quæ huiusmodi sunt, manifestissime habere percipiuntur. Cum igitur (ut uisum est) eo usque relatio maneat, quo adusque respectus manet ille, eousque autem respectus manet, quo ad usque duo saltem restauerint illa in quibus respectus firmari constareque potest ille, geometrica (ut aiunt) rationis necessitate concluditur. Relatiua omnia ut huiusmodi existunt, simul natura esse, & posita se inuicem ponere, et interempto altero simul etiam alterum interire. Ex quibus Corollarii etiam modo audacter potest inferri, relatiua omnia æqualiter dicit nullamque illorum esse diuisionem qui relatiua per æquale & inæquali disterminare contenderunt. Cæterum quoniam huic sententiæ Aristotelis refragari uidetur autoritas, easque nō minus quæ retro adductæ sunt impugnant rationes, ut omnis non ab re dubitantium fas cessat ambiguitas, credulitatisque incontrariam partem cautus euanescat timor, illos hoc in loco commonefaciendos sanè censeo, quod ex superiori scilicet ipsius simul esse distinctione, rationes illæ nullo negotio rectè dissolui possunt. Quamuis enim ante omnem scientiā res præfuerint scibiles. Et destructo animantium genere, siue per suppositionem, seu aliquando per mundi ipsius conflagrationem (ut stoicorum quondam natio, nunc uero christiani constanter asseuerant)

remaneantque. Cœlum & terræ globus, quæ sensus obiecta esse possunt, tamen neque ibi res ipsæ scibiles esse rite dicentur, nulla existente scientia, neque hic cœlum & terræ nullo remanente sensu sensilia merito existimari poterunt. Relatio enim secundum quam talia dicebantur huiusmodi, respectu habitudineue illa interempta euanuit penitus: iterimitur aũt (ut diximus) ipse respectus, extremorũ alterutro interẽpto. Res igitur ipsæ non simul esse censentur secundum suæ subsistentiam essentiæ, quæ tamen eædem sub respectiuo tali esse, & simul esse, & simul non esse uerissime sanè dicuntur. Quã obrem non irrationabiliter etiam dixisse uidentur illi, qui hanc ad cætera prædicatorum genera, relatiuorum differentiam assignare contenderunt, illa scilicet peculiari quodammodo semper pluraliter proferri. Cum enim reliqua omnia prædicata tam singulari quam plurali referantur uoce: substantiam nãque dicimus & substantias: & quantum & quanta: quale quinetiam & qualia, sola relatiua pluraliter tantummodo proferuntur. Dicimus enim ea quæ sunt ad aliquid, eorum quæ sunt ad aliquid, in iis quæ sunt ad aliquid, quoniam non quemadmodum animal una est substantia, aut album unus est color, ita ea quæ sunt ad aliquid in unico tantum existunt perstantque subiecto, sed duo ad minus esse illa necesse est. Habitudo enim illa inter plura sese offert mediam, quam profecto alterutro cessante iterire summa est necessitas. Et ideo ut relatiua sint, simul esse oportet illa, inter quæ, siue in quibus cõsistit relatio, sunt igitur (ut retro dictum est) æqualiter, & simul natura relatiua omnia, nullaque est in relatiuorum genere diuersitatis uera distinctio. cæterum altera etiam ad rationes illas, nec minus sanè elegans & accomodata respõsio, ex philosophi Aristotelis uerbis in metaphysicis cõmẽtariis adduci potest, quã quoniam nostra in cursu est oratio, et nihil aliud sanè est quod in præsentia potius nobis sit agendũ, haud quaquã silere decerno. Hac enim de re uerba faciens ille sensilia inquit, & scibilia, & huiusmodi reliqua quæ dicuntur ad aliud, bifariã intelligi cõsiderarive possunt, actu uidelicet & potestate. Et sensile quidem actu ad sensitiuum refertur actu: sensile uero potestate ad sensitiuũ potestate suã habet relationem: cum igitur in superioribus dicebatur ante omnẽ sciẽntiam rem præesse scibilem, quoniam illud scibile potẽtiam innuit quã

dam, ad scientiam potestate existētem referri proculdubio necesse est: simul autē profecto sunt & potentia scibile, & illius potestate scientia. Similiq; rationis modo post animantium interitum omniū, sensile potestate remanet, quia simul etiā est potestate sensitiuum, licet actu non sit, quoniā neq; sensile actu esse percipitur. Et hac etiā responsionis uia, illa de circuli quadratura peculiariter dissolui potest ratio, scibile enim quiddam est potestate nō actu circuli quadratura. Quā obrem illius etiam simul potestate & non actu est scientia. quamuis magnus Iāblichus scientiā de circuli quadratura apud Pythagoræos aliquando uiguisse confirmet, Sextumque nomine quēdam inter Pythagoricos magni nominis uirum, plures huiusce rei demonstrationes scriptis suis memoriæ prodidisse: archimedem quinetiam syracusium, & Nicomedem præterea, & Apollonium insignes Pythagoræos, hac de re diffusissime pertractasse, quadratumque æquale circulo per duplicem motum Cochliformis ab illis appellatæ lineæ, satis commode fuisse demonstratum. Additque insuper uir ille, circuli quadraturam si scibilis est, et à nobis penitus ignoretur, nihil probibere ab aliis eam recte sciri præcipiue posse. partialiumquinetiam rerum cognitiones esse peculiares, si non in paruo (ut ait) mundo, idest homine, at in magno certe mundo, in reliquis scilicet intellectiuis naturis. Ex quibus insigniter (mehercule) patere potest id quod à nobis retro etiam ostensum est, relatiua uidelicet omnia proculdubio simul esse natura, nullamque diuersitatis uarietatem suscipere posse. Philosophi autem Aristotelis in categoriis authoritas, quæ huiusmodi de relatiuis sententiæ non mediocrem afferre uidetur tumultum, haud quanquam nos si recte illam pēsiculare uoluerimus, satis poterit commouere, ibi enim uir ille, ceu in introductorio nouiciorum libello, hac de re crassiori quodam doctrinæ modo pertractare uidetur, de qua accuratius profecto, & exquisitius in metaphisicis (ut diximus) suis, uerba post modum facere animaduertitur, ubi simul natura omnia esse relatiua certissimis monstrat rationibus: quæ profecto res ex illius etiam elocutionis modo, in categoriis inquam, perspicienti satis aperta & clara esse potest: utitur enim à principio statim hoc uerbo, uidetur, quod non certam (ut patet) animi sententiam, sed probabilem quandam ex aliorum sæpius dictis signare

opinionem existimatur. Quo sanè loquendi modo non utitur ubi hac de re postmodum accuratius (ut dixi) certiusque pertractare censetur. Nihil est igitur quod illis insigniter moueamur uerbis, cum & ratio (ut uidimus) naturaque relatiuorũ palàm iis aduersetur, nosq; contrarium sibi contingere doceat, & idem ipse author qui illa in Categoriis (ut diximus) non satis constanter affirmat. In Metaphysicis postmodum suis, quibus in cõmentariis uniuersum ingenii sui acumen manifesto expressisse censetur, aliter loquatur & sentiat. Nam rationes ab illo contra ueram sententiam in Categoriis adductæ, satis commode (ut uidistis) à nobis de antiquorum sententia sunt dissolutæ. Omni igitur ambiguitate semota) ut ad summam nostra cõcludatur oratio) relatiua ego omnia simul natura esse, & æqualiter dici opportere asseueranter iudico & contendo. Hæc sunt Seuerine quæ ego pauca de multis hac super re in præsentia tibi dicere habui. Tu qua ingenii es perspicatia, isthæc ipsa postmodũ recto iuditii examine pensiculabis, & si uere tibi commodeq; explicata fuisse uidebuntur, græcis id acceptum referas authoribus. Sinminus, elegantius tu quippiam, & elucubratum magis de nostris, quod adhuc forsitam me latere potest, cum huc rediero recensebis. Tum ille, equidem inquit Leonice plus multo quam sparabam effecisti & licet mihi de te multa eruditaq; omnia pollicebar, hac tamen in re expectationem lõge superasti meam. Tota enim hæc quæstio in præsentia ita est à te pertractata. adeo bene excussa ut meo quidem iuditio, ne dum reperiri quippiã quod magis quadret, sed nec optari sanè melius possit. Veritas enim (ut aiunt) unica est, cui recta omnia concinunt. Quamobrem nihil est quod de quopiam quæritando, amplius negotii habeam, quando hæc quæ dicta sunt, & ipsi consentire rationi, & antiquis placeri philosophis, iis præsertim quos recensuisti, clarissime ostensum est. Cæterum quia de circuli quadratura à nonnullis Pythagoreorum pertractatum fuisse, & scriptis etiam mandatum, retro dixisti, libenter abs te scire nunc uellem si illorum, apud græcos adhuc extant commentaria, an ut alia pleraq; bona, sic & ista longa nobis inuidit dies, interiere inquam Seuerine, interiere, non solum ista, sed alia etiam multa quæ si haberentur hodie, elegantior (mehercule) & eruditior multo, nostra iure cẽseretur ætas,

quæ & alioquin si qua sibi supersunt bona præpostero tamen mentis iuditio haud quaquam recte cognoscere, aut illa admittere uidetur, quando neque optimarum artium studiis amplius, neque iis qui ea sectantur & fouent, ullus sanè est honor, sed omnia ponuntur in censu, uniuersa diuitiis parent, ad quas fusis (ut aiunt) habenis, bonis contemptis artibus, uniuersorum in præsentia properant & affatim anhelant studia. Hic ille, uera inquit narras Leonice, sed perniciosiorem profecto aliam (nisi propitius illam auerterit Deus) literarum studiis imminere uideo pestem, à qua non iactura solummodo & calamitas aliqua, sed extremus illorum extimescendus est interitus. Quid istuc est inquam quod dicis? Et ille, non ne percipis inquit quos bellorum tumultus, quantosque armorum strepitus, in christiana nuper republica furens commouit discordia. Qui nisi dei benignitate aliquo sedentur componanturue modo, non literarum solummodo (quod diximus) sed omnium penitus bonarum artium, & cultioris etiam uitæ formidandus est interitus. An nescis Platonem tuum, ceu ex oraculi uoce dicere, pestilentias & bella, disciplinis quammaxime aduersari & officere? Tum ego, ne despes res inquam Seuerine, aut animo cadas: isthæc enim Deus opt. max. bonitate sua cito (ut arbitror) uertet in melius, & Dominici pastor ille & rector gregis, illius nutu commissas sibi oues haud quaquam deseret & perire patietur. Quamquam huiusmodi sanè res non temere (ut uulgo stulte creditur) aut infelici quodam casu, hominum accidere generi existimandum est, sed certis annorum curriculis & temporum quibusdam periodis, ad illorum etiam utilitatem, salubremque animorum medelam contingere, & euenire creduntur. Quomodo istuc inquit Leonice. Hoc inquam modo sicut enim partiali solitarioque animanti leuis plerunque febricula, & sobrius sæpe tenuis dietæ confert cibus, sanguinisque interdum missio ex redundanti corporis periculoque habitu stabilem effecit sanitatem. Ita uniuerso animantium generi, quæ pernitiosissima uulgo existimantur mala, pestilentiæ inquam & bella, & fames non modo non incommoda & aduersa, sed salutaria plerunque & prospera sunt iudicanda, ab iis uidelicet qui non minuta ista & partialia singularium quorundam cernunt euenta, sed qui uniuersam penitus rerum

naturam non conniuentibus mentis oculis introſpicere illiusque rimari cauſas rite poſſunt. Sed iam (ut audio) Seuerine tintinabulum ad ueſpertinas te uocat horas, quamobrem loquendi finem (ſi ita tibi uidetur) hic faciamus, tum ille, faciamus iquit ut dicis Leonice, ſed hac conditione, ut ad nos te cito reuerſurum pollicearis, & hac de re quæ admirabilis ſanè mihi eſſe uidetur, longiores poſtmodum ſermones facias. Vt lubet inquam Seuerine, tibi enim & nunc, et ſemper poſthac, noſtra quantulacunque eſt præſto erit opera. iis dictis ſurreximus omnes, & ille quidem recta ad templum ire perexit. Nos uero deambulatum ad Hippodrami ſpatia deſcendimus.

BONOMINVS SIVE DE ALICA.

d OMINICVS Bonominus Brixianus, qui nuper Taruisii est defunctus, uir fuit (ut nosti) Latymere doctissime cum græcis & latinis literis liberaliter eruditus, tum uita & moribus adeo probis & candidis, ut & omnibus ferè aliis, & iis præcipue quibus cum consueuerat gratus & amabilis non immerito semper extiterit. Is cum ab humanioribus aliquando literis ad philosophiæ studia: mox etiam ad medicinæ se compendia contulisset, ut sibi suisque pro uirili emolumento esse posset (urgebant enim illum ut plerosque solent, domesticæ angustiæ) qua erat animi libertate & cādore, stomachari non desinebat quotidie philosophorum, & medicorum non minus nostræ ætatis inscitiam, qui cum materiam quique suam, & subiectas illis disciplinis res, latinis planè uerbis, & decenti orationis contextu, si paululum operæ adhibuissent, luculenter docere & pertractare possent, deprauatæ tamen consuetudinis absorpti æstu, omnia sursum uersus confuso scriptionis stilo, barbarisque rerum uocabulis fœdarent & peruerterent. Quamobrem multam ille salutem præceptoribus dicens & libris, à publicisque abdicatus scholarum gymnasiis, totum se tandem isthæc nauseans antiquis euoluendis authoribus cum græcis, tum latinis multa & iugi diligentia & studio tradidit, breuique profecit adeo ut quæ illi immensis uoluminibus librorumque aceruis posteritati mandauere præcepta, mentis ille thesauro collocata, & tenaciter custodiret omnia et facile etiam cum libuisset, expromeret. uerum ille (proh dolor) quo maxime tempore & sibi & aliis usui esse potuerat, repentino è luce sublatus magnum sui desiderium omnibus bonis, nobis uero etiam non mediocrem reliquit dolorē, qui tali orbati amico haud sanè paruam breuique resarciendam iacturam fecisse uidemur. Is igitur dum Patauii superioribus annis studiorum gratia esset, domumque nostram frequentaret (semper enim aliquid cum de græcis,

tum de latinis rerum scriptoribus secum afferebat, quo quiuis in dagator teneretur excitareturque animus.) Forte die quadam ad nos uenit, in qua postmeridianis horis ego & Hieronymus Russus medicus, uir (ut nosti) utriusque linguæ peritus, in inferiori porticu nostra soli sedebamus: sermo autem erat nobis, nescio quomodo ex Plinii secundi excitatus uerbis, de celebratissima apud ueteres Alicæ confectura, de qua se multum diuque dubitasse Russus dicebat, addebatque insuper illius naturam compositionisque modum, sicut etiam Ptisanæ, à paucis admodum nostra ætate medicis dignosci, certo se credere. Ingressus igitur Bonominus, post consueta illa quæ primo dici solent: Nescio inquit si sermonibus uestris intempestiuus accedo: uideo enim uos hoc in loco cum solos, tum secreto (ut arbitror) colloquentes, quamobrem paululum, hinc facessam, & in pratulo isto donec inceptum perficiatis sermonem solus interim deambulabo, & alioquin percommode mihi illa se rosaria offerre uidentur, quæ me & amœnissima simul umbra, & florũ suauitate & gratia iocunde oblectabunt. Tum ego, non est inquam Bonomine hanc ob causam cur hinc abscedere uelis: nihil enim inter nos secreto conferimus: quamquam quid tam arcanum & arduum esse potest, omnique à nobis silentio supprimendum, quod tibi & fidei tuæ tuto committi non possit, iis præsertim iniciato sacris quorum mysteria ego & Russus in præsentia pertractabamus. Et quid tandem istuc est inquit ille. Aueo enim audire quæ inuicem conferebatis, quando illa, ut uidetur, ad me etiam pertinere posse confido. Et ego, attulit inquam ex Pliniana lectione Russus noster non contemnendam sanè de Alica quæstionem quæ cum notissima prioribus esset seculis, pluribusque uitæ commodis utilissima, & multis morborum remediis laudatissima, hac certe ætate cum bonarum artium luctuoso interitu: tum illorum etiam qui hæc profitentur ignauia & ruditate, adeo exoleuit & euanuit, ut ne de nomine quidem noscatur. Tum ille, uera inquit narras Leonice, & ego simili de causa in plerisque cum primum arti medicæ appuli, multum denique nauseans, stomachari iam desii, & ad ipsorum ineptias prorsus occalui. Cæterum haud quaquam desperandum est, nam quod huiusmodi in

rebus Medici nequeunt, grammatici certe possunt, qceu dereli-ctum illorum patrimonium iure sibi uendicantes, soli nunc Galenos, Paulos, Celsos, Plinios, interpretantur & docent: Quare abillis cum plurium aliorum quæ ignorant Medici, Tum Alicæ ipsius uim & confecturam petendam esse existimo. Tum Russus leuiter (ut mihi uisum est) commotus, quos tu inquit grãmaticos nobis inculcas, Bonomine, aut quæ isthæc tam arrogans est uastio, quæ sine iure manu consertũ, in alienas possessiones licenter adeo inuolat? cum quibus satis belle (mehercule) & feliciter agi uidebitur, si nuda rerum uocabula iis quæ ad se non pertinent rebus dimissis, commode interpretari & explicare possent, & non impudenter (ut faciunt) & ridicule interdum supra crepidam (ut aiunt) iudicare contenderent, quãquam siquid forte huiusmodi aliquando ex iis nonnulli aggredi audent, ut philosophos medicosque decenter agant grãmaticam illos pculdubio exuere necesse est. Nõ ut grãmaticos igitur de uocabulis, sed ut philosophos & medicos de rebus tum disertantes illos audimus. Verum hos nunc (si placet) bona cum uenia missos faciamus, idque potius quod agere institueramus te adiutore & socio (si ita uidetur) peragamus. Mihi quidem inquit Bonominus, & uidetur, & summe placet, quare institutum de Alica sermonem prosequere Leonice. Tum ego, de Alica inquam dicebamus Bonomine re cum in medicina ipsa, tum in omni etiam uitæ usu præstãtissima, cuius naturam & uim eo minus nostri temporis cognoscunt medici, quo de illa ab antiquis diuersimode sanè & inuolute admodum memoriæ proditum est. Quidam enim ex illis de Alica ueluti de triticei generis grano perscripsere, nonnulli autem, illam confectionem siue compositionem esse quandam uoluere. Sed quid ego nunc diuersos de Alica diuersa sensisse commemoro, quando unus & idem Author Plinius secundus hac ipsa de re, tum ut semine, tũ ut confectione, diuersis in locis commentariorum suorum loquatur & sentiat. Libro enim. XVIII. Capite. VII. quod de frugum uariis generibus & natura inscribitur, in principio ferè, ubi de satione agit, isthæc ad uerbum scribit. Aliqui uerne Milium, Panicum, Lentem, Cicer, Alicam appellant. Et rursum circa medium ferè. Tunicæ frumento plures, Hordeum maxime nudum & Alica, sed præcipue Auena. Quibus in locis de Alica illum ut de Tritici quodam genere

x

uerba facere, meridiano (ut aiunt) clarius est sole. Eodem autem libro Capite undecimo circa finem, ubi de Alica suo peratractat loco, illius confectionis modum pluribus sanè docet uerbis. Et libro uigesimo secundo Capite uigesimo quinto ubi de frugum medicinis, Alica inquit res Romana est & non pridem excogitata, alioquin non ptisanæ potius laudes scripsissent græci, nondum arbitror Pompei Magni ætate in usu fuisse, & ideo uix quicquam de ea scriptum ab Asclepiadis schola: & quæ sequuntur. Et rursum paulo infra ubi de Ptisana loquitur. Ptisanæ inquit quæ ex ordeo fit laudes uno uolumine condidit Hippocrates, quæ nunc omnes in Alicam transeunt, & quantum innocentior Alica. Ex quibus de Alica illum ut de ptisanæ cuiusdam confectione & compositura loqui clarissimo apparet indicio, siquidem cum Ptisana comparari, & illius æquare laudes uerissime potest Alica. Quamobrem mi Bonomine si æqui esse uolumus, non adeo fortasse, ut initio fecimus, nostrates sunt taxandi medici si Alicæ uim & naturam ignorant. Res enim ambigua est & inuoluta, & aliter ab aliis, immo ab eodem (ut uidimus) Plinio diuersimode recensetur. Tum Bonominus uera inquit narras Leonice & ego aliquando Plinium legens, quo certe authore nimium delector, hac de re memini non nihil dubitasse, uerum alia mihi tum erant agenda, quæ ab huiusmodi me disquitione sanè reuocarunt. Quamobrem hac ipsa de re (quando nihil aliud agimus) si placet in præsentia diligentius consideremus. Et ad me respiciens, immo uero tu potius inquit Leonice siquid parati habes, nam te habere non dubitamus, largiter deprome, & controuersam hanc rem quo maxime potes modo dissolue. Ego enim tacitus te auscultabo, nanque auditorem tantum me hodie non disceptatorem præstare decreui. Et ego quid tu inquam Bonomine hoc mihi oneris imponis, & non potius Ruffum, qui & elegans est medicus, & artem insigniter exercet illam, & isthæc ipsa ad manum habere debet, id ipsum bono iure expostulas? Ego enim (ut scis) succisiuis (ut aiunt) operis hæc studia delibaui potius quam elucubraui. Tum Ruffus noli inquit Leonice infi

ciari quod tamdiu debes: huiusmodi enim de re à principio sermonem ideo moui ut tuam elicerem sententiam. Sed nescio quomodo præuenit me Bonominus idque abs te petiit, quod ego mox enixe etiam contendere decreueram: Age igitur perspicue ut soles) & una utriusque opera facito satis. Tum ego, ista quidem inquam socii manifesta est uis, qui de composito huc non simul accessistis, ut demum me id quod uolebatis uestro arbitratu facere cogeretis, cædendum est igitur quando (ut in græco est prouerbio) contra duos neque Hercules. Cæterum mementote me ea quæ nunc dicam, non mathematica (quod aiunt) necessitate comprobaturum. Neque enim ea de qua agendum est, materia talium capax est ostensionum: & alioquin propter uocabulorum tum inuersionem, tum etiam confusionem magna profecto in eiusmodi re subest obscuritas, ut luculenter etiam in suo de alimentis commentario Galenus attestantur. magnam asserens in triticeo genere apud ueteres medicos uersari difficultatem propter nominum confusionem, cum plerunque à scriptoribus ex illorum numero nonnulla prætermittantur: aliàs autem uni generi duo applicentur uocabula: ceu inquit idem esse Tiphem & Olyram nonnulli uoluere. Exactas igitur huiuscæ rei demonstrationum certitudines in præsentia ne requiratis, & satis contenti sitis si quæcunque uobis adduxero cum fide dignorum testimoniis, tum probabili etiam coniectura concludam, ut lubet inquit Bonominus: & ut apte poteris: non enim latet nos quam in iis rebus quæ opinionibus constant, & diuersa sint hominum iuditia, & ancipites undequaque uersentur angustiæ: tu modo rem aggredere, nanque omnia (ut confidimus) tibi recte feliciterque succedent. Tum ego, Alicæ inquam nomen (si bene quæ retro ex Plinii uerbis sunt adducta animaduertistis) anceps & ambiguum non immerito esse uidetur. Et tum Triticei cuiuspiam generis granum apud ueteres, signare authores, tum confectionem quandam à Plinio, & à plerisque antiquorum enarratam decernere animaduertitur. Cæterū id genus tritici quod Alica cum pro simplici & uniusmodi accipitur grano designare uidetur,

id esse iure contenderim, quod græci Zeam appellant, siue alteram illius speciem: Cum enim ipsius (ut apud Dioscoridem legimus) duæ sint species, & una quidem simplex altera uero quæ ob plures circumiectas tunicas appellatur Dicoccus, Generis quidem latinum assignat Plinius nomen: ait enim semen illud duntaxat uocitari: specierum autem, simplicis quidem illius uocabulum esse Alicam, apud illum sanè affirmauerim. Alterius uero, nullum (quod sciam) neq; apud græcos, neq; apud nostros proprium reperitur nomen. Nam Dicoccus penès Dioscoridem cum contra simplicē ponatur zeam, & ex altera illi parte respondeat, non nomen esse, sed speciei illius differentia, & ceu cognomen non immerito uideri potest. Cum ex Zeis aliæ quidem unico uestiantur inuolucro, quæ simplices à Dioscoride uocantur. Aliæ uero pluribus sepiantur tuniculis, quas dicccos idem appellat Author. Quam tamen Zeæ speciem à Dioscoride Dicoccon appellatam, si quisq; in huiusmodi re probabili est locus coniecturæ, eam esse crediderim quam in Affrica degenerare scribit Plinius, cuius latiores & nigriores sunt spicæ, & breuis stipula: & ex qua adulterinam factitari solitam fuisse Alicam idem recenset Author. Nihil probibet igitur (ut diximus) illi simplici zeæ speciei Alicæ inditum fuisse nomen, quæ inter uerna à Plinio commemoratur grana, & maxime nuda (ut retro uidimus) esse perhibetur. Et hanc zeæ speciem (si coniectura uti licet) id esse non abnuerim quod nunc speltam uocant. Et hoc etiam modo Theodorus Gaza uir utriusque linguæ exactissimus, in Theophrasti de stirpibus interpretatione, zeam conuertit. Et Simon ianuensis uir in medicinæ arte & eruditus & diligens, græceque non imperitus & in uerborum maxime significatis si quis alius industrius, Alicam frumenti genus scribit esse, quam quidam inquit speltam dixere. Est præterea oppidum in Italiæ confinibus iuxta Alpes qua in Germaniam itur, quod Feltrium uocant. Huius tractus accolæ quod nos uulgo speltam, passim pro Alica immutatis litteris Algam appellant. Cui etiam nonnibil suffragari uidetur sententiæ, ea quæ de zea ab Authoribus memoriæ sunt prodita. Scribit enim in suis de Alimentis commentariis Galenus, quod duo ex Triticeis seminis

bus frumento eximie uidentur esse similia, Tiphe scilicet & Zea, & quod frigidis præcipue gaudet locis zea, quoniam inter alia frigoribus resistit maxime. Theophrastus quin etiam libro de stirpibus. VII. de Tritici scribens generibus isthæc ad litteram subdit. Ex illorum numero quæ in frumenti Ordeique sunt interstitio, & utrisque sunt similia, Zea scilicet & Tiphe, olyra & Bromo, ualentior & fructicosior est ipsa zea. Multiradix enim est, & multicalama: illius autem Granum cum leuissimum est, tum omnibus ferè gratum Animalibus. Et paulo post Tiphe omnium est leuissima & unicalama. Quamobrem terram amat tenuem, & non pinguem sicut zea & fertilem. Ex quibus si ullus (ut dixi) apte coniectantibus est locus, Zeam esse illam quam uulgo speltam uocamus, omni prorsus asseueratione contenderim. Cæterum isthæc in præsentia ita constituantur & iaceant, & sic à nobis (nisi aliter uobis uidetur) esse censeantur: siquis autem posthac melius, uincat ueritas, & inuentori gratiæ erunt agendæ. Et de Zea quidem & Alica cum Triticeum designant granum, hactenus sit à nobis pertractatum. De factitia uero Alica, & de eo quod chondron græci uocant, rem Alicæ & natura & uiribus per quàm similem, immo Alicæ genus alterum deinceps, si placet, perscrutemur. chondrum, siue chondrus (nam utroque apud ueteres legitur modo) inter Triticea esse genera clarius est quàm ut longiori ostensionis nunc indigeat ambitu. Galenus enim (nam sæpe mihi præclarissimus author est citandus) in suis de alimentis commentariis, solitarium de chondro facit caput, eumque inter Triticeas connumerat species, additque insuper illum & commode corpus alere, tenacisque & glutinosi esse succi. Paulus quin etiam æginita secundum Galenum medicorum facile princeps, in primo uiatici sui commentario, inter Triticea inquit appellata semina chondrus & nutrit probe, & tenacem efficit succum, qui si diluatur malus certe redditur cum celeriter crassescat. Melior autem illius est succus cum Ptisanæ in modum bene decoquitur. Dioscorides præterea non absimilem Tiphe illum esse dixit. Et ad summam in Triticeo connumerat genere: quem non ab re id

esse crediderim quod nostri far appellant, cum ex illius similitudi ne formæ ductus, tum ex remediis etiam quæ Farri probe quadrare animaduertuntur. Cæterum quoniam hoc quispiam in loco haud oscitans rerum existimator non immerito ambigere posset, de factitio chondro, quem nonnulli Alicam esse uoluerunt, cum id Triticei esse generis apud Galenum (ut uidimus) iam sit constitutum, diligenter animaduertendum esse censeo, quod quemadmodum retro diximus, Alicæ nomen & simplex designare granum: & confectionem insuper illam à Dioscoride insigniter enarratam, quam nonnulli apud nostros uocauere Alicam. Non est igitur quod moueamini, & ambigui animi sitis, si pro Tritico aliquando chondrus: aliquando pro confectione illa apud ueteres rerum scriptores legitur. Plures enim sunt res quàm rerum uocabula, ad quas illis uel relictis, uel omnino neglectis mentem adhibere Physici sane debent. iis etiam non inutiliter adiiciendum esse iudico, aliquando ex zea factitatam fuisse Alicam, ut Plinius & Dioscorides clare attestantur: nonnunquàm ex frumento, ut idem recenset Plinius, quod interpretantes nonnulli haud perperam (ut arbitror) ex frumenti inquiunt genere fieri solitam, quod posteriores chondrum denominauere: nam hoc uocabulum neque apud Theophrastum (quod sciam) neque apud quempiam ueterum authorum uspiam legitur, sed far, & alia similia triticeo ponebantur in genere: latum enim apud illos Tritici erat uocabulum, & non solum frumentum sed zea etiam, & olyra, & Tiphe, & Bromus illo passim appellabantur nomine. Est autem Tiphe (ut hoc etiam obiter dicatur) describente Galeno, corporis colore, & spissitudine caliditateque frumento haudquaquam absimilis, nisi quod breuior est & exilior, ut paruum uideri possit frumentum. Leuior autem & facilior, & ideo innocue illa equos uesci, qui alioquin à frumenti incomesti manifesto ledi percipiuntur. Bromum autem Auenam esse apud Dioscoridem in adiunctis uetustis legi: sunt qui id esse tritici affirment genus, quod scandellam uulgo appellant, cuius omnis Germaniæ Galliarumque etiam tractus feraces nimium esse dicuntur: ueterinorum autem illum esse tantummodo cibum Galenus memoriæ prodidit, & ad

nullum prorſus hominum facere uſum, niſi ſi quando ualida illos urſerit fames, cum aliis ſupra enarratis naturaliter & innocue neſcantur homines. Ad ſummam igitur (ut breuiter ea quæ dicta ſunt colligam) omniaque ſub uno contuitu pro uirili nunc reponam, duplicem alicæ naturam factitiæ ſcilicet & naturalis exiſtimo: ſimiliq; modo chondrum & natura ſui conſtare, & hominum compoſituræ aſcribi debere iudico, Alicamque eſſe zeæ ſimplicis ſpeciem quam ſpeltam uocant: chondrum autem eſſe far: ita quod ex farre & ex ſpelta id eſt zea itidem laudatiſſima illa apud ueteres fiebat Alica. Quamobrem Plinius (ut opinor) libro XVIII. capite VII. cum ſcribit qui zea utuntur non habent far, ambo hæc triticea ſemina, cognationem ad ſe inuicem habere quandam & ſimilitudinem, innuere potius quàm exprimere uidetur: cum tamen alterum ab altero (ut plærunque accidit) bonitate aliqua & peculiari quadam naturæ proprietate uincatur. Neque hoc in loco id me ualde mouet quod Paulus æginita uiatici ſui libro primo, capite (ſi recte memini) LXXVIII. ſcriptum reliquit, ubi Alicam à chondro manifeſte diſterminare uidetur: quem tu locum Hieronyme nudiusquartus dum hac de re forte inter nos eſſet ſermo, ſcite mehercule, & memoriter recenſuiſti. Non erit autem fortaſſe malum (ut arbitror) Bonomini noſtri cauſa uerba illius ut iacent recenſere, & latina etiam facere, ut ex illis recte interpretatis omnis poſt modum hac ſuper re facesſat controuerſia. Hæc autem ad literam ſcribit ille. Ex frumentaceo genere chondrus quidem eximie corpus alit, & glutinoſum generat ſuccum. Verum Dilutus efficitur malus, quoniam cum craſſeſcat facile perſeuerat incoctus. Melior autem illius eſt ſuccus cum totus recte decoquitur, quemadmodum ptiſana. Alica autem in aliis quidem, chondro eſt per quàm ſimilis, niſi quod illo uentrem magis aſtringit. Rurſumque libro . III. Capite. LXII. pro cibo inquit dandus eſt chondrus exoxycrato dilutus, ſeu oriza, ſiue Alica, à uino autem illum penitus prohibentes, Aquam ex auſteris malis, aut omphacomel, ſiue huiuſmodi quippiam illi propinabimus. Ex quibus de Pauli apparet ſententia aliud eſſe chondrum ab Alica, quod profecto non inficias eo ſi rationem, quam ſequitur

ille, admittere & probe tenere uoluerimus. Paulus enim ceu uete-rum postremus medicorum, exactiori uocabula examinans cura, & ætatis suæ usitatum forsitam loquendi seruans modum, confectio-nem quidem illam quæ ex zea fiebat Alicam maluit appellare: nam zeæ speciem quandam à latinis Alicam nouerat uocitatam: compositionem autem eam quæ ex farre constabat, quod (ut dixi mus) chondrum posteriores uocauere græci, grano suo cognominem chrondrum appellare maluit: nihil tamen obstat (ut opinor) apud authores utrasq; confectiones illas quæ tum ex farre, tum ex zea ip sa factitari sunt solitæ, a latinis quidem Alicam, a græcis uero chon-drum promiscuo appellata fuisse uocabulo: & ideo sicut Alicæ no-men apud antiquiores non reperitur græcos: ita chondri uocabulo la tini non sunt usi authores: cum tamen utrique tam ex zea, quam ex farre confectiones illas factitare sint soliti. Posteriores autem medici de quorum numero censetur Paulus, exactiori quascunq; res dili-gentia perpendentes, ex zea & farre cum natura, tum uiribus per quam similes confecturas, aliqua tamen peculiari proprietate præ-ditas, uocabulis etiam diterminare cupientes, illam quidem Alicam, hanc uero chondrum appellare uoluerunt. Nihil igitur probibet (ut arbitror) Alicam & chondrum idem apud ueteres rerum scriptores designare, cum tam Alica quam chondrus ex farre fierēt & zea: & peculiari tamen quadam differentiæ nota Alicam a chondro distare, ea qua posteriores medici nominum rerumque usi sunt ratione. Cæ-terum in hac etiam sermonis nostri ad calcem festinantis peroratione, istuc obiter non tacuerim, haud recte illos meo iuditio facere, qui Ali cæ nomen aspirandum esse censent: siue enim usum ipsum, & anti-qua scriptionis indicia sequimur sine aspiratione apud omnes ferè au thores, omnibus in locis isthæc reperitur dictio: seu recte malumus obsequi rationi, cum ab alendo (ut uoluere grammatici) denomine-tur Alica, neque sic aspirationis admittere debet notam. Ad hæc ne cum græco coincidat nomine, Halica, quod in plurali cosiu sale mace ratas significat res, ab asperatione illius nominis prorsus abstinendũ esse censuerim. Et hæc de Alica & chondro quæ mihi in præsentia ad manum uenerunt, ut breuius fieri potuit, uobis sunt a me nunc ex plicata, non ut meam sanè iis de rebus sententiam indubitatam cer-tamque esse contenderem: (non enim adeo mihi ipse placeo) sed ut

uobis

nobis potius paratam sedule disquisitionis ansam præberem: scio enim quo ingenio, & qua eruditione uterque sit uestrum, & quantum etiam coniunctis studiis huiusmodi efficere ualeant ingenia. Quare agite socii & nostræ ætatis cum medicis, tum philosophis, uestris studiis pro uirili consulite & fauete. Et Bonominus, faciemus inquit ut suades Leonice ut pro Russo etiam tibi respondeam, modo facultas nobis detur & otium: & tales simus quales tu nos esse existimas. Cæterum quæ abs te nunc de Alica dicta sunt & chondro, mihi profecto ita quadrare uidentur, ut meliora a nobis præsertim reperiri posse sanè diffidam, nisi aliter Russo uidetur. Mihi quidem inquit ille, quæ dicta fuere ualde placent, sed posthac etiam uidebimus. Sub iis dictis assurreximus omnes, & Russus quidem ad ægrotos suos uisendos ire perexit: Ego autem & Bonominus in Bibliothecculam nostram ingressi summus.

y

θεῷ δόξα

SAMNVTVS, SIVE DE LVDO TALARIO.

Vm apud Marcum Samnutum Capella uirum (ut nosti) senatorii ordinis facile primarium, & cum ingenio excusso, tum uaria etiam eruditione singularem, aliquando Venetiis cœnaremus ego & Fuscus frater nonnullique præterea illius domestici amici quibus cum ille si quando à maioribus Reipublicæ negotiis uacabat libenter otiari & conuiuere solebat, inter quos Franciscus Priolus, & Benedictus longus, & Antonius Canalis erant. Post apparatissimas epulas & splendidissimum omnium obsoniorum genere conuiuium quo omnes opipere & liberaliter fueramus accepti. Anniuersaria enim natalicia sua forte celebrabat, appositis iam secundis mensis circiter accensis luminibus, Alexander Leopardus uir mechanicæ omnis peritissimus, & Samnuto inter paucos charus ad nos ingressus est. Quem cum omnes non immerito taxarent & carperent, turpemque officii desertorem insimularent, Sãnutusque etiam illum durius appellauisset. Quid tu inquit ille marce, uosque cæteri omnes indicta (ut aiunt) causa in præsentia me tam propensis animis, & tam facile condemnatis, & non perquiritis potius cur ego qui aliis semper in rebus præsto uobis & impiger esse soleo, in hac una, & omnium simul uestrum & mei pene ipsius oblitus fuisse uideor, qui & tali defui officio, & tam bonam insuper perdidi cœnam? Hic cum recte dicere uideretur, & omnes eum pariter hortaremur ut more illius causam in medium afferret: non enim uile quiddam uidebatur & contemnendum fuisse quod ille huic officio præuertendum putasset, & Priolus etiam ut hoc faceret illum sane impensius rogaret. Quid uos inquit Fuscus intempestiue adeo leopardo molesti estis meo qui sero huc & incenatus ueniens comesse (ut arbitror) magis quam disertare nunc cupit. Permittite igitur si placet, ut fame prius procul expulsa, ea postmodum satur dicat, & ordine referat, quæ alioquin famescens non ab re confundere & inculcare contenderet. Ita profes-

cto inquit Marcus, & simul astantibus iussit pueris ut esculentorum fercula quædam quæ ad huc in repositorio aderant, leopardo afferrent, illique sedulo ministrarent. Interea loci cœnante illo, secundis etiam remotis iam mensis, dum Samnutus & Lõgus nescio quid serio (ut ex uultu coniectari licebat) inter se colloquerentur. Conuersus ad Canalem Priolus. Quid cessamus inquit mi Canalis, aut quid potius in præsentia nobis est agendum (nisi forte bene cœnati stertere hic malumus) quam ut hoc temporis spacium donec cubitum imus aliqua lusus iocunditate hilariter transmittendum curemus. Hic enim, ad me respiciens, lectione aliqua oblectare se cogitat, forte nanque libellum quendam in triclinii angulo iacentem sumpsisse me & referasse conspexerat. Et Canalis ut libet inquit mi priole quando aliud nihil in præsentia agimus. Verum quod potissimum ludicri genus exordiri nunc uolumus? Hic Samnutus, qui sermonẽ (ut arbitror) cum Longo incœptum ne conuictus hilaritati officeret obmiserat, & in aliud distulerat tempus, Cui potius inquit ꝙ consueto nobis lusui operam dabitis, qui ut ingenii plurimum, ita minimum fortunæ non immerito in se habere percipitur: & in quo uterque uestrum primas sibi uendicare anxie semper studet. Et cum dicto astanti innuit puero, qui illorum non ignarus consuetudinis otius accurrens Alueolum cum latrunculis attulit, & in mensæ reposuit medio. Hic dum illi se lusui parant, ad Fuscum respiciens Samnutus quanta inquit mi Fusce cum ludorum omnium, tum huiusce præcipue adest amœnitas & gratia, quæ non solum inuitare suauiter, sed ualide etiam & diutius continere animorum studia potest. Quosdam & enim noui, & si uellem nominare etiam nunc possem, nullam aliam ob rem nisi ut luderent, cibi somnique oblitos (ut cætera obmittam alia) dies cum noctibus sæpe ludendo continuasse, ut non alia (ut arbitror) de causa isthæc ipsa res, nisi ob temporis iacturam quam uel maximam aleatores faciunt, male audire, ad infamiam uenisse uideatur. Nec immerito me hercule inquit fuscus quando inter res maxime hominum generi expetendas preciosissimum sane a diis immortalibus concessum sit tempus, cuius uel minima etiam iactura recte perpendenti omnia, magni semper est existimanda. Non ab re igitur si quis

istiusmodi rem dialecticorum more definire uellet, & temporis inanem quandam traductionem ludum eſſe diceret, eleganter profecto & accomodate illius uim naturamq; deſcriberet, necnon illius etiam originem primaq; recte comminiſceretur exordia. Et quæ nam fuere illa inquit Sānutus? Audire enim abs te cupio mi Fuſce ſi quid forte reconditi hac ſuper re tenes, nam Grammaticorum pleriq; quos uiderim cum alia nōnulla, tum iſtuc latrunculorum ludicrū ad Palamedem Nauplii referunt, qui id in diutina ilii obſidione & inuenerit primus, & græcorū etiam duces otio marceſcentes hoc ſolatii genere nō inutiliter oblectauerit. Tum Fuſcus, Scribuntur iſta inquit ut memoraſti Sānute. Cæterum de illorum inuentione antiquior etiam Troianis temporibus extat fama, ut apud Herodotū & Pauſaniam probatiſſimos ſanè authores memoriæ proditum eſt. Leonicus quinetiam frater in ſuis de uaria hiſtoria commentariis, qui ad huc in uulgus non prodiere, huiuſmodi meminit rei, à quo (ut arbitror) opere ſi quādo in lucem uenerit, niſi me fraternus fallit amor omnes qui humanioribus uacant ſtudiis iuuabuntur ſanè, & nō mediocria reportabunt commoda. Eſt enim ut inſcribitur plane uarium, & cum reconditis, tum ab omni antiquitate conquiſitis refertū hiſtoriis, ex græcorum noſtratiūq; authorū penetralibus erutis. Hic Samnutus ad me conuerſus & leniter (ut ſolebat) renidens en ea inquit fides Leonice, is amor, ut hac de re, qua in primis me delectari certiſſime noniſti, me cœlatum tam diu uolueris, & niſi nunc aliud agens Fuſcus illius intranſcurſu meminiſſet, hoc me diutius etiam latuiſſet. Verū haud impune ferres, nam te aliquando Fuſco etiam teſte iniuriarum expoſtulabo. Cæterum inchoatum proſequere ſermonem mi Fuſce, & ludorum originem primā ut accepiſti, cōmemora. Tum Fuſcus, ludorum inquit compluriū īuentionē, Lydorum populis non immerito diligens adſcripſit antiquitas. Cum enim eo terrarum in tractu Tyrſenus aliquādo & Lydus Atyos (ut ferunt) filii regnarent, ualidaq; fames cū cœli intemperie, tū terrarū etiam iniuria, uniuerſam inuaſiſſet Lydiam, ut præſenti calamitati quo maxime poſſent modo aliqua illi quærerēt remedia: temporisq; moras inanibus fruſtrarentur ludibriis, atq; hoc ſeſe fallerēt mō, Pilæ luſum & talorū inſuper, & teſſeræ aliaq; pleraq; id genus animorum oblecta

menta excogitasse feruntur. Qua etiam tempestate inualescente in dies fame, Tyrsenum ferunt cum popularium parte quadam naues ingressum sedes patrias reliquisse prosperaq; usum nauigatione in Italiam peruenisse & eam occupasse regionem quã postea de suo nomine Tyrseniam appellauit. Quamobrẽ non inficias etiam ierim ludos quasi lydos à primo inuentionis exordio elementi consueta permutatione ab antiquis Italiæ populis fuisse denominatos. Delectatus sum admodum (mehercule) inquit Marcus, hac tua breui mi Fusce & nitida historiuncula. Cæterũ ut alia ex aliis plærunq; prouenire & procedere solent, nostra isthæc disceptatio nõ mediocrem sane studio ansam dedit meo, ut de te uel de fratre tuo, meo iure nunc quæram id quod iam diu scire concupiui, quodq; à nullis unquã grãmaticis plene perdiscere potui. Quid tandem istuc est inquit Fuscus? Et Marcus, de talorum inquit ludo Fusce paulo ante mentionem fecisti, de quo & semper alias dubius animi fui quis nã is esset, quo ue luderetur modo, & superioribus etiam annis de Georgio Merula studiose perquisiui, qui (ut probe nosti) inter paucos eruditus, & multæ lectionis uir ætate nostra non ab re habitus fuerat. Is hac super re mihi nõnulla ex Eustatio, plæraq; etiam ex Iulio pol luce semper adducere solebat, quæ ex illius sanè commentariis cognoscere licet. Ex quibus ut quædam isthuc spectantia cognoscere me profiteor, (uera enim ut arbitror sunt fatenda) ita quæ ad exactum illius notitiam pertinent ignorare me non eo inficias. Qui enim talus à tessera distat ut id quod græci cubum uocant, ab Astragalo, quamuis recẽtiorum nonnulli grãmaticorũ apud nos ista confundant: & quod tessera quidem sena habet latera, Talus uero quaterna, probe me tenere nunc arbitror. De senione quin etiam in tesseris & cane, siue ut nonnulli, asino, dicere aliquid possum: uerum de iis ipsis in talorum alea deque ipsa uenere quem felicissimum antiqui iactum esse uoluerunt, neque quid dicam sanè, neque quid intelligam me habere præ me fero. Tum Fuscus ad me conuersus, hæc sunt inquit frater quæ superiori anno dum Aristotelem Patauii publice profitereris, quia alia tunc erant agenda signasti potius quàm explicasti, quæ (mehercule) de te aliquoties quærere uolui. Sed multa (ut scis) in-

tercesserunt quæ me distraherent & ab istiusmodi auerterent studiis. Quamobrem posteaquàm iis incidit sermo tuum erit quid hac de re sentis aut explorari habes differere : de me enim in præsentia taceo, sed Marco nostro (ut uides) non dubito te rem inter paucas gratissimam esse facturum. Tum ego multa sunt inquit Fusce frater quæ me hoc facere adhortantur. Sed in primis Samnuti nostri hac de re tam uehemens sanè studium. Cæterum quoniam is paulo ante iniuriarum mecum agere comminatus est, non prius certe incipiam quàm ab eo fidem accepero se posthac præmeditatam in me accusationem illam penitus aboliturum. Hic cum subrisisset ille, meque ut bono animo essem & accurate id facerem insuper rogasset, ita sum exorsus. De re Samnute & Fusce & si non magna, satis tamen ambigua & sub obscura nunc dicere me uultis de qua ut plærique nonnulla ita nullus (quod sciam) complexus est omnia, Parebo libens, & quæ uaria lectione, sedulaque animaduersione comprehendere potui uobis pro uirili breuiter exponam. Sermonis autem nostri exordium à philosopho capiam Aristotele, qui talorum naturam & situm, partiumque insuper uocabula in suis de animalium historia commentariis, hoc maxime describit modo. Omnia quibus datus est talus cruribus eum posterioribus continent, ita ut erectus in suffragine parte sui prona foris: supina introrsum spectet: & quæ cola uocant intus aduersa sibi posita sint: quæ ischia foris : quæ antennæ supra habebantur. Situs talorum omnium talis est. Quo in loco Theodorus Gaza uir nostra memoria utriusque linguæ cum eruditissimus, tum etiam obseruantissimus, ubi Aristoteles cola scribit ille uenerem, ubi ischia ille canem inuertit quod insequuti posteriores grãmatici, & constanter approbarunt omnes & sedulo etiam eorum nonnulli pro parte illi suffragari conati sunt: nam dictionem ischia silentio prætereuntes nescio quid de ueneris coliadis apud Athenienses cognomine, frigide (mehercule) ne dicam insulsæ scriptis suis memoriæ tradiderunt. Cæterum utrum ne recte sic, an perperam dicatur paulopost uidebimus. nunc uero ex Aristotelis uerbis talos omnes quos Astragalos græci uocant, quatuor habere

latera siue facies, seu uultus appellare malumus (iis et enim omnibus eadem in re authores utuntur uocabulis) manifestissime deprehendere licet. Iactus enim talus aut in pronam sui partem cadit, aut in supinam, uel in illas quae cola & ischia dicuntur. Supersunt ex partium numero antennae illae geminae quae ideo in talorum non connumerantur iactu, nec partes dicuntur quia nusquam super illas iactatus stare potest talus. Ex quibus (ut arbitror) grammaticorum quorundam manifestissimum deprehenditur erratum, qui talum quidem sex habere latera, Tesseram uero quatuor scriptis suis posteritati mandauere: quos miror si modo Pollucem inspexerunt (ut plane uideri uolunt) in tam manifestum concidisse errorem, cum ille cubum qui in confessis est tessera, sex habere dicat facies, totidem punctis, siue lineis insignitas. Talum autem quatuor utpote à quo binarius, & quinarius absint qui reperiuntur in cubis. Verum isthaec obiter sint dicta, quamobrem unde digressi sumus (si placet) redeamus. Adduximus (ut uidistis) ex Aristotele talorum facies quatuor & illarum etiam uocabula recensuimus. Caeterum ex iis duo illa cola & ischia, meo quidem iudicio pausularum adiectione literarum in omnibus quos uiderim exemplaribus mendose sane scribuntur & leguntur. Coa enim & chia, hinc duobus, inde unico detracto elemento uera (ut arbitror) & incorrupta habere debet lectio. Quod ut constanter asseuerem usurpatum primo illud apud graecos in Talario ludo prouerbium sane facit: non chius, sed cous. Cuius cum in batrachis suis comicus meminisset Aristophanes de Theramene scribens qui ob ingenii uersutiam & agilitatem, cothurnus ab Atheniensibus est cognominatus. Locum illum explicantes Aristarchus & Didymus inter antiquos Grammaticae professores sine controuersia primi, coum in talis contrarium esse chio autumant, & coum semper lucrum facere, chium autem iacturam afferre dicunt. In Theramenem autem ideo à poeta adductum fuisse prouerbium de talorum iactu, translatione mutuata, quoniam is ingenii dexte-

ritate & morum uersutia quodcunque cupiebat & seque-batur feliciter semper, assequebatur , & incommoda plerun-que mentis agilitate corrigebat , & tanquàm commoda pro-ferebat: ut coa igitur & chia , pro colis & ischiis apud phi-losophum legantur Aristotelem , isthæc (ut dixi) in primis me admonuit ratio. Deinde ipsemet etiã ut hoc modo corrigenda sit lite ra, alio sane in loco nos docuit Aristoteles. In iis enim quos de cœlo inscripsit libris secundo (ut arbitror) commentario ostendens su-periora corpora paucioribus id facere motionibus, quod uix plu-ribus inferiora ualent efficere corpora, isthæc quæ ego de illo ad literam nunc exprimam subicit uerba . Est autem recte agere difficile, uel multa, uel multoties, ueluti decem milia talos coos ia cere difficile, unum uero, aut duos facile. Hæc ille , ex quibus coum in talis faciem esse quandam, & eandem felicem & for-tunatam meridiano (ut aiunt) sole clarius esse potest. Quem lo-cum (ut obiter etiam hoc tangatur) exponens Simplicius inter ue teres Aristotelis interpretes uel accuratissimus , adeo friget & ita comminisci uidetur, ut reuerentia uiri commotus ego , nun-quam alias in Aristotele oscitantis aut conniuentis, tacere potius, quam eius hoc in loco expositionem afferre præ elegerim. Cæterum ut latina etiã cum græcis nõ inutiliter cõiungamus quo ue illa modo inter se quadrent uocabula scire possimus, aduertendum coum in ta-lis latus senionem a latinis uocitari, & quod græci chium uocabant nostri canem appellauere. quod ad numeros etiam translatum ca-nem quidem unitatem, oppositum autem illius hexiten, idest se-narium, uel senionem denominatos fuisse Pollux in onomasticis suis refert. canem quin etiam iacturam semper, senionem uero ui-ctoriam sæpius & lucrum apportasse apud ueteres legimus. In-de apud Persium est uidere , quid dexter senio ferret scire erat in uoto, damnosa canicula quantum raderet. & Martialis. Se-nio nec nostrum cum cane quassat ebur . Quo in loco Samnute silentio prætereundum non censeo , pueris nobis nam adhuc ta-lis ludebatur, quos parellas uocabant; (ferè enim abhinc quadra-ginta sunt anni quod is inoleuit lusus) faciem in talo quæ uicto-

riam

riam dabat quam coum & senionem appellari diximus, ancinum nocitatum fuisse: oppositam uero & peiorem quam sequebatur ia ctura, taonem dictam, cuius uel unicæ interuentu (nam quatu or & ipsi ludebant talis, inefficax ancinorum reliquorum erat iactus: & illa missione is qui iecerat neque lucrum, neque dam num faciebat. Quamobrem si accuratissimus alioquin uir, & inter paucos industrius Theodorus gaza in iis quæ de talo Aristotelem ex græco conuertens elegantissime conscripsit, quæ nos etiam retro adduximus, pro uenere senionem apposuisset, & commode profecto tali latus illud interpretatus fuisset, & uerbi illius uim & naturam latino uocabulo significanter expressisset. Nunc eum in uenerem trásferens, & manifestissime, errat & mirum quantum illa in re se ipso minor esse uidetur. Quod enim aliud in talis a uenere fuerit senio, si quis est qui forte ambigat uel paucul is iis Cæsaris Augusti uerbis omnem penitus (ut arbitror) exuet dubitationē: Scribens enim ad Tiberium filiū (ut tranquillus in illius refert uita) iis ad literam utitur uerbis. Lusimus mi Tiberi Geronticos & heri & hodie. Talis enim iactatis ut quisq; canē, aut Senionem miserat in singulos talos singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat uniuersos qui uenerem iecerat. Ex quibus sanè aliud fuisse uenerem, aliud Senionem manifestissime patere potest, cum ille quidem eo in ludo damnum & iacturam, uenus autem uictoriam & lucrum apportaret. Nec minus præterea ex hoc etiam id ipsum digno scere licet. Coum enim siue Senionem uel in unico tantum reperiri contingit Talo, ut ex Aristotelis uerbis in commentariis de cœlo retro est declaratum: uenerem autem nisi quatuor iactis talis prouenire non posse certissimis ostenditur euidentiis. Cicero enim in suis de diuinatione commentariis demonstrare studens quod casus in iis non fit rebus quæ omnes in se ueritatis habēt numeros, hæc subiicit uerba. Quatuor Tali iacti casu uenerem efficiunt, num etiam centum ueneres si quadringentos talos ieceris casu futuros putas? Quam etiam rem Lucianus Samosatæus apud græcos lepidissimus sanè author, in amoribus suis ostendit de quodā scribēs iuuene qui præpostero mentis iudicio cnidiæ ueneris simulachrum Praxitelis opus efflictim deperibat: illius hæc sunt uerba ad

Theodorus noto

literam (si recte memini) de græco expressa. Cunque talos quatuor libyssæ Dămæ super mensam iactasset spem suam ludo & aleæ committebat: & recte quidem iaciens præcipue si deam ipsam prospero effecisset iactu, talorum nullo æquali cadente effigie, & Deæ simulachrum cernuus adorabat, & potiundi aliquando desiderii non mediocri erat in spe. Si autem (ut assolet) perperam talos iactasset, & in contrariam illi, tristemque stetissent faciem, uniuersæ Cnido multa imprecatus mala, ueluti propriæ cuiusdam calamitatis gratia tristitia & mœrore conflictabatur. Hæc ille. Ex Luciano igitur & Cicerone (ut animaduertistis) clarissime patere potest uenerem non unico, sed quaternis effici talis, & tunc esse (ut hoc etiam quod non oēs aduertunt, obiter adducatur) cū singuli quatuor tali diuerso inter se steterint aspectu, ita ut simul quatuor una missione iactati, oēs talorū referant uultus: hoc uidelicet modo ut unus coum siue senionē ostentet. Alius chium siue canem. Tertius pronam tali monstret partem: Quartus uero supinam. Quam rem cum Valerius Martialis in apophoretis suis innuisset potiusquam expressisset, à nullo grammaticorum (quod sciam) ad hanc usque diem expositus aut itellectus est locus. Quæ enim Domitius & Merula ea de re afferunt meræ sunt nugæ. Est autem Distichon huiusmodi cum quo tali remittuntur eburnei.

Cum steterit nullus uultu tibi talus eodem
Munera me dices magna dedisse tibi.

Quasi enim exiguum amico commendans munusculum poeta, affirmat tum denique illud magnum sibi uisum iri, si quando in ludo talario uenerem iecerit. Fortunatum inquam & lucrosum iactum, nullo talorum eodem stante uultu. Hæc sunt Sannute & Fuscæ quæ de talorum partibus coo & chio, quas latine Senionem, & canem appellari diximus: & quæ de uenere etiam, assidua & diligenti cum græcorū tū nostrorum lectione perquisita pro uirili comperire potuimus. In tenui fateor re posita fuit opera, sed quia successiuis id effectū est studiis, non uilis est (ut arbitror) neque contēnēdus labor, & alioquin isthæc ipsa qnātula sunt, ut cognita parum laudis afferunt, ita ignorata homini præsertim erudito, & isthæc profitenti non nihil uituperationis adducere possunt. Sub iis dictis cum reticuissem, &

Samnutus qui dilig͞etem auscultando præstauerat operam, nescio q̃d dicere uellet. Leopardus accedens, qui & cœnauerat iterim, & cum longo etiam tesserulis luserat. En iquit adsum amici, prætermissi a me nuper officii longam si me audire patiemini afferens desensionem. Et Marcus. Hui longam inquit leoparde: Atqui nox haud longa est cuius bona etiam præteriit pars. Cæterum ne te absolutum iam putes, cras hoc in loco, & apud hos ipsos iudices (nam mecum omnes in prandio eritis) tibi dicenda erit causa. Quamobrem bene præmeditatus accedas. Et ad nos conuersus uos inquit leonice & Fusce (quoniã intempesta est nox) hic apud nos optime manebitis: nam Priolus & longus, cum Canali & Leopardo cimbis suis domum uehentur: & cum dicto, uespertina de more præfata salutatione nos in cubiculum cum Samnuto ingressi sumus: illi ad cimbas suas descenderunt.

τέλος

Charta quinta: linea.37.asset.esset
li.58.uidebātur.iubebātur
linea.61.ingenii.ingenui.
Char.6.li.1.clamide linea.clami
de indutum linea.
linea.3.supra in mōte.supra
lucum in monte.
lin.7.quos tene: quos zonæ
ch.6.li.59.ciuitatibus boetii.ciui
tatibus legatos boetii.
li.67.φ aliquātisper.quod
aliquantisper
ch.8.li.13.pelicides.peliades.
ch.9.li.7.carmāte.carmentæ.
ch.10.li.17.illic nymphas.illic
& agrestes nympas.
li.38.plurimis plurimæ.
ch.11.li.49.coacernatur: coas
ceruatur.
li.57.cōplecti.cōplectēti.
ch.12.li.12.ex materia.extrema.
ch.16.li.53.animi.animis.
ch.17.li.38.intrisecus.itrisecas.
li.49: obnoxiæ et.obnoxiæ
rei &.
ch.18.li.23.omne q. traduxisse.
omnem traduxisse
li.58.quæ.quod.
ch.19.li.49.ingnita.insignita.
ch.20.li.54.i epistolas.i epistolis
ch.22.li.8.pprie.propositione.
ch.23.li 20.debent.debeat.
ch.24.li.32.nāq; nunq̄.
li.41.qđq.n.ut recte phy.
qđ q:.n.a seipso utq.
ch.25.li.7.soluāq.so lnāq.
li.41.diferitur.deseritur.
li.68.non.uero.
ch.26.li.17.satisfacere.fatiscere
li.27.non.uero
li.pculdubio incorruptibilē,p
culdubio & icorruptibilē
li.41.cōnatum.cōnatam.
li.55.male.materiale.
ch.27.li.2.ingentium.ingenitū
li.20.ingentium.ingenitū
ch.28.li.47.inania.inanima.
ch.34.li.12.cere.certe
li.61.imortalis.imaterialis
ch.35.li.32.spiritalū.spiritali
ch.37.li.95.assede.assecle
ch.39.li.7.hæc.eæ
li.40.illam.illum
ch.40.li.5.feretur.fertur
li.15.præstanti.præsenti
li.18.ad uisus ad usus
ch.40.li.40.intro.nitro
ch.41.li.22.effici.effici
li.31.qui tum.quantum
ch.44.li.45.acadēio.academia
ch.45.li.62.istumēta.istrumēta
li.73.sinare: signare
ch.46.li.16.internis.interius
li.17.incitati.iniciati
li.29.amicorū.animorum
ch.47.li.9.contingent.cōtigerēt
li.52.ἀποτελέσματος.
ἀποτελέσματα
ch.48.li.22.lenitate.leuitate
li.48.& illatū.& illarū
li.57.indicii.iudicii
ch.49.li.12.hinc.huic.
li.19.at hmōi.ab hmōi.
li.57.animū.amnium

ch.51.li.50.terraq;.terrasq;
ch.52.li.38.arbitror.ut arbitror
li.45.alternis.alterius
li.73.pertractât. pertractat
ch.54.li.28. sperâtur. seperantur
li.36.redicitus.radicitus
li.38.imitantur.initantur
li.51.quieq;.cuiq;
li.54.eæq.& n.eæ & n.
ch.55.li.6.habet.habent
li.26.celsionē.celsiorem
li.29.pertingere. pertingente
ch.56.li.43.statim.statui
li.72.quantam.quandam
ch.57.li.67.animi tempestatibus.
anni tempestatibus
ch.58.li.18.leni.leui
li.19.quas.quos
ch.59.li.17.oblitū.oblitus.
li.28.discere.discedere
li.58.nostræ.uestræ
ch.60.li.61.& est
ch.61.li.55.inditiū.iuditium
li.61.illū uel ineē. illū uel i aliquo
ch.62.li.3.quidā.quiddam
li.58.cogamus.cogamur
ch.65.li.9.diuinus.diuinas
ch.66.li.4.beatū.beatam
li.48.idem.idest
ch.67.li.10.obliuissi.obliuisci
li.16.& ad fetida. ad fetida
li.45.adicandū.abdicandū
ch.68.li.26.cōtentionis.cōtētiones
li.39.etiam quid.& quid
li.45.censentur.censeatur
li.67.perspicere.perspicue
li.69.phabo.phœbo
ch.70.li.9.itaq;.iraq;
li.15.pugnasq;.pugnaxq;
li.67.cupide.cupida
li.73.precare.peccare
ch.71.li.14.urbanitate autem.ur
banitas autem
li.34.animorū.annorum
ch.72.li.26.spetaculis. spectaculis
ch.73.li.31.omnium.omnem
ch.74.li.3.plæriq; plæraq;
li.8.uix.aut ne uix
li.54.ulla iure.ulla in re
li.57.oparam.operam
li.62.uerifcum.xystum
ch.75.li.39.putauii.patauii
ch.76.li.13.pertinere.perimere
li.53.iudicare.indicare
ch.77.li.24.dicit.dici
ch.79.li.32.periculo.periculoso
ch.80.li.72.deniq;.diuq;
ch.81.li.33.nerne.uerna
ch.82.li.16.attestātur.attestatur
ch.85.li.69.in comesti.ui comesti
ch.84.li.34.ompbecomel.oms
phacomel
ch.86.li.69.ad ifamiā.et ad ifamiā
li.49.herodatum.herodotum
ch.8.li.40.explorari.explorati
li.61.habebantur.habeantur.

Venetiis in ædibus Gregorii de Gregoriis. Mense septembri. M. D. XXIIII.

